

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ny förmynderskapslagstiftning

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås en revidering av förmynderskapslagstiftningen. De viktigaste bestämmelserna om förmyndarverksamhet skall enligt förslaget intas i en lag om förmyndarverksamhet och i en lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten. Den gällande lagen angående förmynderskap och lagen om anordnande av förmynderskap i vissa fall föreslås bli upphävda. Vidare föreslås ändringar i flera andra lagar som innehåller bestämmelser om omyndiga personer eller rättssverkingarna av omyndighet.

Det föreslås att omyndigförklaring ersätts med begränsning av handlingsbehörigheten. En myndig persons handlingsbehörighet kan begränsas om denne inte förmår sköta sina ekonomiska angelägenheter och hans eller hennes förmögenhetsställning, utkomst eller något annat viktigt intresse på grund av detta äventyras. Begränsningens innehåll fastställs av en domstol utgående från behoven i det enskilda fallet. I extrema fall kan en person liksom för närvarande omyndigförklaras.

Begränsning av handlingsbehörigheten är en åtgärd som kommer i fråga i andra hand. Ingens handlingsbehörighet får begränsas om hans eller hennes intressen kan tryggas tillräckligt genom lindrigare åtgärder, t.ex. genom att till stöd förordna en intressebevakare, dvs. en person som är behörig att sköta vederbörandes angelägenheter.

Efterhandsövervakningen av egendomsförvaltningen effektivteras genom att i lagen intas mera detaljerade bestämmelser om intressebevakarens bokförings- och redovisningsskyldighet samt om granskning av redovisningen. Med avvikelse från den gällande lagen föreslås det också att den slutredovisning som intressebevakaren skall uppgöra efter att uppdraget har upphört skall inges för granskning till förmyndarmyndigheten, som efter granskningen skall ge ett utlåtande

om redovisningen till den som är berättigad att ta emot den.

Det föreslås att kommunernas förmyndarnämnder dras in. Lokala förmyndarmyndigheter är i stället enligt förslaget magistraterna. I landskapet Åland är dock länsstyrelsen lokal förmyndarmyndighet.

På förmyndarmyndigheten ankommer att övervaka intressebevakarnas verksamhet, bevilja intressebevakarna tillstånd att företa rättshandlingar på huvudmännens vägnar samt att föra register över förmynderskapsärenden. I vissa fall kan förmyndarmyndigheten dessutom förordna intressebevakare.

Tingsrätten har enligt förslaget inte längre några uppgifter i anslutning till förvaltningen av förmynderskapen.

Uppgifterna i anslutning till styrningen av förmyndarmyndigheterna fördelas mellan justitieministeriet och inrikesministeriet. Justitieministeriet ansvarar för innehålllet och utvecklandet av förmynderskapen. Den administrativa ledningen av magistraterna, som är förmyndarmyndigheter, hör till inrikesministeriets förvaltningsområde. Inrikesministeriet svarar likaså för budgetberedningen inom förvaltningsområdet.

Enligt förslaget till lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten är staten skyldig att se till att det inom ett visst geografiskt område finns ett tillräckligt antal kompetenta personer, allmänna intressebevakare, som kan sköta intressebevakaruppdrag. Magistraten skall inom sitt verksamhetsområde se till att det finns intressebevakningstjänster att tillgå. Om inte magistraten och kommunen avtalar om annat skall kommunen se till att sådana tjänster tillhandahålls inom dess område. Kommunerna kan sköta intressebevakningen genom att inrätta en eller flera intressebevakartjänster eller intressebevakarbefattningar i arbetsavtalsförhållande eller köpa tjänster av

en offentlig eller privat producent.

Om magistraten och kommunen har kommit överens om att kommunen inte tillhandahåller intressebevakningstjänster eller att den tillhandahåller endast en del av de tjänster som behövs, skall magistraten enligt förslaget se till att någon annan offentlig eller privat sammanslutning producerar dessa tjänster. Uppdraget att producera tjänster får inte anförtros en sammanslutning vars övriga uppgifter kan äventyra en opartisk och saklig skötsel av intressebevakningen. Magistraten skall enligt förslaget ingå avtal med sammanslutningen om produktionen av tjänster.

Till den som producerar intressebevakningstjänster betalas ersättning av statens

medel enligt grunder som fastställs av inrikesministeriet. När intressebevakaren är en allmän intressebevakare tillkommer rätten till arvode och ersättningen enligt lagen om förmyndarverksamhet kommunen eller den sammanslutning med vilken magistraten har ingått ett avtal om produktion av intressebevakningstjänster.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 1999 och avses bli behandlad i samband med den.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 december 1999. För åtgärder som verkställigheten av lagarna förutsätter bör reserveras åtminstone ca ett halvt år från det att de har antagits och blivit stadfästa.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
ALLMÄN MOTIVERING	6
1. Inledning	6
2. Bedömning av nuläget	7
2.1. Omyndighet	7
Omyndighetsbegreppet i förmynderskapslagstiftningen	7
Omyndighet i annan lagstiftning	8
2.2. Förmynderskap och vårdnad	9
2.3. Omyndigförklaring och förordnande av god man	9
2.4. Övervakningen av förmyndar- och godmansuppdrag	10
Förhandsövervakning	10
Efterhandsövervakning	11
2.5. Förmyndarmyndigheterna	11
Domstolarna och kommunernas förmyndarnämnder	11
Förmyndarnämndernas verksamhet	12
Bedömningen av förmynderskapsförvaltningen	13
2.6. Tjänsteförmynderskap	14
Systemets utveckling och innehåll	14
Hur systemet fungerat i praktiken	14
3. Den internationella utvecklingen och förmynderskapslagstiftningens huvuddrag i vissa andra länder	15
Allmänt	15
Sverige	15
Danmark	16
Norge	17
Österrike	17
Tyskland	18
4. Propositionens mål och de viktigaste förslagen	18
4.1. Mål	18
Förmyndarverksamhetens innehåll	18
Förmyndarverksamhetens förvaltning	18
4.2. De viktigaste förslagen	19
Nya begrepp i lagen om förmyndarverksamhet	19
Förordnande av intressebevakare	19
Begränsning av handlingsbehörigheten	19
Förvaltningen av förmynderskapsärenden	20
Tryggande av tillgången på intressebevakare	21
5. Propositionens verkningar	22
5.1. Verkningar i fråga om organisation och personal	22
Justitieministeriet	22
Inrikesministeriet	22
Befolkningsregistercentralen	23
Tingsrätterna	23
Kommunerna	23
Magistraterna	23
5.2. Ekonomiska verkningar	24

6. Beredningen av propositionen	25
7. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll	27
Justitieombudsmannens och biträdande justitieombudsmannens	
framställningar till statsrådet	27
Riksdagens uttalande	28
De internationella konventionerna och resolutionerna	
om de mänskliga rättigheterna	28
Budgetpropositionen	29

DETALJMOTIVERING	30
------------------	----

1. Lagförslagen	30
1.1. Lag om förmyndarverksamhet	30
1 kap. Allmänna bestämmelser	30
2 kap. Intressebevakare	31
3 kap. Begränsning av handlingsbehörigheten	37
4 kap. Den omyndiges ställning	41
5 kap. Intressebevakarens ställning och uppgifter	43
6 kap. Övervakningen av intressebevakaruppdrag	54
7 kap. Registrering av intressebevakning	62
8 kap. Bestämmelser om rättegångsförfarandet	65
9 kap. Förvaltningen av förmynderskap samt sökande av	
ändring i förmyndarmyndighetens beslut	70
10 kap. Särskilda bestämmelser	73
11 kap. Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser	75
1.2. Lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten	79
1.3. Rättegångsbalken	82
12 kap. Om parterna	82
15 kap. Om rättegångsombud	83
1.4. Lagen om rättegång i brottmål	83
1 kap. Om åtalsrätt	83
8 kap. Om parterna	84
1.5. Förvaltningsprocesslagen	84
1.6. Lagen om förvaltningsförfarande	85
1.7. Aktenskapslagen	85
1.8. Lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område	85
1.9. Lagen om underhåll för barn	86
1.10. Lagen om offentlighet vid rättegång	86
1.11. Förundersökningslagen	86
1.12. Lagen om vissa samäganderättsförhållanden	86
1.13. Lagen om finansiering av hållbart skogsbruk	87
1.14. Lagen om stödjande av grundtorrläggning	87
1.15. Lagen om rättegången i hyresmål	87
1.16. Lagen om arbetsdomstolen	87
1.17. Lagen om advokater	87
1.18. Tingsrättslagen	87
1.19. Lagen om skiljeförfarande	87
1.20. Lagen om företagssanering	88
1.21. Lagen om skuldsanering för privatpersoner	88
1.22. Arvdabalken	88
18 kap. Om förvaltning av dödsbo	88
23 kap. Om arvskifte	88
2. Närmare bestämmelser och föreskrifter	88

3. Ikraftträdande	88
4. Lagstiftningsordning	89
LAGTEXTER	90
1. Lag om förmyndarverksamhet	90
2. Lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten	107
3. Lag om ändring om rättegångsbalken	109
4. Lag om ändring av lagen om rättegång i brottmål	111
5. Lag om ändring av förvaltningsprocesslagen	112
6. Lag om ändring av lagen om förvaltningsförfarande	113
7. Lag om ändring av äktenskapslagen	114
8. Lag om ändring av 22 och 24 § lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område	114
9. Lag om ändring av 7 § lagen om underhåll för barn	115
10. Lag om ändring av 5 § lagen om offentlighet vid rättegång	115
11. Lag om ändring av 33 § förundersökningslagen	116
12. Lag om ändring av 10 § lagen om vissa samäganderättsförhållanden	116
13. Lag om ändring av 2 § lagen om finansiering av hållbart skogsbruk	117
14. Lag om ändring av 22 § lagen om stödjande av grundtorrläggning	117
15. Lag om ändring av 29 § lagen om rättegången i hyresmål	118
16. Lag om ändring av 6 § lagen om arbetsdomstolen	118
17. Lag om ändring av 3 och 9 § lagen om advokater	119
18. Lag om ändring av 6 § tingsrättslagen	119
19. Lag om ändring av 8 § lagen om skiljeförfarande	120
20. Lag om ändring av 8 § lagen om företagssanering	120
21. Lag om ändring av 65 § lagen om skuldsanering för privatpersoner	121
22. Lag om ändring av ärvdabalken	121
BILAGA	123
Parallelltexter	123

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

Lagstiftningen om förmynderskap är allmän lagstiftning som berör alla människor i olika skeden av livet. I Finland finns ca 1,2 miljoner minderåriga som omfattas av lagen. Antalet minderåriga som inskrivits i förmynderskapsboken uppgick vid slutet av 1996 till ca 11 000. Antalet omyndigförklarade var vid samma tidpunkt ca 9 800 och antalet i förmynderskapsboken inskrivna godmansuppdrag ca 16 000. Vid de allmänna underätterna avgjordes år 1995 sammanlagt drygt 7 800 förmynderskapsärenden.

Den gällande lagen angående förmynderskap gavs år 1898. Förmynderskapen innehåll har under decenniernas lopp ändrats kraftigt. I början av århundradet var förmynderskapen för det mesta av allmän natur, där vid sidan av egendomsförvaltningen även uppgifter som gällde omvårdnad var av stor betydelse. Sedan anstaltsvården utvecklats i olika former blev det allt vanligare att de som var i behov av omvårdnad överfördes till anstalter. Förmynderskapet blev snart ett uppdrag med tonvikten lagd vid egendomsförvaltning.

Senare gjorda ändringar i lagstiftningen har bidragit till den ovan beskrivna utvecklingen. Vid ingången av år 1971 upphävdes 52 § lagen om socialhjälp, enligt vilken de, vilka så som socialhjälp erhöll vård i en anstalt för sinnessjuka direkt med stöd av lag stod under sin hemkommuns socialnämnds förmynderskap. Behovet att omyndigförklara en person har därefter prövats separat från fall till fall, i princip oberoende av vårdbehovet.

I samband med en partiell revidering av lagen angående förmynderskap år 1983, beaktades de förändringar som skett visavi förmynderskapen. Vid regleringen av grunderna för omyndigförklaring avstod man från medicinska, diagnostiska beskrivningar. Omyndigförklaring blev en åtgärd för att trygga den enskildas intressen och som kunde tillgripas om den enskildas ekonomiska ställning, utkomst eller andra viktiga intressen var uppenbart äventyrade på grund av att vederbörande inte kunde sköta angelägenheter som gällde den egna personen eller egendomen.

I detta sammanhang överfördes bestäm-

melserna om vårdnad om barn till en egen lag, lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983). Barnets vårdnadshavare ansvarar därmed för de uppgifter som hör till vårdnaden om barnet. Förmyndarens uppgifter begränsades till förvaltning av barnets egendom och företrädande av barnet i ärenden som gällde dess egendom. Sambandet mellan vårdnadshavarens och förmyndarens uppgifter bibehölls dock så att barnets vårdnadshavare i allmänhet samtidigt är dess förmyndare.

Förmynderskapen innefattar numera i första hand sådan bevakning av ekonomiska intressen som en förmyndare eller en god man antingen direkt med stöd av lag eller så som förordnad av domstol utför på en annan persons, dvs. sin huvudmans, vägnar. Syftet med förmynderskapslagstiftningen är att skydda den enskilda främst från ekonomiska risker som beror på att denna inte själv förmår sköta sina angelägenheter. Oförmågan kan ta sig uttryck i att någon underlåter att bevaka sina intressen, binder sig vid ofördelaktiga rättshandlingar eller är utsatt för påtryckning som syftar till ekonomiskt utnyttjande. Dessa risker kan minskas genom utvecklandet av förmynderskapslagstiftningen.

Inom social- och hälsovården håller man på att flytta tyngdpunkten i verksamheten från anstaltsvård till olika former av öppen vård. Detta innebär nya utmaningar för förmynderskapslagstiftningen. Av förmynderskapslagstiftningen påkallade åtgärder får inte hindra den enskilda från att anpassa sig till öppen vård eller försvåra hans eller hennes rehabilitering. Till rehabiliteringen hör bl.a. att klienten får lära sig att använda pengar och sköta dagliga angelägenheter. Detta förutsätter att den som rehabiliteras har tillgång till medel för vilka han eller hon bär ansvar och att ett misslyckande inte omedelbart leder till att vederbörande förlorar denna nya möjlighet. Å andra sidan skall förmynderskapslagstiftningen erbjuda tillräckligt skydd samt hjälp för dem som får öppen vård då det skydd som anstaltsvården erbjuder upphör.

Befolkningens stigande genomsnittsålder kommer att öka förmynderskapsuppgifterna och ställa nya krav på dem. I följande tabell har intagits siffror från en av statistikcentra-

len uppgjord befolkningsprognos. Siffrorna har avrundats till närmaste tusental. De visar att både den absoluta och relativa andelen av personer över 65 år ökar kraftigt. Särskilt stor är tillväxten i den äldsta åldersgruppen, dvs. personer över 80 år. Då denna

åldersgrupps andel av hela befolkningen år 1996 uppgick till ca 3,3 %, är den enligt prognosen år 2010 ca 4,4 % och år 2040 ca 9 %. Det totala antalet personer över 80 år ökar under samma period från 166 000 till 384 000. Också 65-79 åringarnas antal kommer att öka i en betydande mån före år 2030.

Tabell 1. Prognos över befolkningen åldersgruppsvis åren 1998 - 2050

år	ÅLDER sammanlagt	0 - 19	20 - 64	65 - 79	80 -
1998	5.160.000	1.283.000	3.119.000	687.000	171.000
2010	5.260.000	1.191.000	3.164.000	676.000	229.000
2020	5.299.000	1.133.000	2.967.000	937.000	262.000
2030	5.278.000	1.106.000	2.796.000	955.000	401.000
2040	5.105.000	1.048.000	2.723.000	873.000	460.000
2050	4.941.000	1.006.000	2.622.000	850.000	464.000

Den nedsatta funktionsförmågan och de sjukdomar, särskilt ålderdomsdemens, som åldrandet för med sig leder till att allt fler människor under de följande årtiondena kommer att behöva hjälp och stöd i skötseln av sina angelägenheter. Det är också sannolikt att allt fler åldringar kommer att ha förmågenhet som förutsätter förvaltningsåtgärder. Genom att sköta åldringarnas ekonomiska angelägenheter kan man hjälpa dem att klara sig och få en bättre livskvalitet.

Den i takt med hjälpbehovet ökande efterfrågan på tjänster kommer inte i sin helhet att hänföra sig till förmynderskapen. I många fall kan en närståendes stöd räcka till, varvid det inte blir aktuellt att förordna en intressebevakare. Det är emellertid inte troligt att de närståendes frivilliginsatser kommer att öka väsentligt. Tvärtom finns det skäl att tro att den åldrande befolkningsgruppen i allt högre grad kommer att bli ensamboende. Det blir då samhällets sak att tillgodose behovet av hjälp. Rättssäkerhets-synpunkter talar dessutom många gånger för att en intressebevakare som är står under offentlig övervakning skall förordnas för den hjälpbehövande.

Bidragande orsaker till behovet att utveckla förmynderskapen är också den nationella och internationella utvecklingen av de mänskliga rättigheterna, som också har fokuserat på specialgrupper som minderåriga, sjuka och handikappade. För att dessa grup-

pers rättigheter skall respekteras förutsätts det att särskild uppmärksamhet fästs vid förmynderskapens innehåll och verksamhetens kvalitet.

2. Bedömning av nuläget

2.1. Omyndighet

Omyndighetsbegreppet i förmynderskapslagstiftningen

Enligt 16 § lagen angående förmynderskap är den omyndig som inte har fyllt 18 år (minderårig) samt den som genom domstols beslut har förklarats omyndig. Omyndighet innebär en betydande begränsning av rätts-handlingsförmågan. En omyndig har inte rätt att själv råda över sin egendom eller ingå avtal eller företa andra rättshandlingar, om inte annat anges i lag.

De viktigaste i lag reglerade undantagen gäller med hänsyn till den omyndiges förhållanden sedvanliga och obetydliga rätts-handlingar samt den omyndiges förvärvsin-komster. Den omyndige har rätt att själv råda över vad han eller hon så som omyndig har förvärvat genom eget arbete. Därutöver har han eller hon rätt att företa rättshand-lingar som med hänsyn till förhållandena är sedvanliga och av mindre betydelse.

Syftet med begränsningarna av rättshand-lingsförmågan är att skydda den omyndige

från de ekonomiska risker som är förenade med en rättshandlings bindande verkan. Syftet med undantagen från begränsningarna är att garantera den omyndige ett visst mått av personlig frihet och en möjlighet att komma till rätta i vardagssituationer.

Bestämmelserna om omyndighet i lagen angående förmynderskap reviderades 1983 i samband med en partiell revidering av lagen. Myndighetsåldern ändrades senast år 1976 (457/1976), varvid den sänktes till 18 år. Denna myndighetsålder tillämpas i nästan alla europeiska länder. Erfarenheterna av bestämmelserna om myndighetsåldern har inte aktualiserat något behov av att ändra den.

Omyndighet i annan lagstiftning

Av förmynderskapslagstiftningen framgår inte alla de verkningar som är förenade med omyndighet. I många andra bestämmelser har omyndigheten förenats med sådana verkningar, som måste beaktas för att en helhetsbild av omyndighetens innehåll skall erhållas.

Bestämmelserna om omyndighet kan indelas i fyra huvudgrupper. Den första och den största gruppen utgörs av de rättsregler som inskränker den omyndiges handlingsmöjligheter. Inskränkningen sker härvid i allmänhet i första hand med tanke på andra grupperns intressen än den omyndiges.

Som exempel på begränsningar av denna kategori kan nämnas att en omyndig inte får idka näringsverksamhet från ett särskilt affärsställe. Den omyndige kan inte heller grunda ett aktiebolag eller få tillstånd att hålla bilskola. En omyndig person kan inte heller vara fastighetsförmedlare eller idka resebyråverksamhet eller få tillstånd att bedriva bevakningsföretag. En omyndig kan inte vara ordförande i en förening eller ha namnteckningsrätt i den. De övriga medlemmarna av en förenings styrelse skall ha fyllt 15 år. En omyndig får inte vara chefredaktör för en periodisk tidskrift eller ordna allmän sammankomst.

Den andra gruppen består av bestämmelser som tillkommit i den omyndiges intresse och för att skydda den omyndige. En sådan bestämmelse är 10 § lagen om vissa samäganderättsförhållanden, enligt vilken rätten då den förordnats att en fastighet skall säljas i syfte att upplösa ett samäganderättsförhål-

lande på tjänstens vägnar skall fastställa det lägsta försäljningspriset om någon bodelägarer är omyndig. Bestämmelsen i 5 § lagen om arbetsavtal om förmyndarens rätt att häva ett arbetsavtal som ingåtts av en minderårig om detta är nödvändigt med hänsyn till den minderåriges uppfostran eller hälsa syftar även till att skydda den minderåriga.

Den tredje gruppen av bestämmelser består av de rättsregler, vari gjorts undantag från bestämmelserna i lagen angående förmynderskap. En del av dessa ökar den minderåriges handlingsbehörighet utöver vad som bestämts i lagen angående förmynderskap. Sådana bestämmelser är bland annat de som gäller 15 år fyllda minderårigas rätt att ingå arbets- eller lärlingsavtal. En del av undantagen beror på en viss speciallags egna funktionella krav. Det är i allmänhet fråga om att förhandstillsynen över förmyndaren i fråga om vissa åtgärder har lindrats. Som exempel kan nämnas 2 § lagen om finansiering av hållbart skogsbruk (1094/1996).

Till den fjärde gruppen av bestämmelser hör de som kan hänföras till den *internationella privaträtten* och som gäller omyndighet. I lagen angående vissa familjerättsliga förhållanden av internationell natur (379/1929) och i den 6.2.1931 mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige avslutade konventionen innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om bl.a. äktenskap, adoption och förmynderskap finns bestämmelser om finska domstolars internationella behörighet och om vilka lagar som skall tillämpas i förmynderskapsärenden.

Ovan nämnda bestämmelser reglerar i stor utsträckning innehållet i omyndighet. Det är emellertid inte möjligt att i samband med detta projekt göra en fullständig bedömning av bestämmelsernas ändamålsenlighet. Särskilt de bestämmelser som hänförs till den första gruppen har uppkommit utgående från respektive speciallags behov. Frågan om huruvida det är nödvändigt att särbehandla omyndiga personer i speciallagarna skall i dessa fall avgöras utgående från respektive lags egna utgångspunkter. Detta kan därför bäst ske i samband med revideringen av de ifrågavarande lagarna.

Propositionen innehåller inte heller några förslag till revidering av de internationella privaträttsliga bestämmelserna om förmynderskap och omyndighet. Reformbehovet kommer att undersökas särskilt.

2.2. Förmynderskap och vårdnad

Förmynderskap och vårdnad var tidigare förknippade med varandra, men har under senare tid börjat hållas isär. Ett viktigt steg i denna riktning togs genom 1983 års ändringar i lagen angående förmynderskap (368/1983). I samband med reformen trädde år 1984 lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) i kraft. Lagen ersatte bestämmelserna om vårdnad av barn i lagen angående förmynderskap.

De uppgifter som hade anknytning till vårdnaden om en minderårig och som i annan lagstiftning ålagts förmyndaren överfördes samtidigt på vårdnadshavaren. Enligt 50 § 3 mom. lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt skall på barnets vårdnadshavare tillämpas vad som i lag eller förordning är stadgat om de uppgifter som ankommer på förmyndare för barn och om förmyndares rätt att företräda barnet i angelägenheter som rör dess person eller underhåll. Förmyndarens uppgifter begränsades sålunda endast till egendomsförvaltning och därtill ansluten intressebevakning.

Beträffande intressebevakning på 18 år fyllda myndlingars vägnar i ärenden som berör deras person har däremot inte givits några bestämmelser som kunde jämföras med ovan nämnda lag. Frågan skall till denna del fortsättningsvis bedömas utgående från lagen angående förmynderskap. I lagen är frågan bristfälligt reglerad. Lagen ger inget klart svar på frågan om förmyndarens behörighet att företräda sin huvudman i ärenden som rör dennes person. Även frågan om huvudmannens självbestämmanderätt i dessa ärenden är oreglerad. I vissa andra lagar, t.ex. lagen om förvaltningsförfarande (598/1982) och 12 kap. rättegångsbalken ingår dock bestämmelser som täcker de vanligast förekommande situationerna.

Förmynderskap innebär i första hand bevakning av huvudmannens förmögenhetsrättsliga intressen. Det bör anses självklart att den direkta vårdnaden om och skötseln av den som har intressebevakare inte ankommer på förmyndaren eller gode mannen. Däremot kan det vara viktigt att t.ex. en utvecklingsstörd person eller någon som lider av ålderdomsdemens har en stödperson, som kan företräda vederbörande även i andra än direkt egendomsrättsliga ärenden, bl.a. vid uppgörande av ansökningar och ingående av avtal om boende och vård, när han

eller hon inte själv förstår sakens betydelse. Den gällande förmynderskapslagens bestämmelser är inte tillräckliga i detta avseende.

2.3. Omyndigförklaring och förordnande av god man

Enligt den gällande lagen angående förmynderskap kan en persons behörighet att besluta om sina egna angelägenheter begränsas endast på ett sätt, nämligen genom omyndigförklaring. Enligt 16 § lagen angående förmynderskap är den omyndig som genom domstols beslut har förklarats omyndig. De begränsningar av handlingsbehörigheten som följer av omyndigheten framgår direkt av lagen. Domstolen är inte behörig att ge kompletterande förordnanden om den omyndiges ställning eller att befria den omyndige från sådana begränsningar av handlingsbehörigheten som lagen uppställer även om dessa i ett enskilt fall inte är behövliga eller ändamålsenliga.

Bestämmelserna om omyndigförklaring reviderades i samband med 1983 års ändring av lagen angående förmynderskap. Enligt de nya bestämmelserna kan omyndigförklaring komma i fråga om någon inte förmår sköta sig själv eller de angelägenheter som rör hans eller hennes egendom. Dessutom förutsätts det att vederbörandes ekonomiska ställning, utkomst- eller andra viktiga intressen till följd därav uppenbart äventyras.

I samband med ovan nämnda reform bestämdes det att omyndigförklaring är en åtgärd som kommer i fråga i andra hand. Enligt 17 § 2 mom. lagen angående förmynderskap skall ingen förklaras omyndig, vars intresse i tillräcklig utsträckning kan tillvaratas genom att god man förordnas att sköta hans angelägenheter. Förordnande av god man blev alltså den primära formen för intressebevakning.

Förordnande av god man begränsar inte huvudmannens rättshandlingsförmåga. I de ärenden som avses i förordnandet har huvudmannen och gode mannen vardera självständig behörighet att företa rättshandlingar som är bindande för huvudmannen.

Justitieministeriet har gjort en utredning om hur reformen förverkligats (lagberedningsavdelningens vid justitieministeriet publikation 7/1986). Enligt utredningen har strävan att begränsa antalet omyndigförklaringar lett till önskat resultat. Antalet avgöranden som innebar att någon omyndigförkla-

rades minskade markant efter att lagen trädde i kraft i början av år 1984.

Tabell 2. Avgöranden som innebär att någon omyndigförklarats eller att omyndigförklaringen upphävts, 1983 - 1985

År	Omyndig förklaring	Upphävande av omyndigförklaring
1983	1 242	37
1984	229	46
1985	256	64

Den trend som framgår av tabellen förefaller ha fortsatt under de senare åren. På grund av bristfällig statistikföring kan ingen helhetsbild ges, men uppgifter ur olika källor stöder denna uppfattning. I officiella tidningen publicerades år 1988 162 kungörelser om avgöranden genom vilka någon omyndigförklarats. Enligt domstolsstatistiken godkändes år 1990 i de allmänna underrätterna sammanlagt 109 ansökningar eller käromål som innebär att någon omyndigförklarades. År 1995 var motsvarande siffra endast 80. Under det sistnämnda året avgjordes drygt 4 700 ärenden som innebar förordnande av god man med stöd av lagen angående förmynderskap.

Antalet fall där en omyndigförklaring har upphävts förefaller däremot inte ha ökat på motsvarande sätt. År 1990 avgjordes vid underrätterna sammanlagt 52 ärenden och år 1995 sammanlagt 23 ärenden som gällde upphävande av omyndigförklaring. Då antalet upphävda förmynderskap är så litet, innebär detta att det totala antalet personer som omyndigförklarats fortfarande är stort. Den omständigheten att antalet under de senaste tio åren har minskat från ca 15 000 till knappt 10 000 är huvudsakligen en följd av att omyndigförklarade personer har avlidit.

Det totala antalet omyndigförklarade personer i relation till hela folkmängden är betydligt större i Finland än i de övriga nordiska länderna. I Sverige uppgick deras antal år 1987 till drygt 10 000, i Norge år 1988 till ca 6 000 och i Danmark år 1990 till drygt 3 000.

Det rådande intressebevakningssystemet är rätt grovhugget. Omyndigförklaring innebär ett radikalt ingrepp i den persons frihetssfär som är föremål för åtgärden. Den som förklarats omyndig blir föremål både för de

handlingsbegränsningar som uppställs i lagen angående förmynderskap och de synnerligen talrika motsvarande begränsningarna i annan lagstiftning. Ett godmansförordnande begränsar däremot inte alls huvudmannens handlingsbehörighet. Förordnandet ger därför inte heller huvudmannen det skydd som en begränsning av handlingsbehörigheten innebär.

Det kan vara svårt att utgående från de nämnda två alternativen hitta en lösning som lämpar sig för det enskilda fallet. Omyndigförklaring är en så allvarlig åtgärd att det i allmänhet inte är ett seriöst alternativ. Verkningarna av omyndigförklaring är med tanke på värden och den sociala rehabiliteringen av den person som blivit föremål för åtgärden i allmänhet övervägande negativa. Den omyndigförklarade kan finna det deprimerande att han eller hon framtogs de rättigheter som normalt tillkommer alla människor.

De statistiska uppgifter för vilka redogjorts ovan tyder på att omyndigförklaring är ett fenomen som blir allt vanligare och som tillgrips endast i exceptionella fall. I praktiken blir då förordnande av god man det enda till buds stående alternativet. Detta innebär samtidigt att en aktiv person som inte är förmögen att sköta sina angelägenheter inte kan skyddas på ett möjligast effektivt sätt, nämligen genom ingrepp i verkningarna av de rättshandlingar han företagit. Godmansförordnandet skyddar i dessa fall huvudmannen närmast i det avseendet att gode mannens övervakning i verkligheten kan hindra huvudmannen från att företa rättshandlingar som strider mot hans eller hennes intressen.

Det är därför skäl att utveckla intressebevakningssystemet så att det omfattar flera verkliga alternativ än för närvarande. Den som är i behov av intressebevakning skall kunna ges ett tillräckligt skydd utan att samtidigt ingripa i vederbörandes ställning som en individ med rättshandlingsförmåga i större utsträckning än vad vederbörandes intressen oundgängligen kräver.

2.4. Övervakningen av förmyndar- och godmansuppdrag

Förhandsövervakning

Övervakningen av förmyndar- och godmansuppdragen sköts för närvarande av för-

myndarnämnden och tingsrätten. Övervakningen kan indelas i förhandsövervakning och efterhandsövervakning. Förhandsövervakningen sker enligt lagen angående förmyndarskap så att för vissa rättshandlingar som företas på huvudmannens vägnar krävs förmyndarmyndighetens tillstånd eller samtycke. Tillståndsärendena har i lagen angående förmyndarskap delats upp mellan två myndigheter. Tillstånd till de rättshandlingar som nämns i 39 § beviljas av domstolen. Då det är fråga om en sådan rättshandling som avses i 40 § avgörs ärendet av förmyndarnämnden. Av 44 § lagen angående förmyndarskap framgår att förhandsövervakningen är lindrigare när fadern eller modern är förmyndare för sitt barn. En förälder behöver inte tillstånd att på barnets vägnar företa en sådan rättshandling som avses i 39 § 3 och 4 punkten samt 40 § 1—3 punkten.

Förutom genom tillståndsövervakning kan förhandsövervakningen också ske genom planer för användningen och förvaltningen av egendomen. Enligt 50 a § lagen angående förmyndarskap kan förmyndarnämnden bestämma att en förmyndare skall uppgöra en riktgivande plan för förvaltning och användning av egendomen och förete planen för godkännande hos förmyndarnämnden, om det skall anses nödvändigt med beaktande av egendomens art och mängd samt övriga omständigheter.

De bestämmelser som anger när förmyndarmyndighetens tillstånd till en åtgärd skall inhämtas reviderades till största delen år 1995. Den ovan nämnda bestämmelsen om uppgörande av en förvaltningsplan intogs i lagen i detta sammanhang. Det är motiverat att överföra dessa bestämmelser till den nya lagen i stort sett oförändrade. Arrangemanget i den nuvarande lagen där tillståndsärendena har spjälkts upp på två olika myndigheter kan däremot inte anses ändamålsenligt i administrativt hänseende.

Den nuvarande regleringen enligt vilken ett barns föräldrar i egenskap av förmyndare för barnet i vissa fall har befriats från skyldigheten att inhämta förmyndarmyndighetens tillstånd kan dock inte anses tillfredsställande med tanke på de minderårigas rättssäkerhet. Den motsvarar inte heller den syn på barnets ställning i familjen som den nya barnlagstiftningen ger uttryck för. Enligt denna syn skall barnet behandlas som en självständig individ. Det får inte göras avkall på barnets rättsskydd på den grunden att

det är föräldrarna som sköter barnets angelägenheter. Det är därför motiverat att på föräldrar tillämpa samma tillståndsbestämmelser som på andra intressebevakare.

Efterhandsövervakning

För närvarande sker förmyndarnämndernas efterhandsövervakning av egendomsförvaltningen med hjälp av årsredovisningarna. Enligt 51 § lagen angående förmyndarskap skall förmyndare som har egendom att förvalta för varje kalenderår göra redovisning över förvaltningen och inge den till förmyndarnämnden. Är förvaltningen av ringa omfattning kan rätten, sedan första redovisningen ingivits, bestämma en längre tidsrymd för de följande redovisningarna. Om den omyndiges far, mor eller make är hans förmyndare, har redovisningsskyldigheten lindrats så att den endast behöver innefatta en sådan översikt över förvaltningen av vilken framgår förändringar i egendomen under redovisningsperioden. Skyldigheten att avge redovisning har i lagen angående förmyndarskap förenats med vite.

Bestämmelserna om årlig redovisning kan i huvuddrag fortfarande anses ändamålsenliga.

De gällande bestämmelserna i lagen angående förmyndarskap om slutredovisning uppfyller däremot inte de krav som ställs på huvudmannens rättssäkerhet. Enligt den gällande lagen är slutredovisningen en rent civilrättslig förrättning. Förmyndaren är sålunda inte skyldig att avge slutredovisning till förmyndarnämnden utan redovisningen ges till huvudmannen, dennes rättsinnehavare eller nya intressebevakare. Detta måste anses som ett missförhållande. En person som nyligen blivit myndig eller befriats från intressebevakning är i allmänhet inte kapabel att själv bedöma om redovisningen är korrekt. Detta kan leda till att redovisningen godkänns utan egentlig granskning eller att redovisningen lämnas ogjord.

2.5. Förmyndarmyndigheterna

Domstolarna och kommunernas förmyndarnämnder

Enligt 1 § lagen angående förmyndarskap är den lokala underrätten den centrala förmyndarmyndigheten. Vid övervakningen av förmyndarskap skall rätten biträdas av en

förmyndarnämnd, som skall tillsättas i varje till rättsens domkrets hörande kommun. Kommunen kan dock tillsammans med en annan kommun förenas till ett förmyndarnämndsområde, om de båda hör till samma tingslag och rätten ger tillstånd därtill.

Förmyndarnämnden består av ordföranden och tre ledamöter. Om rätten finner det nödvändigt kan nämnden bestå av flera ledamöter. Ordföranden i förmyndarnämnden utses av ortens underrätt sedan kommunfullmäktige givit sitt utlåtande. Nämndmedlemmarna väljs av kommunfullmäktige.

Valbar till ordförande eller ledamot i förmyndarnämnden är enligt 5 § lagen angående förmynderskap envar i kommunen bosatt oförvitlig person, som fyllt 25 år och inte står under förmynderskap eller är medlem i ortens underrätt. I 6 § lagen angående förmynderskap föreskrivs särskilt om ordförandens och medlems rätt att avsäga sig uppdraget. Som grund för någon att avsäga sig uppdraget anges ålder, tidigare medlemskap i nämnden eller någon annan av valmyndigheten godkänd grund.

Enligt 7 § lagen angående förmynderskap kan över val av ledamot i förmyndarnämnd samt över beslut varigenom avsägelse av ledamotskap ogillas anföras besvär hos ortens underrätt. Den som valts till ordförande eller medlem kan emellertid börja sköta uppdraget oaktat besvären. Enligt 8 § kan rätten också på eget initiativ skilja en ledamot från uppdraget om den finner att han eller hon inte är valbar till befattningen.

Utöver ovan nämnda bestämmelser innehåller lagen angående förmynderskap bestämmelser om bl.a. förmyndarnämndens sammanträden och beslutförhet, protokollföring samt rätten att företräda nämnden inför rätta. På förmyndarnämnden kan således till dessa delar inte tillämpas kommunallagens bestämmelser om nämnder.

Förmyndarnämndernas verksamhet

För att utreda förmynderskapspraxis gjorde förmyndararbetsgruppen en enkät som riktades till förmyndarnämnderna i samtliga kommuner. Enkäten gällde 1996 års verksamhet. Sammanlagt 356 förmyndarnämnder besvarade enkäten. Svaren täcker ca 86 % av Finlands befolkning.

Av de kommuner som besvarade enkäten hade 354 en egen förmyndarnämnd. Endast två kommuner hade en gemensam förmyndarnämnd.

Den möjlighet som lagen angående förmynderskap erbjuder att sammanslå flera kommuner till ett förmyndarnämndsområde har sålunda inte utnyttjats. I 282 kommuner bestod förmyndarnämnderna av ordföranden och tre ledamöter (normal sammansättning). I 74 kommuner hade nämnden flera medlemmar.

Antalet intressebevakningar (förmynderskap och godmansuppdrag) som förmyndarnämnderna övervakade uppgick till sammanlagt 32 105. Förmyndarnämndsvis fördelade sig intressebevakningarna på följande sätt:

Förmyndarnämnder Intressebevakningar

28	Under 10
85	10-30
68	31-50
96	51-100
70	101-500
8	över 500

Småskaligheten i förmyndarnämndernas verksamhet å ena sidan och å andra sidan de stora skillnaderna mellan nämnderna framgick även av de svar som gällde antalet sammanträden. Enligt enkäten ordnade förmyndarnämnderna i medeltal 6,6 sammanträden per år. 178 förmyndarnämnder sammanträdde 0-5 gånger per år, 131 sammanträdde 5-10 gånger och 43 sammanträdde 10-20 gånger. Endast tre förmyndarnämnder sammanträdde över 20 gånger.

Förutom att övervaka registrerade förmynderskap och godmansuppdrag beviljar förmyndarnämnderna dessutom behövliga tillstånd för rättshandlingar och ger utlåtanden till domstolarna i sådana tillståndsärenden som dessa avgör. Också antalet tillståndsärenden befäster den ovan beskrivna uppfattningen om verksamhetens småskalighet. År 1996 hade sammanlagt 200 nämnder färre än fem tillståndsärenden. Å andra sidan behandlade sex förmyndarnämnder fler än 50 tillståndsärenden. Sammanlagt avgjordes ca 3 500 tillståndsärenden. De flesta tillståndsärendena gällde fast egendom, bostadslägenheter, arvskiften eller pantsättning av egendom. Endast 62 tillståndsärenden gällde arrendering av fast egendom. Förmyndarnämnderna gav ca 1 360 utlåtanden till domstolarna. I genomsnitt var antalet utlåtanden till domstolen 3,9. 277 förmyndarnämnder gav fem eller färre utlåtanden. Två nämnder

gav över 50 utlåtanden och sex 20-50 utlåtanden.

Enkäten granskade även nämndverksamhetens personresurser. Av enkäten framgick att största delen av nämnderna saknade egen kanslipersonal. Endast 40 förmyndarnämnder hade tillgång till sådan personal. Av dessa nämnder hade endast 38 en eller två anställda. Å andra sidan ansåg ca två tredjedelar av nämnderna att den nuvarande kanslipersonalen var tillräcklig. I 52 av de förmyndarnämnder som besvarade enkäten fanns det åtminstone en jurist samtidigt som 302 förmyndarnämnder helt saknade juridisk sakkunskap på denna nivå. Endast 28 nämnder hade ett databaserat förmyndarregister.

Förmyndarnämndernas verksamhet har i praktiken i stor utsträckning varit beroende av ordförandens insats. Enligt en enkät som samtidigt riktades till tjänsteförmyndarna är ca hälften av tjänsteförmyndarna sekreterare för förmyndarnämnden och sköter beredningen och/eller föredragningen av nämndens ärenden. Ordförandens stora arbetsinsats och bristen på lämpliga lokaler för klientmottagning avspeglade sig i en tidigare år 1987 gjord enkät bl.a. i uppgifterna om att klienter togs emot enligt avtal eller annars vid behov hemma hos ordföranden eller på dennes arbetsplats.

Enkäten till kommunerna visade att 14 § lagen angående förmyndarskap, som berättigar förmyndarnämnderna att uppbära ett arvode av de omyndigas medel i allmänhet blivit en död bokstav. Sammanlagt 250 nämnder meddelade att de inte uppbär några arvoden. Endast 26 nämnder uppgav att de tillämpar den nämnda bestämmelsen fullt ut. Övriga intäkter får förmyndarnämnderna bl.a. genom avgifter för handlingar och olika serviceavgifter. Endast en liten del av förmyndarnämnderna uppbär emellertid dessa avgifter eller ersättningar.

Enligt enkäten använde kommunerna år 1996 i genomsnitt 7.89 mk per invånare för ordnande av förmyndarskapen. För dem som har intressebevakare var motsvarande belopp i genomsnitt 973 mark. Enkäten visar att kostnaderna för förmyndarskapen varierar kraftigt från kommun till kommun. I åtta kommuner användes över 3 000 mk per person som har intressebevakare. På motsvarande sätt användes i 157 kommuner mindre än 600 mark. Avvägt mot invånarantalet klarade sig 160 kommuner med kostnader under fem mark, medan kostnaderna per invånare i

fem kommuner överskred 30 mark.

Bedömningen av förmyndarskapsförvaltningen

Den nuvarande lagen innehåller inga bestämmelser om vem som ansvarar för utvecklandet av förmyndarverksamheten. Därför har kommunernas förmyndarnämnder inte haft tillgång till anvisningar, rekommendationer eller annan styrning. Bristen på styrning resulterar bl.a. i en oenhetlig praxis inom förmyndarskapen. Även blankettservice saknas.

Inte heller registreringen av förmyndarskap har förnyats. Förmyndarskapsboken förs i kronologisk ordning, vilket innebär att det är svårt att få fram uppgifter ur den. Förmyndarskapsbokens sakinnehåll motsvarar inte till alla delar den gällande lagen angående förmyndarskap. Till utformningen är den dessutom föråldrad och lämpar sig inte för textbehandling. Domsagorna och förmyndarnämnderna har varit tvungna att avhjälpa bristerna i förmyndarskapsboken med inofficiella register och kartotek.

Nämndförvaltningen av förmyndarskapen har även gett upphov till kommunalrättsliga tillämpningsproblem. Det har rått ovisshet bl.a. om i vilken utsträckning kommunallagens (365/1995) bestämmelser och tidigare lagstiftning kan tillämpas på förmyndarnämnden. Frågan har i praktiken aktualiserats närmast i samband med kommunala revisioner.

I samband med den till förmyndarnämnderna riktade enkäten uppgav ca 200 kommuner att arbetsmängden hade ökat under de senaste åren. En orsak till detta ansågs vara 1995 års reform av förmyndarskapslagstiftningen, som ledde till att antalet utlåtandeärenden ökade. Bland dem som besvarade enkäten ansågs en viktigare orsak dock vara att antalet förmyndarskapsklienter ökar till följd av att den öppna vården ökar och att åldringarnas relativa del av befolkningen växer. De som besvarade enkäten ansåg att alla kommuner inte klarar av den ökade arbetsmängden med ett system som bygger på förtroendevalda.

Vid bedömningen av behovet att reformera förmyndarverksamheten är det skäl att understryka att förmyndarskapens nuvarande myndighetsstruktur och förvaltning leder till en oenhetlig praxis. Sättet på vilket verksamheten har organiserats skapar även osä-

kerhet om möjligheterna att få sakkunnig personal. Verksamhetens småskalighet har emellertid bidragit till att principen om närhet i förvaltningen har kunnat förverkligas.

2.6. Tjänsteförmyndarskap

Systemets utveckling och innehåll

Förmyndarskap har av tradition skötts av familjen och släkten. Detta synsätt avspeglas också i lagen angående förmyndarskap, vari de ursprungliga bestämmelserna stipulerade att till förmyndare i första hand skall utses någon släkting till den omyndige, inom äktenskap dock i första hand maken. Man försökte trygga utbudet av förmyndare genom att föreskriva att mottagandet av förmyndaruppdrag var varje manspersons medborgerliga plikt, från vilket man kunde avsäga sig endast på i lagen nämnda särskilda grunder.

Den tanke, enligt vilken samhället i sista hand skall ansvara för att det finns förmyndare erkändes i lagstiftningen 1971 då lagen om anordnande av förmyndarskap i vissa fall (14/1971) stiftades. Med stöd av denna lag, som fortfarande är i kraft, kan förmyndarskap anordnas för den, för vilken förmyndare på grund av medellöshet eller av annan särskild orsak inte lämpligen kan erhållas.

Lagen om anordnande av förmyndarskap i vissa fall ger kommunerna två alternativa möjligheter att trygga tillgången på förmyndare. Kommunerna kan för det första utse och till domstolarna meddela personer, som åtagit sig att vara förmyndare under de i 3 och 4 § angivna förutsättningarna. En person som utsetts på detta sätt kan inte vägra ta emot förmyndarskap. Sedan han blivit förordnad till ett uppdrag har han rätt att av kommunens medel få ett skäligt arvode, om det arvode som utgår ur den omyndiges medel inte kan anses tillräckligt.

Enligt den nämnda lagen är det sekundära alternativet att inrätta en tjänsteförmyndartjänst. Så skall ske om det inte finns några personer som på ovan nämnt sätt kan utses och meddelas till domstolarna. Om en kommunal myndighet inte vidtar åtgärder för att inrätta en förmyndartjänst kan domstolen, om den anser tjänsten nödvändig, anmäla därom till kommunstyrelsen. Om kommunen inte vidtar åtgärder med anledning av anmälan, skall domstolen meddela länsstyrelsen detta.

Tjänsteförmyndartjänsten kan inrättas antingen som huvud- eller bisyssla. Två eller flera kommuner kan också tillsammans inrätta en tjänsteförmyndartjänst. Kommunernas möjligheter till samarbete har dock begränsats till kommuner som hör till samma tingslag. Begränsningen motiverades i regeringens proposition (RP 96/1970 rd) med att tjänsteförmyndaren i likhet med andra förmyndare övervakas av domstolen. Till följd av begränsningen verkar tjänsteförmyndaren alltid under endast en domstol.

Kostnaderna för tjänsteförmyndarskap betalas av kommunen. Kommunen har dock rätt att av den omyndige uppbära det arvode, som enligt 49 § lagen angående förmyndarskap tillkommer förmyndaren.

Tillämpningsområdet för lagen om anordnande av förmyndarskap i vissa fall framgår av lagens 1 §. Enligt denna paragraf gäller lagen anordnande av förmyndarskap, men i lagen finns inget omnämnande om att tjänsteförmyndaren utan samtycke kan förordnas till god man. I regeringens proposition (RP 96/1970 rd) ansågs det dock självklart att en tjänsteförmyndare också kan förordnas till god man. Även högsta domstolen har i sitt avgörande 1984 II 204 tolkat lagen på detta sätt.

Hur systemet fungerar i praktiken

Förmyndararbetsgruppens enkät om förmyndarskapspraxis besvarades av 356 förmyndarnämnder. Endast 37 av enkätkommunerna hade tillgång till personer som utsetts så som anges i 2 § lagen om ordnande av förmyndarskap i vissa fall. I en tidigare enkät som gjordes av förmyndarskapskommissionen hade i 60 kommuner utsetts ovan avsedda personer. Således blir det allt ovanligare att utsedda personer är förmyndare eller gode män.

Enligt enkäten finns det däremot tjänsteförmyndare i 242 kommuner. 45 kommuner har en gemensam tjänsteförmyndare med en annan kommun. 59 kommuner saknade tjänsteförmyndare.

Tjänsteförmyndarens uppgifter är i allmänhet kombinerade med någon annan tjänst eller befattning i kommunen. Det är inte heller ovanligt att en kommunal tjänsteinnehavare sköter tjänsteförmyndaruppdraget som en bisyssla. Tjänsteförmyndarens andra, ofta huvudsakliga, uppdrag utfördes i allmänhet antingen inom kommunens socialvä-

sende eller vid rättshjälpsbyrån.

I enkäten frågades också hur många förmyndar- eller godmansuppdrag tjänsteförmyndaren skötte. Antalet uppdrag varierade kraftigt. Fem tjänsteförmyndare hade fler än 250 huvudmän. I gengäld hade 21 tjänsteförmyndare endast 1-5 huvudmän. Sammanlagt 48 tjänsteförmyndare hade över 50 huvudmän. Till mediangruppen (21-50 huvudmän) kunde 80 tjänsteförmyndare hänföras.

Över fyra femtedelar av de tjänsteförmyndare som besvarade enkäten uppgav att deras arbetsbörda klart hade ökat under de senaste åren. Den starkt växande öppna vården ansågs vara den viktigaste faktor som ökade arbetsbördan. Tjänsteförmyndarna har fått en stor mängd mentalvårdspatienter med många problem. På grund av brister i den öppna vården hade det hänt att tjänsteförmyndarna fått ansvara för uppgifter som egentligen ankom på socialväsendet. Öppenvårdsklienter med intressebevakare kontaktar ofta tjänsteförmyndaren. En del av dessa kan uppträda oförutsägbart, vilket leder till att tjänsteförmyndarens arbete blir psykiskt tungt.

Tjänsteförmyndarnas arbete ökar även på grund av att många äldre personer med intressebevakare är förmögnare än förr, vilket leder till att förvaltningen av egendomen förutsätter mångskiftande åtgärder. En del av huvudmännen lider dessutom av svår demens, varför det är arbetsdrygt att reda ut deras angelägenheter.

Genom tjänsteförmyndarsystemet har man kunnat trygga tillgången på förmyndare och gode män. Det nuvarande systemet kan anses ha uppfyllt de målsättningar som uppställdes för det.

3. Den internationella utvecklingen och förmynderskapslagstiftningens huvuddrag i vissa andra länder

Allmänt

I flera europeiska länder har under de senaste 15 åren särskilt den lagstiftning som gäller intressebevakning för vuxna förnyats. Ett gemensamt drag för de reformer som genomförts förefaller vara ett synsätt enligt vilket sådana åtgärder som syftar till att skydda vuxna skall stå i rätt proportion till det skyddsbehov som i det enskilda fallet kan konstateras. Detta har ansetts förutsätta att lagstiftningen erbjuder flera olika

skyddsalternativ, bland vilka den åtgärd kan väljas som är mest ändamålsenlig i det enskilda fallet. Denna lösning har i många länder kompletterats genom att domstolen har givits makt att besluta om en åtgärds detaljerade innehåll så att endast oundgängliga ingrepp görs i vuxna personers rätt att själv besluta om sina egna angelägenheter.

I vissa länder har omyndigförklaring helt ersatts med regelverk som utgår från andra benämningar. Som exempel kan nämnas "Sachwalterschaft" i Österrike, "förvaltar-skap" i Sverige och "Betreuung" i Tyskland. Syftet med reformerna i dessa länder har varit att skapa ett flexibelt system, som ger domstolarna möjlighet att beakta omständigheterna i varje enskilt fall. De nya benämningarna avspeglar även en strävan att komma ifrån begrepp som med tiden har fått en stämplande innebörd.

De reformer som har genomförts i de fransktalande europeiska länderna har inte gått lika långt. I t.ex. Frankrike och Belgien är omyndigförklaring fortfarande möjligt men statistiken visar att denna åtgärd blir allt ovanligare.

I England, Wales och Skottland reformeras förmynderskapslagstiftningen som bäst. I det sammanhanget har avseende fästs bl.a. vid att en del av de åldringar som skulle behöva skydd står utanför alla skyddsåtgärder. Detta beror delvis på att rättegångar som gäller förmyndarrättsliga åtgärder är komplicerade eller dyra eller att kostnaderna för skyddsåtgärder är alltför stora i relation till vederbörandes förmögenhet. För att få till stånd en förbättring har man försökt finna metoder att utvidga detta skyddsnät. Ett sätt har varit att utveckla bestämmelserna om befullmäktigande så att en person som kan förstå sakens betydelse kan befullmäktiga en annan att agera i sitt ställe ifall fullmaktsgivaren själv blir oförmögen att sköta sina angelägenheter.

Sverige

De viktigaste förmynderskapsrättsliga bestämmelserna ingår i föräldrabalken.

Åldersgränsen för myndighet är 18 år. Den som är under 18 år är minderårig och får inte själv råda över sin egendom eller ingå sig förbindelser om inte annat framgår av lag eller av villkor vid förvärv genom gåva eller testamente. Den minderårige företräds i ovan nämnda ärenden av sin förmyndare.

Bestämmelserna i föräldrabalken om omyndigförklaring upphävdes genom en reform som trädde i kraft 1.1.1989. Om någon på grund av sjukdom, utvecklingsstörning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person, skall för honom eller henne ordnas godmanskap. Godmanskapet begränsar inte den persons handlingsbehörighet som förordnandet gäller.

Om förordnande av en god man inte är en tillräcklig åtgärd kan rätten förordna en förvaltare för en sådan person som avses ovan. Förvaltaruppdraget skall anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall och får begränsas till att avse viss egendom eller angelägenhet eller egendom överstigande ett visst värde. Förvaltaren är inom ramen för sitt uppdrag ensam behörig att råda över huvudmannens egendom. Förvaltaren företräder huvudmannen i alla de ärenden som hans uppdrag omfattar. Förordnandet av en förvaltare innebär sålunda ett partiellt omyndigförklaring.

Tillsynen över förmyndarnas, gode mäns och förvaltarens verksamhet utövas av en överförmyndare, som skall väljas för varje kommun. Utöver övervakningsuppgifterna sköter överförmyndaren numera ofta ordnandet av godmanskap. Kommunen kan dock bestämma att det i stället för överförmyndare skall finnas en överförmyndarnämnd. På överförmyndarnämnden tillämpas därvid bestämmelserna om överförmyndare. Länsstyrelsen övervakar överförmyndarens och överförmyndarnämndens verksamhet.

Föräldrabalken och de bestämmelser som utfärdas med stöd av den upptar synnerligen detaljerade föreskrifter om hur en förmyndare, god man eller förvaltare skall placera medel som anförtrots huvudmannen. Merparten av dessa bestämmelser tillämpas emellertid inte på föräldrar som är sitt minderåriga barns förmyndare, om inte den minderåriges tillgångar är betydande.

För vissa åtgärder för huvudmannens räkning förutsätts överförmyndarens samtycke. Förmyndaren, gode mannen och förvaltaren skall årligen till överförmyndaren avge redovisning och en slutredovisning då uppdraget upphör. Föräldrar som är sitt minderåriga barns förmyndare har emellertid befriats från skyldigheten att avge redovisning, om inte den minderåriges tillgångar är betydande. Överförmyndaren är skyldig att granska hur

huvudmannens egendom har förvaltats. Vid granskningen skall särskilt tillses att huvudmannens tillgångar i skäligen omfattning har använts till hans eller hennes nytta och att erforderlig trygghet finns för tillgångarnas bestånd samt att skäligen avkastning erhålls.

Danmark

Den viktigaste lagen om förmynderskap är Værgemålsloven (1995 06 14 nr 388), som trädde i kraft 1.1.1997.

Aldersgränsen för myndighet är 18 år. Den som inte fyllt 18 år och som inte har ingått äktenskap är minderårig och omyndig. En omyndig person får inte råda över sin egendom eller ingå förpliktelser genom rättshandlingar, om inte annat föreskrivs.

Den som har fyllt 18 år kan ställas under förmynderskap (værgemål) om han eller hon på grund av sinnessjukdom, svår demens, rubbad själslig utveckling eller annars på grund av allvarligt försvagat hälsotillstånd är oförmögen att sköta sina angelägenheter och det finns ett behov av förmynderskap. En person kan även på egen begäran ställas under förmynderskap om han eller hon på grund av sjukdom eller avsevärt försvagat tillstånd inte förmår sköta sina ekonomiska angelägenheter, om det inte är befogat att på det sätt som anges nedan förordna ett biträde för vederbörande.

Förmynderskapet kan begränsas så att det endast gäller ekonomiska eller enbart vissa ekonomiska angelägenheter. Förmynderskapet kan likaså begränsas till enbart personliga eller vissa personliga angelägenheter.

Förmynderskap har i regel ingen betydelse för rättshandlingsförmågan. Om någon emellertid har ställts under förmynderskap på ett sådant sätt att det omfattar hans eller hennes ekonomiska angelägenheter, kan rättshandlingsförmågan fräntas vederbörande om det är nödvändigt för att förhindra att vederbörande handlar på ett sätt som gör att hans eller hennes förmögenhet, inkomster eller andra ekonomiska intressen riskerar att minska väsentligt eller för att förhindra att ekonomiskt utnyttjande. I Danmark kan rättshandlingsförmågan inte begränsas så att en åtgärd gäller endast viss egendom eller vissa ärenden. Den som har fräntagits sin rättshandlingsförmåga är omyndig och kan inte råda över sin egendom, om inte annat bestäms.

Vid sidan av værgemål känner dansk lag

en form av intressebevakning som heter samværgemål. Dess viktigaste innebörd är att vederbörande och det för honom eller henne förordnade biträdet tillsammans skall besluta om de ärenden, för vilka biträdet har utsetts (samværgemål). Ett förordnande kan begränsas att gälla endast vissa angelägenheter eller viss egendom. Den för vilken har förordnats ett biträde betraktas som myndig. Ett biträde kan förordnas för den som på grund av bristande erfarenhet, försvagat hälsotillstånd eller av motsvarande skäl behöver hjälp med att förvalta sin egendom eller sköta sina övriga ekonomiska angelägenheter. En ytterligare förutsättning är att vederbörande själv begär att ett biträde skall utses.

Valet mellan ovan nämnda intressebevakningsformer skall ske utgående från vederbörandes behov av skydd och det alternativ som väljs får inte vara mera omfattande än nödvändigt. Ingen får fräntas sin rättshandlingsförmåga om hans eller hennes intressen kan tryggas i tillräcklig utsträckning genom förmynderskap.

Förmyndarnas verksamhet övervakas av en myndighet inom statens regionförvaltning som kallas *statsamt*. Förmyndaren är i regel skyldig att bevara egendomen i den form den hade när förmynderskapet ordnades. För att konsumera sådan egendom som omfattas av förmynderskapet måste förmyndaren få statsamts samtycke.

Norge

Bestämmelserna om förmynderskap ingår i en lag om omyndigförklaring (Lov om Umyndiggjørelse; 28.11.1898) och en lag om förmynderskap för omyndiga (Lov om vergemål for umyndige; nr 3 1927).

Aldersgränsen för myndighet är 18 år. Den som inte fyllt 18 år är omyndig på grund av minderårighet. En omyndig kan inte själv råda över sin egendom eller genom rättshandlingar iklä sig förpliktelser, om inte annat föreskrivs särskilt.

Den som (1) på grund av svagsinhet, sinnessjukdom, dryckenskap eller missbruk av rusgivande medel är oförmögen att sköta sig själv eller sin egendom eller som (2) på grund av dryckenskap, spelpassion, slösaktighet eller annat uppenbart oklokt beteende förskingrar sin egendom så att hans eller hans familjs utkomst äventyras, kan omyndigförklaras. Även den som på grund av blindhet, stumhet eller något annat handi-

kapp eller någon annan svaghet är oförmögen att sköta sig själv eller sin egendom kan omyndigförklaras, om vederbörande själv samtycker därtill eller om det bör anses oundgängligt för att skydda honom eller henne mot att bli utnyttjad.

Ingen får omyndigförklaras om hans eller hennes intressen i tillräcklig mån kan tryggas genom lindrigare åtgärder, t.ex. genom att förordna en hjälpförmyndare (hjelpveger) för honom. Förordnandet av hjälpförmyndare kan jämsställas med sådant förordnande av god man som förekommer i finsk och svensk rätt. Den för vilken förordnats en hjälpförmyndare bibehåller sin rättshandlingsförmåga. Numera har det blivit allt vanligare att förordna hjälpförmyndare i stället omyndigförklaring.

Huvudmannens angelägenheter sköts vid sidan av förmyndaren av myndigheten överformynderi, och som skall finnas i varje kommun. Överformynderis uppgifter begränsar sig inte till övervakning av förmyndarnas verksamhet, utan är av stor betydelse vid förvaltningen av den omyndiges egendom. Den skall placera de medel den förvaltar på ett säkert sätt som ger skäligen avkastning. Penningmedel skall i allmänhet sättas in på ett bankkonto och värdepapper deponeras hos en bank.

Förmyndaren skall årligen till överformynderiet lämna in en redovisning om förvaltningen av den egendom, t.ex. fast egendom och lös egendom, som han ansvarat för. Då förmyndarens uppdrag avslutas är han skyldig att till överformynderiet inlämna en slutredovisning över sin verksamhet. Överformynderiet redogör årligen för landshövdingen (fylkesman) för skötseln av den egendom som myndigheten förvaltar. Kommunens revisorer övervakar överformynderis verksamhet.

Österrike

Österrikes reviderade förmynderskapslagstiftningen (Bundesgesetz über die Sachwalterschaft für behinderte Personen) trädde i kraft 1.7.1984. Systemet med omyndigförklaring ersattes därvid med bestämmelser om Sachwalterschaft, dvs. förvaltarskap.

För den som på grund av sinnessjukdom, utvecklingsstörning eller mental retardation inte kan sköta sina angelägenheter eller vissa angelägenheter utan att äventyra sina egna intressen kan förordnas en förvaltare (Sach-

walter). Förordnande av en förvaltare är dock inte tillåtet om vederbörande på annat sätt, t.ex. med hjälp av sin familj, förmår bevaka sina intressen i tillräcklig utsträckning.

Förvaltarens uppgifter fastställs i domstolens beslut. Det lindrigaste förordnandet kan gälla skötseln av ett visst ärende. Förordnandet kan även ges så att förvaltarens uppgifter omfattar en viss kategori av ärenden eller också huvudmannens hela egendom. Som tredje alternativ kan förvaltarens förordnas att sköta huvudmannens samtliga angelägenheter oberoende av om de gäller huvudmannens ekonomi eller person.

Huvudmannen saknar rättshandlingsförmåga i sådana ärenden för vilka en förvaltare har förordnats. Domstolen kan emellertid ge huvudmannen behörighet att besluta om vissa ärenden som hör till förvaltarens uppdrag samt rätt att bestämma om sina förvärvskomster eller en del av dem, om inte detta äventyrar huvudmannens välfärd.

Tyskland

Den tyska civillagens (Bürgerliches Gesetzbuch) bestämmelser om förmyndarskap för vuxna har reviderats genom en lag som trädde i kraft 1.1.1992. Ömyndigförklaring (Entmündigung) ersattes då med bestämmelser om Betreuung.

För den som på grund av psykisk sjukdom, fysisk eller psykisk eller mental skada eller rubbning inte förmår sköta sina angelägenheter eller en del av dem kan förordnas en god man, s.k. Betreuer. En god man kan förordnas endast för sådana ärenden där i lagen avsedd förvaltning är nödvändig. En god man kan inte förordnas om någons angelägenheter genom en befullmäktigad eller annan motsvarande hjälp kan skötas lika bra som av en god man.

Gode mannen företräder sin huvudman i de angelägenheter som han har förordnats att sköta. Godmansförordnandet begränsar inte huvudmannens rättshandlingsförmåga. Om huvudmannens personliga eller ekonomiska intressen är allvarligt hotade och hotet inte kan avvärjas på annat sätt, kan domstolen emellertid förordna att huvudmannen i de ärenden som anförtratts den gode mannen kan uttrycka sin vilja endast med den gode mannens samtycke. Ett sådan förordnande kan inte gälla sådana typiskt personliga rättshandlingar, såsom ingående av äktenskap

och upprättande av testamente. Huvudmannen kan också oaktat förordnandet självständigt företa rättshandlingar som är klart fördelaktiga för honom eller henne. Om inte domstolen har förordnat annat gäller detta även rättshandlingar som berör det dagliga livet och som är av mindre betydelse.

4. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

4.1. Mål

Syftet med propositionen är att reformera den gällande förmynderskapslagstiftningen. Den gällande lagstiftningen har delvis tillkommit på 1800-talet, varför en modernisering är nödvändig på flera punkter. Propositionens viktigaste mål kan indelas dels i mål som gäller förmyndarverksamhetens innehåll och dels i förmyndarverksamhetens förvaltning.

Förmyndarverksamhetens innehåll

När det gäller förmyndarverksamhetens innehåll är det viktigaste målet att utveckla alternativ till omyndigförklaring. Propositionen syftar till att när det till skydd för någon är nödvändigt att begränsa vederbörandes behörighet att fatta beslut i egna angelägenheter skall begränsningen alltid kunna dimensioneras så att den motsvarar skyddsbehovet utan att större ingrepp än nödvändigt görs i beslutanderätten.

Syftet är att åtgärder för att ordna intressebevakning vidtas endast när det är nödvändigt med tanke på vederbörandes intresse. Den intressebevakningsåtgärd som väljs skall stå i proportion till den fara som åtgärden syftar till att eliminera. Syftet med propositionen är även att den som är i behov av intressebevakning inte faller utanför denna endast på grund av att förfarandet upplevs som komplicerat.

Genom propositionen förnyas dessutom de förmyndarrättsliga begreppen på ett sådant sätt att de inte i onödan stämplar dem som är i behov av de tjänster som avses i den föreslagna lagen.

Förmyndarverksamhetens förvaltning

Syftet med propositionen är att förnya förvaltningen av förmyndarverksamheten så att förvaltningen sker effektivt och med beak-

tande av de krav som rättssäkerheten ställer. Uppgifterna i anslutning till förmyndarverksamheten har med trygghet av rättssäkerhet att göra. Den allmänna principen för förnyandet av arbetsfördelningen mellan staten och kommunerna har varit att sådana uppgifter som väsentligt sammanhänger med rättssäkerhetsfaktorer överförs till staten. Överföringen av förmyndarförvaltningen till staten kan bl.a. motiveras med behovet av styrning i syfte att åstadkomma en enhetlig praxis. Med beaktande av den kommunala självstyrelsen skulle det vara problematiskt att förena statlig styrning med uppgifter som sköts i kommunal regi. Förslaget motsvarar till denna del de mål som uppställts av kommissionen "Medborgaren, kommunen och staten" (KB 1996:16) som under ledning av utredningsman Heikki Koski har sett över arbetsfördelningen mellan kommun och stat.

4.2. De viktigaste förslagen

Nya begrepp i lagen om förmyndarverksamhet

I propositionen föreslås att i lagen om förmyndarverksamhet införs begrepp som inte stämplar dem som behöver intressebevakning. Det föreslås att benämningarna "förmyndare" och "god man" slopas. Den som på grundvalen av den föreslagna lagen sköter en annan persons angelägenheter skall kallas "intressebevakare". Den vars angelägenheter sköts kallas "huvudman". Detta begrepp är även avsett att användas när den vars angelägenheter intressebevakaren sköter är omyndig.

Om det är nödvändigt att ingripa i en myndig persons behörighet att besluta om sina egna angelägenheter ger lagen en möjlighet att begränsa vederbörandes handlingsbehörighet. Den kraftigaste formen av behörighetsbegränsning är omyndigförklaring. Begreppet "omyndig" kvarstår enligt förslaget i lagen och det omfattar förutom minderåriga även personer vars handlingsbehörighet har begränsats så kraftigt som möjligt, dvs. som har omyndigförklarats.

Förordnande av intressebevakare

Det är i regel domstolen som förordnar en intressebevakare. I propositionen föreslås emellertid att även förmyndarmyndigheten i vissa fall kan ge sådana förordnanden. Av-

sikten är att inte belasta domstolarna med ansökningar där t.ex. rättssäkerheten eller andra orsaker inte förutsätter domstolsprövning. Avsikten är också att sänka tröskeln för att tillgripa intressebevakning i sådana fall där vederbörande själv förstår att han eller hon behöver en intressebevakare och medveten om följderna av att en sådan förordnas godkänner att en viss person utses till intressebevakare.

I propositionen föreslås även att 12 kap. rättegångsbalken samt förvaltningsprocesslagen kompletteras så att domstolen i ett anhängigt ärende på tjänstens vägnar kan förordna en intressebevakare för en part för rättegången, om vederbörande på grund av sjukdom, störningar i de psykiska funktionerna, försämrat hälsotillstånd eller av annan sådan orsak är oförmögen att förstå sakens innebörd eller bevaka sina intressen i en rättegång.

Begränsning av handlingsbehörigheten

När en myndig person inte själv förmår sköta sådana angelägenheter som kräver åtgärder skall i första hand en intressebevakare förordnas för att skydda vederbörande. Denna åtgärd motsvarar förordnande av god man enligt gällande lag. Den påverkar således inte vederbörandes behörighet att själv fatta beslut i sina egna angelägenheter.

Förordnande av en intressebevakare kan inte alltid anses som en tillräcklig åtgärd för att skydda huvudmannen. Risken för att huvudmannen utnyttjar sin rättshandlingsförmåga till nackdel för sig själv föreligger särskilt när det är känt att han eller hon trots sin psykiska tillstånd aktivt och utan att rådgöra med sin intressebevakare försöker påverka sina ekonomiska angelägenheter t.ex. genom att avyttra egendom eller sätta sig i skuld. I propositionen föreslås att en sådan persons handlingsbehörighet kan begränsas.

Begränsningen skall anpassas till huvudmannens behov av skydd så att begränsningen är så lindrig som möjlig. Begränsningens innehåll fastställs genom domstolens beslut på basis av den utredning som inhämtats om huvudmannens behov av skydd.

Begränsningen kan enligt förslaget antingen gälla vederbörandes rättshandlingsförmåga eller hans eller hennes behörighet att råda över viss egendom. Omyndigförklaring är enligt förslaget således fortfarande ett sista alternativ. Omyndigförklaring är samtidigt

den yttersta gränsen för begränsning av handlingsbehörigheten. Begränsningen kan enligt förslaget inte utsträckas till sådana dispositioner eller rättshandlingar som den myndige är behörig att företa.

De personer vilkas handlingsbehörighet begränsas genom en begränsning som är lindrigare än omyndigförklaring är inte enligt förslaget omyndiga. Ett beslut genom vilket någons handlingsbehörighet partiellt har begränsats har således inga sådana rättsverkningar som är förenade med omyndighet.

Vissa samhälleliga uppdrag förutsätter uttryckligen att medborgarna kan ha förtroende för den persons omdömesgillhet som sköter uppdraget. Som exempel kan nämnas domar-, nämndemanna-, advokat- och vissa utredningsmannauppdrag. I propositionen föreslås att behörighetsvillkoren för dessa uppdrag ändras så att den vars handlingsbehörighet har begränsats inte kan sköta de nämnda uppdragen.

Förvaltningen av förmynderskapsärenden

Förmyndarverksamheten har av tradition ansetts höra till rättsvården och har sålunda närmast ankommit på staten. I Finlands Kommunförbunds promemoria från 1994 om kommunernas basservice och ändring av bestämmelserna om den förslogs det att rättsskyddsuppgifterna, bl.a. rättshjälpsverksamheten och förmynderskapen, skulle överföras till staten. Överföringen av förmyndarverksamheten till staten har senast behandlats av utredningsman Heikki Koski i förslaget "Medborgaren, kommunen och staten". I betänkandet konstateras det att förmynderskapsuppgifterna innebär förvaltning av varierande egendomsmassor som tillhör omyndiga personer i olika åldrar, samt övervakning av förvaltningen. I dessa uppgifter aktualiseras särskilt juridiska frågor. Enligt betänkandet är det skäl att överföra detta uppgiftskomplex på statens ansvar.

I propositionen föreslås det att de uppgifter som sköts av kommunernas förmyndarnämnder samt vissa andra uppgifter som hänför sig till tillståndsförvaltningen, som föreslås bli omorganiserad, överförs till de 37 magistrater som bildades i samband med förnyandet av statens lokalförvaltning. På Åland föreslås länsstyrelsen fungera som förmyndarmyndighet. Förslaget innebär att underrätterna inte längre har några uppgifter

inom förvaltningen av förmynderskapen.

Ansvar för innehåll i och utvecklandet av förmyndarverksamheten ankommer på justitieministeriet. Justitieministeriet skall i framtiden bl.a. utfärda de bestämmelser som behövs för att trygga att rättssäkerheten förverkligas i förmynderskapsärendena.

Magistraterna hänförs till inrikesministeriets förvaltningsområde. Den administrativa ledningen och det administrativa utvecklandet av förmyndarmyndigheterna tillkommer sålunda inrikesministeriet. I administrativt hänseende lyder magistraterna under länsstyrelserna. Av magistraterna är sammanlagt 24 enheter inom ett häradsämbete. 13 magistrater är fristående ämbetsverk. Magistraterna har 37 huvudkanslier och dessutom 21 filialer som tillhandahåller samtliga magistrats-tjänster. Magistraternas basservice finns dessutom tillgänglig hos häradsämbetenas kanslier och myndigheternas gemensamma serviceenheter. Magistraternas verksamhetsområde omfattar ett eller flera härad.

Magistraterna sköter uppgifter inom flera förvaltningsområden. De är lokalkmyndigheter inom folkbokföringen och sköter även uppgifter i anslutning till val och folkomröstningar enligt vad som bestäms särskilt. Magistraterna är dessutom lokalkmyndigheter för handelsregistret och föreningsregistret. Magistraterna sköter uppgifter som ankommer på vigselmyndigheterna, notarius publicus och offentliga köpvittnet. Till magistratens uppgifter hör även att fastställa delägarförteckningar för dödsbon samt vissa i gruvlagen och trycksfrihetslagen angivna uppgifter.

Förmyndarverksamheten kan anses innefatta övervakning av rättssäkerheten och kan därför kombineras med magistraternas övriga verksamhet och arbete. Av de statliga myndigheterna inom häradsförvaltningen är det snarast magistraterna som sköter uppgifter av allmän förvaltningsnatur. Valet av magistraterna till förmyndarmyndigheter harmonierar även med närhetsprincipen, eftersom magistraterna har ett relativt tätt nät av verksamhetsenheter. Omorganiseringen av statens lokalförvaltning, i samband med vilken organisationen för registerförvaltningens lokalkmyndigheter förnyades och anslöts till häradsförvaltningen, har skapat en god grund för vidareutvecklandet av magistraternas verksamhet.

Magistratens verksamhet leds av härads-skrivaren så som chef för magistraten. Den-

ne avgör således också utan föredragning de ärenden där magistraten är behörig. Med stöd av magistratens arbetsordning kan även någon annan tjänsteman inom magistraten ha rätt att fatta beslut. Det kan likaså finnas flera häradsasskivare vid en magistrat. Den som sköter härads skrivartjänsten skall ha avlagt juris kandidatexamen.

Enligt förslaget skall ärenden som gäller förordnande av intressebevakare samt ärenden som gäller tillstånd eller förpliktande avgöras på föredragning. På behandlingen av ärenden samt på tjänstemannajäv tillämpas i övrigt lagen om förvaltningsförfarande (598/1982). Särskilda procedurbestämmelser, närmast om hörande, skall enligt förslaget likväl ges i fråga om magistratens behörighet att utse intressebevakare. Andring i beslut som magistraten har fattat i egenskap av förmyndarmyndighet söks enligt förslaget hos länsrätten så som bestäms i förvaltningsprocesslagen (586/1996).

Enligt lagförslaget förordnas intressebevakare antingen av en domstol eller en magistrat. För en person som förstår betydelsen av att en intressebevakare förordnas och godkänner detta kan magistraten till intressebevakare förordna den person som nämns i ansökan. Om ansökan inte kan bifallas, skall ärendet på sökandens begäran överföras till tingsrätten för avgörande. Beslut om begränsning av handlingsbehörigheten skall däremot enligt förslaget alltid fattas av domstol. Magistraten skall å sin sida utreda behovet av fortsatt intressebevakning och vid behov ansöka hos domstolen om att intressebevakning skall upphöra.

Magistraten avgör enligt förslaget samtliga tillståndsärenden i samband med förmynderskap. Efterhandsövervakningen av egendomsförvaltningen effektivteras genom mera detaljerade bestämmelser än för närvarande om intressebevakarens bokförings- och redovisningsskyldighet samt om granskning av redovisningen. Vid behov kan intressebevakaren befrias från redovisningsskyldigheten för viss tid eller tills vidare bl.a. på grund av att egendomen är ringa. Slutredovisningen då intressebevakarens uppdrag upphör skall ges för granskning till förmyndarmyndigheten, som efter att granskningen slutförts skall ge ett utlåtande om redovisningen till den som har rätt att ta emot den. Förvaltningen av huvudmannens egendom kan likaså övervakas så att magistraten förpliktar intressebevakaren att för förmyndarmyndig-

heten förete en plan för förvaltningen av egendomen. För att effektivera sin övervakning har magistraten enligt förslaget till sitt förfogande vissa administrativa tvångsmedel, dvs. vite och hot om tvångsutförande.

Enligt förslaget skall magistraten föra ett register över förmynderskapsärenden. Bestämmelser om registret och dess innehåll ingår i 7 kap. i den föreslagna lagen. I detta kapitel finns även bestämmelser om rätten att få uppgifter ur registret samt om hur länge uppgifterna skall sparas i registret.

När lagen träder i kraft överförs de ärenden som är anhängiga vid förmyndarnämnderna till den nya förmyndarmyndighet inom vars verksamhetsområde respektive kommun är belägen. Tillståndsärenden eller andra ärenden som är anhängiga vid domstol och som enligt den nya lagen ankommer på magistraterna skall däremot inte enligt förslaget överföras till magistraten för behandling.

Tryggande av tillgången på intressebevakare

Tanken på att den offentliga makten i sista hand skall tillhandahålla intressebevakningstjänster, vilket framgår av den gällande lagen, är fortfarande aktuell. Människornas ökade rörlighet leder till att det blir allt ovanligare att en äldre på sin hemort har en närstående som sitt stöd och som kan åta sig intressebevakning. Den omständigheten att de äldre åldersklasserna blir allt större både relativt och absolut inverkar i samma riktning. I allt mindre utsträckning kan man förlita sig på att följande generation, som själv håller på att åldras, förmår eller kan åta sig intressebevakningsuppdrag för sina föräldrar. Behovet av ett system med tjänsteförmyndare eller motsvarande kommer därför att öka.

Det föreslås att bestämmelserna om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten liksom som för närvarande intas i en egen lag, nämligen lagen om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten.

Enligt lagförslaget överförs ansvaret för att intressebevakningstjänster ordnas på staten. Magistraterna skall svara för att intressebevakningstjänster kan erbjudas inom respektive verksamhetsområde, men det huvudsakliga ansvaret för att dessa tjänster tillhandahålls vilar enligt förslaget fortfarande på kommunerna. Om magistraten och kommunen tillsammans kommer fram till att det av

någon anledning är omöjligt eller oändamålsenligt för kommunen att producera intressebevakningstjänster eller att kommunen inte förmår sköta alla behövliga intressebevakningstjänster, skall magistraten se till att tjänster produceras genom att ingå avtal med någon offentligt eller privat sammanslutning.

Magistraten skall ingå ett separat avtal med producenten om intressebevakningstjänster. Av avtalet skall framgå åtminstone hur länge avtalet är i kraft, grunderna för uppsägning av avtalet, uppsägningstiden och-förfarandet. Ett avtal om en kortare uppsägningstid än två år är inte giltigt. Det är nödvändigt att reglera uppsägningstidens längd eftersom det krävs en minimisäkerhet om den tid under vilken tjänsterna produceras ifall någon annan sammanslutning än en kommun producerar dem. Regleringen av uppsägningstiden understryker även för producenterna att det rör sig om en långsiktig verksamhet. En sammanslutning som planerar och överväger att producera intressebevakningstjänster kan sålunda beräkna om dess resurser räcker till för verksamheten. Även magistraten bör fästa avseende vid denna omständighet när den överväger att ingå ett avtal med en sammanslutning.

Till dem som producerar intressebevakningstjänster, dvs. såväl till kommunerna som till andra offentliga eller privata sammanslutningar, betalas ersättning av statens medel enligt av inrikesministeriet fastställda grunder. Utgångspunkten för bestämmande av ersättningen är att den motsvarar de genomsnittliga kostnaderna för en ändamålsenlig produktion av tjänsterna. Rätten till arvode och ersättning av huvudmannens medel tillkommer den som ansvarar för att tjänsterna produceras, dvs. kommunen eller den sammanslutning med vilken magistraten har avtalat om produktion av intressebevakningstjänster. Kommunen har enligt förslaget rätt till ersättning även i de fall där den själv har ordnat saken genom att köpa tjänster. I lagen föreslås inga bestämmelser om eventuell vidareredovisning.

I den föreslagna lagen ingår även bestämmelser om övervakning av dem som producerar tjänster, återkrav av ersättningar samt om ändringssökande. Vid övervakningen av producenterna skall länsstyrelsen vid behov ge handräckning och dessutom kan sådana administrativa tvångsåtgärder som länsstyrelsen har till sitt förfogande utnyttjas så som bestäms i länsstyrelselagen

(22/1997). En ersättning som betalts utan grund kan även återkrävas genom magistratens beslut. Sökande av ändring i magistratens beslut föreslås ske enligt förvaltningsprocesslagen (586/1996), dock med det undantaget att besvär över länsrättens beslut om ersättningsbelopp inte får anföras hos högsta förvaltningsdomstolen. Besvär över länsstyrelsens beslut om administrativa tvångsmedel anföras enligt förvaltningsprocesslagen hos länsrätten i första instans.

I den föreslagna lagens övergångsbestämmelser beaktas särskilt de personer som utsetts enligt 2 § lagen om anordnande av förmyndarskap i vissa fall. Dessa personer har enligt 4 § i nämnda lag haft rätt att av kommunens medel få en skälig ersättning om det arvode som utgår ur den omyndiges medel inte kan anses tillräckligt med hänsyn till det arbete förmyndaren utfört och till hans besvär. I övergångsbestämmelserna föreslås det att de ovan nämnda förordnandena till god man eller förmyndare skall gälla oberoende av den nya förmyndarskapslagstiftningen. De utsedda personerna skall dock under en övergångsperiod på tre år avtala med kommunen om grunderna för den ersättning som skall betalas till dem. För att de utsedda personernas nya intressebevakningsuppdrag skall omfattas av det nya ersättningssystemet kan kommunerna i fortsättningen i enlighet med 2 § 3 mom. i lagen avtala med dessa att de producerar tjänsterna i form av köptjänster. Det torde även vara möjligt att de förordnade personerna för att fortsätta sin verksamhet bildar en sammanslutning, som kan bli en sådan producent av intressebevakningstjänster som kommunen eller magistraten kan ingå avtal med.

5. Propositionens verkningar

5.1. Verkningar i fråga om organisation och personal

Justitieministeriet

Ansvaret för förmyndarskapens innehåll och utvecklandet av innehållet ankommer enligt förslaget på justitieministeriet. Detta ökar i viss mån justitieministeriets uppgifter. Uppgiftsökningen medför emellertid inget behov av nyanställningar vid ministeriet.

Inrikesministeriet

Den administrativa ledningen och det administrativa utvecklandet av förmyndarskapsärendena hänförs enligt förslaget till inrikesministeriets förvaltningsområde. Ministeriet skall bl.a. ansvara för budgetberedningen inom sitt förvaltningsområde. Dessa nya administrativa uppgifter beräknas emellertid inte medföra något behov av nyanställningar vid ministeriet.

Befolkningsregistercentralen

I samband med revideringen av förmyndarskapslagen förnyas även registret över förmyndarskapsärenden. Enligt förslaget skall befolkningsregistercentralen ansvara för utvecklandet av registret, dess allmänna funktioner och koordineringen av dem. Dessa uppgifter beräknas inte medföra något behov av ökad fast anställd personal.

Tingsrätterna

Förmyndarskapslagstiftningens tillståndsärenden skall enligt förslaget i sin helhet överföras från tingsrätterna till magistraterna. Tingsrätterna skall inte heller längre övervaka skötseln av förmyndarskapen inom sitt område eller delta i förordnandet av förmyndarskapspersonalen. Även en del av de ärenden som tingsrätterna för tillfället handhar och som gäller godmansförordnanden (intressebevakare) överförs enligt förslaget från tingsrätterna till magistraterna. Tingsrätternas totala arbetsmängd påverkas endast i ringa utsträckning av att dessa uppgifter bortfaller.

Enligt förslaget skall tingsrätterna också besluta om begränsning av handlingsbehörigheten. Antalet sådana ärenden kommer sannolikt att överstiga antalet ärenden som för närvarande gäller omyndigförklaring. Förslaget har inga verkningar i fråga om tingsrätternas personal.

Kommunerna

Kommunernas uppgifter vid övervakningen av förmyndarskapen upphör och förmyndarnämnderna indras när den föreslagna lagen träder i kraft. Verkningarna i fråga om personal är obetydliga i de flesta kommuner, eftersom förmyndarnämnderna enligt den ovan nämnda enkäten i allmänhet inte har

någon heltidsanställd personal. I ca 40 kommuner är läget dock ett annat, och den heltidsanställda personal som har skött förmyndarskapsärenden frigörs därmed för andra uppgifter. Denna personal kan på basis av den till förmyndarnämnderna riktade enkäten beräknas till 50-60 personer. Dessutom minskar även de kommunala tjänsteinnehavares uppgifter som har skött förmyndarskapsärenden i kombination med en annan tjänst.

De kommunala tjänsteförmyndaruppgifterna ersätts med skyldigheten att producera tillräckliga intressebevakartjänster. Ansvaret för tillgången på dessa tjänster överförs från kommunerna till staten. Huvudansvaret för att tjänsterna produceras vilar däremot fortfarande på kommunerna. En kommun kan endast genom att avtala med magistraten befrias från skyldigheten att producera tjänster, varvid någon annan offentlig eller privat sammanslutning producerar dem på basis av ett avtal. Kommunerna kan producera tjänsterna på alla de sätt som kommunallagen ger möjligheter till. Förslaget beräknas inte i detta avseende ha några verkningar med avseende på personalen.

Magistraterna

När förvaltningen av förmyndarskapen överförs på magistraterna får dessa en ny och viktig uppgift. Eftersom ca 450 förmyndarnämnder ersätts med 37 magistrater innebär det att förvaltningen av förmyndarskapen i framtiden kommer att ske inom avsevärt större enheter. På basis av 1996 års uppgifter kan det beräknas att varje magistrat i genomsnitt skall övervaka ca 950 intressebevakningsuppdrag. Denna siffra varierar dock i hög grad från en magistrat till en annan. Helsingfors magistrat kommer att ha över 5 000 och de minsta enheterna mellan 200 och 500 intressebevakningsuppdrag att övervaka. I sammanlagt 13 magistrater kommer antalet att överstiga 1 000 och i 19 kommer det att överstiga 600. Den minsta enheten utgörs av Ålands länsstyrelse som kommer att övervaka ca 80 intressebevakningsuppdrag. Sammanlagt kommer magistraterna och Ålands länsstyrelse att övervaka ca 36 000 intressebevakningsuppdrag.

Magistraternas personal uppgick i början av år 1997 till sammanlagt 559 anställda. Av dessa var 62 häradssekreterare, 2 särskilda notarius publicustjänster, 10 inspektörer och motsvarande, 16 biträdande inspektörer och

470 kanslianställda. Vid magistraterna fanns dessutom personer som avlönats med sysselsättningsmedel. Antalet sådana personer kan på vissa orter vara betydande.

När det gäller personalstrukturen varierar situationen mellan magistraterna bl.a. så att hösten 1997 hade 21 magistrater en härads-skrivare, åtta magistrater två häradsskri-vare, sju magistrater tre häradsskrivare och en magistrat (Helsingfors magistrat) fyra häradsskrivare. Enligt uppgifter från början av 1997 hade 23 magistrater varken inspek-törer eller biträdande inspektörer.

Vid bedömningen av hurudan personal det behövs för att sköta de uppgifter som nu föreslås bli överförda till magistraterna kan en utgångspunkt vara uppgifterna om för-myndarnämndernas nuvarande resurser. Ef-tersom merparten av de nuvarande förmyndarnämnderna har rätt få ärenden kan emel-lertid dessa uppgifter utnyttjas endast i begränsad utsträckning. Resursanvändningen vid sådana enheter avviker väsentligt från vad som är ändamålsenligt vid magistrater-na, som i genomsnitt kommer att övervaka 950 intressebevakningsuppdrag. Magistrater-na har inte heller tillgång till förtroendevalda och deras arbetsinsats, vilken har varit av mycket stor betydelse för skötseln av för-myndarnämndernas uppgifter. Det är dess-utom skäl att observera att magistraterna föreslås få vissa sådana uppgifter, som för-myndarnämnderna för tillfället inte har.

Uppskattningen av personalbehovet måste därför grunda sig närmast på en förhands-uppskattning av förmyndarmyndigheternas uppgifter samt på uppgifterna om hur stor personal det behövs vid de för närvarande största kommunala enheter som vad storle-ken beträffar motsvarar de enheter som kommer att finnas vid magistraterna. Enligt uppgifter från de största förmyndarnämnder-na kan man räkna med att ca 800 intressebe-vakningsuppdrag förutsätter att förmyndar-myndigheten har en jurist, som på heltid kan koncentrera sig på förvaltningen av förmynderskapen. När antalet personer som har in-tressebevakare ökar, innebär detta sannolikt inte att behovet av juristarbetskraft ökar i motsvarande mån eftersom de frågor som förutsätter juridisk prövning har en tendens att vara av återkommande karaktär i en stөр-re enhet, vilket underlättar och försnabbar avgörandena. Å andra sidan kan det vara nödvändigt att avlöna en jurist för att sköta förmynderskapen också när antalet intresse-

bevakningsuppdrag är mindre än 800. Så kan vara fallet t.ex. om en magistrats nuvarande personalresurser inte är tillräckligt stora för att juristarbetskraft avdelas för skötseln av förmynderskap. Bedömningen att förvalt-ningen av förmynderskapen kräver en jurist per 800 intressebevakningsuppdrag är därför korrekt. När man utgår från det totala antalet personer som för närvarande har en intresse-bevakare kommer man fram till att förvalt-ningen av förmynderskapen förutsätter en arbetsinsats som motsvarar 45 heltidsan-ställda jurister.

För sådana beredningsuppgifter som inte förutsätter juristutbildning samt för de kansliuppgifter som förvaltningen av för-mynderskap förutsätter krävs sammanlagt en arbetsinsats motsvarande ca 100 personer. Särskilt granskningen av redovisningar krä-ver mycket arbete. Sammanlagt ca 30 000 redovisningar skall granskas årligen. Det är inte möjligt att exakt uppskatta på vilket sätt resursbehovet fördelar sig mellan bered-nings- och kansliuppgifter. Kanslipersonalen i Finland är ofta rätt välutbildad, varför t.ex. en del av de uppgifter som hänförs sig till granskningen av redovisningar också lämpar sig för kanslipersonalen.

De ovan nämnda uppgifterna förutsätter således sammanlagt ca 145 årsverken. För att förvaltningen av förmynderskapen även i framtiden skall ha tillgång till den sakkun-skap som för närvarande finns inom detta område, vore det motiverat att när tilläggs-personal anställs i mån av möjlighet den personal anlitas som redan tidigare har skött förmynderskapsuppgifter inom kommunen.

5.2. Ekonomiska verkningar

Överföringen av förvaltningen av förmynderskapen från kommunerna till staten inne-bär att kommunernas årliga nettoutgifter minskar med uppskattningsvis knappt 40 miljoner mark. De kommunvisa inbesparing-arna varierar kraftigt eftersom kommunernas utgifter per övervakat förmynderskap eller godmansuppdrag avviker mycket från var-andra. Enligt enkäten hade 23 kommuner i olika åtgärdsavgifter uppburit mer än vad kommunen hade åsamkats kostnader för för-valtningen av förmynderskapen.

Enligt förslaget till lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverk-samheten betalar staten till kommunerna för tillhandahållande av intressebevakningstjåns-

ter en ersättning som motsvarar genomsnittskostnaderna för en ändamålsenlig produktion av tjänsterna. Detta åsamkar staten en utgift om 15-20 miljoner mark per år. Kommunerna gör en motsvarande inbesparing, eftersom de för närvarande helt sköter kostnaderna för tjänsteförmyndaruppdrag.

Statens kostnader för den personal som magistraterna behöver för skötseln av förmynderskapsärendena kan beräknas uppgå till ca 35 miljoner mark. Dessutom medför placeringen av personalen och materielanskaffningar en engångsutgift om ca 20 000 mark per person, dvs. ca tre miljoner mark. Även den utbildning och information som reformen kräver orsakar utgifter. För att verksamheten skall kunna inledas bör en del av personalen anställas senast i september 1999.

Inrättandet av ett landsomfattande dataregister över förmynderskapsärenden medför dessutom en engångsutgift om ca en miljon mark. Denna summa inbegriper kostnaderna för specificering och planering av registret, inrättande av databasen samt uppgörande av underhålls- och utmatningsprogram samt tekniska anvisningar. Underhållet av registret föranleder kostnader om ca 200 000 mark per år.

Det ovan anförda innebär att reformen medför en årlig ökning av statens kostnader med ca 50-55 miljoner mark. För kommunernas del innebär detta en motsvarande utgiftsminskning. Reformen medför dessutom en utgift av engångsnatur för staten på ca 4 miljoner.

Förmyndarmyndigheterna får å andra sidan intäkter genom tillståndsförvaltningen och revisionsuppdragen. Antalet avgjorda tillståndsärenden kan beräknas uppgå till ca 5 500 på årsnivå. Om enhetspriset på tillståndsförvaltningens prestationer är i genomsnitt 300 mark innebär detta en intäkt om knappt två miljoner mark per år. De avgöranden som gäller förordnande av intressebekare beräknas inbringa ca 200 000 mark per år.

För granskning av redovisningar uppbärs en avgift på ca 200 mark per granskning. Granskningsavgiften kan graderas beroende på hur krävande granskningsuppgiften är. Å andra sidan är det möjligt att bevilja befrielse från granskningsavgiften. Granskningsuppgifterna kan beräknas inbringa sex miljoner mark per år.

Förmyndarmyndigheternas prestationer kan

beräknas inbringa sammanlagt ca åtta miljoner mark per år. Statens årliga nettoutgifter blir således 42-47 miljoner mark.

Reformen finansieras så att den inte påverkar kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna. Den inbesparing som förslaget medför för kommunerna dras av från det allmänna statsbidrag som beviljas kommunerna enligt vad som särskilt bestäms. Beaktandet av de ändringar som sker i andra statsandelsuppgifter än de som påverkar kommunernas och statens finansiella ställning grundar sig inte på statsandelslagen (1147/1996). De minskningar av statsandelarna som reformen medför och som beror på beaktande av förändringar i kommunernas och statens finansiella ställning bör därför regleras genom lag. På motsvarande sätt har tidigare förfarits bl.a. när betalningen av arvoden till tingsrätternas nämndemän överfördes från kommunerna till staten (RP 131 och 134/1997 rd.).

Överföringen av förmyndarverksamhetens förvaltning från kommunerna till staten har beaktats i statens budgetproposition för år 1999 sålunda att momentet 26.06.21 har ökats med 11 133 000 mark, momentet 26.07.21 med 235 000 mark och momentet 26.97.35 med 1 600 00 mark. Motsvarande anslag har minskats från det allmänna statsbidraget till kommunerna.

6. Beredningen av propositionen

Revideringen av förmynderskapslagstiftningen har länge varit aktuell. Statsrådet tillsatte år 1965 en kommitté med uppdrag att bereda ett förslag till revidering av förmynderskapslagstiftningen. Kommittén, som antog namnet kommittén för revision av förmynderskapslagstiftningen, avlät sitt betänkande till statsrådet i december 1971 (kommittébetänkande 1971:A 22).

Kommittén föreslog en totalrevidering av förmynderskapslagstiftningen. I förslaget fästes särskilt avseende vid förfaringssätten vid förvaltningen av omyndigas egendom och övervakningen av förmyndarens verksamhet samt vid utvecklandet av förmyndarverksamhetens myndighetsorganisation. Kommittén föreslog att förmyndarnämnderna ersätts med överförmyndare. Överförmyndaren skulle enligt förslaget ha varit en tjänsteman som övervakades av den allmänna underrätten. Överförmyndarens tjänst skulle till en början ha varit kommunal, men senare blivit

en statlig.

Sammanlagt 33 myndigheter och organisationer avgav utlåtanden till justitieministeriet över kommittébetänkandet. Nästan alla remissinstanser ansåg att den gällande lagen angående förmynderskap var föråldrad och att en revidering var nödvändig.

Justitieministeriet tillsatte år 1972 en kommission för att fortsätta beredningen av reformen. Kommissionen, som antog namnet förmynderskapskommissionen, blev färdig med sitt arbete i september 1974. Liksom som den tidigare kommittén föreslog den en totalrevidering av förmynderskapslagstiftningen.

I sitt betänkande (KB 1974:117) fäste förmynderskapskommissionen särskild uppmärksamhet vid behovet av att ändra omyndighetsbegreppets innebörd och vid rättssäkerhetsfrågor i anslutning till förmynderskap. Omyndighetsbegreppet borde enligt kommissionen bestämmas utgående från den sk. normalitetsiden. Lagen skulle utformas så att omyndigheten så lite som möjligt stämplar den omyndige. Strävan efter normalitet ansågs tillåta endast sådana begränsningar av handlingsbehörigheten som ovillkorligen kunde motiveras med att vederbörande saknade förmåga att handla för sin egen räkning.

Utgående från de ovan nämnda aspekterna föreslog förmynderskapskommissionen att lagstiftningen revideras så att omyndigförklaring kommer i fråga endast då vederbörandes intressen inte i tillräcklig utsträckning kan skyddas på annat sätt. För den som behöver stöd med egendomsförvaltningen skulle enligt förslaget i första hand förordnas en god man. Samtidigt som en god man förordnas skulle huvudmannens behörighet att själv råda över sin egendom under vissa förutsättningar kunna begränsas.

Förvaltningen av den omyndiges egendom skulle enligt kommissionen utgå från den omyndiges behov. Egendomen skulle inte endast ökas och bibehållas utan även användas till den omyndiges nytta. Enligt kommissionens förslag skulle rättssäkerheten i förmyndarfrågor förbättras genom utvecklandet av rättegångsförfarandet och effektivisering av tillsynen över förvaltningen av den omyndiges egendom. Förhandstillsynen skulle ökas genom införande av planer för förvaltningen av egendomen. Tillsynen i efterhand skulle förbättras bland annat genom att i lagen intas bestämmelser om att förmy-

ndarmyndigheten skall granska slutredovisningen.

Förmynderskapskommissionen föreslog en trestegsförvaltning av förmynderskapen. Den högsta ledningen skulle ha anförtratts justitieministeriet. För lokalförvaltningen skulle kommunernas förmyndarnämnder ha svarat. På dessa skulle i de flesta fall ha tillämpats de rättsregler som gäller för kommunala nämnder. De allmänna underrätterna skulle ha övervakat förmyndarnämndernas verksamhet. Alla ansökningar om tillstånd att vidta rättshandlingar på den omyndiges vägnar skulle ha överförts till förmyndarnämnderna.

Kommissionen föreslog att förmyndarnämndernas arbete skulle effektiviseras så att kommunerna skulle ha inrättat en sekreterartjänst i förmyndarnämnden. Staten skulle för sin del ha deltagit i kostnaderna för förmyndarverksamheten. Enligt förslagen skulle till kommunerna så som statsandel ha erlagts 50 - 95 % av förmyndarnämndernas kostnader i enlighet med kommunernas bärkraftsklass.

Efter att förmynderskapskommissionen avlatit sitt betänkande fortsatte beredningen av ärendet vid justitieministeriet. Justitieministeriet tillsatte i januari 1981 en arbetsgrupp med uppdrag att bereda ett förslag till en proposition om revidering av förmynderskapslagstiftningen till den del det gällde förmyndarens och myndlingens ställning. Frågor i anslutning till förvaltningen av förmyndarverksamheten ingick inte i arbetsgruppens uppdrag.

Arbetsgruppen blev färdig med sitt förslag i maj samma år (lagberedningsavdelningens vid justitieministeriet publikation 4/1981). I enlighet med sitt uppdrag föreslog arbetsgruppen en partiell revidering av lagen, vari inte ingick tillsynen över förmyndarnas verksamhet eller förslag till utvecklandet av förmyndarverksamhetsförvaltningen.

Utlåtanden om arbetsgruppens förslag inbegärdes av 30 myndigheter och organisationer. Remissinstanserna förhöll sig i allmänhet positivt till arbetsgruppens förslag. Många ansåg emellertid att någon partiell revidering av förmynderskapslagen inte borde göras, utan att lagstiftningen borde totalrevideras. Ett sammandrag av utlåtandena har uppgjorts vid justitieministeriet (lagberedningsavdelningens vid justitieministeriet publikation 10/1981).

Utgående från arbetsgruppens förslag avläts en regeringsproposition med förslag till

lagar angående vårdnad om barn och umgängesrätt samt ändring av förmynderskapslagen, samt till dem anslutna lagar (RP 224/1982 rd). Då riksdagen godkände de ovan nämnda lagarna (361-369/1983) förutsatte den att "regeringen, om det inte finns statsekonomiska möjligheter att genomföra en total reform av förmyndarväsendets förvaltning, ofördröjligen inleder en partiell revision som går ut på att stadgandena om förmyndarnämnden så långt som möjligt bringas i samklang med stadgandena om övriga kommunala nämnder."

Riksdagen förutsatte vidare "att regeringen omedelbart vidtar åtgärder för en sådan justering av stadgandena i 39 och 40 §§ lagen angående förmynderskap att försäljning av bostadsaktier samt också andra rättshandlingar som för närvarande allmännast förekommer i det dagliga livet beaktas i dessa stadganden."

Justitieministeriet tillsatte den 30 december 1987 en kommission med uppdrag att utreda behovet av att revidera förmyndarverksamheten och lagen angående förmynderskap. Kommissionen för revidering av förmynderskapslagen, som avlätt sitt betänkande den 15 december 1989 (KB 1989:50), föreslog en totalrevidering av förmynderskapslagstiftningen, dock så att den delrevidering som gjordes år 1983 skulle tas med i den nya lagstiftningen huvudsakligen i oförändrad form.

Sammanlagt 55 myndigheter eller organisationer ombads avge sitt utlåtande över kommissionens betänkande. De flesta remissinstanserna ansåg att den revidering som kommissionen föreslagit var nödvändig och ansåg ytterligare att revideringsarbetet skulle fortgå utgående från kommissionens förslag. Vid justitieministeriet har uppgjorts ett opublicerat sammandrag av utlåtandena.

För att finslipa det förslag som ingick i kommissionens betänkande tillsattes den 15 maj 1991 en arbetsgrupp vid justitieministeriet. Arbetsgruppen beaktade de utlåtanden som givits om kommissionens betänkande samt utvecklandet av lagstiftningen efter att kommissionen hade avlätt sitt betänkande. Laggranskningsrådet gav 30.11.1992 sitt utlåtande (4/1992) om arbetsgruppens förslag.

Beredningen av revideringen avbröts år 1993 när det framgick att det inte gick att uppnå en tillräcklig samstämmighet i frågan om huruvida förmyndarverksamheten ankommer på staten eller kommunerna.

Genom den delrevidering av lagen angående förmynderskap som skedde år 1995 genomfördes dock vissa av de förslag som grundade sig på tidigare beredningsskeden och som ansågs brådskande och som inte kunde anses förutsätta en revidering av förvaltningen av förmyndarverksamheten. Den genomförda revideringen gällde bl.a. brevhemligheten och skyldigheten att ansöka om tillstånd till vissa rättshandlingar på den omyndiges vägnar.

Beredningen av totalrevideringen återupptogs när justitieministeriet 11.12.1996 tillsatte en arbetsgrupp efter att projektet för relationerna mellan staten och kommunerna under ledning av utredningsman Koski hade avlätt sitt betänkande. Arbetsgruppen hade i uppdrag att bereda ett förslag till revidering av förmynderskapslagstiftningen så att förmyndarnämndernas uppgifter överförs till häradens magistrater och att tryggheten av tillgången på förmyndare genom tjänsteförmyndare eller på annat sätt ankommer på kommunerna. Till övriga delar skulle arbetsgruppen i sitt arbete utgå från det propositionsförslag som blev färdigt vid justitieministeriet 1993.

Sedan arbetsgruppens förslag blivit färdigt bereddes 96 myndigheter och organisationer tillfälle att avge utlåtande om det. Till justitieministeriet inkom 67 utlåtanden. Remissinstanserna ansåg att reformeringen av förmynderskapslagstiftningen är nödvändig. Remissinstansernas detaljmärkningar har beaktats när den slutliga propositionen har utarbetats. Vid justitieministeriet har gjorts ett sammandrag av utlåtandena.

7. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

Justitieombudsmannens och biträdande justitieombudsmannens framställningar till statsrådet

I sitt brev 6.2.1976 till statsrådet fäste riksdagens justitieombudsman uppmärksamhet vid att ordnandet och övervakningen av förmynderskapen föreföll klart ha släpat efter den övriga samhällsutvecklingen och att förmyndarverksamheten verkade vara ett av de delområden inom förvaltningen som fungerade sämst. De brister som uppdagats vid inspektioner berodde enligt justitieombudsmannen dels på att många förmyndarnämnders verksamhetsförutsättningar var uppen-

bart otillräckliga, dels på att stadgandena om tillsynen över förmynderskapen var föråldrade och innehöll oändamålsenliga föreskrifter. Därför och då man i samband med förmynderskap är tvungen att behandla viktiga frågor som gäller levnadsförhållandena för en av samhällets eftersatta grupper, nämligen de omyndiga, föreslog justitieombudsmannen att statsrådet vidtar åtgärder för att få till stånd en totalrevidering av förmynderskapslagstiftningen och särskilt en justering av de stadganden som gäller tillsynen över förmynderskapen.

Riksdagens biträdande justitieombudsman sände 1.6.1992 ett brev till statsrådet. I brevet anfördes att det i samband med flera klagomål över förmynderskap har kunnat konstateras att förmyndarnämndernas möjligheter att utöva tillsyn över förmynderskapen är synnerligen obetydliga. En saklig tillsyn över förmynderskapen har i enskilda fall försvårats bl.a. av att förmyndarnämnderna inte har tillgång till sakkunskap vid förvaltningen av betydande egendomar och att dess verksamhet inte heller på annat sätt leds, styrs eller övervakas av en landsomfattande centralledning. Då inte heller förvaltningen av förmyndarverksamheten motsvarar dagens krav, anser biträdande justitieombudsmannen att revideringen av förmynderskapslagstiftningen bör ske i brådskande ordning. Biträdande justitieombudsmannen anser att de brister som uppdagats är allvarliga, eftersom följderna drabbar personer som hör till samhällets mest utsatta. Biträdande justitieombudsmannen framställer därför att statsrådet påskyndar den revidering av förmynderskapslagstiftningen som är under beredning.

Riksdagens uttalande

När riksdagen antog lagen om ändring av lagen angående förmynderskap (1151/1995) förutsatte den att revideringen av förmynderskapsorganisationen genomförs under den innevarande valperioden.

De internationella konventionerna och resolutionerna om de mänskliga rättigheterna

Avsikten med förmynderskap är att skydda en person genom att begränsa hans eller hennes möjligheter att själv sköta sina angelägenheter. Detta innebär att många bestämmelser i konventionerna om mänskliga

rättigheter måste beaktas i förmynderskapsfrågor.

Enligt artikel 8 i europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna (FördrS 18-19/1990) har envar rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Myndigheterna får inte störa åtnjutandet av denna rättighet med undantag för vad som är stadgat i lag och i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till de målsättningar som nämns i artikelns andra stycke. Bland dessa kan nämnas förebyggande av ordning och skyddandet av moral. För att ingreppet skall anses oundgängligt i ett demokratiskt samhälle skall det enligt den tolkning som europeiska domstolen för mänskliga rättigheter har omfattat stå i rimlig proportion till den nämnda målsättningen.

Enligt artikel 1 i det första tilläggsprotokollet till den ovan nämnda konventionen har envar fysisk och juridisk person rätt att ofredat åtnjuta sin egendom. Ingen får berövas sin egendom utom i namn av allmän fördel och i enlighet med sådana villkor som stadgas i lag samt den internationella rättens allmänna principer. Förmynderskapslagstiftningen handlar inte om att beröva någon egendom utan på sin höjd om att rätten att förfoga över egendomen överförs på en annan person, vilket sker i syfte att trygga ägarens intressen. Den nämnda artikeln är dock betydelsefull då det föreskrivs om vilka principer som skall iakttas vid förvaltningen av annans egendom.

Enligt artikel 12 i konventionen om barnets rättigheter (FördrS 59-60/1991) skall barnets åsikter tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras i alla rättsliga och administrativa förfaranden som rör barnet, antingen direkt eller genom företrädare eller ett behörigt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler. Enligt artikel 18 i konventionen skall konventionsstaterna efter bästa förmåga garantera att den princip erkänns, enligt vilken föräldrarna tillsammans ansvarar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrarna eller beroende på vad är fallet barnets lagliga vårdnadshavare och förmyndare bär det primära ansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets intresse skall vara avgörande för deras verksamhet.

Föreanta Nationernas generalförsamling

godkände den 20 december 1971 en deklaration om utvecklingsstördas rättigheter (*Declaration on the Rights of Mentally Retarded Persons*). Enligt deklarationen skall utvecklingsstörda så långt som möjligt åtnjuta samma rättigheter som andra människor. En utvecklingsstörd har rätt till en kompetent förmyndare om detta är nödvändigt för att säkerställa den utvecklingsstördes personliga välbefinnande och intressen. Om den utvecklingsstörde på grund av sitt handikapp är oförmögen att utnyttja sina rättigheter på ett tillfredsställande sätt och begränsningen av dem blir nödvändig, skall enligt sjunde stycket i deklarationen rättegångsförfarandet innefatta garantier mot alla slag av missbruk. Förfarandet skall grunda sig på en kompetent sakkunnigs bedömning av vederbörandes sociala förmåga, det skall vara möjligt att söka ändring i avgörandet hos en högre myndighet och avgörandet skall med jämna mellanrum tas upp till ny prövning.

Förenta Nationerna godkände den 9 december 1975 en deklaration om handikappades rättigheter (*Declaration on the Rights of Disabled Persons*). Enligt fjärde stycket i denna deklaration gäller alla de föreskrifter som nämns ovan i sjunde stycket i deklarationen om utvecklingsstördas rättigheter också alla mentalt störda personer.

Förenta Nationernas generalförsamling godkände år 1992 en resolution om skydd för sinnessjuka personer och förbättring av sinnessjukvården (*The protection of persons with mental illness and the improvement of mental health care*). Enligt resolutionens princip 1.6 skall varje avgörande, vari konstateras att någon på grund av sinnessjukdom saknar rättshandlingsförmåga eller vari för någon på grund av avsaknad av nämnda förmåga förordnas en personlig representant, fattas efter ett vederbörligt (fair) hörande av en självständig och opartisk domstol. Den vars handlingsförmåga det är fråga om har

rätt att vara representerad genom ett juridiskt biträde. Om den vars handlingsförmåga det är fråga om inte själv skaffar sig ett rättsbiträde, skall ett sådant tillhandahållas utan kostnader ifall han eller hon inte har tillräckliga medel att betala för tjänsten. Biträdet får inte vid samma rättegång företräda någon som producerar sinnessjukvårdstjänster eller en sådan producents personal eller familjen till den person vars handlingsförmåga det är fråga om, såvida inte domstolen kan försäkra sig om att någon intressekonflikt inte föreligger. Beslut som gäller handlingsbehörighet eller behovet av en personlig företrädare skall tas till ny behandling med skäliga intervaller enligt vad som stadgas i lag. Den vars handlingsbehörighet det är fråga om, vederbörandes personliga företrädare samt envar som saken berör skall ha rätt att besvara sig över beslutet hos en högre domstol.

Enligt resolutionens princip 1.7 skall en domstol eller annan behörig myndighet som varseblir att en sinnessjuk person är oförmögen att sköta sina angelägenheter i syfte att bevaka hans eller hennes intressen vidta nödvändiga åtgärder som är lämpliga med tanke på omständigheterna.

Europarådet tillsatte år 1995 en sakkunnigarbetsgrupp (CJ-S-MI), med uppdrag att utreda rättsliga frågor i anslutning till skyddet för och biträdandet av funktionshindrade vuxna samt formulera sådana rättsprinciper som kan tas in i en internationell handling, rekommendation eller konvention. Justitieministeriet har en representant i arbetsgruppen och de synpunkter som kommit upp under arbetets gång har även beaktats vid beredningen av denna proposition.

Budgetpropositionen

Propositionen hänför sig till budgtpropositionen för 1999 och avses bli behandlad i samband med den.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslagen

1.1. Lag om förmyndarverksamhet

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 §. I denna paragraf beskrivs förmyndarverksamhetens idé. Enligt paragrafen är syftet med förmyndarskapsverksamheten att bevaka de personers intressen och rätt som inte själva kan sköta sina ekonomiska angelägenheter. Orsaken till behovet av intressebevakning kan vara omyndighet, sjukdom, frånvaro eller någon annan orsak, t.ex. sen utveckling. Förmyndarverksamheten skall i första hand omfatta skötsel av ekonomiska angelägenheter och bevakning av ekonomiska intressen. I detta avseende skiljer sig förmyndarskap från vårdnad, som gäller ärenden som hänför sig vederbörandes person.

Begreppet ekonomiska angelägenheter måste i detta sammanhang förstås i vidsträckt bemärkelse. Skötsel av ekonomiska angelägenheter avser inte enbart bevakning av en persons existerande intressen och rättigheter som representerar förmögensvärden, utan också rättshandlingar som har ekonomisk betydelse för den vars intressen bevakningen gäller.

Det har dock inte varit möjligt att konsekvent avgränsa angelägenheter som enbart hänför sig till någons person utanför lagens tillämpningsområde. Detta beror på av att intressebevakningen av myndiga personers angelägenheter i ärenden som rör deras person inte har ordnats särskilt. Avsikten är att genom förmyndarskap sköta dessa angelägenheter så som bestäms nedan. Bestämmelser om detta ingår i lagförslaget 29 och 42 §.

Lagen reglerar dock huvudsakligen sådan skötsel av ekonomiska angelägenheter och bevakning av ekonomiska intressen som sker på någon annans vägnar.

2 §. Paragrafen reglerar frågan om vilka som är omyndiga. Omyndiga direkt med stöd av lag är de som inte har fyllt 18 år. En annan grupp av omyndiga är de som har uppnått myndighetsåldern 18 år men vilkas handlingsbehörighet genom domstolsbeslut har begränsats på det sätt som i större utsträckning än något annat kringskär handlingsfriheten, dvs. genom omyndigförklaring.

Definitionen av begreppet omyndighet stämmer i sak överens med gällande 16 § (368/1983) lagen angående förmyndarskap. Antalet 18 år fyllda omyndiga personer kommer emellertid att minska som en följd av att lagen träder i kraft. Enligt lagförslaget är omyndigförklaring nämligen inte längre det enda sättet att begränsa en persons handlingsbehörighet, utan i första hand skall något av de lindrigare alternativ som regleras i 18 § användas. Den vars handlingsbehörighet har begränsats på något av de sistnämnda sätten är enligt förslaget inte omyndig och sålunda inte heller föremål för de begränsningar som i annan lagstiftning förknippas med omyndighet.

3 §. Enligt den gällande lagen angående förmyndarskap företräds en omyndig av sin förmyndare, som också förvaltar den omyndiges egendom. God man är den benämning som används på en särskild förvaltare som förordnats för en myndig person med stöd av lagen angående förmyndarskap. Benämningen anger sålunda om huvudmannen är omyndig eller ej. Begreppsapparaten i lagen är dock inte helt konsekvent. Också i det fall att för en omyndig t.ex. på grund av förmyndarens jäv förordnas en intressebevakare för ett visst ärende, benämns denne god man.

Den terminologi som används i lagen angående förmyndarskap är inte lagtekniskt motiverad. Förmyndarskap och godmanskap utgör enligt den gällande lagen inte två separata system. Tvärtom baserar sig godmanskap till väsentliga delar på bestämmelserna om förmyndarskap. Enligt 70 § lagen angående förmyndarskap skall på godmanskap i allmänhet tillämpas bestämmelserna om förmyndarskap.

Utgångspunkten för denna proposition är att frågor i anslutning till egendomsförvaltning och företrädande av huvudmannen på det hela taget kan regleras på ett enhetligt sätt, oberoende av om huvudmannen är omyndig eller inte. Det är således inte nödvändigt att ha två skilda benämningar för den person som sköter å ena sidan en omyndig persons och å andra sidan en myndig persons angelägenheter. Det behövs inte heller två särskilda benämningar för att ange om huvudmannen är myndig eller omyndig. När man strävar efter en lagstiftning där gränsen mellan myndighet och omyndighet är min-

dre märkbar än tidigare, är det ändamålsenligt att undvika en sådana terminologi som ger uttryck för den nämnda skillnaden.

Det föreslås därför att endast en benämning skall användas. Termerna "förmyndare" och "god man" är bägge olämpliga för ändamålet. Under den tid lagen angående förmynderskap varit i kraft har termerna fått ett vedertagen innebörd som kunde leda till missförstånd vid tillämpningen av den föreslagna nya lagen. "God man" är dessutom ett mångtydigt uttryck. Det används i flera saksammanhang som inte har något med förmyndarrättslig intressebevakning att göra. Som exempel kan nämnas 6 - 8 och 13 - 14 § lagen om vissa samäganderättsförhållanden (180/1958), 2 kap. samt 207 och 251 § fastighetsbildningslagen (554/1995), 14 a § (400/1964) lagen om stiftelser, 51 § (1218/1997) konkursstadgan och 20 kap. 2 § ärvdabalken (40/1965).

En med stöd av denna lag förordnad förvaltares viktigaste uppgift är att bevaka en annan persons intressen. Därför föreslås att denna person skall kallas intressebevakare. En intressebevakare är en person som i enlighet med lagen om förmyndarverksamhet eller ett med stöd av den givet domstolsbeslut skall förvalta sin huvudmans egendom eller sköta ett särskilt uppdrag samt företräda huvudmannen i rättshandlingar som berör dennes egendom eller ekonomiska angelägenheter. Undantagsvis kan intressebevakning även avse skötsel av en angelägenhet som gäller huvudmannens person.

Den person vars ärenden intressebevakaren sköter benämns i denna proposition "huvudman" oberoende om han är omyndig eller myndig.

Förordnande av intressebevakare skall vara en primär åtgärd som i när det gäller att bistå en myndig person som själv inte förmår sköta sina angelägenheter. Förutsättningarna för att en intressebevakare skall kunna förordnas regleras i 8 §. Om förordnande av intressebevakare inte är en tillräcklig åtgärd kan huvudmannens handlingsbehörighet begränsas i enlighet med 18 §.

2 kap. Intressebevakare

Intressebevakarens person

4 §. I paragrafens 1 mom. har intagits en bestämmelse om minderårigas intressebevakare. En minderårig persons intressebevaka-

re är den minderåriges vårdnadshavare, om inte annat föreskrivs i denna lag. Bestämmelser om vem som är en minderårig persons förmyndare ingår i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983). Den här föreslagna bestämmelsen överensstämmer i sak med gällande rätt.

Domstolen kan dock med tillämpning av bestämmelserna i denna lag entlediga vårdnadshavaren från intressebevakningsuppdraget. Bestämmelser om grunderna för ett entledigande finns i 16 §. När en vårdnadshavare entledigas från intressebevakningsuppdraget kan domstolen vid behov förordna en annan person till intressebevakare för den minderåriga. Vanligen saknas ett behov till detta, om den andra vårdnadshavaren för den minderåriga samtidigt är dennes intressebevakare. I sak motsvarar bestämmelsen nuvarande rätt.

Intressebevakning för en myndig person baserar sig vanligen på ett domstolsbeslut. Intressebevakare är enligt 2 mom. härvid den som av en domstol förordnats till uppdraget. Intressebevakningen kan i de fall som avses i 12 § också ske med stöd av förmyndarmyndighetens beslut. Som intressebevakare verkar i så fall en av förmyndarmyndigheten förordnad person.

I paragrafens 3 mom. har intagits en bestämmelse enligt vilken domstolen kan förordna flera intressebevakare samt vid behov bestämma hur uppgifterna fördelas mellan dem. Även denna bestämmelse motsvarar i sak gällande rätt.

5 §. I paragrafen anges vilka villkor en person skall uppfylla för att kunna förordnas till en annan persons intressebevakare. Förslaget motsvarar gällande rätt. I paragrafen har intagits en exempelförteckning över vilka omständigheter som skall beaktas vid bedömningen av den persons lämplighet som har föreslagits till intressebevakare. Förteckningen är inte uttömmande. Vid sidan av de omständigheter som nämns i förteckningen kan det i många fall vara nödvändigt att försäkra sig om att den som föreslagits till intressebevakare har förutsättningar för ett konstruktivt samarbete med sin huvudman.

6 §. I paragrafen nämns de absoluta hindren för att en person skall kunna utses till intressebevakare. En omyndig kan inte vara intressebevakare. Om intressebevakaren omyndigförklaras upphör intressebevakaruppdraget på samma gång. Enbart den omstän-

digheten att en intressebevakares handlingsbehörighet i något annat avseende begränsas leder däremot inte till att intressebevakaruppdraget upphör. En intressebevakare som är oförmögen att sköta sitt uppdrag kan dock med stöd av förslaget till 16 § entledigas.

Paragrafens 2 mom. gäller den situationen att ett barns vårdnadshavare är minderårig när barnet föds. Vårdnadshavaren blir i dessa fall barnets intressebevakare när han eller hon fyller 18 år. Om en intressebevakare behövs för barnet innan detta, kan domstolen med stöd av 7 § förordna en intressebevakare för barnet. När domstolen utfärdar ett förordnande skall den pröva om behov finns att förordnandet fortsätter att gälla efter det att vårdnadshavaren har fyllt 18 år. Om ett sådant behov inte finns, bör det bestämmas att intressebevakarens uppdrag upphör när vårdnadshavaren fyller 18 år.

Förutsättningarna för förordnande av intressebevakare

7 §. Paragrafen gäller förordnande av intressebevakare för minderåriga och för personer med begränsad handlingsbehörighet. Om en sådan person förlorar sin intressebevakare till följd av dennes död eller av någon annan orsak skall för honom enligt paragrafen förordnas en ny intressebevakare. En ny intressebevakare måste enligt bestämmelsen förordnas endast då vederbörande har blivit utan intressebevakare. Sålunda behöver i det fall att den ena föräldern avlider inte förordnas någon ny intressebevakare, om den andra föräldern kvarstår som intressebevakare. Bestämmelsen motsvarar gällande rätt.

Enligt paragrafens 2 mom. skall förmyndarmyndigheten vid behov göra en ansökan till domstolen om förordnande av intressebevakare. Bestämmelsen torde bli tillämplig närmast då en myndig person, vars handlingsbehörighet har begränsats, blir utan intressebevakare. För en minderårig skall i allmänhet förordnas en vårdnadshavare som enligt 4 § samtidigt är den minderåriges intressebevakare. I detta fall är det socialvårdsorganet som skall svara för att ansökan görs.

8 §. I paragrafen föreslås bestämmelser om de förutsättningar under vilka domstolen på ansökan kan förordna intressebevakare för en myndig person. Så kan förfaras då vederbörande på grund av sjukdom, rubbad själs-

verksamhet, försvagat hälsotillstånd eller av någon annan sådan orsak är oförmögen att bevaka sina intressen eller sköta sådana personliga eller ekonomiska angelägenheter som kräver åtgärder. Även om bestämmelsen har utformats som en behörighetsregel, är det givetvis klart att domstolen, om de ovan nämnda förutsättningarna uppfylls, är skyldig att förordna en intressebevakare.

Förmynderskap omfattar i regel endast skötsel av ekonomiska angelägenheter. Behov av en intressebevakare kan emellertid uppkomma också när det gäller personliga angelägenheter. Därför föreslås att en intressebevakare skall kunna förordnas också när en angelägenhet som vederbörande inte kan sköta utan hjälp gäller honom eller henne själv, dvs. är av personlig art. Det är härvid fråga om att ordna laglig representation för huvudmannen. Om huvudmannen behöver hjälp med rent praktiska angelägenheter, t.ex. med sina vardagsbestyr, är det socialvårdens sak att ta hand om dem.

Om intressebevakning för skötsel av angelägenheter som rör vederbörandes person gäller i flera fall särskild lagstiftning. För minderåriga gäller i detta avseende lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. I 2 § lagen om avbrytande av havandeskap (239/1970), 2 § (80/1991) lagen om avskiljande av mänskliga organ och vävnader för medicinska ändamål och 2 § 1 mom. (125/1985) steriliseringslagen ingår bestämmelser om intressebevakning när det gäller angelägenheter som avses i dessa lagar. Ytterligare finns det bestämmelser, t.ex. 15 § 1 mom. lagen om faderskap (700/1975) och 2 § lagen om kastrering (282/1970), som uttryckligen på grund av ärendets personliga natur förbjuder anlitan av intressebevakare. I dessa fall iakttas i första hand speciallagen, medan bestämmelserna i den föreslagna lagen om förmyndarverksamhet skall tillämpas endast om annat inte följer av specialbestämmelserna.

Enligt den föreslagna paragrafens 2 mom. kan en intressebevakare förordnas för det första om den vars intressen skall bevakas inte motsätter sig detta. I dessa fall är det inte motiverat med en strikt tolkning av förutsättningarna för förordnande av intressebevakare. Domstolen bör dock stöd av den företedda utredningen kunna konstatera att det finns skäl att förordna en intressebevakare. Om den som intressebevakaransökan gäller utan svårigheter kan sköta sina angelä-

genheter genom en befullmäktigad person vars handlande vederbörande själv i tillräcklig utsträckning kan övervaka, kan det inte anses motiverat att förordna en intressebevakare.

Om däremot den för vilken en intressebevakare borde förordnas motsätter sig åtgärden, kan en intressebevakare förordnas endast om det inte på basis av vad som utretts i ärendet kan anses föreligga tillräckliga skäl för att motsätta sig förordnandet.

Paragrafen gäller direkt sådana situationer där vederbörandes åsikt inte har kunnat utredas. Det är dock klart att en grundligare utredning av behovet av intressebevakare i så fall bör göras än i sådana fall då vederbörande uttryckligen har samtyckt till åtgärden.

Ett intressebevakarförordnande kan gälla huvudmannens ekonomiska angelägenheter överhuvudtaget eller också kan det i enlighet med 3 mom. begränsas till att gälla en viss rättshandling, ett visst ärende eller viss egendom. Ett begränsat förordnande kan ges t.ex. för arvskifte, avvittring, samförvaltning av ett dödsbo eller för ett fastighetsköp. Om förordnandet ges på detta sätt begränsat, inskränker sig intressebevakarens rätt att företräda sin huvudman enligt lagförslagets 29 § till de ärenden som nämns i förordnandet.

När det enligt den föreslagna paragrafens 1 mom. behövs en intressebevakare skall förmyndarmyndigheten vid behov inlämna en ansökan om saken till domstolen. Förmyndarmyndighetens åtgärd kan vara påkallad t.ex. när ärendet inte anhängiggörs av vederbörande själv och inte heller de nära släktingar eller närstående personer vidtar åtgärder för att ordna intressebevakningen, vilka enligt 72 § har rätt att anhängiggöra ärendet.

9 §. Paragrafen gäller förordnande av intressebevakare för en minderårig så att förordnandet träder i kraft när den minderårige fyller 18 år. Enligt paragrafen kan ett intressebevakarförordnande med sådana rättsverkningar ges efter att den minderårige har fyllt 17 år. De förutsättningar som anges i 8 § skall tillämpas också i dessa fall. Ett förordnande kan sålunda ges om det förefaller som om vederbörande inte efter att ha blivit myndig kommer att kunna bevaka sina intressen eller sköta sina personliga eller ekonomiska angelägenheter. Härigenom kommer det inte att uppstå något avbrott i intressebevakningen när den minderåriga blir upp-

när myndighetsåldern.

10 §. I denna paragraf ingår bestämmelser om förordnande av intressebevakare för frånvarande personer och kommande ägare. Den föreslagna paragrafens 1-3 punkter överensstämmer till innehållet huvudsakligen 67 och 68 § i den gällande lagen angående förmynderskap. Till följd av de allt bättre trafik- och dataförbindelserna blir det ovanligare att en rättsinnehavares vistelseort är okänd eller att någon på grund av stora geografiska avstånd inte kan bevaka sina intressen. Det finns dock fortfarande ett behov av dessa bestämmelser.

Enligt 68 § i den gällande lagen angående förmynderskap skall god man förordnas endast om egendomen inte hellre bör sättas i förvar. I den föreslagna paragrafen ingår inte motsvarande förutsättning. Det finns för närvarande inte något deponeringssystem som i tillräcklig utsträckning kan trygga en frånvarande rättsinnehavares eller en kommande ägares intressen. Bevakandet av någons intressen förutsätter i allmänhet dessutom att någon förvaltar egendomen och vid behov också kan fatta beslut om den.

Enligt den föreslagna paragrafens 4 punkt skall en intressebevakare också förordnas när det i ett gåvobrev eller testamente har bestämts att den egendom som tillfaller mottagaren skall förvaltas av någon annan än dennas intressebevakare. T.ex. för en testator som testamenterar sin egendom till en minderårig kan det vara viktigt att egendomen medan testamentstagaren är minderårig förvaltas av en person som testatorn litar på. Den föreslagna bestämmelsen möjliggör ett sådant arrangemang.

Till intressebevakare skall i så fall förordnas en i gåvobrevet eller testamentet angiven person. En förutsättning för förordnandet är emellertid att det är förenligt med testamentstagarens intresse att egendomen förvaltas på detta sätt. Bevisning om saken skall läggas fram i samband med ansökan om förordnande av intressebevakare. Om testatorn eller gåvogivaren inte kan anföra någon godtagbar orsak till att egendomen skall ombetras någon annan än testamentstagarens intressebevakare, är det inte alltid förenligt med testamentstagarens intresse att egendomen förvaltas separat. Om det i ett sådant fall t.ex. kan antas att intressebevakarnas divergerande åsikter kommer att försvåra användningen av egendomen till förmån för huvudmannen, kan någon intressebevakare

inte förordnas med stöd av paragrafens 4 punkt.

11 §. I denna paragraf föreslås bestämmelser om ställföreträdare för intressebevakaren. En ställföreträdare skall förordnas för det första om intressebevakaren på grund av sjukdom eller av någon annan orsak är tillfälligt förhindrad att sköta sitt uppdrag och för det andra om intressebevakaren inte på grund av en intressekonflikt har rätt att handla på huvudmannens vägnar. I 32 § 2 och 3 mom. föreslås bestämmelser om begränsningar av intressebevakarens behörighet vid intressekonflikter.

Enligt paragrafens 3 mom. tillämpas på ställföreträdaren vad som i denna lag föreskrivs om intressebevakare. Detta innebär bl.a. att ställföreträdarförordnandet vid behov kan begränsas till att gälla en viss rättshandling, ett visst ärende eller viss egendom. Ett sådant förordnande kan vara ändamålsenligt t.ex. när intressebevakaren är jävig endast med avseende på en viss rättshandling eller ett visst ärende. En ställföreträdare vars uppdrag omfattar egendomsförvaltning är också skyldig att årligen redovisa för sin verksamhet och då uppdraget upphör ge en slutredovisning enligt de bestämmelser som gäller för intressebevakare.

12 §. I paragrafen ingår bestämmelser om förmyndarmyndighetens rätt att förordna intressebevakare. Förmyndarmyndigheten är i de fall som nämns i paragrafen behörig att förordna en intressebevakare utan hinder av vad som föreskrivs om domstolens behörighet. I dessa fall är förmyndarmyndigheten således behörig vid sidan av domstolen.

Enligt paragrafens 1 mom. 1 punkten kan förmyndarmyndigheten förordna en intressebevakare för den vars handlingsbehörighet har begränsats, om denna saknar intressebevakare på grund av intressebevakarens död eller av någon annan orsak. Enligt 1 mom. 2 punkten kan förmyndarmyndigheten dessutom förordna en intressebevakare för den som enligt 8 eller 9 § behöver en sådan.

Däremot kan förmyndarmyndigheten inte förordna en intressebevakare för en minderårig som har blivit utan intressebevakare. I dessa fall kan det inte anses vara nödvändigt att ge förmyndarmyndigheten behörighet, eftersom den minderårige härvid vanligen får en intressebevakare genom att en vårdnadshavare förordnas. Om situationen i undantagsfall är sådan att det inte finns någon anledning att ombetro vårdnadshavaren in-

tessebevakaruppgifter, är det på sin plats att domstolen avgör frågan om intressebevakaruppgifterna skall ombetros någon annan.

Förmyndarmyndigheten kan förordna en intressebevakare endast under vissa förutsättningar. Den första förutsättningen är att den vars intressen skall bevakas förstår innebörden av att en intressebevakare förordnas för honom eller henne. Förmyndarmyndigheten skall enligt lagförslagets 86 § förvissa sig om att det råder ett tillräckligt samförstånd om saken.

Den andra förutsättningen är att den som är i behov av intressebevakning ber att en viss person skall förordnas till intressebevakare. Vederbörande skall således dels samtycka till själva åtgärden, dels till att en viss person blir intressebevakare. Förmyndarmyndigheten kan inte till intressebevakare utse en person som vederbörande inte har godkänt. Förmyndarmyndighetens behörighet har genom uppställandet av dessa förutsättningar begränsats till sådana klara fall där rättssäkerhetssynpunkter inte förutsätter att ärendet behandlas i domstol. Förmyndarmyndigheten kan inte med stöd av bestämmelsen t.ex. entlediga intressebevakaren. Om en sådan åtgärd behövs måste ärendet hänskjutas till en domstol för avgörande.

Innan en intressebevakare förordnas måste förmyndarmyndigheten utreda att förordnandet med beaktande av bestämmelserna i denna lag är en behövlig åtgärd och att det uppdrag som föreslås bli tilldelat intressebevakaren är relevant. Om dessa förutsättningar inte uppfylls, t.ex. av den anledningen att det uppdrag som föreslås för intressebevakaren är onödigt snävt, skall förmyndarmyndigheten avslå ansökan. Förmyndarmyndigheten kan inte utse en intressebevakare på så sätt att dennas uppdrag avviker från ansökan. Om förmyndarmyndigheten anser att intressebevakaren borde ges ett på detta sätt utformat uppdrag kan den inlämna en ansökan om saken till domstolen.

Enligt paragrafens 3 mom. kan förmyndarmyndigheten utöver de åtgärder som avses i 1 mom. utse en ställföreträdare för intressebevakaren enligt vad som bestäms i 11 §. En förutsättning är härvid att intressebevakaren ber att en ställföreträdare skall förordnas. I annat fall ankommer det uteslutande på domstolen att förordna en ställföreträdare.

13 §. I paragrafen ingår en bestämmelse om vilken förmyndarmyndighet som är behörig när det gäller förordnande av intresse-

bevakare. Ärendet ankommer enligt bestämmelsen på den förmyndarmyndighet som enligt 46 eller 47 § skall övervaka intressebevakarens verksamhet. Huvudregeln är enligt 46 § att ärendet ankommer på den förmyndarmyndighet inom vars verksamhetsområde huvudmannen har sin hemort.

Om förmyndarmyndigheten anser att ansökan inte med stöd av 12 § kan bifallas skall den på sökandens begäran överföra ärendet till tingsrätten. Förmyndarmyndigheten har emellertid inte någon skyldighet att överföra ärendet i det fall att ansökan är uppenbart oggrundad, med andra ord om den inhämtade utredningen visar att det inte finns något behov av intressebevakning. Det kan vara motiverat att överföra ärendet t.ex. i det fall att vederbörande bevisligen har behov av intressebevakning men förmyndarmyndigheten inte har kunnat förvissa sig om att vederbörande förstår sakens betydelse eller har framställt begäran av egen vilja.

När ärendet överförs till tingsrätten är den sökande i tingsrätten som i enlighet med paragrafens 1 mom. har bitt förmyndarmyndigheten överföra ärendet. Förmyndarmyndigheten kan naturligtvis förena sig om ansökan om den anser denna vara motiverad.

I den föreslagna paragrafens 2 mom. ingår ett besvärshälsöbud. Ändring i beslut som förmyndarmyndigheten fattar med stöd av 1 mom. får enligt bestämmelsen i allmänhet inte sökas genom besvär. Det finns inget behov att generellt tillåta besvär eftersom sökanden redan har tillgång till ett rättsmedel som är minst lika effektivt. Ifall förmyndarmyndigheten avslår ansökan kan den som är missnöjd med beslutet anhängiggöra ärendet i tingsrätten och där i samband med behandlingen lägga fram den bevisning som han eller hon anser tala för att ansökan skall godkännas. Den som är missnöjd kan således i enlighet med 16 § regeringsformen och artikel 6 i Europeiska människorättskonventionen vända sig till en domstol. Situationen är densamma i det fall att förmyndarmyndigheten har godkänt ansökan men sökanden ångrar sig och anser sig inte behöva intressebevakning. Sökanden kan då när som helst till tingsrätten lämna in en ansökan om att beslutet skall ändras eller intressebevakaren entledigas från sitt uppdrag. Beslutet kan vid behov fås synnerligen snabbt genom att tingsrätten meddelar ett interimistiskt förordnande. Ett besvärshälsöbud innebär i dessa fall också att besvär som gäller förordnande av

intressebevakare inte delas upp mellan allmänna respektive administrativa domstolar, beroende på om beslutet har fattats av en tingsrätt eller av en förmyndarmyndighet.

Sökandens möjligheter att vända sig till en domstol är däremot med stöd av de ovan nämnda bestämmelserna inte tryggade i det fall att förmyndarmyndigheten har godkänt ansökan, men sökanden anser att förmyndarmyndigheten inte har varit behörig i ärendet eftersom sökanden inte har kunnat förstå sakens betydelse och således inte framföra någon giltig begäran om att en intressebevakare skall förordnas. Av denna anledning föreslås att i ett beslut varmed ansökan har bifallits får sökas ändring genom besvär om en intressebevakare inte enligt 12 § hade kunnat förordnas på grund av sökandens oförmögenhet att förstå beslutets betydelse. Bestämmelserna om besvär och besvärshälsöbud finns i förvaltningsprocesslagen.

I förmyndarmyndighetens beslut söks ändring hos länsrätten. En bestämmelse om saken ingår i den föreslagna lagens 87 §. I dessa fall gäller ansökan inte intressebevakningens behövlighet utan ändring söks endast i fråga om förmyndarmyndighetens behörighet i ärendet. Den omständigheten att besvär är anhängiga kan således inte anses hindra att tingsrätten behandlar ett ärende som gäller förordnande eller entledigande av en intressebevakare.

Utan hinder av besvärshälsöbudet kan med anledning av förmyndarmyndighetens beslut anföras förvaltningsklagan eller processuell klagan. Processuell klagan skall med stöd av 60 § förvaltningsprocesslagen (586/1996) avgöras av länsrätten. Förvaltningsklagan skall däremot anföras hos länsstyrelsen, dvs. den myndighet som utövar tillsyn över förmyndarmyndigheten.

Huvudmannens ställning

14 §. Paragrafen innehåller en grundläggande bestämmelse om huvudmannens ställning i det fall att en intressebevakare har förordnats för honom eller henne. Förordnandet av en intressebevakare begränsar enligt bestämmelsen inte huvudmannens rättshandlingsförmåga eller behörighet att förfoga över sin egendom. Bestämmelsen motsvarar i sak den ståndpunkt som har intagits i lagen angående förmynderskap. Den för vilken enligt 66 § lagen angående förmynderskap har förordnats en god man bibehåll-

ler nämligen sin behörighet att företa rättshandlingar och råda över sin egendom.

Bestämmelsen ger i princip huvudmannen och intressebevakaren möjlighet att självständigt företa motstridiga rättshandlingar, t.ex. överlåta samma egendom till två olika personer. Erfarenheterna av den gällande lagstiftningen visar dock att risken för motstridiga rättshandlingar inte är särskilt stor i verkligheten.

Efter att lagen om ändring av lagen angående förmynderskap (368/1983) trätt i kraft har godmansförordnanden ofta givits i fall där en person tidigare skulle ha omyndigförklarats. Det har dock inte i någon nämnvärd utsträckning förekommit fall där huvudmannen skulle ha utnyttjat sin rättshandlingsförmåga till skada för sig själv och i strid med gode mannens vilja eller utan dennas vetskap.

Det finns skäl att anta att en intressebevakare som förordnats sköta någons ekonomiska angelägenheter ofta intar en relativt stark ställning i förhållande till sin huvudman. Huvudmannen litar på intressebevakaren och tar gärna råd av denna. Risken för motstridiga rättshandlingar är därför inte särskilt stor i praktiken, även om huvudmannen är aktiv och förmögen att företa rättshandlingar.

Om intressebevakaren och huvudmannen emellertid företar motstridiga rättshandlingar skall den uppkomna situationen avgöras enligt de rättsnormer som tillämpas då en befullmäktigad och dennes huvudman har vidtagit åtgärder som avser ett och samma egendomsobjekt. Lagförslaget innebär inte till denna del någon ändring av gällande rätt.

Om det på grund av huvudmannens karaktärsdrag och tidigare beteende kan antas att huvudmannen oberoende av att en intressebevakare har förordnats för honom eller henne kommer att företa rättshandlingar som skadar de egna intressena, är det möjligt att med stöd av föreslagna 18 § begränsa huvudmannens handlingsbehörighet.

Intressebevakaruppdragets upphörande

15 §. I paragrafen ingår bestämmelser om intressebevakarförordnandets varaktighet. Enligt detta lagrum är förordnandet i kraft tills vidare eller under den tid som anges i beslutet om saken. Ett förordnande för viss tid kommer i fråga t.ex. när för en minderårig förordnas en intressebevakare med stöd

av 9 § eller när det annars på förhand är känt hur länge intressebevakarens uppdrag kommer att fortgå.

I vissa fall kan det vara ändamålsenligt att en intressebevakare förordnas endast för en viss uppgift, t.ex. för att utföra en viss rättshandling på huvudmannens vägnar. Ett dylikt förordnande är i kraft tills uppgiften har utförts. I enlighet med detta upphör uppdraget att vara intressebevakare för en frånvarande när den frånvarande kommer tillbaka eller själv tillsätter en representant för att ta hand om sina angelägenheter. Om en intressebevakare däremot har förordnats för ett arvskifte, upphör hans eller hennes uppdrag när skiftet får laga kraft. Om det undantagsvis skulle vara oklart huruvida ett uppdrag att vara intressebevakare är i kraft, kan saken avgöras genom en fastställesetalan i domstol.

Intressebevakarens uppdrag och den tid förordnandet är i kraft kan vid behov ändras. Ett intressebevakarförordnande som allmänt gäller ekonomiska angelägenheter kan t.ex. begränsas att gälla en viss rättshandling, ett visst ärende eller en viss egendom. Det kan också vara fråga om att inskränka eller utvidga ett begränsat intressebevakarförordnande. Då behovet att ändra intressebevakarens uppdrag provas skall avgörandet basera sig på behovet av intressebevakning.

16 §. I paragrafen ingår bestämmelser om när intressebevakaren skall entledigas från sitt uppdrag. Förslaget överensstämmer huvudsakligen med gällande rätt.

17 §. I paragrafen ingår bestämmelser om när intressebevakarens uppdrag upphör. Upphörandet är förenat med ett antal rättsverkningar. Intressebevakarens rätt att företräda sin huvudman upphör samtidigt som uppdraget. Vidare blir intressebevakaren skyldig att bl.a. avge en slutredovisning samt att överlåta den egendom som han har i sin vård till den som är berättigad att ta emot den.

Enligt 1 mom. upphör intressebevakarens uppdrag för det första när intressebevakningen upphör enligt 15 §. Uppdraget upphör också när intressebevakaren entledigas från sysslan. Av 83 § följer att beslutet om entledigande skall tillämpas även innan det fått laga kraft.

Intressebevakarens uppdrag upphör även när huvudmannen dör. Det följer av sakens natur att denna grund för upphörande gäller endast sådana fall då intressebevakaren skö-

ter sitt uppdrag för en viss huvudman. Om en intressebevakare har förordnats för att bevaka kommande ägares rätt, leder inte en sådan persons död som senare skulle ha fått egendom till att intressebevakaruppdraget upphör, om behovet att bevaka en kommande ägares intressen består trots det inträffade dödsfallet.

Om grunden till intressebevakaruppdraget är huvudmannens minderårighet, upphör uppdraget enligt 1 mom. därtill när huvudmannen fyller 18 år och således blir myndig.

Intressebevakarens uppdrag kan upphöra också på så sätt att domstolen entledigar intressebevakaren från uppdraget. Om intressebevakaren entledigas från sitt uppdrag antingen på grund av oförmågenhet eller olämplighet eller på egen begäran, följer det av 83 § att intressebevakarens uppdrag upphör redan när beslutet utfärdas.

Enligt 6 § kan en omyndig inte verka som en intressebevakare. Därför innehåller paragrafens 1 mom. en bestämmelse om att intressebevakarens uppdrag upphör när han omyndigförklaras. Om intressebevakarens handlingsbehörighet däremot begränsas på ett annat sätt, har detta inte direkt med stöd av lag den följden att intressebevakarens uppdrag skulle upphöra. En begränsning av handlingsbehörigheten kan dock ge anledning till att domstolen beslutar om entledigande av intressebevakaren på grund av dennes olämplighet som intressebevakare.

Paragrafens 2 mom. gäller frågan om när intressebevakarens ställföreträdares uppdrag upphör. Ställföreträdarens uppdrag upphör när intressebevakaren och ställföreträdaren efter det att intressebevakarens hinder har bortfallit tillsammans gör en anmälan till förmyndarmyndigheten om att hindret har bortfallit. Anmälan skall göras till den förmyndarmyndighet som enligt 46 eller 47 § övervakar intressebevakarens verksamhet. Om intressebevakaren och ställföreträdaren har skilda åsikter i fråga om huruvida hindret har bortfallit, kan tingsrätten avgöra ärendet på ansökan av antingen intressebevakaren eller ställföreträdaren.

Paragrafens 3 mom. innehåller bestämmelser om de fall då ett intressebevakaruppdrag upphör genom domstolsbeslut på grund av att behovet av intressebevakning har upphört. Ett beslut om att en intressebevakning skall upphöra, skall utfärdas när huvudmannen inte längre har ett behov av intressebevakning. Behörigheten att upphäva en intres-

sebevakning tillkommer uteslutande domstolen.

I 83 § bestäms att ett tingsrättsbeslut om att en intressebevakning skall upphöra skall iakttas först då beslutet har fått laga kraft. I enlighet med detta upphör en intressebevakning när tingsrättens beslut får laga kraft. Om hovrätten beslutar att en intressebevakning skall upphöra, gäller dock omvänt enligt 83 § att beslutet genast skall iakttas.

Förmyndarmyndigheten har en skyldighet att se till att ett onödigt intressebevakarförordnande inte upprätthålls. En motsvarande skyldighet finns redan nu i lagstiftningen. Den nuvarande övervakningen äger rum närmast på så sätt att förmyndarnämnden vidtar åtgärder när den har mottagit en begäran eller en anmälan om saken. I propositionen föreslås att övervakningen skall effektiviseras så att förmyndarmyndigheten på eget initiativ med bestämda mellanrum skall utreda om skäl finns till fortsatt intressebevakning. Utredningen kan ske förutom med hjälp av förmyndarredovisningarna också genom att höra intressebevakaren och huvudmannen samt t.ex. vårdinrättningens personal. Enligt förslaget skall en utredning om behovet av intressebevakning på myndighetens eget initiativ utföras vart fjärde kalenderår.

Syftet med en effektiviserad övervakningskyldighet är att ingen under långa tider skall stå under intressebevakning efter att behovet av sådan har upphört. Även i Förenta nationernas deklaration om handikappades rättigheter och i samma organisations resolution om skydd för personer som lider av sinnessjukdom (A/RES/46/119) förutsätts det att behovet av intressebevakning tidvis omprövas.

3 kap. Begränsning av handlingsbehörigheten

18 §. I denna paragraf föreslås bestämmelser om på vilket sätt och under vilka förutsättningar en myndig persons behörighet att bestämma om sin förmögenhetsställning kan begränsas. Begränsningen förutsätter enligt förslaget att vederbörande inte förmår sköta sina ekonomiska angelägenheter och att hans eller hennes förmögenhetsställning, utkomst eller andra viktiga intressen till följd därav äventyras. Vidare förutsätts det att risken inte kan avhjälpas på annat sätt, t.ex. genom att en i 8 § avsedd intressebevakare förordnas.

Av den föreslagna bestämmelsen framgår att enbart en medicinsk diagnos, t.ex. en psykisk sjukdom inte i sig berättigar till begränsning av någons behörighet att förfoga över sin egendom. Om en persons psykiska tillstånd inte äventyrar hans eller hennes ekonomiska intressen, är det inte möjligt att uppställa några begränsningar. En begränsning kan komma i fråga närmast då man vet att vederbörande, trots sitt psykiska tillstånd, aktivt och i strid med sina intressen försöker rubba sin ekonomiska ställning t.ex. genom att avyttra egendom eller uppta lån. I dessa fall räcker inte enbart ett förordnande av intressebevakare för att trygga huvudmannens intressen.

En begränsning kan bli aktuell antingen i samband med att en intressebevakare förordnas eller som ett särskilt ärende då för vederbörande redan tidigare har förordnats en intressebevakare. Den sistnämnda situationen kan uppkomma närmast då samarbetet mellan huvudmannen och intressebevakaren inte har blivit tillräckligt effektivt med tanke på intressebevakningen och då bristerna i samarbetet inte kan anses vara tillfälliga eller beroende av intressebevakaren.

I paragrafens 1 mom. ingår bestämmelser om begränsningens innebörd. Bestämmelsen ger flera alternativ. Begränsningens omfattning skall med hjälp av alternativen i varje enskilt fall anpassas efter behovet.

Enligt 1 punkten i det nämnda momentet kan domstolen för det första förordna att huvudmannen får företa vissa rättshandlingar, t.ex. uppta lån, endast tillsammans med intressebevakaren. Domstolen kan också förordna att huvudmannen får förfoga över viss egendom endast tillsammans med intressebevakaren. Efter att ett sådant förordnande har givits har varken intressebevakaren eller huvudmannen rätt att ensam råda över egendom som avses i beslutet. Genom denna begränsning kan man effektivt säkerställa att egendom som är viktig för huvudmannens utkomst, t.ex. en bostad eller ett gårdsbruk, förblir i huvudmannens ägo. Att påtvinga huvudmannen och intressebevakaren denna form av samarbete är å andra sidan inte ett särskilt flexibelt sätt att förvalta huvudmannens egendom. En begränsning av denna typ kan komma i fråga närmast då det är förenligt med huvudmannens intressen att relativt beständigt i huvudmannens ägo hålla kvar egendom av det slag som avses i begränsningen.

Om en sådan begränsning som avses i 1 punkten inte är ändamålsenlig eller tillräcklig för att skydda huvudmannens intressen, kan domstolen med stöd av 2 punkten förordna att huvudmannen inte är behörig att företa vissa rättshandlingar eller förfoga över viss egendom. Begränsningen kan sålunda gälla antingen huvudmannens rättshandlingsbehörighet och/eller huvudmannens rätt att förfoga över viss egendom.

Då förordnandet har givits är endast intressebevakaren behörig att företa i förordnandet avsedda rättshandlingar och på huvudmannens vägnar förfoga över den egendom som individualiseras i förordnandet. Däremot har huvudmannen fortfarande rätt att förfoga över sin egendom och att företa andra rättshandlingar än de som förordnandet gäller.

Enligt 3 mom. skall begränsningen anpassas till huvudmannens behov av skydd. Begränsningen får inte utsträckas längre än vad som behövs för att skydda huvudmannen. Begränsningen får inte heller utsträckas till rättshandlingar som den omyndige enligt specialbestämmelser i denna eller någon annan lag är behörig att företa. Begränsningen av rättshandlingsförmågan kan sålunda inte användas som ett sätt att åstadkomma en kraftigare begränsning än en omyndigförklaring skulle innebära. I förslaget har däremot inte på annat sätt definierats vilka rättshandlingar begränsningen av rättshandlingsförmågan kan gälla. Frågan måste prövas av domstolen i varje enskilt fall. De vanligaste begränsningarna kommer antagligen att innebära att huvudmannen fräntas rätten att uppta lån, rätten att iklä sig ansvar för en annans skuld samt rätten att skänka bort sin egendom. Begränsningens omfattning kan vid behov regleras genom tilläggsföreskrifter, t.ex. genom förordnanden om att begränsningen av rättshandlingsförmågan inte gäller gåvor vilkas värde understiger ett visst belopp.

Ett beslut om att huvudmannen fräntas förfoganderätten över sin egendom skall gälla viss egendom. Egendomen skall noggrant individualiseras i beslutet. I bestämmelsen ges inga anvisningar om hur individualiseringen skall ske. Detta skall avgöras av domstolen i varje enskilt fall. Bestämmelsens ordalydelse gör det möjligt att fastställa föremålet för begränsningen antingen genom att ange vilket slag av egendom det är fråga om eller alternativt genom att nämna de konkreta egendomsobjekt som är föremål för

begränsningen. Genom det förstnämnda individualiseringssättet kan det t.ex. förordnas att huvudmannen inte har rätt att råda över de till besittning av en lägenhet berättigande aktier som han eller hon äger eller att huvudmannen får förfoga över endast hälften av sin pension. Om domstolen utgår från detta individualiseringssätt måste den givetvis förvissa sig om att det inte uppstår oklarhet om huruvida viss egendom omfattas av begränsningen.

Begränsningen av förfoganderätten gäller inte egendom som kommer i stället för egendom som begränsningen avser. Den allmänna substitutionsprincipen kan inte tillämpas i dessa fall eftersom den innebär att begränsningsområdet blir diffust. Detta leder till att det blir oskäligt svårt för tredje man att ta reda på hur sakerna förhåller sig och vidare till att den begränsning av handlingsbehörigheten som domstolen bestämt de facto får större räckvidd än vad som avses i beslutet.

Om intressebevakaren t.ex. säljer egendom som huvudmannen till följd av begränsning av handlingsbehörigheten inte har rätt att förfoga över, gäller begränsningen av förfoganderätten inte köpesumman. Egendomen skyddas dock genom det faktum att köpesumman enligt 31 § skall betalas till intressebevakaren. Om det finns risk för att egendomen förskingras kan en begränsning av förfoganderätten dessutom kompletteras med en begränsning av rättshandlingsförmågan. Enbart en begränsning av förfoganderätten kan komma i fråga närmast då syftet är att skydda sådan huvudmannen tillhörig egendom som är avsedd att kvarstå i dennas ägo.

Substitutionsprincipen kan dock tillämpas om föremålet för begränsningen har individualiserats genom angivelse av vilket slags egendom begränsningen avser och om den egendom som kommit i stället är av samma slag. Om handlingsbehörigheten har begränsats t.ex. genom ett förordnande om att huvudmannen inte får avyttra eller pantsätta aktier som berättigar till besittning av en lägenhet, gäller begränsningen givetvis också aktier som vederbörande t.ex. i samband med ett bostadsbyte har erhållit efter att förordnandet gavs.

En begränsning av förfoganderätten kan enligt huvudregeln inte gälla egendom som den omyndige har rätt att råda över. Sådan egendom är förvärvsinkomst och avkastning av denna samt egendom som har kommit i

stället för förvärvsinkomsten eller avkastningen. Enligt paragrafens 3 mom. kan domstolen dock begränsa den omyndiges rätt att förfoga över det som han eller hon har förvärvat genom eget arbete. Momentets ordalydelse anger att rätten att förfoga över förvärvsinkomsten inte helt kan fräntas vederbörande. Begränsningen gäller endast inkomst som har förvärvats efter att beslutet gavs. Inte heller i detta fall kan substitutionsprincipen iaktas. Detta innebär att ett förordnande om begränsning av rätten att förfoga över förvärvsinkomsten inte gäller avkastningen av denna eller egendom som kommit i stället för sådan egendom.

Efter att rättshandlingsförmågan eller förfoganderätten har begränsats kan den som är föremål för begränsningen förfoga endast över sådan egendom och företa endast sådana rättshandlingar som inte omfattas av begränsningen. Om detta emellertid inte är tillräckligt för att skydda vederbörande och om dennas fördel uppenbarligen förutsätter långregående åtgärder, kan domstolen med stöd av 1 mom. 3 punkten omyndigförklara honom eller henne. Omyndigförklaring är en extrem åtgärd. Enligt 2 mom. är det inte tillåtet med en omyndigförklaring, om övriga i 1 mom. nämnda åtgärder är tillräckliga för att trygga vederbörandes intressen.

Då någon omyndigförklaras preciseras begränsningens innebörd inte i domstolens beslut, utan begränsningen följer direkt av den lag som reglerar den omyndiges ställning. Beslutet kan i sak jämföras med en omyndigförklaring enligt gällande lag och kommer i fråga som en sista åtgärd då lindrigare åtgärder är otillräckliga eller oändamålsenliga.

Av 83 § i lagförslaget framgår att begränsningen av handlingsbehörigheten träder i kraft då tingsrätten ger sitt beslut.

19 §. Enligt 17 b § i den gällande lagen angående förmynderskap kan en minderårig person omyndigförklaras efter att ha fyllt 17 år. Ett sådant beslut träder i kraft då den omyndigförklarade fyller 18 år.

Denna paragraf i lagförslaget skall ersätta det arrangemang som avses i gällande 17 b §. Enligt den föreslagna paragrafen kan en minderårigs handlingsbehörighet begränsas efter att han eller hon fyllt 17 år. Begränsningen träder i kraft då den minderårige fyller 18 år.

Vid prövningen av om en minderårigs handlingsbehörighet kan begränsas skall lag-

förslagens 18 § tillämpas. En begränsning kommer sålunda i fråga endast om det har uttretts att den minderårige ännu efter att ha fyllt 18 år kommer att vara oförmögen att sköta sina ekonomiska angelägenheter och att den minderåriges förmögenhetsställning, utkomst eller andra viktiga intressen på grund härav är uppenbart äventyrade. Även i detta fall skall man tillämpa den begränsning som är lindrigast och tillräcklig.

20 §. Den vars handlingsbehörighet begränsas behöver en intressebevakare som handlar på hans eller hennes vägnar åtminstone i ärenden där han eller hon inte är behörig att själv fatta beslut. I paragrafen har därför intagits en rättsnorm enligt vilken domstolen när den beslutar om begränsning av någons handlingsbehörighet samtidigt på eget initiativ skall se till att den vars handlingsbehörighet begränsas har en intressebevakare som kan företräda sin huvudman i de ärenden som omfattas av begränsningen. Om huvudmannen inte har någon intressebevakare skall en sådan i enlighet härmed förordnas i samband med begränsningen av handlingsbehörigheten. Förordnandet skall ges på tjänstens vägnar, med andra ord oberoende av om det i ansökan begärts att en intressebevakare skall förordnas. Om däremot en intressebevakare redan tidigare har förordnats för huvudmannen och intressebevakarens uppdrag omfattar de ärenden som huvudmannen inte själv får avgöra, är det inte nödvändigt att i detta sammanhang ingripa i det förordnande som givits intressebevakaren.

När domstolen med stöd av denna paragraf förordnar en intressebevakare skall uppdragets innehåll med stöd av 8 § prövas på vanligt sätt. Av förslaget till 77 § följer att domstolen inte heller till denna del är helt bunden vid ansökan. I dessa fall är det i allmänhet inte ändamålsenligt att förordna en intressebevakare för endast de ärenden i vilka huvudmannen inte själv kan fatta beslut, eftersom huvudmannen vanligen behöver intressebevakarens stöd också i andra avseenden.

21 §. När en persons handlingsbehörighet har begränsats, kan han eller hon självständigt förfoga endast över den del av sin egendom och företa sådana rättshandlingar som inte omfattas av begränsningen. Paragrafen innehåller bestämmelser om följderna när behörigheten överskrids.

Om den vars handlingsbehörighet har be-

gränsats överskrider sin behörighet, skall enligt 2 mom. på rättshandlingars bindande verkan, återlämnande av prestationer och ersättande av prestationers värde eller sådan skada som förorsakats av rättshandlingen tillämpas lagförslagens 26-28 §. Utgångspunkten är sålunda den att överskridning av behörigheten leder till att rättshandlingarna inte blir bindande. Om emellertid avtalsparten visste att motparten saknade behörighet för rättshandlingen är avtalet bindande gentemot avtalsparten under den tid som avtalats för inhämtande av intressebevakarens samtycke eller under den tid som skäligen åtgår för inhämtande av samtycket. En prestation som har skett på basis av en rättshandling som inte är bindande skall återställas. Om detta inte är möjligt skall prestationens värde ersättas. Ersättningsskyldigheten har dock i enlighet med 28 § lindrats i det fall att den som blir ersättningsskyldig är en person vars handlingsbehörighet har begränsats.

22 §. När domstolen beslutar begränsa någons handlingsbehörighet kan den enligt förslaget pröva om begränsningen skall vara i kraft en obestämd tid, dvs. tills vidare, eller om en viss tid skall utsättas för begränsningens giltighet. Frågan skall avgöras utgående från huvudmannens behov av skydd. Om det är uppenbart att inga ändringar i huvudmannens psykiska tillstånd kommer att ske i framtiden, är det ändamålsenligt att besluta att begränsningen skall vara i kraft tills vidare. I övriga fall skall beslutet ges för en viss tid. Domstolen får på basis av de omständigheter som framkommit i varje enskilt fall bestämma denna tid enligt prövning.

En av grundprinciperna i förslaget är att förordnandet i det enskilda fallet skall anpassas till huvudmannens behov av skydd och stöd. Detta förutsätter att förordnandet på ett smidigt sätt kan ändras eller upphävas på grund av förändrade förhållanden eller av andra orsaker, t.ex. om beslutet visar sig vara oändamålsenligt. Om detta har en bestämmelse intagits i den föreslagna paragrafens 2 mom. Med stöd av bestämmelsen kan också den tid som förordnandet enligt beslutet skall vara i kraft förlängas eller ett förordnande som givits för viss tid ändras så att de gäller tills vidare, om det kan konstateras att vederbörandes behov av skydd och stöd kommer att fortsätta också efter att den ursprungliga tidsfristen har löpt ut.

I paragrafens 3 mom. har intagits en hän-

visningsbestämmelse enligt vilken förmyndarmyndigheten regelbundet på eget initiativ skall granska om ett beslut om begränsning av handlingsbehörigheten är motiverat och ändamålsenligt.

4 kap. Den omyndiges ställning

23 §. I paragrafens 1 mom. nämns den viktigaste rättsverkningen av omyndighet, dvs. att en omyndig inte har rätt att själv förfoga över sin egendom, ingå avtal eller företa andra rättshandlingar, om inte annat bestäms i lag. Bestämmelsen motsvarar i sak 20 § i den gällande lagen angående förmynderskap.

Enligt paragrafens 2 mom. får den som har förklarats omyndig och kan förstå sakens betydelse själv fatta beslut i ärenden som gäller sin person. Rätten att besluta om ärenden av detta slag övergår således inte till intressebevakaren om den som förklarats omyndig förstår sakens innebörd tillräckligt väl för att kunna besluta om den. Viljeuttryckningar som en omyndig på ett giltigt sätt kan ge med stöd av denna bestämmelse är t.ex. ansökan om pass och identitetskort, ansökan eller meddelande om namnändring samt samtycke till medicinska åtgärder.

Den föreslagna paragrafens 2 mom. skall tillämpas om inte annat bestäms i lag. I särskilda bestämmelser regleras samtycke till vissa medicinska åtgärder såsom abort, sterilisering och lösgörande av vävnad i syfte att bota en annan människas sjukdom eller skada. I sådana fall skall i första hand tillämpas respektive speciallagar.

Om en person som förklarats omyndig inte kan förstå betydelsen av ett ärende som gäller sin person, kan intressebevakaren fatta beslut i ärendet om domstolen så har förordnat. Intressebevakarens rätt att företräda huvudmannen i frågor som gäller dennas person behandlas närmare i samband med motiveringen till 29 §.

Paragrafens 2 mom. gäller i praktiken endast omyndiga som fyllt 18 år. Enligt lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt skall beslut i frågor som gäller en minderårigs person skall fattas av barnets vårdnadshavare. När det gäller en minderårigs rätt att fatta beslut i ärenden som rör sin person tillämpas bestämmelserna om vårdnad om barn.

24 §. Enligt paragrafen får en omyndig självständigt företa rättshandlingar som med

beaktande av omständigheterna är sedvanliga och av mindre betydelse. Motsvarande bestämmelse ingår i gällande 20 § lagen angående förmynderskap.

I den föreslagna paragrafens 2 mom. regleras frågan om när en gåva eller gåvoutfästelse gällande lösöre till en omyndig är bindande. En gåva eller en ovan avsedd gåvoutfästelse som har givits en omyndig personligen är bindande för givaren, om den omyndige kan anses ha förstått sakens betydelse. Även om någon motsvarande uttrycklig bestämmelse inte ingår i den gällande lagen angående förmynderskap eller i andra författningar, kan det anses att den i sak överensstämmer med gällande rätt.

Nämnda 2 mom. reglerar endast relationen mellan gåvogivaren och den omyndige. I lagrummet tas inte ställning till frågan om gåvan är bindande i förhållande till givarens borgenärer.

25 §. Enligt denna paragraf har en omyndig rätt att förfoga över sin under omyndigheten förvärvade arbetsinkomst. Denna rätt gäller även egendomens avkastning samt sådan egendom som har kommit i den nämnda egendomens ställe. Bestämmelsen överensstämmer med gällande 20 § 2 mom. i lagen angående förmynderskap.

Enligt 1 mom. har en omyndig även rätt att förfoga över det som intressebevakaren i enlighet med 38 § har ställt till den omyndiges förfogande. Enligt 38 § skall intressebevakaren låta den omyndige disponera tillräckliga kontanta medel. Intressebevakaren kan även låta den omyndige förfoga över andra delar av sin egendom, om intressebevakaren anser detta vara förenligt med huvudmannens intresse. Om så är fallet får den omyndige enligt förslaget fritt förfoga över egendom som har ställts till hans eller hennes förfogande. Syftet med bestämmelsen är att verkningarna av omyndigheten inte skall komma till synes i normala vardagssituationer.

Om den omyndige utnyttjar sin förfoganderätt i strid med sina intressen, kan intressebevakaren enligt 2 mom. överta förvaltningen av egendom som den omyndige disponerar. Så kan förfaras också i det fall att det föreligger en uppenbar eller klart märkbar risk för att skada skall uppkomma senare. En förutsättning för att den omyndige skall kunna fråntas rätten att förfoga över sin arbetsförtjänst är dock, liksom enligt gällande 20 § 3 mom. lagen angående förmynd-

derskap, att förmyndarmyndigheten ger sitt samtycke. Som förvärvsinkomst skall även betraktas egendomens avkastning samt egendom som kommit i dess ställe.

Det är i allmänhet förenligt med den omyndiges grundläggande intressen att den omyndige får disponera medel och fritt använda dem för sina egna behov. Också omyndiga skall ges vissa konsumtionsmöjligheter. Den omständigheten att en omyndig enligt en utomståendes bedömning använder sina disponibla medel på ett oändamålsenligt sätt berättigar ännu inte intressebevakaren att överta förvaltningen av egendomen, om inte den omyndiges viktiga intressen äventyras eller det är fråga om att andra utnyttjar den omyndige. När det gäller minderåriga spelar dessutom frågor som gäller vårdnaden och uppfostran en viss roll.

Det är särskilt skäl att betona att den föreslagna paragrafens 2 mom. inte berättigar intressebevakaren att förvägra den omyndige sådana kontanta medel som den omyndige enligt förslaget till 38 § 1 mom. har rätt att disponera. Intressebevakarens övertagande av den omyndiges kontanta medel kan endast gälla besparingar som måste anses vara alltför stora med tanke på den omyndiges behov. På motsvarande sätt kan förmyndarmyndigheten inte ge sitt samtycke till att den omyndige fräntas förfoganderätten över hela sin lön.

26 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om förutsättningarna för att rättshandlingar som den omyndige företagit skall bli giltiga. Till sitt innehåll motsvarar dessa bestämmelser gällande 21 § i lagen angående förmynderskap. I paragrafen har endast gjorts de ändringar som lagförslagets nya begrepp förutsätter.

27 §. Paragrafen reglerar förutsättningarna för att motparten till en omyndig person skall ha rätt dra sig ur en rättshandling. Enligt paragrafens 1 mom. har motparten denna rätt så länge avtalet inte har godkänts eller vederbörligen fullgjorts. I lagförslagets 26 § 2 mom. ingår en bestämmelse om godkännande av avtal. Ett avtal har vederbörligen fullgjorts om den avtalade prestationen har överlämnats och inte längre kan återkrävas. I allmänhet förutsätts det att intressebevakaren genomför en prestation för att denna skall kunna anses vara vederbörligen fullgjord. Emellertid kan också den omyndige på ett giltigt sätt fullgöra ett avtal med sina förvärvsinkomster eller med andra medel

som han eller hon har rätt att disponera.

Den av paragrafens 1 mom. framgående huvudregeln skall emellertid inte tillämpas ifall avtalsparten visste att den andra parten var omyndig. Den förstnämnde har emellertid inte rätt att dra sig ur avtalet under den tid inom vilken samtycke enligt överenskommelse skall inhämtas eller inom vilken samtycke rimligen kan inhämtas. Denna begränsning av rätten att dra sig ur avtal skall emellertid inte tillämpas ifall avtalsparten hade anledning att anta att vederbörande trots omyndigheten var behörig att företa rättshandlingen. En sådan situation kan uppkomma t.ex. då avtalsparten efter att grundligt ha utrett den omyndiges förhållanden har fått den felaktiga uppfattningen att den omyndige använde sina förvärvsinkomster för prestationen. Motpartens rätt att dra sig ur avtalet bestäms härvid med stöd av 1 mom.

Enligt 3 mom. skall antingen den omyndige eller dennas intressebevakare underrättas om att avtalsparten drar sig ur rättshandlingen. Motparten är således inte längre bunden vid avtalet efter att också den omyndige underrättats om saken.

De i den föreslagna paragrafen intagna bestämmelserna om den rätt att dra sig ur avtal som tillkommer en omyndig persons motpart överensstämmer med de principer som redan nu anses gälla utan att de skrivits in i lagen.

28 §. Paragrafen gäller återställande av till rättshandlingar relaterade prestationer samt parternas ersättningsskyldighet då en rättshandling som en omyndig företagit inte blir bindande. Enligt den föreslagna paragrafens 1 mom. är huvudregeln i detta fall den att vardera parten återställer vad han eller hon har mottagit. Om detta inte är möjligt, t.ex. på grund av att prestationen inte finns kvar, skall parterna ersätta prestationens värde. Den omyndiges ersättningsskyldighet har emellertid lindrats på så sätt att den omyndige inte är skyldig att ersätta mer än vad som har använts för hans eller hennes skäliga utkomst eller vad som i övrigt har gagnat honom eller henne. Motsvarande bestämmelse ingår i gällande 22 § lagen angående förmynderskap.

I paragrafens 2 mom. har intagits en bestämmelse för det fall att vardera parten i en rättshandling är omyndig. Bestämmelsen är nödvändigt eftersom den i 1 mom. ingående ersättningsregeln i sådana fall kan leda till

ett oskäligt resultat. Om den omyndige har förskingrat en prestation som han eller hon erhållit t.ex. genom att använda den till onyttig konsumtion, blir den andra omyndiga avtalsparten som fortfarande har kvar motpartens prestation enligt 1 mom. skyldig att återlämna prestationen utan att få någon ersättning för sin egen förskingrade prestation. Skadan skulle sålunda i sin helhet övergå på den part som har bevarat den erhållna prestationen.

Då det gäller rättshandlingar som har företeagits mellan omyndiga skall vardera parten skyddas på ett jämbördigt sätt. Det föreslås därför att den avtalspart som inte kan återlämna en erhållen prestation i stället såsom ersättning skall betala ett belopp som för båda parternas del kan betraktas som skäligt. Ersättningen skall fastställas med beaktande av båda parternas ställning då rättshandlingen företogs, t.ex. deras förmåga att förstå rättshandlingens innebörd. Vidare skall förhållandena efter avtalets ingående beaktas. T.ex. de omständigheter under vilka prestationen har förskingrats kan vara av betydelse vid skälighetsprövningen.

Bestämmelsen i 2 mom. innebär att den ersättning som skall betalas kan överstiga värdet av den nytta som den omyndige har fått av rättshandlingen. En del av den skada som rättshandlingen orsakat kommer då att bäras av den ersättningsskyldige. Om parterna var jämställda då avtalet ingicks är det i allmänhet skäligt att fördela skadan jämnt mellan dem. Om avtalet däremot har tillkommit t.ex. så att den ena parten har utnyttjat den andras oförstånd, kan skadan enligt denna bestämmelse t.o.m. i sin helhet läggas på den förstnämnda. En förutsättning är givetvis att detta med beaktande av omständigheterna anses vara skäligt.

De ovan relaterade bestämmelserna är emellertid enligt den förslagna paragrafens 3 mom. inte direkt tillämpliga i det fall att den omyndige har fått till stånd avtalet genom en uppsåtlig, straffbar gärning, t.ex. genom att ge motparten vilseledande uppgifter om sin rättshandlingsförmåga på så sätt att gärningen uppfyller rekvisitet för bedrägeri. I sådana fall blir skadeståndslagen (412/1974) direkt tillämplig. Den skada som ersätts bestäms då med stöd av 5 kap. skadeståndslagen och ersättningsbeloppet med stöd av 2 kap. i samma lag. Ersättningsbeloppet kan följaktligen i fall som dessa överstiga den nytta som den omyndige fått av rättshand-

lingen. Beloppet kan emellertid nedsättas på de grunder som anges i 2 kap. 2 och 3 § skadeståndslagen, dvs. om skadan har orsakats av någon som är yngre än 18 år, sinnessjuk eller psykiskt efterbliven eller vars själverksamhet är rubbad. Bestämmelsen förutsätter inte att gärningsmannen såsom tillräcknelig skall kunna dömas till straff för sin gärning, utan det måste anses vara tillräckligt att gärningen i sig är straffbar.

5 kap. **Intressebevakarens ställning och uppgifter**

Företrädande av huvudmannen

29 §. Av paragrafen framgår huvudregeln för intressebevakarens rätt att företräda huvudmannen. Enligt 1 mom. är intressebevakaren behörig att företräda huvudmannen i rättshandlingar som gäller huvudmannens egendom och ekonomiska angelägenheter.

Bestämmelsen skall tillämpas om inte annat bestäms eller om domstolen inte har förordnat annorlunda vid utfärdandet av ett förordnande. Bl.a. i förslaget till 32 § ingår en bestämmelse som begränsar intressebevakarens representationsrätt. Som ett annat exempel på en motsvarande bestämmelse kan nämnas 5 § lagen om underhåll för barn (364/1983). Enligt denna paragraf är det i allmänhet den minderåriges vårdnadshavare som har rätt att företräda den minderåriga i angelägenheter som rör underhållsbidrag.

Intressebevakarens rätt att företräda huvudmannen kan även inskränkas genom ett förordnande i domstolens beslut. Om intressebevakarens uppdrag i enlighet med 8 § 3 mom. har inskränkts till att gälla endast en viss rättshandling, ett visst ärende eller viss egendom, begränsas rätten att företräda huvudmannen på motsvarande sätt och omfattar sålunda inte uppdrag som inte avses i förordnandet. Om intressebevakarens förordnande t.ex. gäller bevakning av huvudmannens intressen och rättigheter i ett dödsbo, begränsas intressebevakarens behörighet till ärenden som gäller förvaltningen av boet och skiftet. En rättshandling som intressebevakaren företar i ett ärende som ligger utanför hans eller hennes uppdrag är inte bindande för huvudmannen.

Förmynderskap innebär huvudsakligen intressebevakning i ekonomiska angelägenheter. Detta är också utgångspunkten för regleringen av intressebevakarens behörighet att

företräda huvudmannen. Intressebevakaren är med de ovan anförda begränsningarna behörig att företräda sin huvudman i rättshandlingar som gäller huvudmannens egendom och ekonomiska angelägenheter. Såsom konstaterades redan i samband med motiveringen till 1 § skall begreppet ekonomiska angelägenheter i detta sammanhang uppfattas i vidsträckt bemärkelse. Med skötsel av ekonomiska angelägenheter avses inte enbart bevakning av sådana intressen och rättigheter med förmögenhetsvärde som huvudmannen redan har, utan också rättshandlingar som från huvudmannens synpunkt huvudsakligen har en ekonomisk betydelse eller annars en avsevärd betydelse för huvudmannens ekonomi.

Vanligen är det inte nödvändigt att utsträcka intressebevakarens representationsbehörighet till ärenden som gäller huvudmannens person, eftersom huvudmannen själv kan fatta beslut i sådana ärenden, förutsatt att han eller hon kan förstå sakens betydelse. Om huvudmannens psykiska tillstånd däremot är sådant att han eller hon inte kan förstå sakens betydelse, behöver huvudmannen en intressebevakare också i ärenden som gäller sin person. Det föreslås därför att domstolen kan ge intressebevakaren rätt att företräda huvudmannen i ärenden som rör dennes person, om huvudmannen inte kan förstå sakens betydelse. Förordnandet kan gälla ett enskilt ärende eller såtillvida vara av allmän karaktär att det täcker sådana i ett senare skede aktuella ärenden i samband med vilka det konstateras att huvudmannen inte kan förstå sakens betydelse.

Den relaterade bestämmelsen om företrädande i ärenden som gäller huvudmannens person skall iakttas om inte annat bestäms i lag. I flera speciallagar ingår bestämmelser om en god mans eller förmyndares rätt att företräda huvudmannen. Som exempel kan nämnas lagen om avbrytande av havandeskap (2 §), lagen om avskiljande av mänskliga organ och vävnader för medicinska ändamål (2 §), steriliseringslagen (2 §) och lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992, 6-7 §). I vissa lagar, t.ex. i 2 § kastreringslagen, föreskrivs dessutom att en viss åtgärd inte alls kan vidtas om huvudmannen är oförmögen att avge en giltig viljeyttring. Dessa specialbestämmelser skall givetvis tillämpas i första hand. Lagförslagets 29 § 2 mom. är sekundärt i förhållande till dem.

Det kan ibland vara nödvändigt att företa rättshandlingar som gäller såväl huvudmannens egendom som dennes person. Som ett exempel kan nämnas att det fattas ett beslut om ordnande av en servicebostad för en person som bor självständigt i sitt eget hem. I dessa fall behövs såväl intressebevakarens som huvudmannens medverkan. Om inte huvudmannen själv kan förstå sakens betydelse och intressebevakaren har givits behörighet att företräda sin huvudman också i ett ärende som gäller huvudmannens person, kan intressebevakaren ensam fatta beslut i ärendet.

I den föreslagna paragrafens 3 mom. anges vissa gränser för intressebevakarens representationsbehörighet. Begränsningarna skall tillämpas om inte annat bestäms i lag. De föreslagna bestämmelserna baserar sig på den sedan gammalt tillämpade principen att ingen kan företräda en annan i ärenden som är av en accentuerat personlig karaktär. I 3 mom. räknas upp samtycke till äktenskap eller adoption, erkännande av faderskap samt godkännande på barnets vägnar av ett faderskaps erkännande. Som rättshandlingar som en intressebevakare inte kan företa på sin huvudmans vägnar nämns också upprättande och återkallande av testamente. Förteckningen är inte avsedd att vara uttömmande, eftersom intressebevakaren enligt den föreslagna bestämmelsen saknar behörighet att företräda huvudmannen också i andra ärenden som på något jämförbart sätt gäller huvudmannens person. Som exempel kan i detta avseende nämnas samtycke till psykiatrisk sjukhusvård, eftersom ett sådant samtycke kan anses vara en så accentuerat personlig rättshandling att det inte kan ges av intressebevakaren på sin huvudmans vägnar. Om huvudmannen inte ger eller inte förmår ge sitt samtycke i ett sådant fall kan han eller hon förordnas undergå psykiatrisk sjukhusvård endast om det enligt mentalvårdslagen (1116/1990) finns förutsättningar för vård oberoende av patientens vilja.

Vid prövningen av om ett ärende som inte har nämnts i 3 mom. är av en accentuerat personlig karaktär, kan också de till fallet anslutna omständigheterna beaktas. T.ex. en ansökan om äktenskapsskillnad är ofta en åtgärd som så djupt berör en make på det personliga planet att intressebevakaren inte med stöd av sitt förordnande är behörig att anhängiggöra ett sådant ärende. Situationen kan emellertid vara en annan om den per-

sonliga relationen mellan makarna helt har upphört och äktenskapet enbart har karaktär av ett ekonomiskt utnyttjande av den ena maken så att dennas egendom överförs till den andra maken. I fall som dessa, dvs. då huvudmannen inte kan förstå sakens betydelse eller uttrycka sin vilja, kan det anses att intressebevakaren kan anhängiggöra en äktenskapsskillnad.

I paragrafens 4 mom. föreslås en hänvisning enligt vilken det bestäms särskilt om intressebevakarens rätt att föra huvudmannens talan vid domstolar och myndigheter. Hänvisningen avser respektive bestämmelser i 12 kap. rättegångsbalken, lagen om rättegång i brottmål (689/1997), förvaltningsprocesslagen samt lagen om förvaltningsförfarande (598/1982). Dessa bestämmelser föreslås bli ändrade så som framgår nedan.

30 §. I paragrafen ingår bestämmelser om skötsel av intressebevakaruppdrag om någon har flera än en intressebevakare. Dessa skall i så fall tillsammans sköta intressebevakaruppdraget, om inte domstolen har beslutat fördela uppgifterna mellan dem. Bestämmelsen överensstämmer med 36 § i den gällande lagen angående förmyndarskap. Det anses numera vara en vedertagen rättsprincip att en förmyndare på ett giltigt sätt kan ta emot till den omyndige riktade betalningar, kallelser eller viljeyttringar, t.ex. uppsägning av ett hyresförhållande, också i det fall att den omyndige har flera förmyndare. Avsikten med förslaget är inte att ändra denna princip, utan den skall i framtiden utsträckas till att gälla också intressebevakare. Med beaktande av att principen är vedertagen har det inte ansetts nödvändigt att ta in en uttrycklig bestämmelse om den i lagen.

Paragrafens 2 mom. gäller sådana fall där huvudmannen har flera än en intressebevakare men någon av dessa inte på grund av en resa, sjukdom eller av någon annan orsak kan delta i beslutsfattandet. Ett beslut fattas utan dennes medverkan om ärendet är på så sätt brådskande att dröjsmål med beslutet skulle medföra olägenhet. I ärenden som är av avsevärd betydelse för huvudmannen kan intressebevakarna emellertid endast besluta tillsammans, om inte huvudmannens intresse uppenbart kräver annat. Den föreslagna bestämmelsen är i sak av samma lydelse som 5 § 2 mom. i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt, som gäller vårdnadshavares representationsbehörighet.

Om en intressebevakare i enlighet med 2 mom. är behörig att fatta beslut i ett ärende utan en annan intressebevakares samtycke, skall denna intressebevakare anses vara behörig att vidta också de åtgärder som genomförandet av beslutet eventuellt förutsätter. Det kan t.ex. vara fråga om att lyfta medel från huvudmannens bankkonto för att betala ett köp.

Den föreslagna paragrafens 3 mom. gäller sådana fall där intressebevakarna inte är eniga i ett ärende som de borde avgöra tillsammans. Följden blir vanligen att beslutet skjuts upp till dess att enighet nås. I vissa fall kan dröjsmålet emellertid medföra olägenhet. Med tanke på dessa situationer har intressebevakaren givits rätt att be förmyndarmyndigheten bestämma vems åsikt som skall följas. Ärendet skall avgöras av den förmyndarmyndighet som enligt 46 eller 47 § övervakar intressebevakarens verksamhet.

Ordalydelsen i nämnda 3 mom. anger att förmyndarmyndigheten inte kan avgöra ärendet på ett sätt som ingen av intressebevakarna har föreslagit. Förmyndarmyndigheten kan endast besluta vems åsikt som skall iakttas. Detta hindrar naturligtvis inte förmyndarmyndigheten att mellan intressebevakarna försöka åstadkomma enighet utgående från ett avgörande som inte tidigare föreslagits. Om förmyndarmyndigheten anser att inget av de föreslagna avgörandena kan godtas får den avslå ansökan. I så fall måste intressebevakarna lägga fram ett alternativt avgörande som förmyndarmyndigheten kan godta. I förmyndarmyndighetens avgörande sådana ärenden får ändring inte sökas genom besvär.

31 §. Paragrafen innehåller en specialbestämmelse om betalning av huvudmannens fordran. Enligt bestämmelsen har intressebevakaren uteslutande behörighet att på huvudmannens vägnar i dennas egenskap av borgenär ta emot betalning för fordringar, ifall fordringen hänför sig till egendom som förvaltas av intressebevakaren. Fordringen kan i så fall betalas endast till intressebevakaren eller till ett av intressebevakaren anvisat konto som öppnats i huvudmannens namn. Bestämmelsen skall tillämpas oavsett om huvudmannen är myndig eller har begränsad handlingsbehörighet. Syftet är att skydda huvudmannens egendom mot förskingring. Det finns en förskingringsrisk om fordran utan intressebevakarens vetskap kan betalas direkt till huvudmannen.

Om en fordran betalas till huvudmannen när intressebevakaren borde ha tagit emot prestationen är huvudregeln den att prestationen är ogiltig. Gälldenären skyddas emellertid om han var i god tro. Prestationen är inte ogiltig av den anledningen att den har riktats direkt till huvudmannen, utom i det fall att gälldenären visste eller med beaktande av omständigheterna borde ha vetat att det ankom på intressebevakaren att ta emot den. Även om gälldenären varit i god tro beträffande den nämna omständigheten kan prestationen emellertid vara ogiltig av någon annan anledning, t.ex. på grund av att det inte förelegat i 19 och 29 § skuldebrevslagen (622/1947) angivna förutsättningar för att bevilja gälldenären betalningsskydd. Den ifrågavarande bestämmelsen åsidosätter med andra ord inte i annan lagstiftning ingående bestämmelser om betalningsskydd, utan den skall tillämpas vid sidan av dessa. En förutsättning för betalningsskydd är i dessa fall dels att de allmänna förutsättningarna för sådant skydd är uppfyllda, dels att gälldenären inte visste eller borde ha vetat att fordran hänförde sig till egendom som förvaltades av en intressebevakare.

Vid prövningen av frågan om gälldenären var i god tro måste det utredas om denna har iakttagit sådan omsorgsfullhet som normalt kan förutsättas av en person i motsvarande situation och ställning. Gälldenärens skyldighet att ta reda på hur det förhåller sig varierar således beroende på förhållandena. I synnerhet när det gäller sedvanliga och upprepade prestationer kan det inte ställas några höga krav på skyldigheten att ta reda på fakta. T.ex. i samband med pensionsutbetalningar och uttag från huvudmannens bankkonto kan det inte normalt förutsättas att det med ledning av registret över förmynderskapsärenden klarläggs att det inte för betalningsmottagaren har förordnats en intressebevakare med uppgift att förvalta den egendom som fordran hänför sig till. På detta sätt borde man emellertid förfara om det finns någon särskild anledning att misstänka att betalningsmottagaren har en intressebevakare.

Den relaterade bestämmelsen hindrar naturligtvis inte att intressebevakaren ger sin huvudman fullmakt att ta emot en prestation. Rätt att ta emot en prestation kan uppkomma också med stöd av de principer som gäller för ställnings- eller situationsfullmakt. Av de allmänna rättshandlingsprinciperna

följer dessutom att en direkt till huvudmannen gjord prestation blir giltig ifall intressebevakaren kan anses ha godkänt den.

Relaterade 1 mom. tillämpas också på uttag från huvudmannens bankkonto. Om bankkontot hör till den egendom som intressebevakaren förvaltar är endast intressebevakaren eller en av denne befullmäktigad person berättigad att lyfta medel från kontot. I flera fall är det emellertid ändamålsenligt att en del av huvudmannens medel hålls på ett konto från vilket huvudmannen fritt kan göra uttag. Detta är i många fall praxis redan för närvarande. För att det inte skall uppkomma oklarhet om rätten att lyfta medel har i den föreslagna paragrafens 2 mom. tagits in en bestämmelse om att huvudmannen i dessa fall skall meddela kreditinstitutet vem eller vilka som får lyfta medel från kontot.

32 §. Enligt paragrafen är intressebevakaren inte behörig att ge bort huvudmannens egendom. En i sak liknande bestämmelse ingår i gällande 35 § lagen angående förmynderskap. Detta s.k. donationsförbud har ibland ansetts alltför täckande med beaktande av att det också hindrar sedvanliga presenter på bemärkelse- eller högtidsdagar. I samband med beredningen av bestämmelsen ansågs det emellertid inte vara ändamålsenligt att berättiga intressebevakaren att ge sedvanliga gåvor. Detta beror på att den omyndige enligt förslaget till 24 § själv är behörig att företa rättshandlingar som med hänsyn till omständigheterna är sedvanliga och av ringa betydelse. Enligt bestämmelsen kan en omyndig också ge en sedvanlig gåva om han eller hon anser det vara befogat.

Den omyndige har emellertid inte nödvändigtvis så stora belopp i sin besittning att han eller hon kan ge en sådan gåva som avses ovan. I förslaget till 38 § har därför tagits in en klarläggande norm, enligt vilken intressebevakaren i så fall skall se till att givarens avsikt kan uppfyllas. I enlighet med denna bestämmelse skall intressebevakaren undersöka om den tilltänkta gåvan kan anses vara sedvanlig och av ringa ekonomisk betydelse. Om så är fallet skall intressebevakaren se till att gåvogivarens önskemål uppfylls, t.ex. genom att överlåta gåvoföremålet eller ställa medel som behövs för att skaffa gåvan till den omyndiges förfogande. Av de föreslagna bestämmelserna följer att en sedvanlig gåva kan förhindras endast då den omyndige inte kan förstå sakens betydelse. I

sådana fall är det med tanke på den omyndiges intresse inte behövligt att tillåta donationer.

I paragrafens 2 och 3 mom. uppräknas de situationer där intressebevakaren inte är behörig att företräda huvudmannen på grund av motstridiga intressen mellan intressebevakaren och huvudmannen. I den föreslagna paragrafens 2 mom. ingår bestämmelser om olika hinder att företräda huvudmannen, både i samband med rättshandlingar samt rättsliga och administrativa ärenden. Förslaget överensstämmer med vedertagna principer i gällande rätt. I fråga om företrädande i samband med rättshandlingar finns en motsvarande bestämmelse i 35 § 2 mom. lagen angående förmyndarskap.

Intressebevakarens och huvudmannens intressen kan emellertid vara motstridiga också av orsaker som inte uttömmande kan räknas upp i bestämmelsen. Därför har i 3 mom. intagits regeln att intressebevakaren inte heller har representationsrätt när det föreligger en konflikt, eller risk för en sådan, av någon annan anledning än de som nämns i 2 mom.

33 §. Paragrafen gäller en intressebevakares rätt att företräda en frånvarande persons eller kommande ägares intressen. Bestämmelse överensstämmer i sak med gällande 69 § lagen angående förmyndarskap.

34 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om rättshandlingar för vilka intressebevakaren behöver tillstånd av förmyndarmyndigheten. Avsikten med att bestämma att en rättshandling förutsätter tillstånd är att på förhand minska risken för att huvudmannens intressen skadas genom rättshandlingen. I förteckningen över rättshandlingar som förutsätter tillstånd nämns därför ett antal rättshandlingstyper som enligt allmän erfarenhet ofta är betydelsefulla eller riskabla.

Enligt den föreslagna paragrafens 1 mom. 1 punkten har intressebevakaren inte rätt att utan tillstånd avyttra eller mot vederlag förvärva fast egendom eller sådan arrende- eller annan besittningsrätt jämte byggnader, som utan markägarens samtycke kan överlåtas till tredje man. Bestämmelsen överensstämmer i fråga om avyttring med 39 § 1 mom. i den gällande lagen och i fråga om förvärv av egendom med 40 § 1 mom. i den gällande lagen.

Enligt 1 mom. 2 punkten har intressebevakaren inte rätt att utan tillstånd överlåta huvudmannens egendom i pant eller på annat sätt grunda panträtt i egendomen. Bestäm-

melsen överensstämmer med 40 § 7 punkten i den gällande lagen.

Enligt 1 mom. 3 punkten har intressebevakaren inte rätt att utan tillstånd överlåta nyttjanderätten till fast eller annan i 1 punkten avsedd egendom för längre tid än fem år eller för längre tid än ett år efter att huvudmannen blivit myndig. Bestämmelsen avser bl.a. uthyrning av egendom.

Intressebevakaren har inte heller rätt att på huvudmannens vägnar utan tillstånd uppta lån eller ingå växelförbindelse eller iklä sig ansvar för annans skuld. Förmyndarmyndighetens tillstånd behövs emellertid inte för upptagande av studielån för vilket statsborgen ställs.

Enligt den föreslagna paragrafens 1 mom. 5 punkten får intressebevakaren inte heller utan tillstånd börja idka näring för huvudmannens räkning. Härmed avses idkande av näring som enskild näringsidkare. En delvis härmed överensstämmande bestämmelse ingår i gällande 39 § 3 punkten lagen angående förmyndarskap. Enligt den föreslagna bestämmelsen behövs förmyndarmyndighetens tillstånd emellertid också när det är fråga om att fortsätta driva en rörelse som huvudmannen har drivit själv eller fått i arv, genom testamente eller som gåva.

Enligt 1 mom. 6 punkten får intressebevakaren inte utan förmyndarmyndighetens samtycke avtala om grundande av eller delaktighet i ett öppet bolag eller kommanditbolag. Bestämmelsen överensstämmer med 39 § 5 mom. i den gällande lagen.

Enligt 1 mom. 7 punkten behöver intressebevakaren förmyndarmyndighetens tillstånd för att på huvudmannens vägnar avstå från arv eller överlåta huvudmannens arvsandel. Bestämmelsen gäller avstående från arv oberoende av om ätgärden vidtas under arvlåtarens livstid eller efter arvlåtarens död. Tillstånd torde i allmänhet inte kunna beviljas för avstående från arv medan arvlåtaren ännu är i livet. Att avstå från en rättighet vid en tidpunkt då dess förmögenhetsvärde inte ännu är känt är nämligen i allmänhet inte förenligt med de principer som intressebevakaren skall iakta vid förvaltningen av huvudmannens egendom.

Enligt 1 mom. 8 punkten måste intressebevakaren utverka förmyndarmyndighetens tillstånd för att på sin huvudmans vägnar avtala om samförvaltning av dödsbo. Denna avtalstyp, som regleras i 24 kap. ärvdabalken, kräver tillstånd också enligt gällande

lagstiftning. En bestämmelse om saken ingår för närvarande i 39 § 4 punkten lagen angående förmynderskap.

Enligt 1 mom. 9 punkten får intressebevakaren inte utan förmyndarmyndighetens tillstånd avtala om avvitrting eller arvskifte som förrättas utan sådan skiftesman som avses i 23 kap. ärvdabalken. I fråga om arvskifte överensstämmer bestämmelsen med gällande 40 § 1 mom. 6 i lagen angående förmynderskap. Att bestämmelsen utsträcks till att gälla också avvitrting innebär däremot en ändring jämfört med gällande rätt. Den föreslagna ändringen är befogad eftersom avvitrtingar ofta gäller betydande ekonomiska värden. I det fall att en avvitrting görs med anledning av en makes död kommer avvitrtingen och arvskiftet ofta att utgöra en helhet. Det blir beroende av avvitrtingsresultatet vilken egendom som återstår att dela enligt de arvsrättsliga bestämmelserna. Också av denna anledning är det motiverat att förmyndarmyndigheten får tillfälle att övervaka hur den omyndiges intressen och rättigheter har beaktats vid avvitrtingen.

Enligt 1 mom. 10 punkten skall intressebevakaren utverka förmyndarmyndighetens tillstånd för att på huvudmannens vägnar avyttra eller köpa aktier eller andelar som berättigar till besittning av en lägenhet eller sådan bostadsrätt som avses i lagen om bostadsrättsbostäder (650/1990). Bestämmelsen är av samma innehåll som 40 § 1 mom. 5 punkten i den gällande lagen angående förmynderskap.

Enlig 1 mom. 11 punkten behövs tillstånd också för att genom ett tidsbundet avtal överlåta nyttjanderätten till en bostadslägenhet som huvudmannen besitter med stöd av en i 10 punkten nämnd rätt, om besittningstiden är längre än fem år eller sträcker sig längre än ett år efter från den tidpunkt då huvudmannen blivit myndig. Denna nya bestämmelse gäller t.ex. sådana hyresavtal som avses i lagen om hyra av bostadslägenhet (481/1995) och lagen om hyra av affärslokal (482/1995). Tillstånd behövs endast i det fall att avtalet ingås för viss tid, dvs. längre än fem år eller sträcker sig längre än ett år efter att huvudmannen blivit myndig. Tillstånd behövs således inte för ett avtal som ingåtts att gälla tills vidare, om inte hyresvärdens uppsägningstid har avtalats vara så lång att avtalet i sak kan jämföras med ett avtal som ingåtts att gälla över fem år. Bestämmelsen innebär att en överlåtelse av nyttjan-

derätten till en bostad jämföras med en överlåtelse av nyttjanderätten till fast eller därmed jämförbar egendom. För rättshandlingar av det sistnämnda slaget behövs enligt den föreslagna paragrafens 1 mom. 3 punkten förmyndarmyndighetens tillstånd ifall egendomen överläts till en annan för längre tid än fem år eller för längre än ett år efter att huvudmannen blivit myndig.

Paragrafens 1 mom. 12 punkten gäller skogsavverkning och tagande av substanser på huvudmannens mark. Förmyndarmyndighetens tillstånd behövs enligt lagrummet för det första för att sälja eller låta avverka skog till försäljning på huvudmannens mark. Tillstånd behövs också för att till försäljning ta eller överlåta rätt att ta sten, grus, sand, lera, torv eller jord på huvudmannens mark samt för rättshandlingar genom vilka intressebevakaren till någon annan överlåter rätt att ta ovan nämnda substanser. Tillstånd behövs emellertid inte när tagandet av substanser sker i enlighet med en av förmyndarmyndigheten godkänd förvaltningsplan för egendomen. I förvaltningsplanen kan t.ex. bestämmas vilka kvantiteter som får tas från olika områden. Motsvarande bestämmelse ingår i den gällande lagen angående förmynderskap (40 § 1 mom. 2 punkten). Den föreslagna bestämmelsens huvudsakliga betydelse ligger däri att tillståndskravet utsträcks till att gälla också tagande och överlåtelse av andra substanser än de som nämns i bestämmelsen.

Enligt paragrafens 1 mom. 13 punkten skall intressebevakaren utverka förmyndarmyndighetens tillstånd för att mot vederlag förvärva i 2 § lagen om värdepappersföretag (579/1996) avsedda investeringsobjekt eller andelar i sammanslutningar. Med investeringsobjekt avses i nämnda 2 § sådana värdepapper som avses i 1 kap. 2 § 1 mom. värdepappersmarknadslagen (495/1989) samt sådana i 2 § lagen om handel med standardiserade optioner och terminer (772/1988) avsedda standardiserade derivatavtal vilkas underliggande tillgångar består av värdepapper, valutor, räntor, derivater eller indextal som beskriver prisutvecklingen för sådan egendom.

Från huvudregeln, enligt vilken förvärv av ovan nämnda investeringsobjekt och andelar i sammanslutningar förutsätter tillstånd, görs enligt förslaget emellertid ett flertal undantag som räknas upp i 13 punkten a-e underpunkterna. Dessa undantag motsvarar nästan

i sin helhet dem som gäller för närvarande. Underpunkten d är dock ny. Enligt den kan man genom förordning bestämma att intressebevakaren utan förmyndarmyndighetens tillstånd får skaffa sådana investeringsobjekt som inte nämns i underpunkterna a-c men som nämns i förordningen och som kan jämföras med de ovan nämnda investeringsobjekten. Det är motiverat att genom förordning kunna föreskriva om saken när man tar i beaktande investeringsobjektenas snabba utveckling och investeringsverksamhetens internationalisering. Om detta leder till investeringsobjekt som kan jämföras med de investeringsobjekt som nämns i a-c underpunkterna, kan den intressebevakare som investerar i sådana investeringsobjekt befrias från skyldigheten att ansöka om tillstånd till rättshandlingen utan att lagen därför behöver ändras.

Nämnda 34 § skall tillämpas också i det fall att huvudmannens handlingsbehörighet inte har begränsats. Intressebevakaren behöver likaså tillstånd efter att särskilt ha förordnats för en rättshandling som förutsätter förmyndarmyndighetens tillstånd.

Tillstånd skall enligt paragrafens 2 mom. sökas hos den förmyndarmyndighet som enligt 46 eller 47 § övervakar intressebevakarens verksamhet. Enligt huvudregeln skall tillstånd således sökas hos den förmyndarmyndighet vars verksamhetsområde omfattar huvudmannens hemkommun.

Innan tillståndsärendet avgörs skall förmyndarmyndigheten i enlighet med lagen om förvaltningsförfarande höra huvudmannen, om denna har talerätt i ärendet. En hänvisning om detta föreslås i paragrafens 2 mom. Enligt momentet skall en person som inte fyllt 15 år höras när en rättshandling företas på dennas vägnar. Den minderåriga skall beredas tillfälle att bli hörd om hans eller hennes ståndpunkt inte klart framgår av handlingarna. Som en tillräcklig utredning om den minderåriges åsikt kan vanligen betraktas dennas i ett köpebrev eller någon annan skriftlig handling givna uttryckliga godkännande av rättshandlingen.

En specialbestämmelse om hörande av minderåriga behövs, eftersom denna personkategori enligt lagen om förvaltningsförfarande i allmänhet inte har någon talan i egendomsärenden. Syftet med bestämmelsen är att i enlighet med artikel 12 i konventionen om barnets rättigheter (FördrS 60/1991) öka barnets möjligheter att få yttra sig i

rättsliga och administrativa angelägenheter som berör barnet.

Paragrafens 3 mom. gäller sådana fall där en intressebevakare har givits tillstånd att på huvudmannens vägnar gå med i en näringsidkande sammanslutning eller idka näring. En förutsättning för att driva en rörelse eller finansiera en verksamhet är vanligen rättshandlingar av olika slag. Det är inte ändamålsenligt att intressebevakaren blir tvungen att särskilt ansöka om tillstånd för varje rättshandling som väsentligt hör samman med affärsverksamheten. Av denna anledning föreslås en bestämmelse om att ett för affärsverksamhet eller näringsidkande beviljat tillstånd inkluderar tillstånd att företa de rättshandlingar som affärsverksamheten eller näringsidkandet till sin natur förutsätter. Om en rättshandling inte är typisk för en viss affärsverksamhet krävs däremot förmyndarmyndighetens tillstånd i enlighet med 34 §.

35 §. I denna paragraf bestäms vilka omständigheter förmyndarmyndigheten skall beakta vid sin tillståndsprövning. Förmyndarmyndigheten skall förvissa sig om att den rättshandling eller åtgärd som tillståndsansökan avser är förenlig med huvudmannens intressen. Härvid skall särskilt beaktas vad som i 37-41 § bestäms om förvaltningen av egendomen.

36 §. I paragrafens 1 mom. bestäms om de rättsliga följderna av att intressebevakaren har företagit en rättshandling utan behörighet. En sådan rättshandling är inte bindande för huvudmannen. En utomstående som har företagit en rättshandling med en person som utgivit sig vara intressebevakare för en annan får inte godtrosskydd i sådana fall där intressebevakaren har överskridit sin behörighet.

Paragrafens 2 mom. gäller sådana fall där intressebevakaren har företagit en rättshandling utan förmyndarmyndighetens tillstånd. Enligt bestämmelsen är rättshandlingen inte bindande för huvudmannen om den inte i efterhand godkänns av den myndighet hos vilken tillstånd borde ha sökts. Endast intressebevakaren kan ansöka om godkännande. Bestämmelsen innebär inte i sak någon ändring i gällande rätt. I praktiken har nämligen 41 § i den gällande lagen angående förmynderskap tolkats i överensstämmelse med den föreslagna bestämmelsen.

När en rättshandling till följd av att tillstånd saknas inte är bindande för huvudmannen gäller i fråga om den andra partens rätt

att dra sig ur avtalet i tillämpliga delar 27 § 2 mom. En avtalspart är således i allmänhet bunden under den tid som inhämtandet av förmyndarmyndighetens samtycke skäligen tar i anspråk.

Enligt paragrafens 3 mom. är intressebevakaren skyldig att ersätta skada som har åsamkats en avtalspart i det fall att rättshandlingen inte blir bindande för huvudmannen, eftersom intressebevakaren har företagit rättshandlingen med överskridande av sin behörighet. Härvid gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 25 § lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (228/1929). Enligt bestämmelsen är den som har uppträtt som fullmäktig för en annan skyldig att ersätta tredje man skada som denne lider genom att rättshandlingen inte är bindande gentemot den uppgivne fullmakts-givaren. Det blir i ett sådant fall fråga om att ersätta det s.k. positiva avtalsintresset, vilket innebär att den skadelidande genom ersättningen skall försättas i den ekonomiska ställning som han eller hon skulle ha uppnått om rättshandlingen hade blivit bindande.

En avtalspart har emellertid inte rätt till skadestånd om han visste eller borde ha vetat att intressebevakaren överskred sin behörighet. En avtalspart är således skyldig att på lämpligt sätt ta reda på innebörden av intressebevakarens förordnande, t.ex. genom att be att få se detta eller genom att till registret över förmynderskapsärenden ställa en förfrågan om saken.

Enligt 25 § lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område uppkommer inte heller rätt till ersättning i det fall att den som uppträtt som fullmäktig har handlat på basis av en fullmakt som var ogiltig till följd av någon särskild omständighet varom tredje man ej heller med fog kunde förutsätta att han skulle ha kännedom. Med stöd av denna bestämmelse kunde intressebevakaren befrias från ersättningsskyldighet t.ex. i det fall att intressebevakaren har företagit en rättshandling efter att förordnandet upphört till följd av att huvudmannen avlidit, ifall omständigheterna varit sådana att avtalsparten skäligen kan antas ha känt till dödsfallet.

Egendomsförvaltning

37 §. Av paragrafens 1 mom. framgår den primära skyldigheten att förvalta egendomen. Enligt bestämmelsen skall egendomen förvaltas så att egendomen och avkastningen

därav kan användas till nytta för huvudmannen och för att tillgodose dennas personliga behov. Den omständigheten att någon blir föremål för intressebevakning begränsar inte hans eller hennes rätt att på ett rationellt sätt nyttja sin egendom. Vid intressebevakning är det fråga om att bevaka huvudmannens intressen och inte t.ex. arvingarnas intressen.

Av 1 mom. framgår även att intressebevakaren är skyldig att iakta omsorgsfullhet. Enligt bestämmelsen skall intressebevakaren samvetsgrant bevaka huvudmannens rättigheter och främja dennas bästa. Skyldigheten att bevaka huvudmannens intressen omfattar vid sidan av sedvanliga förvaltningsåtgärder även t.ex. intressebevakning i oskiftat dödsbo, indrivning av fordringar och framställande av skadeståndsyrkanden på huvudmannens vägnar. Skyldigheten att förvalta egendomen och den därtill anslutna omsorgsplikten är förenad med en skadeståndsbestämmelse i lagförslagets 45 §.

Paragrafens 2 mom. gäller intressebevakarens rättighet och skyldighet att ta huvudmannens egendom i sin besittning. Enligt bestämmelsen skall intressebevakaren överta besittningen till den del detta är nödvändigt för att skydda huvudmannens intressen. Med stöd av bestämmelsen kan intressebevakaren t.ex. överta besittningen av huvudmannens värdepapper, fordringsbevis och andra verifikat som skulle kunna göra det möjligt för huvudmannen att disponera sin egendom till skada för sig själv. Med stöd av bestämmelsen kan intressebevakaren likaså överta besittningen av värdefull lös egendom, t.ex. konstverk, och deponera föremålen hos en bank. Vid behov kan intressebevakaren få handräckning i enlighet med 40 § polislagen (493/1995). Polisens skyldighet att ge handräckning med stöd av den ovan nämnda 40 § grundar sig på intressebevakarens rätt och skyldighet att i enlighet med lagen om förmyndarverksamhet överta besittningen av den egendom som han eller hon skall förvalta.

Bestämmelserna om intressebevakarens rätt att ta egendom i sin besittning kan inte direkt tillämpas på en myndig person som har en intressebevakare. En huvudman som fyllt 18 år och vars handlingsbehörighet inte har begränsats får själv besluta om egendomens användning och förvaltning. Det kan då inte komma i fråga att intressebevakaren övertar besittningen av egendomen i strid med huvudmannens vilja. Om huvudman-

nens rätt att förfoga över viss egendom har begränsats, kan intressebevakaren mot huvudmannens vilja ta endast sådan egendom i sin besittning.

Därför föreslås en bestämmelse om att intressebevakaren, då det är fråga om egendom som huvudmannen fritt får förfoga över, inte mot huvudmannens vilja skall överta besittningen av egendomen. Om huvudmannen inte samarbetar kan bevarandet av egendomen äventyras. Det blir då nödvändigt att med stöd av 18 § pröva om det är motiverat att begränsa huvudmannens handlingsbehörighet så att intressebevakaren kan överta egendomen i sin besittning.

Om huvudmannen förskingrar egendom som intressebevakaren inte har övertagit i sin besittning på grund av att huvudmannen motsatt sig övertagandet, kan intressebevakaren i allmänhet inte bli skadeståndsskyldig för sålunda uppkommen skada. Skadeståndsskyldighet kan dock uppkomma om intressebevakaren har underlåtit att bevaka huvudmannens intressen genom att låta bli att vidta nödvändiga åtgärder för att få till stånd en begränsning av handlingsbehörigheten.

38 §. Enligt paragrafens 1 mom. begränsas intressebevakarens i 37 § reglerade rätt att överta egendom i sin besittning. Enligt bestämmelsen skall den som är föremål för intressebevakning få förfoga över den egendom som han eller hon behöver för sitt personliga bruk. Av bestämmelsens ordalydelse framgår att intressebevakaren är skyldig att ställa den ovan avsedda egendomen till huvudmannens förfogande. Bestämmelsen reglerar inte frågan om huruvida huvudmannen själv får förfoga över denna egendom.

I 1 mom. regleras även huvudmannens rätt att disponera kontanta medel. Enligt momentet skall huvudmannen ges så mycket kontanta medel som med beaktande av dennas behov och övriga omständigheter skall anses skäligt. Huvudmannen får fritt disponera de kontanta medlen. Intressebevakaren ansvarar inte för hur medlen används.

Bestämmelsen är förenlig med principen att intressebevakningen skall märkas så litet som möjligt i vardagliga situationer. Bestämmelsen är också förenlig med den grundläggande regeln att egendomen skall förvaltas uttryckligen till nytta för huvudmannen.

Om huvudmannen är myndig innebär 1 mom. egentligen inte utökade rättigheter för denna. Intressebevakarens rätt att överta be-

sittningen av egendomen grundar sig i dessa fall på att huvudmannen går med på övertagandet eller åtminstone tillåter det. Genom att återta sitt samtycke kan huvudmannen i princip få förfoga över en större mängd egendom än vad som avses i 1 mom. I praktiken är situationen vanligen också i dessa fall den att egendomen är i intressebevakarens besittning medan huvudmannen förblir passiv. I dessa fall skall intressebevakaren aktivt se till att huvudmannen får disponera de kontanta medel som han eller hon enligt bestämmelsen har rätt till.

Innebörden av uttrycket skäliga kontanta medel skall fastställas bl.a. med beaktande de förhållanden under vilka den som har en intressebevakare lever samt de vanor som vederbörande lagt sig till med. Vidare skall avseende fästas vid syftet med eventuella vårdåtgärder. Kontanta medel kan i allmänhet användas för att stöda rehabiliteringen av huvudmannen. Därtill är kontanter viktiga för huvudmannens livskvalitet. Det är därför motiverat att intressebevakaren i sina beslut om ekonomiska angelägenheter sätter stor vikt vid de personers synpunkter som ansvarar för huvudmannens vård.

Enligt paragrafens 1 mom. kan intressebevakaren låta huvudmannen disponera också andra än ovan avsedda kontanta medel. Så kan förfaras om det anses vara förenligt med huvudmannens intressen. Huvudmannen kan t.ex. få disponera ett bankkonto på vilket en del av hans eller hennes pension sätts in. Pensionsmedlen får huvudmannen använda för levnadskostnader och andra utgifter som avtalats med intressebevakaren. På detta sätt kan huvudmannen tränas att självständigt hantera pengar t.ex. i samband med en flyttning från en anstalt eller ett servicehus till en självständig boendeform. Intressebevakaren är inte skyldig att i detalj redovisa för användningen av egendom som huvudmannen fått förfoga över. I samband med årsredovisningen skall intressebevakaren uppge vilka belopp som har ställts till huvudmannens förfogande. Intressebevakaren skall också kontrollera om huvudmannen klarar av att använda sålunda överlämnad egendom på ett sätt som är förenligt med hans eller hennes intressen. Om så inte är fallet kan intressebevakaren med stöd av 25 § 2 mom. överta förvaltningen av egendomen.

Syftet med paragrafens 2 mom. är att säkerställa att huvudmannen om han eller hon så önskar kan ge gåvor som med hänsyn till

omständigheterna måste anses vara sedvanliga och till sin ekonomiska betydelse ringa. Förslaget har motiverats närmare i samband med 32 §.

39 §. Paragrafen reglerar de principer som intressebevakaren skall iaktta vid förvaltningen av anförtrödd egendom. Paragrafens 1 och 2 mom. motsvarar gällande 43 § 2 och 3 mom. i lagen angående förmynderskap.

Syftet med paragrafens 3 mom. är att trygga att den som har en intressebevakare får den information som han eller hon önskar om egendomsförvaltningen och sin ekonomiska ställning. Intressebevakaren är således skyldig att på begäran av huvudmannen lägga fram utredning om de nämnda omständigheterna. I paragrafen sägs ingenting om hur informationen skall ges. T.ex. en muntlig redogörelse på något för huvudmannen begripligt sätt kan således anses vara tillräcklig.

40 §. I paragrafens 1 mom. regleras de förutsättningar under vilka det kan beslutas att en förvaltningsplan skall fastställas för huvudmannens egendom. Förmyndarmyndigheten kan enligt bestämmelsen förordna att en förvaltningsplan görs upp, om en sådan behövs med tanke på arten och mängden av den förvaltade egendomen samt med beaktande av övriga omständigheter. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar i sak den 50 a § (1151/1995) som år 1995 fogades till lagen angående förmynderskap.

En förvaltningsplan kan behövas framförallt då egendomen är omfattande eller svårskött. I förvaltningsplanen kan ges exakta anvisningar t.ex. om förvaring av kontanta medel och värdepapper samt om andra principer som skall iaktas vid förvaltningen av egendomen. I planen kan även ges detaljerade anvisningar om på vilket sätt egendomen skall användas till nytta för huvudmannen, t.ex. för utbildning, rekreation eller värdkostnader.

Det ankommer på intressebevakaren att göra upp förvaltningsplanen. Förvaltningsplanen skall uppgöras med beaktande av de i lagen ingående reglerna om egendomsförvaltning.

Förvaltningsplanen är riktgivande i den bemärkelsen att avvikelser från planen i allmänhet inte är förenade med sanktioner. Avvikelser från planen kan emellertid utgöra ett särskilt skäl för förmyndarmyndigheten att undersöka om huvudmannens egendom har

förvaltats omsorgsfullt. Obefogade avvikelser kan även tyda på att intressebevakaren har förfarit oaktsamt på ett sätt som kan leda till skadeståndsansvar.

Den godkända förvaltningsplanen kan vid behov ändras eller kompletteras. Härvid skall iaktas bestämmelserna om uppgörande av förvaltningsplanen. Andringen eller kompletteringen kan ske antingen på initiativ av förmyndarmyndigheten eller på intressebevakarens eget initiativ.

41 §. Enligt vedertagna rättsprinciper kan i testamente eller gåvobrev intas villkor som är bindande för gåvotagaren eller testaments tagaren, under förutsättning att villkoren inte kan anses strida mot lag eller god sed. Villkoren, som bl.a. kan gälla förvaltningen och användningen av egendomen, kan i ett enskilt fall stå i konflikt med de rättsnormer som intressebevakaren enligt denna lag är skyldig att iaktta. Med tanke på sådana konflikter har det ansetts nödvändigt att i lagen inta en bestämmelse enligt vilken föreskrifter i gåvobrev eller testamenten skall iaktas utan hinder av de nämnda bestämmelserna.

Till följd av ändrade förhållanden kan emellertid givarens föreskrifter med tiden förlora sin aktualitet och ändamålsenlighet med tanke på det resultat som givaren har eftersträvat. Respekten för givarens vilja förutsätter i sådana fall inte att föreskrifterna iaktas. Enligt den föreslagna paragrafens 2 mom. kan därför domstolen på ansökan av intressebevakaren besluta att egendomen skall förvaltas i enlighet med denna lag. Paragrafen överensstämmer huvudsakligen med gällande 45 § i lagen angående förmynderskap.

Omvårdnaden om huvudmannen

42 §. Enligt paragrafen har en intressebevakare som har förordnats för en person som uppnått myndig ålder omvårdnadsplikt gentemot huvudmannen. Utgångspunkten för förslaget är att intressebevakarens uppgifter i regel skall gälla ekonomiska angelägenheter. Det kan emellertid inte anses ändamålsenligt att frågor som berör huvudmannens person i sin helhet lämnas utanför intressebevakarens uppgiftsområde.

Enligt lagförslagets 37 § skall intressebevakaren se till att huvudmannens egendom används till nytta för huvudmannen och för att tillgodose hans eller hennes personliga behov. Redan detta förutsätter att intressebe-

vakaren är väl förtrogen med huvudmannens personliga förhållanden. Av dessa skäl är det naturligt att intressebevakarens uppgifter inbegriper skyldighet att se till att huvudmannen får med beaktande av sina förhållanden och önskemål ändamålsenligt omvårdnad, vård och rehabilitering.

Bestämmelsen förpliktar inte intressebevakaren att vidta egentliga vårdåtgärder. Intressebevakaren skall däremot tillgodose huvudmannens behov i dessa avseenden t.ex. genom att anhängiggöra social- eller hälsovårdsåtgärder. Intressebevakaren har sådan omvårdnadsplikt som avses i denna paragraf också när han eller hon inte uttryckligen har förordnats representera sin huvudman i ärenden som gäller dennas person. I sådana fall då intressebevakaren inte enligt förordnandet är behörig att företräda sin huvudman i ett ärende skall intressebevakaren inhämta huvudmannens samtycke till åtgärden eller, om det är nödvändigt för att trygga huvudmannens intressen, ett domstolsbeslut på att intressebevakaren får företräda sin huvudman också i en sådan personlig angelägenhet vars betydelse huvudmannen inte kan förstå. Om intressebevakaren har förordnats sköta endast ett bestämt, klart avgränsat ärende, följer det av sakens natur att intressebevakaren inte kan anses ha sådan omvårdnadsplikt som det här är fråga om.

En i sak motsvarande bestämmelse ingår i 34 § i den gällande lagen angående förmynderskap.

Hörande av huvudmannen

43 §. Enligt denna paragraf skall intressebevakaren innan han eller hon fattar beslut på huvudmannens vägnar ta reda på huvudmannens åsikt. Avsikten med bestämmelsen är att understryka vikten av samarbete mellan intressebevakaren och huvudmannen. Det är särskilt skäl att notera att skyldigheten att höra huvudmannen även gäller då denna är minderårig.

Behovet av samarbete är störst då huvudmannens rätt att förfoga över sin egendom inte alls har begränsats eller då begränsningen har förordnats gälla endast vissa rättshandlingar eller viss egendom. Risken för överlappande och motstridiga rättshandlingar kan väsentligt minskas genom samarbete. En förutsättning för samarbetet är givetvis att huvudmannen kan förstå betydelsen av ett ärende eller en åtgärd.

Bestämmelsen gäller endast relationen mellan intressebevakaren och huvudmannen. Om intressebevakaren försummar att höra huvudmannen har detta ingen betydelse för rättshandlingens bindande verkan. Försummelsen är inte heller på annat sätt direkt sanktionerad. Intressebevakarens förmåga att samarbeta med huvudmannen kan dock beaktas t.ex. i samband med att förordnande eller entledigande av intressebevakaren övervägs.

Paragrafens 1 mom. stämmer i sak överens med gällande 37 § i lagen angående förmynderskap. Paragrafens 3 mom. är däremot nytt och gäller intressebevakarens skyldighet att hålla kontakt med en minderårigs vårdnadshavare. Eftersom viktiga beslut om en minderårigs egendom även kan påverka vårdnadshavarens förutsättningar att sköta sina uppgifter, är det motiverat att intressebevakaren före avgörandet tar reda på vårdnadshavarens åsikt. Inte heller i detta fall har det ansetts ändamålsenligt att sanktionera försummelser. Bristande kontakt mellan intressebevakaren och vårdnadshavaren kan emellertid i ett enskilt fall utgöra grund för entledigande av intressebevakaren.

Intressebevakarens arvode och kostnadsersättning

44 §. Denna paragraf gäller intressebevakarens rätt till kostnadsersättning och arvode. Enligt 1 mom. har en minderårigs förälder och en minderårigs vårdnadshavare som intressebevakare rätt till ersättning för nödvändiga kostnader. Nödvändiga kostnader uppkommer när intressebevakaren förvaltar den minderåriges egendom eller annars bevakar den minderåriges ekonomiska intressen. Däremot har intressebevakaren inte rätt till något arvode i dessa fall. Bevakning av barns intressen är för föräldrar och andra vårdnadshavare en skyldighet som skall fullgöras utan arvode.

Paragrafens 2 mom. gäller den rätt till arvode och kostnadsersättning som tillkommer en intressebevakare som har förordnats för en person som uppnått myndighetsåldern eller en annan intressebevakare än en sådan som avses i 1 mom. Enligt bestämmelsen har intressebevakaren rätt till ersättning för nödvändiga kostnader och till ett arvode som är skäligt i förhållande till uppdragets art och omfattning samt huvudmannens tillgångar.

Enligt paragrafens 3 mom. kan justitieministeriet ge närmare anvisningar om arvodesgrunderna. Sådana anvisningar kan visa sig vara nödvändiga för att förenhetliga praxis på olika orter.

Skadeståndsskyldighet

45 §. Paragrafens 1 och 2 mom. gäller intressebevakarens skadeståndsskyldighet. Bestämmelsen i paragrafens 3 mom. gäller huvudmannens ersättningsskyldighet i situationer där intressebevakaren har åsamkat huvudmannen skada i sitt handlande på dennes vägnar. De föreslagna bestämmelserna överensstämmer i sak med gällande 49 a § som år 1995 fogades till lagen angående förmyndarskap.

Intressebevakaren är enligt paragrafens 1 mom. skyldig att ersätta skada som intressebevakaren uppsåtligt eller av oaktsamhet har åsamkat huvudmannen. Av ordalydelsen framgår att även lindrig oaktsamhet medför skadeståndsskyldighet. Skadeståndsskyldigheten omfattar såväl egendomsskador som person- och sakskador, ifall skadorna har orsakats inom ramen för uppdraget, dvs. när intressebevakaren utfört sina uppgifter.

På jämkning av skadestånd och fördelning av skadeståndsansvaret mellan två eller flera skadeståndsskyldiga skall enligt 2 mom. tillämpas skadeståndslagen. Bestämmelserna om fördelning av skadeståndsskyldigheten aktualiseras när en huvudman har flera intressebevakare. Hänvisningen till skadeståndslagens bestämmelser om jämkning av skadestånd avser både 2 och 6 kap. skadeståndslagen.

Om den som orsakat skadan är en allmän intressebevakare gäller i fråga om skadeståndsskyldigheten enligt förslaget dessutom 3 och 4 kap. skadeståndslagen. Den som producerar intressebevakning har således principalansvar för skador som orsakas av en allmän intressebevakare. Allmänna intressebevakares ersättningsskyldighet bestäms med stöd av 4 kap. skadeståndslagen. Detta innebär bl.a. att en allmän intressebevakare som endast kan tillräknas lindrig oaktsamhet inte har något personligt skadeståndsansvar.

Paragrafens 3 mom. gäller huvudmannens principalansvar för skada som intressebevakaren har orsakat i sitt uppdrag. Enligt 3 kap. 1 § 3 mom. (1423/1991) skadeståndslagen är den för vars räkning ett uppdrag utförs i vissa fall skyldig att ersätta en skada

som orsakats vid uppdragets utförande. Eftersom en huvudman som har en intressebevakare i normala fall inte kan styra eller effektivt övervaka intressebevakarens verksamhet, vore det oändamålsenligt och från huvudmannens synpunkt oskäligt att bli påförd principalansvar för intressebevakarens verksamhet. I 3 mom. har därför intagits en bestämmelse enligt vilken huvudmannen inte är skyldig att ersätta skada som intressebevakaren har åsamkat i sitt handlande för huvudmannens räkning.

I lagförslaget har inte intagits några särskilda bestämmelser om tidpunkten för väckande av skadeståndstalan. Till denna del iakttas vedertagna förmyndarrättsliga principer. Enligt dessa kan talan väckas antingen medan intressebevakarens uppdrag pågår eller därefter. Rätten till skadestånd preskriberas inte under uppdraget. Efter att intressebevakarens uppdrag upphört kan talan där emot väckas i enlighet med lagförslaget 61 §.

6 kap. Övervakningen av intressebevakarens verksamhet

Tillsynsmyndighet

46 §. Enligt paragrafens 1 mom. skall förmyndarmyndigheten övervaka intressebevakarnas verksamhet. Övervakningen ankommer i regel på den förmyndarmyndighet inom vars verksamhetsområde den som har en intressebevakare har sin hemkommun. I detta avseende tillämpas lagen om hemkommun (201/1994).

Om den som har en intressebevakare inte har hemkommun i Finland ankommer övervakningen enligt 2 mom. på den förmyndarmyndighet inom vars verksamhetsområde den som har en intressebevakare huvudsakligen vistas. Denna bestämmelse kan det bli nödvändigt att tillämpa t.ex. när intressebevakning skall ordnas för en person som flyttat till Finland utan att ännu ha hemkommun i detta land. Enligt 29 och 38 § lagen angående vissa familjerättsliga förhållanden av internationell natur (379/1929) kan finska myndigheter också i sådana fall ha internationell behörighet att ordna förmyndarskap i Finland.

Paragrafens 3 mom. gäller sådana fall där det är fråga om en frånvarande persons eller kommande ägares intressen i ett dödsbo. Den sistnämnda situationen kan uppkomma

t.ex. när egendom har testamenterats till en ofödd person eller när egendomens mottagare enligt ett testamente är beroende av en framtida händelse. När en intressebevakare förordnas för ett sådant uppdrag kommer skyldigheten att övervaka intressebevakarens verksamhet att ankomma på den förmyndarmyndighet som borde ha övervakat den för testamentstagaren förordnade intressebevakarens verksamhet, om en sådan hade förordnats. Övervakningen ankommer således i första hand på den förmyndarmyndighet inom vars verksamhetsområde arvlåtaren hade sin sista hemkommun eller, ifall arvlåtaren inte hade hemkommun i Finland, på den förmyndarmyndighet till vars verksamhet den kommun hör som vid arvlåtarens frånfälle kunde betraktas som dennas huvudsakliga vistelsekommun.

I paragrafens 3 mom. anges vilken den övervakningsskyldiga förmyndarmyndigheten är också i det fall att någons intressen av andra än ovan nämnda orsaker skall bevakas med stöd av denna lagförslagets 10 §. Härmed avses t.ex. sådana fall där en frånvarande person har i Finland belägen egendom som måste tas om hand. Övervakningsskyldigheten ankommer i så fall på den förmyndarmyndighet inom vars verksamhetsområde behovet av intressebevakning framkommer. Således kommer t.ex. förmyndarmyndigheten på den ort i fråga, där den frånvarande personen har egendom.

Om de ovan relaterade bestämmelserna inte anger vilken den övervakningsskyldiga förmyndarmyndigheten är, ankommer övervakningen enligt 4 mom. på Helsingfors magistrat. Denna bestämmelse blir tillämplig t.ex. när intressebevakning ordnas för en person som varken har hemkommun eller vistas i Finland. I allmänhet behöver intressebevakning i sådana exceptionella fall inte ordnas i Finland. Enligt 28 och 32 § lagen angående vissa familjerättsliga förhållanden av internationell natur har finska myndigheter också i dessa fall internationell behörighet att ordna förmynderskap, såvida vederbörande är finsk medborgare.

47 §. I paragrafen ingår bestämmelser om skyldigheten att övervaka intressebevakares verksamhet då intressebevakningen har inskrivits i registret över förmynderskapsärenden. Övervakningen ankommer i så fall på den förmyndarmyndighet som övervakningen enligt 46 § ankom på när registreringen skedde. T.ex. den omständigheten att hem-

eller vistelsekommunen senare har ändrats för en person som har intressebevakare innebär således inte direkt med stöd av lagen att övervakningsskyldigheten överförs på en annan förmyndarmyndighet. Skötseln av övervakningsuppgifterna kan emellertid försvåras eller bli oändamålsenlig i sådana fall då den som har en intressebevakare har flyttat bort från förmyndarmyndighetens verksamhetsområde eller då den egendom som är föremål för intressebevakning är belägen någon annanstans. Av denna anledning föreslås att den övervakande förmyndarmyndigheten i sådana fall skall kunna besluta överföra övervakningen till en annan förmyndarmyndighet. Innan beslutet fattas skall intressebevakaren höras, liksom även den förmyndarmyndighet som övervakningen överförs till. I överföringsbeslutet får inte sökas ändring genom besvär.

Egendomsförteckning

48 §. Paragrafen förpliktar intressebevakaren att göra upp en förteckning över huvudmannens egendom och inge förteckningen till förmyndarmyndigheten. Med hjälp av förteckningen kan myndigheten kontrollera dels vilka ändringar som sker i huvudmannens förmögenhetsställning, dels övervaka intressebevakarens verksamhet.

I förteckningen skall uppges huvudmannens tillgångar och skulder, vilka enligt lagen skall förvaltas av intressebevakaren. I förteckningen skall även uppges den egendom som huvudmannen med stöd av 38 § 1 mom. får förfoga över. Även om intressebevakarens redovisningsskyldighet inte gäller denna egendom är det nödvändigt att uppges den för att förmyndarmyndigheten skall kunna bedöma om det varit förenligt med huvudmannens intressen att låta huvudmannen förfoga över egendomen.

Egendomsförteckningen skall inges till förmyndarmyndigheten inom tre månader från uppdragets början. Skyldigheten gäller även en förälder som är sitt barns intressebevakare och en förälder som förordnats till intressebevakare för sitt barn. Vid tillämpningen av bestämmelsen skall emellertid beaktas dess samband med 66 §, som gäller registrering av intressebevakning för minderåriga. Om en minderårig helt saknar egendom eller endast har obetydliga tillgångar behöver någon förteckning inte uppgöras. En bestämmelse om detta har intagits i para-

fens 3 mom.

Om huvudmannen senare får egendom som skall förvaltas av intressebevakaren, skall en förteckning över denna egendom inges inom en månad från förvärvet. Avsikten med bestämmelsen är att effektivt skydda den omyndiges ekonomiska intressen. Uttrycket "får egendom" skall därför förstås i vidsträckt bemärkelse. Med tanke på tillsynen är det viktigt att förmyndarmyndigheten också får uppgifter om rättigheter eller förmåner som är villkorliga eller bundna vid en tidsfrist, även om intressebevakaren ännu inte kan förfoga över dem eller trots att de inte kan användas t.ex. för betalning av den omyndiges skulder.

Skyldigheten att uppgöra förteckning omfattar emellertid inte periodiska prestationer som huvudmannen får på någon grund som förmyndarmyndigheten känner till. Som exempel kan nämnas underhållsbidrag och pensioner.

I allmänhet får huvudmannen egendom genom arv eller universaltestamente, dvs. genom delägarskap i ett dödsbo. Med tanke på dessa situationer föreslås i 2 mom. en bestämmelse om att intressebevakaren skall ge en kopia av bouppteckningsinstrumentet till förmyndarmyndigheten inom en månad från det att bouppteckningen förrättades. Denna skyldighet har intressebevakaren även då huvudmannen är bodelägarare endast med stöd av giftorätt och följaktligen inte kommer att få egendom från boet genom arv. Med stöd av giftorätten kan huvudmannen emellertid få förmögenhetsrättsliga fordringar på dödsboet. Då avvittring eller arvskifte förrättas eller testamente verkställs och huvudmannen därigenom får egendom, skall en förteckning över egendomen inges till förmyndarmyndigheten i enlighet med 1 mom.

Förmyndarmyndigheten kan enligt 3 mom. på ansökan av intressebevakaren förlänga tidsfristen om detta är nödvändigt med hänsyn till egendomens omfattning eller av någon annan orsak. En sådan orsak kan t.ex. vara att den föregående intressebevakaren, ifall en ny intressebevakare har förordnats, ännu inte har uppgjort slutlig redovisning och lämnat ifrån sig egendomen så att den nya intressebevakaren haft tid att uppgöra förteckningen.

49 §. Med tanke på den över egendomen uppgjorda förteckningens tillförlitlighet och riktighet föreslås en bestämmelse om att intressebevakaren skall förse förteckningen

med en försäkran under edlig förpliktelse. Domstolen kan, om så yrkas, förplikta intressebevakaren att med ed styrka sin försäkran. Den föreslagna bestämmelsen uppvisar likheter med 20 kap. 6 § ärvdabalken, enligt vilken den som uppger boet skall förse bouppteckningsinstrumentet med en försäkran under edlig förpliktelse.

Redovisningsskyldighet

50 §. Enligt paragrafens 1 mom. skall intressebevakaren föra bok över huvudmannens tillgångar och förändringar i dessa. Arten av denna skyldighet preciseras inte i bestämmelsen. En precisering är inte möjligt eftersom intressebevakarnas uppgifter är ytterst varierande. Skyldighetens närmare innehåll bestäms således med beaktande av de krav som övervakningen av intressebevakaruppdraget ställer. Bokföringen skall vara sådan att intressebevakaren på grundval av den kan uppgöra års- och slutredovisning i enlighet med 51 och 52 §.

Den ifrågakommande bestämmelsen åsidosätter naturligtvis inte de bestämmelser om bokföringsskyldigheten som skall tillämpas då huvudmannen i egenskap av näringsidkare eller yrkesutövare är bokföringsskyldig eller då den omyndige äger ett bokföringsskyldigt företag.

I paragrafens 2 mom. ingår bestämmelser om intressebevakarens redovisningsskyldighet i sådana fall då uppdraget innebär annat än egendomsförvaltning, t.ex. då intressebevakaren skall företräda huvudmannen i ett ärende som gäller dennas person. Intressebevakaren är i dessa fall skyldig att föra sådan bok över skötseln av uppdraget, att han eller hon kan redogöra för sina åtgärder med anledning av förordnandet. I dessa fall tillämpas inte andra bestämmelser om redovisningsskyldighet.

51 §. Enligt paragrafen skall årsredovisning avges av en intressebevakare vars uppdrag omfattar egendomsförvaltning. En minderårigs intressebevakare är dock enligt 4 mom. inte skyldig att avge redovisning, om inte intressebevakaruppdraget skall skrivas in i registret över förmynderskapsärenden. Bestämmelsen innebär i praktiken att föräldrar som är sina barns intressebevakare befrias från redovisningsskyldigheten, om den minderåriges egendom är ringa.

Redovisningsperioden är enligt 1 mom. i

regel ett kalenderår och redovisningen skall inges inom tre månader efter att redovisningsperioden löpt ut. Förmyndarmyndigheten kan dock ändra redovisningsperioden till någon annan ettårsperiod än kalenderåret. Detta förutsätter att ändringen av redovisningsperioden kan anses ändamålsenlig med tanke på förvaltningen av den omyndiges egendom och bokföringen eller från revisions synpunkt. En ändring av redovisningsperioden på den sistnämnda grunden kan vara ändamålsenlig t.ex. för att undvika att revisionsärendena anhopas i början av året.

Enligt paragrafens 2 mom. kan redovisningsperioden undantagsvis vara längre än ett år. Om intressebevakaruppdraget började under den senare hälften av redovisningsperioden, kan förmyndarmyndigheten besluta att redovisningen skall inges i samband med redovisningen för följande period. I så fall skall myndigheten naturligtvis försäkra sig om att beslutet inte äventyrar huvudmannens intressen.

Enligt den ovan relaterade huvudregeln skall redovisningen inges inom tre månader efter att redovisningsperioden löpt ut. Det kan dock antas att denna tid inte alltid är tillräcklig. I 3 mom. har därför intagits en bestämmelse enligt vilken förmyndarmyndigheten på ansökan kan förlänga denna tid om intressebevakaren på grund av sjukdom, uppdragets omfattning eller av någon motsvarande orsak inte förmår eller har förmått avge redovisning inom föreskriven tid.

52 §. Paragrafen gäller inlämnande av slutredovisningen till förmyndarmyndigheten för granskning.

Enligt den gällande lagen angående förmyndarskap skall slutredovisning inte inlämnas till förmyndarnämnden. Slutredovisningen är enligt den gällande lagen en rent civilrättslig förrättning. Detta måste anses vara ett missförhållande. En person som nyss blivit myndig eller befriats från intressebevakning är i allmänhet inte kapabel att bedöma slutredovisningens riktighet. Av denna eller någon annan anledning, t.ex. om vederbörande är nära släkt med förmyndaren, kan det gå så att den som befriats från förmyndarskap utan närmare betänkligheter godkänner redovisningen eller också så att redovisningen helt försummas.

Det föreslås därför att intressebevakaren efter avslutat uppdrag skall inge en slutredovisning till förmyndarmyndigheten som skall

granska den på samma sätt som årsredovisningen. Så skall förfaras även då intressebevakarens uppdrag begränsas. Redovisningen gäller härvid endast den egendom som inte längre skall förvaltas av intressebevakaren. Redovisningen skall inges till myndigheten utan dröjsmål, dvs. så snart detta kan ske med beaktande av egendomens omfattning och art.

Slutredovisningen gäller egendomsförvaltningen under tiden efter den senast avgivna redovisningen. Om ingen redovisning har givits skall slutredovisningen omfatta hela tiden från det att intressebevakarens uppdrag började till dess att uppdraget avslutades. En sådan situation kan uppkomma t.ex. då intressebevakaren enligt 53 § tills vidare har befriats från skyldigheten att avge årsredovisning.

En minderårigs lagliga intressebevakare samt en minderårigs förälder som förordnats till intressebevakare är enligt förslaget befriade från skyldigheten att avge slutredovisning för uppdrag som inte skall inskrivas i registret över förmynderskapsärenden. Ordalydelsen anger att en sådan intressebevakare kan förpliktas att avge slutredovisning även om ingen registrering har gjorts, ifall intressebevakningen med stöd av 66 § borde ha inskrivits i registret.

53 §. Syftet med redovisningsskyldigheten är att göra det möjligt för förmyndarmyndigheten att övervaka egendomen. Om övervakningsbehovet inte är stort innebär avgivandet och granskningen av redovisningen onödigt arbete. Av denna anledning föreslås att förmyndarmyndigheten för viss tid eller tills vidare kan befria intressebevakaren från den årliga redovisningsskyldigheten. Detta är möjligt när det av den till myndigheten ingivna förteckningen eller årsredovisningen framgår att huvudmannen inte har någon egendom eller att den egendom som intressebevakaren skall förvalta är ringa. Under samma förutsättningar kan redovisningsperioden bestämmas vara längre än ett år. Förmyndarmyndigheten skall med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet överväga vilken av de nämnda lättnaderna i redovisningsskyldigheten som är mest ändamålsenlig.

I praktiken kan en befrielse komma i fråga t.ex. om en minderårig persons intressebevakning har skrivits in i registret över förmynderskapsärenden på den grunden att den minderårige är delägare i ett dödsbo vars

tillgångar inte är ringa. Om arvlåtaren emellertid hade skulder eller om den slutliga arvsandelen av någon annan anledning blir obetydlig finns det i allmänhet inte något skäl att ålägga intressebevakaren en årlig redovisningsskyldighet. Befrielsen gäller endast skyldigheten att avge årsredovisning. Från skyldigheten att avge slutredovisning kan befrielse inte beviljas, vilket innebär att också förvaltningen av smärre egendom övervakas av myndigheten.

54 §. Paragrafen gäller skyldigheten att bevara och låta granska verifikat som hänför sig till bokföringen. Enligt bestämmelsen skall intressebevakaren i samband med redovisningen också inge de relevanta verifikaten för granskning. Med redovisning avses här både årsredovisning och slutredovisning.

Efter avslutad granskning skall verifikaten återlämnas till intressebevakaren, som är skyldig att bevara dem ända tills tiden för väckande av skadeståndstalan enligt 61 § 1 mom. har löpt ut. Om skadeståndstalan har väckts gäller skyldigheten att bevara verifikaten till dess att talan har avgjorts genom en dom som vunnit laga kraft. Då intressebevakarens skyldighet att bevara verifikaten upphör har huvudmannen, dennes rättsinnehavare eller en ny intressebevakare rätt att få verifikaten i sin besittning.

Bestämmelsen om skyldigheten att bevara verifikat skall tolkas i relation till bestämmelserna om redovisningens innehåll. Om ett verifikat hänför sig till en omständighet som inte i detalj behöver redovisas, är det i allmänhet inte heller nödvändigt att bevara verifikatet. Denna tolkning kan närmast tillämpas på verifikat som hänför sig till dagliga, sedvanliga levnadskostnader.

55 §. Paragrafen gäller årsredovisningens och slutredovisningens innehåll. Enligt bestämmelserna skall av redovisningen framgå huvudmannens tillgångar och skulder i början av redovisningsperioden, vilka förändringar som har skett under redovisningsperioden samt tillgångarna och skulderna i slutet av redovisningsperioden. Av redovisningen skall även framgå de åtgärder som intressebevakaren har vidtagit vid förvaltningen av egendomen. Med åtgärder avses här t.ex. försäljning och köp av egendom samt kontotransaktioner. De förändringar som skett under perioden kan t.ex. framgå av en i redovisningen intagen utredning över periodens utgifter och inkomster.

Enligt 2 mom. skall av redovisningen även

framgå den egendom som intressebevakaren under redovisningsperioden har låtit huvudmannen förfoga över. Bestämmelsen förpliktar intressebevakaren att bl.a. uppge vilka kontanta belopp huvudmannen mottagit och vilka bankkonton huvudmannen eventuellt fått disponera.

Eftersom intressebevakaruppdragen är av synnerligen varierande karaktär kan i lagen inte i detalj regleras redovisningens innehåll. Då förmyndarmyndigheten granskar redovisningen skall den dock kontrollera att de nödvändiga uppgifterna i denna har framställts på ett sådant sätt att det med stöd av den är möjligt att utöva tillsyn över egendomsförvaltningen och hur en eventuell förvaltningsplan har följts. Om redovisningens innehåll ger anledning till anmärkningar skall förmyndarmyndigheten be om tilläggsutredningar av intressebevakaren och vid behov vidta sådana åtgärder som nämns i 57 §.

I vissa fall kan skyldigheten att föra sådan bok över huvudmannens tillgångar och skulder som en detaljerad redovisning förutsätter bli oskäligt betungande för intressebevakaren. Detta kan vara fallet särskilt då intressebevakaren är medlem av huvudmannens familj. Familjer har sällan någon detaljerad bokföring över sina hushållsutgifter. Då konsumtionsvaror anskaffas för familjens gemensamma hushåll kan det heller inte förutsättas att intressebevakaren i varje enskilt fall specificerar till vilken del dessa kommer huvudmannen till godo.

Det föreslås därför att förmyndarmyndigheten kan ge sitt samtycke till att redovisningen helt eller till vissa delar får vara allmänt hållen. Så kan förfaras då intressebevakaren är huvudmannens förälder, make, barn eller någon annan närstående person. Som en närstående person kan framförallt anses en livskamrat eller ett fosterbarn som lever i gemensamt hushåll med den som har en intressebevakare.

En förutsättning för att samtycke skall kunna ges är dessutom att en allmänt hållen redovisning kan anses tillräcklig med hänsyn till det slag av egendom som förvaltas av intressebevakaren. Om egendomen är av sådant slag att den är avsedd att användas för innehavarens och dennas familjs levnadskostnader, kan det ofta räcka med en allmänt hållen redovisning. Om huvudmannen dessutom har annan särskild egendom, är det i allmänhet motiverat att kräva en noggrannare redovisning för förvaltningen av denna.

Minimikravet på en allmänt hållen redovisning är att det av den framgår hur egendomen har förändrats redovisningsperioden. I detta sammanhang avses förändringar i egendomens mängd och slag.

56 §. Enligt paragrafen skall förmyndarmyndigheten utan dröjsmål granska hur egendomen har förvalts och om redovisningen i övrigt är rätt uppgjord. Granskningen skall baseras på den ovan nämnda förteckningen över huvudmannens tillgångar och skulder samt på eventuella tidigare årsredovisningar.

I paragrafens 1 mom. nämns uttryckligen förmyndarmyndighetens skyldighet att övervaka att skäliga medel har ställts till huvudmannens disposition. Det har ansetts motiverat att ta i denna bestämmelse eftersom det i praktiken har förekommit ständiga problem i detta avseende.

Enligt paragrafens 2 mom. är intressebevakaren skyldig att på begäran ge förmyndarmyndigheten alla nödvändiga uppgifter, verifikat och handlingar som rör uppdraget samt förete de värdepapper som förvaltningen omfattar. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att förmyndarmyndigheten får tillgång till allt material som behövs för att den skall kunna granska redovisningens riktighet eller utreda om intressebevakningen för en minderårig skall registreras och redovisas.

Förmyndarmyndighetens tvångsmedel

57 §. Enligt denna paragraf har förmyndarmyndigheten rätt att i administrativ ordning förena sina övervakningsbeslut med vite eller hot om tvångsutförande på den försumliges bekostnad. På förfarandet skall i övrigt tillämpas viteslagen (1113/1990).

Enligt paragrafens 1 mom. kan förmyndarmyndighetens beslut förenas med administrativt hot i det fall att beslutet gäller redovisning, egendomsförteckning, verifikat eller utredning. I stället för vite kan ett beslut också förenas med hot om att åtgärder utförs på den försumliges bekostnad. Detta förfarande kommer i fråga t.ex. då det kan antas att ett vitesföreläggande inte är tillräckligt för att förmå en intressebevakare att inge redovisning inom en skälig tid.

Det kan vara svårt för en utomstående att i intressebevakarens ställe vidta en försummad åtgärd, om inte den utomstående har tillgång

till verifikat och skriftliga handlingar varav framgår hur egendomen har förvalts. I paragrafens 2 mom. har därför intagits en bestämmelse enligt vilken förmyndarmyndigheten när den förordnar om verkställighet av ett hot om tvångsutförande kan förplikta intressebevakaren att vid vite till den som svarar för utförandet överlämna de verifikat och handlingar som behövs för att uppdraget skall kunna utföras.

Samma tvångsmedel kan enligt 63 § i tillämpliga delar användas också när en skyldighet som ankommit på en avliden intressebevakare har övergått på dödsbodelägarna, boutredningsmannen eller, såvida dödsboet har försetts i konkurs, på konkursförvaltningen.

Tryggande av huvudmannens intressen

58 §. Paragrafen gäller sådana fall där intressebevakaren försummar att vidta från huvudmannens synpunkt nödvändiga intressebevakningsåtgärder. Domstolen kan då på ansökan förordna en annan intressebevakare som skall ombesörja att åtgärderna vidtas. Så kan förfaras t.ex. när intressebevakaren inte vidtar behövliga åtgärder trots att tryggandet av ett barns rättigheter i en förälders dödsbo förutsätter att avvitrning förrättas. Bestämmelsen behöver självklart inte tillämpas när intressebevakarens försummelse är av den arten att det är skäl att omedelbart entlediga intressebevakaren.

En annan intressebevakare kan förordnas också när det är skäl att på huvudmannens vägnar föra talan mot intressebevakaren medan uppdraget fortgår. Bestämmelsen motsvarar i sak gällande 55 § 2 mom. i lagen angående förmynderskap.

I vartdera fallet skall ansökan riktas till den tingsrätt som enligt 70 eller 71 § skall förordna intressebevakaren. Försummelser av sådant slag som leder till en ovan avsedd ansökan uppdragas vanligen i samband med förmyndarmyndighetens övervakning. Ansökan skall då göras av förmyndarmyndigheten, i egenskap av den myndighet som övervakar intressebevakarens verksamhet. Enligt förslaget skall ansökan förutom av förmyndarmyndigheten kunna göras av alla dem som enligt 72 § 1 eller 2 mom. kan ansöka om förordnande av intressebevakare. På ansökan skall även i övrigt tillämpas vad som bestäms i 8 kap. om förfarandet.

Åtgärder då intressebevakaruppdraget upphör

59 §. I paragrafen bestäms om överlåtelse av egendomen efter att intressebevakarens uppdrag har upphört. Intressebevakaren skall utan dröjsmål efter att uppdraget upphört överlåta den förvaltade egendomen till huvudmannen, till den nya intressebevakaren eller till någon annan som är berättigad att ta emot egendomen. Skyldigheten att lämna ifrån sig egendomen gäller inte enbart lösöre och värdepapper som intressebevakaren har förvaltat utan också sådana handlingar intressebevakarens besittning som är behövliga för att bevaka eller förverkliga huvudmannens rättigheter.

Enligt den föreslagna bestämmelsen skall egendomen överlåtas utan dröjsmål efter att intressebevakarens uppdrag upphört. Uppgörandet av en förteckning över egendomen för slutredovisningen kan dock förutsätta att överlåtelsen inte sker omedelbart. Lagens ordalydelse skall därför uppfattas så att överlåtelsen skall ske omedelbart efter att det inte längre är nödvändigt för slutredovisningen att intressebevakaren har egendomen i sin besittning.

Vem egendomen skall överlåtas till är beroende av orsaken till att intressebevakarens uppdrag upphör. Om uppdraget upphör på grund av att en minderårig fyllt 18 år skall egendomen överlåtas till den myndige. Om det har förordnats att intressebevakarens uppdrag skall upphöra på grund av att huvudmannen inte längre är i behov av intressebevakning, skall egendomen överlåtas till huvudmannen. Om intressebevakarens uppdrag upphör för att en annan intressebevakare förordnas i dennes ställe skall egendomen överlåtas till den nya intressebevakaren. Om intressebevakarens uppdrag däremot upphör till följd av huvudmannens död skall egendomen överlåtas till huvudmannens rättsinnehavare. Den som har rätt att få egendomen av intressebevakaren har ett sakrättsligt yrkande som inte preskriberas.

Då huvudmannen har avlidit har förmyndaren och gode mannen i vissa fall under långa tider nödgats förvalta egendomen av den anledningen att det visat sig vara svårt eller arbetsdrygt att utreda vilka som är bodelägare och således berättigade att överta egendomen. Eftersom det inte är ändamålsenligt att intressebevakare under en längre tid måste sköta dödsboets angelägenheter har

i paragrafens 2 mom. tagits in en bestämmelse om intressebevakarens rätt att efter huvudmannens död överlåta dödsboets egendom till en bodelägare som enligt vad som bestäms i 18 kap. 3 § ärvdabalken kan förvalta boets egendom. Enligt den nämnda bestämmelsen i ärvdabalken kan överlåtelsen tas emot av den delägare som vid arvlåtarens död bodde samman med arvlåtaren eller eljest kan ta vård om egendomen. Egendomen kan överlåtas till en bodelägare i den situationen att intressebevakaren inte utan dröjsmål kan överlämna den avlidnes egendom till bodelägarnas gemensamma förvaltning. Intressebevakaren skall efter överlåtelsen emellertid underrätta alla de bodelägare om saken, vilkas vistelseort och identitet är kända.

60 §. I paragrafen bestäms om förmyndarmyndighetens skyldigheter då en intressebevakares uppdrag har upphört. Enligt paragrafen skall förmyndarmyndigheten sedan den granskat slutredovisningen ge en kopia av denna till den som har rätt att ta emot egendomen. Till slutredovisningen skall förmyndarmyndigheten foga sina eventuella anmärkningar. På basis av slutredovisningen kan mottagaren bedöma om redovisningen skall godkännas eller om det finns skäl att vidta åtgärder mot intressebevakaren.

Vem de ovan nämnda handlingarna skall överlåtas till beror på grunden för att intressebevakarens uppdrag har upphört. Handlingarna skall överlåtas till den som enligt 59 § har rätt att ta emot den egendom som intressebevakaren skall överlåta. Frågan har behandlats närmare i motiveringen till 59 §.

Skyldigheten att överlåta handlingar omfattar inte verifikat som hänför sig till redovisningarna. I samband med att slutredovisningen inlämnas för granskning skall intressebevakaren enligt 54 § till förmyndarmyndigheten även överlåta de verifikat som hänför sig till slutredovisningen. När granskningen är klar skall verifikaten återlämnas till intressebevakaren. Intressebevakaren behöver verifikaten för att kunna skydda sig mot eventuella skadeståndsyrkanden. Därför skall den som tar emot redovisningen enligt bestämmelsen kunna vända sig till intressebevakaren för att få verifikatmaterialet till påseende. Intressebevakaren är skyldig att på begäran låta den som tagit emot redovisningen se verifikaten. För att förmå intressebevakaren att göra detta kan enligt paragrafens 2 mom. användas tvångsmedel enligt

vad som bestäms i 57 §. Den som har tagit emot redovisningen rätt att hos förmyndarmyndigheten ansöka om föreläggande av vite.

61 §. Enligt lagförslaget 45 § är en intressebevakare som i sitt uppdrag uppsåtligt eller av oaktsamhet har åsamkat huvudmannen skada skyldig att ersätta skadan. I lagförslaget 61 § bestäms inom vilken tid talan skall väckas, dvs. inom ett år från det att förmyndarmyndigheten i enlighet med 60 § har överlåtit de handlingar som berör uppdraget till den som varit berättigad att ta emot dem. Om intressebevakaruppdraget har gällt annat än förvaltning av huvudmannens egendom, skall ingen slutredovisning ges utan endast en sådan utredning som avses i 50 § 2 mom. Tiden för väckande av talan skall i dessa fall räknas från det att intressebevakaren avgivit utredning till huvudmannen eller dennes intressebevakare eller till någon annan person som är berättigad att ta emot den. Den tid som här avses är en s.k. materiell frist, som inte kan återställas med stöd av vad som i 31 kap. rättegångsbalken bestäms om försutten fatalietet.

Den ovan nämnda tiden för väckande av talan skall emellertid inte tillämpas om käromålet grundar sig på en omständighet som inte framgår av redovisningarna. Talan kan härvid väckas också efter att fristen löpt ut, ifall den som är berättigad att väcka talan inte t.ex. genom sin passivitet kan anses ha godkänt intressebevakarens verksamhet. Den allmänna 10 års preskriptionstiden gäller givetvis också i detta fall. Förslaget överensstämmer med de oskrivna principer som redan nu kan anses ingå i vår gällande rätt.

Enligt paragrafens 3 mom. skall tidsfristen på ett år inte iakttas heller då intressebevakaren har åsamkat huvudmannen skada genom ett brott. Om rätten att väcka åtal för brottet fortgår längre än den tid som stadgas i 8 kap. 1 § 1 mom. strafflagen (39/1889) kan även skadestånd yrkas inom den tid som gäller för åtal. Det saknar betydelse om skadeståndet krävs i samband med behandlingen av brottmålet eller genom en särskild talan. Bestämmelsen motsvarar också till denna del de förmyndarrättsliga principer som redan nu kan anses gälla.

Om en ny intressebevakare har handlat så oaktsamt att en skadeståndstalan som grundar sig på en tidigare intressebevakares handlande inte har kunnat anhängiggöras i rätt tid, är den nya intressebevakaren enligt

lagförslaget 45 § ansvarig för den skada som sålunda åsamkas huvudmannen. Ersättning kan härvid yrkas ännu ett år efter att den nya intressebevakarens uppdrag har avslutats och de åtgärder som avses i 60 § vidtagits.

62 §. Paragrafen gäller godkännande av slutredovisningen samt de rättsverkningar som är förenade med godkännandet. Enligt paragrafen kan en skadeståndstalan som grundar sig på en av redovisningen framgående omständighet inte väckas, om den som har varit behörig att ta emot redovisningen efter mottagandet av handlingarna skriftligen har godkänt intressebevakarens verksamhet eller på annat sätt skriftligen meddelat att han eller hon inte kommer att kräva skadestånd. Av paragrafen framgår att endast ett muntligt meddelande eller godkännande som har givits innan handlingarna erhållits inte leder till förlust av talerätten. Trots godkännandet kan skadeståndstalan i sådana fall väckas i enlighet med 61 §.

Godkännandet utgör heller inget hinder för väckande av skadeståndstalan på någon grund som inte framgår av redovisningen. I dessa fall kan talan i regel väckas inom 10 år från det att redovisningen och de därtill anslutna handlingarna har mottagits så som avses i 60 §.

Enligt de allmänna avtalsrättsliga reglerna är ett godkännande inte bindande för givaren om det har åstadkommits genom vilseledande av givaren eller genom utnyttjande av dennas misstag. Godkännandet är inte heller bindande för en givare som inte kan förstå sakens betydelse.

63 §. Paragrafen gäller situationer där intressebevakarens uppdrag upphör till följd av att intressebevakaren avlidit eller där intressebevakaren inte före sin död har hunnit avge slutredovisning eller överlämna egendomen eller verifikaten. Intressebevakarens skyldigheter övergår i dessa fall på dödsbodelägarna. Om boet har överlämnats till en boutredare eller avträtts till konkurs, övergår skyldigheterna på boutredningsmannen eller konkursboet. Bodelägarna, boutredningsmannen eller konkursförvaltningen skall i dessa fall se till att slutredovisning ges och att egendomen överläts till en behörig mottagare samt att den som tar emot redovisningen har möjlighet att bekanta sig med det verifierkatmaterial som ansluter sig till redovisningen. De skall även ta hand om huvudmannens egendom så länge den är i boets besittning

samt underrätta förmyndarmyndigheten om intressebevakarens död.

Av sakens natur följer att de ovan relaterade bestämmelserna om dödsbodelägarernas skyldigheter inte kan tillämpas på en intressebevakare som sköter uppdraget i egenskap av allmän intressebevakare. I propositionen ingår ett förslag till lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten. Enligt det sistnämnda lagförslaget avser förordnandet i dessa fall den allmänna intressebevakaren och inte tjänsteinnehavaren personligen. Den allmänna intressebevakarens död innebär följaktligen inte någon skyldighet att avge slutredovisning eller några andra skyldigheter enligt detta kapitel. För klarhetens skull har detta uttryckligen konstaterats i paragrafens 3 mom.

7 kap. Registrering av intressebevakning

64 §. Paragrafen gäller registret över förmynderskapsärenden. Syftet med detta register är för det första att intressebevakarnas verksamhet skall kunna övervakas så som förutsätts i lagen. Genom registret är det möjligt att snabbt få information t.ex. om en intressebevakare har uppgjort de redovisningar och förvaltningsplaner som förutsätts och om intressebevakaren har fått förmyndarmyndighetens tillstånd för rättshandlingar som kräver tillstånd. För det andra skall registret trygga tredje mans rättigheter. För det tredje kan någon för att trygga sina rättigheter t.ex. behöva veta vem som är en viss persons lagliga företrädare eller om en avtalspart är behörig att företa en tilltänkt rättshandling. Enligt vad som anförs i den allmänna motiveringen skall registret ersätta de förmynderskapsböcker som för närvarande förs av de allmänna underrätterna. Registret över förmynderskapsärenden är landsomfattande. Förmyndarmyndigheterna skall ansvara för registerföringen av de intressebevakaruppdrag som de övervakar.

I registret kan för det första antecknas för registrets användningsändamål relevanta uppgifter om dem som har intressebevakare, dvs. namn, personbeteckning och adressuppgifter.

I registret kan också skrivas in relevanta uppgifter om intressebevakningen, bl.a. om eventuella behörighetsbegränsningar och dessas omfattning samt personuppgifter om intressebevakare och uppgifter om uppdraget. För övervakningen av uppdraget rele-

vanta uppgifter är t.ex. uppgifter om avgivande och granskning av redovisningar samt om vilka åtgärder som har vidtagits för att förmå en intressebevakare att lämna in en vederbörlig redovisning.

Närmare bestämmelser om anteckningar i registret över förmynderskapsärenden skall tas in i en förordning.

Paragrafens 2 mom. gäller uppdatering av registret samt utlämnande av uppgifter ur det. Enligt bestämmelsen ansvarar förmyndarmyndigheten för uppdateringen och utlämnandet av uppgifter i fråga om de intressebevakare som den övervakar. Till den del registreringen baserar sig på ett domstolsbeslut skall domstolen i enlighet med 65 § underrätta förmyndarmyndigheten om saken. Avsikten är att genom förordning utfärda närmare bestämmelser om registreringen.

Förmyndarmyndigheten beslutar också om utlämnande av uppgifter ur registret. Varje förmyndarmyndighet har rätt att fatta sådana beslut. Det saknar härvid betydelse vilken förmyndarmyndighet som har skrivit in de ifrågavarande uppgifterna i registret. Bestämmelser om sättet för utlämnande av uppgifter ges i ett annat sammanhang. Regeringen avlät den 9 april 1998 till riksdagen en proposition med förslag till lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet samt till lagar som har samband med den (RP 30/1998 rd). En bestämmelse om sättet för lämnande av uppgifter ingår i den föreslagna lagens 16 §. Denna paragraf skall tillämpas också vid utlämnande av uppgifter ur registret över förmynderskapsärenden.

Enligt paragrafens 3 mom. svarar befolkningsregistercentralen för registrets allmänna funktioner och koordineringen av dem. Till de allmänna funktionerna hör inrättandet och utvecklandet av registret. Befolkningsregistercentralen svarar också för registerförarens övriga allmänna förpliktelser. Bestämmelser om dessa ingår i personregisterlagen. Hit hör bl.a. skyldigheten att vederbörligen skydda personregistret samt skyldigheten att till datasekretessmyndigheterna lämna sådana uppgifter som avses i 31 § personregisterlagen.

I paragrafens 4 mom. ingår bestämmelser om överföring av för registret nödvändiga uppgifter från befolkningsdatasystemet. Närmare bestämmelser om saken ingår i befolkningsdatalagen (507/1993). Från befolkningsdatasystemet kan till registret över förmynderskapsärenden överföras för registrets upprätthållande nödvändiga person- och öv-

riga uppgifter samt ändringar i dem.

65 §. I paragrafen uppräknas de fall där uppdrag skall skrivas in i registret till följd av beslut om intressebevakning. Paragrafens 1 mom. 1 och 2 punkten gäller registrering av intressebevakning som avser myndiga personer. Enligt dessa bestämmelser skall intressebevakning skrivas in i registret när en intressebevakare förordnas för en myndig person samt när en myndig persons handlingsbehörighet begränsas.

I 1 mom. 3 och 4 punkten bestäms om registrering av intressebevakaruppdrag som gäller minderåriga. I dessa fall skall uppdraget registreras för det första när någon annan än en förälder förordnas till intressebevakare för en minderårig. Denna bestämmelse skall uppfattas så att den avser endast ett uttryckligt förordnande om intressebevakning. Om ett omvårdnadsbeslut som avser en minderårig innebär att någon annan än en förälder blir intressebevakare för en minderårig, skall intressebevakningen inte registreras på denna grund.

Intressebevakning som gäller en minderårig person skall enligt 1 mom. 4 punkten registreras också när den minderåriges handlingsbehörighet begränsas med stöd av 19 § eller när för en minderårig med stöd av 9 § förordnas en intressebevakare. Eftersom det i dessa fall är fråga om personer som snart blir myndiga har registreringsgrunderna utformats i överensstämmelse med dem som gäller för myndiga personer.

Intressebevakning skall skrivas in i registret över förmynderskapsärenden också i det fall att en intressebevakare utses för en frånvarande person eller kommande ägare. En bestämmelse om saken har tagits in i 1 mom. 5 punkten.

Ett intressebevakningsuppdrag skall enligt 2 mom. emellertid inte skrivas in i registret över förmynderskapsärenden om uppdraget inte avser egendomsförvaltning eller bevakning av någons rätt i ett oskiftat dödsbo. Detta innebär att ett intressebevakningsuppdrag inte skall registreras t.ex. i det fall att intressebevakaren enbart har förordnats att företräda sin huvudman vid en viss rättshandling eller rättegång eller att ge sitt samtycke till en åtgärd som berör huvudmannens person. I dessa fall behöver intressebevakningen inte registreras, eftersom intressebevakarens verksamhet inte övervakas genom årsredovisningar.

Enligt paragrafens 3 mom. skall domstolen

underrätta förmyndarmyndigheten om beslut som innebär att ett intressebevakningsuppdrag skall skrivas in i registret över förmynderskapsärenden. Domstolen skall i detta fall underrätta den förmyndarmyndighet som övervakar intressebevakaren. I 46 § bestäms vilken förmyndarmyndighet ärendet ankommer på. När förmyndarmyndigheten har tagit emot anmälan är den skyldig att göra en anteckning i registret.

66 §. I paragrafen räknas de förutsättningar upp med stöd av vilka intressebevakningsuppdrag som avser minderåriga i övriga fall än de som avses i föregående paragraf och som grundar sig på beslut skall registreras.

Det finns ca 1,2 miljoner minderåriga i vårt land. Minderåriga har sällan någon betydande förmögenhet. Det är således otänkbart att registrera alla intressebevakningsuppdrag som avser minderåriga. Förslaget utgår ifrån att sådan intressebevakning skall skrivas in i registret endast då det är nödvändigt att egendomsförvaltningen skall kunna övervakas. I enlighet härmed föreslås att intressebevakning som gäller minderåriga skall registreras endast då den minderåriga är delägare i ett dödsbo och den minderåriges andel i boets tillgångar inte är ringa samt när den minderåriga av någon annan orsak har egendom som förvaltas av en intressebevakare och egendomen inte är ringa.

Vid prövningen av om egendomen skall anses vara ringa beaktas vederbörandes bruttoförmögenhet. Intressebevakningen skall således registreras t.ex. när en minderårigs andel i ett dödsbos bruttoförmögenhet är större än ringa, även om den avlidne har lämnat efter sig så mycket skulder att nettoförmögenheten blir obetydlig. I sådana fall är det skäl att övervaka intressebevakarens verksamhet av den anledningen att den andel i boet som tillfaller den minderåriga väsentligen är beroende av hur betalningen av skulderna ordnas.

Om det finns någon särskild anledning skall en intressebevakning som gäller en minderårig också skrivas in i de fall där dödsboandelens värde eller den minderåriges tillgångar är ringa. I ett enskilt fall kan dödsboet innehålla en betydande mängd svårvärderad egendom, t.ex. upphovsrätter. Också den omständigheten att en minderårig person undergår skuldsanering kan utgöra en särskild orsak till registrering av intressebevakning. När intressebevakningen har skri-

vits in i registret över förmynderskapsärenden kan förmyndarmyndigheten genom årsredovisningarna övervaka att betalningsplanen följs på ett sätt som är förenligt med den minderåriges intresse.

Enligt paragrafens 3 mom. kan det bestämmas genom förordning när tillgångarna skall anses vara ringa. Det finns ingen orsak att belasta registret över förmynderskapsärenden med intressebevakning i sådana fall där den egendom som föräldrarna skall förvalta t.ex. är värd endast några tiotal tusen mark. Det är inte heller motiverat att registrera uppdrag som avser minderåriga när det är fråga om delägarskap i ett dödsbo, om dödsboandelen endast omfattar sedvanlig lös egendom och kontanta medel motsvarande några månaders lön.

För att förmyndarmyndigheten skall kunna besluta om registrering av intressebevakning när det är fråga om en minderårig person måste den känna till omständigheter som förutsätter registrering. Förmyndarmyndigheten kan få vetskap om omständigheter som innebär att en minderårig blir delägare i ett dödsbo t.ex. genom en sådan underrättelse som en intressebevakare skall göra med stöd av 48 § 2 mom. Avsikten är vidare att i en förordning ta in bestämmelser som innebär att skatteverket skall underrätta den i 46 § angivna förmyndarmyndigheten om ett till skatteverket inkommet bouppteckningsinstrument varav det framgår att en minderårig person är bodelägare.

Behovet att registrera intressebevakning kan komma till förmyndarmyndighetens kännedom också på något annat sätt. Enligt 70 § 2 mom. lagen om försäkringsavtal (543/1994) skall försäkringsgivaren, när försäkringsärsättning betalas till en omyndig, underrätta förmyndarmyndigheten på den omyndiges hemort. Enligt lagförslagets 90 § har förmyndarmyndigheterna dessutom rätt att få uppgifter bl.a. från pensions- och försäkringsinrättningar samt från banker.

67 §. Paragrafen gäller utlämnande av uppgifter ur registret över förmynderskapsärenden. Enligt paragrafen har envar rätt att ur registret på begäran få uppgifter om en viss person har en intressebevakare, vem som är intressebevakare för en viss person och om intressebevakarens uppdrag. Det är nödvändigt att få sådana uppgifter för den som i ett ärende måste få reda på vem han eller hon skall vända sig till. Envar har också rätt att få veta om en persons handlings-

behörighet har begränsats och vad begränsningen i så fall gäller. Uppgifter om sådana begränsningar är viktiga för den som vill förvissa sig om att motparten är behörig att företa en tilltänkt rättshandling.

Däremot hör personbeteckningar inte till de uppgifter som envar har rätt att få. Personbeteckningar får utlämnas endast till den som behöver dessa för att bevaka sina intressen och rättigheter eller sköta sina åligganden. Bestämmelsen är avsedd att hindra att personuppgifter utlämnas i onödan. Regeringen avlät den 28 juli 1998 till riksdagen en proposition med förslag till personuppgiftslag och vissa lagar som har samband med den (RP 96/1998 rd). I propositionens motivering behandlas närmare frågan om varför det är skäl att begränsa behandling och utskrifter av personbeteckningar.

Det har ansetts vara motiverat att personbeteckningar lämnas ut närmast i sådana fall då det skulle innebära avsevärda svårigheter att entydigt individualisera en registrerad person utan dennas personbeteckning och då den som begär uppgiften behöver denna för att bevaka sina intressen eller rättigheter eller för att sköta sina åligganden.

Paragrafens 2 mom. gäller en persons rätt att få veta vilka uppgifter som har registrerats om honom eller henne. Till denna del skall enligt den föreslagna tillämpas vad som särskilt bestäms om skydd för personuppgifter. För närvarande finns det bestämmelser om saken i lagen om allmänna handlingars offentlighet samt i personregisterlagen. Enligt regeringens proposition (RP 30/1998) skall den förstnämnda lagen ersättas med en lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet och den andra med en personuppgiftslag.

Enligt 12 § i den föreslagna lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet har envar rätt att med viss begränsning få ta del av de uppgifter om honom eller henne som finns i myndigheternas handlingar. I den nämnda lagens 11 § föreslås bestämmelser om rätten att få uppgifter. I 26 § i den föreslagna personuppgiftslagen ingår bestämmelser om en registrerad persons rätt att granska uppgifter. En registrerad persons rätt att få veta vilka uppgifter som har skrivits in om honom eller henne i registret över förmynderskapsärenden regleras i dessa bestämmelser. Tillämpningen av de ifrågakommande bestämmelserna kommer i praktiken att leda till att vederbörande får ta del av

alla registerförda uppgifter om sig själv.

I paragrafens 3 mom. finns bestämmelser om intressebevakares rätt att få uppgifter ur registret. Enligt denna bestämmelse har intressebevakaren rätt att få uppgifter om vilka anteckningar som har gjorts i registret om uppdrag och huvudmannen.

Enligt paragrafens 4 mom. har statliga och kommunala myndigheter samt folkpensionssanstalten rätt att få de uppgifter ur registret över förmynderskapsärenden som de behöver för skötseln av sina uppgifter.

Det kan i flera sammanhang vara nödvändigt att få uppgifter ur registret. När huvudmannen får pensioner och andra sociala förmåner är det nödvändigt att veta vem som är berättigad att företräda huvudmannen i egenkap av förmånstagare. Förmyndarmyndigheten behöver uppgifter om de förmynderskapsklienter som den övervakar eller som den kommer att övervaka när den ordnar förvaltningen av dessa funktioner och övervakar intressebevakarnas verksamhet. Domstolen kan utnyttja registret i ärenden där de förmyndarrättsliga åtgärderna är relevanta med avseende på en part. Vid sidan av rena förmyndarärenden kan det t.ex. vara fråga om lagfarts- och inteckningsärenden.

68 §. I paragrafen ingår bestämmelser om hur länge de registerförda uppgifterna skall bevaras. Uppgifterna kan behövas ännu efter att intressebevakningen har upphört. De kan ha betydelse t.ex. i intressebevakningsrelaterade skadeståndsärenden samt vid utredningen av kvarlåtenskapen efter en person som haft intressebevakare. Därför föreslås att de registerförda uppgifterna skall bevaras i 10 år räknat från den dag då intressebevakningen upphörde.

Efter att intressebevakningen upphört finns det inte längre något behov av att hålla sådana intressebevakningsuppgifter som avses i 67 § 1 mom. tillgängliga för envar. Därför föreslås att de nämnda uppgifterna efter att intressebevakningen upphört skall få lämnas ut endast till den som behöver dem för att bevaka sina intressen och rättigheter eller sköta sina åligganden.

8 kap. Bestämmelser om rättegångsförfarandet

Bestämmelserna i detta kapitel gäller rättegångsförfarandet i ärenden där det är fråga om begränsning av handlingsbehörigheten eller förordnande av intressebevakare. Be-

stämmelserna skall i tillämpliga delar iakttas även i ärenden som gäller upphävande eller ändring av en begränsning av handlingsbehörigheten, entledigande av en intressebevakare eller ändring av ett intressebevakaruppdrag. Bestämmelserna skall iakttas oberoende av om frågan om entledigande har aktualiserats på grund av att intressebevakningen blivit onödig eller på grund av att det av en eller annan orsak finns anledning att byta ut intressebevakaren.

69 §. Enligt paragrafen skall ärenden som gäller förordnande av intressebevakare och begränsning av handlingsbehörigheten anhängiggöras vid tingsrätten genom ansökan. På dem skall således tillämpas lagen om behandling av ansökningsärenden vid allmän underrätt.

Av lagförslagets 81 § följer att också ärenden som gäller upphävande av en begränsning av handlingsbehörigheten, entledigande av intressebevakaren eller ändring av uppdraget skall anhängiggöras genom ansökan.

70 §. Paragrafen gäller val av forum vid förordnande av intressebevakare eller begränsning av handlingsbehörigheten. I regel skall ärendet prövas av den tingsrätt inom vars domkrets den vars intressen skall bevakas vid ansökningstidpunkten har sin hemkommun enligt lagen om hemkommun. Om den vars intressen skall bevakas inte har hemkommun i Finland skall ärendet prövas av den tingsrätt inom vars domkrets han eller hon huvudsakligen vistas.

Tillämpning av de ovan nämnda bestämmelserna kommer inte i fråga när intressebevakning skall ordnas för en frånvarande person. I 2 mom. har därför tagits in en bestämmelse om sådana situationer. Forumreglerna har på vedertaget sätt utformats så att ärenden som gäller arvlåtares kvarlåtenskap koncentreras till en domstol. I enlighet härmed föreslås att ärenden som gäller förordnande av intressebevakare för att bevaka en frånvarande persons rätt i ett dödsbo skall anhängiggöras vid den domstol som är laga forum i ärenden som gäller kvarlåtenskapen. Forum skall i dessa fall bestämmas i enlighet med 10 kap. 2 § rättegångsbalken.

När en intressebevakare i andra fall skall förordnas för att bevaka en frånvarande persons rätt, är det ändamålsenligt att behandla ärendet vid den tingsrätt som intressebevakarens uppdrag har en fast anknytning till. Det föreslås därför att ärendet skall prövas av tingsrätten på den ort där den frånvarande

har egendom eller där behovet av intressebevakning på annat sätt har framkommit.

I paragrafens 3 mom. har intagits en bestämmelse för det fall att ingen av de forumregler som nämns i 1 eller 2 mom. kan tillämpas. I så fall skall ärendet prövas av Helsingfors tingsrätt. Bestämmelsen blir i praktiken tillämpligt närmast i sådana fall där vederbörande är bosatt utomlands men en finsk domstol är behörig att pröva ärendet.

71 §. I denna paragraf har intagits bestämmelser om forum i sådana fall då en ansökan gäller förordnande av intressebevakare för en rättegång. Ärendet kan i så fall prövas också vid den domstol där rättegången är eller kommer att bli anhängig.

Utformningen av denna paragraf ger vid handen att det är fråga om alternativt forum. Paragrafen hindrar inte att ett ärende som gäller förordnande av intressebevakare för en rättegång prövas vid den domstol som enligt 70 § är laga forum när det gäller förordnande av intressebevakare.

72 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka som kan anhängiggöra ärenden som gäller förordnande av intressebevakare och begränsning av handlingsbehörigheten.

Rätt att anhängiggöra sådana ärenden har för det första den vars intressen det är fråga om att bevaka. En intressebevakares uppgifter är vanligen av ekonomisk art. Förordnande av intressebevakare och begränsning av handlingsbehörigheten innebär emellertid ett sådant ingrepp i vederbörandes personliga integritet att dessa åtgärder kan anses gälla vederbörandes person. Härav följer enligt 12 kap. 1 § rättegångsbalken att vederbörande efter att ha fyllt 15 år självständigt kan föra sin talan också i det fall att han eller hon är omyndig.

För att dessa ärenden vid behov alltid skall kunna anhängiggöras föreslås att talerätt skall ges dels vederbörande själv, dels vissa andra som hör till hans eller hennes närmaste krets. Också vederbörandes barn, make, förälder eller någon annan närstående person skall kunna göra en sådan ansökan som avses här. Vilka som i lagens mening skall betraktas som närstående avgörs i det enskilda fallet. Det kan t.ex. vara fråga om en person som vederbörande lever tillsammans med i ett äktenskapsliknande förhållande. Enbart släktskap räcker däremot inte som en grund för talerätt, utom i de fall som uttryckligen nämns i bestämmelsen.

Utöver vederbörande själv och de ovan

nämnda personer som hör till vederbörandes familjekrets kan också förmyndarmyndigheten anhängiggöra ett ärende. Bestämmelsen överensstämmer till denna del med gällande rätt.

När det är fråga om att förordna intressebevakare för en minderårig kan ärendet enligt 2 mom., förutom av de personkategorier som anges i 1 mom., anhängiggöras också av den minderåriges vårdnadshavare och av ett sådant för verkställigheten av den kommunala socialvården ansvarigt kollegialt organ som avses i 6 § socialvårdslagen (710/1982).

Paragrafens 3 mom. gäller bevakning av frånvarandes intressen. När en intressebevakare behövs för att bevaka en frånvarande persons rätt i ett dödsbo skall boutredningsmannen, den som förvaltar boet eller en bodelägare göra en ansökan till tingsrätten. Motsvarande skyldigheter gäller i det fall att en i 10 § 3 mom. angiven kommande ägares rätt i ett dödsbo förutsätter att en intressebevakare förordnas. Med bevakning av rättigheter i ett dödsbo avses företrädande av vederbörande vid förvaltningen av dödsboet, vid boutredningen och en eventuell avvitring samt vid ett eventuellt arvskifte.

De ovan nämnda personkategorierna är dels berättigade, dels skyldiga att dra försorg om att en frånvarande persons eller en kommande ägares intressen i ett dödsbo blir tryggnade på detta sätt. Om de åsidosätter sin skyldigheter i detta avseende kan de bli skadeståndsansvariga t.ex. med stöd av 18 kap. 7 § ärvdabalken. En bodelägare kan emellertid inte längre anses vara skyldig att vidta här avsedda åtgärder efter att boet har överlämnats till en boutredares förvaltning eller avträtts till konkurs. Också i så fall har bodelägaren emellertid rätt att anhängiggöra ärendet.

Om en frånvarande persons angelägenheter i något annat avseende behöver skötas kan ett förordnande av intressebevakare förutom av de personkategorier som nämns i 1 mom. anhängiggöras också av den vars intressen eller rätt ärendet berör. Eftersom intressebevakningen i dessa fall inte ingriper i vederbörandes möjligheter att självständigt sköta sin angelägenheter, har det inte ansetts ändamålsenligt att begränsa kretsen av dem som har talerätt i dessa avseenden på samma sätt som enligt 1 mom. Också en frånvarande borgenär kan således anhängiggöra en ansökan med stöd av 3 mom.

Enligt lagförslagets 81 § skall de ovan relaterade bestämmelserna om talerätten tillämpas också när det är fråga om upphävande eller ändring av en begränsning av handlingsbehörigheten samt om ärenden som gäller entledigande av en intressebevakare eller en ändring av uppdraget.

73 §. I denna paragraf bestäms om hörande av dem som är parter i ett ärende som gäller förordnande av intressebevakare. Bestämmelser om hörande av förmyndarmyndigheten föreslås emellertid i 75 §.

Av paragrafen framgår att den vars intressen skall bevakas så gott som utan undantag skall beredas tillfälle att bli hörd i ärendet. Den som är omyndig skall emellertid beredas tillfälle att bli hörd endast om han eller hon har fyllt 15 år. När det är fråga om förordnande av intressebevakare för en minderårig skall också vårdnadshavaren beredas tillfälle att bli hörd. Det är motiverat att vårdnadshavaren hörs eftersom skötseln av den minderåriges angelägenheter vanligen förutsätter ett fungerande samarbete mellan vårdnadshavaren och intressebevakaren.

Om den för vilken en intressebevakare söks är gift skall också maken vanligen beredas tillfälle att bli hörd med anledning av ansökan. Att maken hörs är motiverat med tanke på att makarna i ett äktenskap ofta har gemensamma ekonomiska intressen. Domstolen har dock ingen skyldighet att höra maken, om det med beaktande av omständigheterna är uppenbart onödigt att höra maken. Ett hörande kan anses onödigt t.ex. då maken inte kan lämna sådana uppgifter som skulle vara till hjälp vid en bedömning av behovet för intressebevakning och livsgemenskapen mellan makarna har upphört på det sättet att ett förordnande av en intressebevakare inte inverkar på den andra makens intressen eller rättigheter.

Av sakens natur följer att bestämmelserna om hörande inte som sådana kan iaktas när det är fråga om att förordna en intressebevakare för en frånvarande person eller en kommande ägare. Det föreslås därför att hörande inte är nödvändigt om delgivningen skall ske genom domstols kungörelse i enlighet med 11 kap. 9 § (1056/91) rättegångsbalken. Enligt den nämnda bestämmelsen skall delgivningen ske genom kungörelse då det inte är möjligt att klarlägga var mottagaren eller den som har befullmäktigats att ta emot delgivningen befinner sig.

Huvudsyftet med hörandet är i dessa fall

att klarlägga den persons åsikt för vilken en intressebevakare föreslås bli förordnad. Om vederbörande motsätter sig förordnandet kan samtidigt orsaken till detta klarläggas. Med hörandet av maken får man klarhet över bl.a. sådana ekonomiska och övriga omständigheter som inverkar på behovet av intressebevakning samt vilken betydelse ett förordnande av en intressebevakare kan ha för vederbörandes familj.

Av föreslagna 81 § följer att de ovan relaterade bestämmelserna skall iaktas även när det är fråga om att entlediga intressebevakaren eller ändra uppdraget.

74 §. När någons handlingsbehörighet skall begränsas kan de ovan relaterade bestämmelserna om hörande inte anses tillräckliga för utredning av saken och med tanke på vederbörandes rättssäkerhet. Därför föreslås att domstolen i ärenden som gäller begränsning av handlingsbehörigheten i allmänhet skall höra den personligen vars intressen det är fråga om att bevaka. Paragrafen överensstämmer huvudsakligen med gällande 18 § i lagen angående förmynderskap.

Ett ärende som gäller begränsning av handlingsbehörigheten kan enligt 1 mom. avgöras utan att den som saken gäller hörs endast i det fall att yrkandet är så uppenbart ogrundat att ansökan kan avslås på grundval av den utredning som redan står till buds eller om hörandet med hänsyn till vederbörandes tillstånd är omöjligt eller medför oskälig olägenhet för honom eller henne.

Det kan anses omöjligt att höra en person t.ex. när det med läkarintyg eller på något annat tillförlitligt sätt har utretts att den som skall höras är medvetlös eller befinner sig i ett sådant tillstånd att han eller hon inte överhuvudtaget kan förstå sakens betydelse. Med åberopande av oskäliga olägenheter kan en person lämnas ohörd närmast av psykiska orsaker, dvs. om det av hälso- eller vårdrelaterade orsaker vore skadligt att höra personen i fråga. I dessa fall måste man på andra sätt inhämta tillräcklig utredning om huruvida den begränsning av handlingsbehörigheten som yrkas står i proportion till vederbörandes skyddsbehov.

Enbart den omständigheten att en person är intagen för vård är inte någon orsak att lämna denna ohörd ens i det fall att det vore förenat med praktiska svårigheter att ordna hörandet. Om den som skall höras inte utan avsevärda svårigheter kan infinna sig till ett möte eller om det är motiverat av någon

annan orsak kan hörandet enligt 2 mom. också ske utanför huvudförhandlingen, t.ex. på en vårdanstalt. Som en särskild orsak att förfara på detta sätt kan betraktas t.ex. den omständigheten att den som skall höras upplever det som skamligt att personligen uppträda inför en domstol och därför vill vara företräd genom ett ombud. Bestämmelser om domstolens sammansättning när den tar emot bevisning utanför huvudförhandlingen ingår i 2 kap. 5 § rättegångsbalken.

Av lagförslagens 81 § följer att de ovan relaterade reglerna för hörandet i tillämpliga delar skall iakttas också när det är fråga om att ändra en begränsning av någons handlingsbehörighet. Om ett ärende gäller avveckling av en sådan begränsning kan domstolen inte med beaktande av syftet med bestämmelsen anses ha någon ovillkorlig skyldighet att höra vederbörande personligen. Om det däremot är fråga om att ändra eller utvidga en här avsedd begränsning skall de ovan relaterade bestämmelserna iakttas i full utsträckning.

75 §. Paragrafen gäller hörande av förmyndarmyndigheten i ärenden som gäller förordnande av intressebevakare och begränsning av handlingsbehörigheten. Förmyndarmyndigheten skall i enlighet härmed beredas tillfälle att bli hörd ifall dess åsikt inte framgår av ansökningshandlingarna. Om ansökningshandlingarna inkluderar förmyndarmyndighetens utlåtande med ett ställningstagande till de frågor som aktualiseras i ärendet, t.ex. behovet av intressebevakning och intressebevakarens person, behöver förmyndarmyndigheten inte särskilt beredas tillfälle att bli hörd.

Enligt paragrafens 2 mom. behöver förmyndarmyndigheten inte höras om det inte är nödvändigt för utredning av saken. Bestämmelsen blir tillämplig närmast då intressebevakarförordnandet gäller ett enskilt ärende eller en enskild rättshandling, t.ex. företrädande av huvudmannen vid en rättshandling eller mottagande av en gåva som en förälder ger sitt minderåriga barn. Ytterligare en förutsättning är naturligtvis att domstolen utan förmyndarmyndighetens utlåtande kan förvissa sig om den för uppdraget föreslagna intressebevakarens lämplighet och skicklighet.

76 §. Paragrafen gäller situationer där det är skäl att vid en rättegång personligen höra den som föreslagits till intressebevakare eller den som har talerätt i ett ärende. På en så-

dan person skall tillämpas vad som i 12 kap. rättegångsbalken bestäms om skyldigheten att inställa sig personligen inför rätta. Paragrafen gäller alla dem som enligt 72 § har talerätt i saken, oberoende av om de har utnyttjat sin rätt.

Av 12 kap. 6 § (690/1997) rättegångsbalken följer att den som avses ovan skall förordnas att vid vite infinna sig personligen vid tingsrättens huvudförhandling, om det inte för ärendets utredning anses vara onödigt att han eller hon är personligen närvarande. En part skall vid vite åläggas att infinna sig personligen vid muntlig förberedelse i tingsrätten, om hans eller hennes personliga närvaro anses underlätta förberedelsen av målet. Enligt 12 kap. 31 § (690/1997) rättegångsbalken skall en part eller dennas lagliga företrädare som trots förelagt vite underlåter att infinna sig vid domstolen, inte dömas till vite för utevaro om han eller hon kan hämtas till samma rättegångsförhandling. Vite döms inte heller ut ifall frågan om hörande av en part eller dennas lagliga företrädare förfaller. Av 12 kap. 19 § (1052/1991) rättegångsbalken följer att en part eller en laglig företrädare som inte följer en uppmaning om att vid vite infinna sig personligen kan påföras ett högre vite eller också förordnas att bli hämtad till sammanträdet eller till ett senare sammanträde. Om den som vid vite uppmanats att infinna sig eller förordnats bli hämtad till muntlig förhandling uteblir hindrar detta med stöd av 20 § i samma kapitel inte att sammanträdet hålls, såvida det är till fördel för förberedelsen. Enligt lagförslagens 74 § 2 mom. får domstolen höra en person vars handlingsbehörighet föreslås bli begränsad också utanför domstolen, t.ex. på en vårdanstalt eller hemma hos vederbörande. Vite kan inte föreläggas när vederbörande blir personligen hörd på detta sätt.

77 §. I paragrafen föreslås ett undantag från den princip om ansökans bindande verkan som följer av 24 kap. 14 § (1064/1991) rättegångsbalken. När domstolen beslutar förordna en intressebevakare kan det anföras att intressebevakaren också en uppgift som inte nämns i ansökan. På motsvarande sätt kan domstolen begränsa vederbörandes handlingsbehörighet i större utsträckning eller på något annat sätt än vad som yrkats i ansökan. Bestämmelsen är nödvändig för att domstolen effektivt skall kunna hjälpa den som är i behov av skydd också i sådana fall

då behovet av en intressebevakare har felbedömts i ansökan. Om man i samband med en begränsning av handlingsbehörigheten har för avsikt att avvika från ansökan, skall domstolen naturligtvis dra försorg om att den vars intressebevakning det är fråga om får framföra sin inställning till ett sådant alternativ.

Principen om ansökans bindande verkan har i den föreslagna paragrafen bibehållits i en så tillvida kringskuren form att domstolen inte kan begränsa handlingsbehörigheten i ett ärende där det endast yrkats att en intressebevakare skall förordnas.

Enligt hänvisningen i lagförslagets 81 § gäller den föreslagna paragrafen i tillämpliga delar också upphävande eller ändring av en begränsning av handlingsbehörigheten samt entledigande av intressebevakaren eller ändring av dennas uppdrag.

78 §. I ärenden som gäller begränsning av handlingsbehörigheten och förordnande av intressebevakare är förlikning inte tillåten. Att en tillfrågad person samtycker till en intressebevakningsåtgärd som berör honom eller henne är således inte avgörande för beslutets innehåll. Enligt vedertagna principer skall ärendet i ett sådant fall behandlas så att domstolen aktivt leder ärendets utredning och inhämtandet av den bevisning som saken förutsätter. För klarhetens skull har i paragrafen dock intagits en uttrycklig bestämmelse om att domstolen på eget initiativ skall förordna att sådan utredning som är nödvändig för ärendets avgörande anskaffas. Domstolen kan bl.a. inbegära ett läkarutlåtande för att utreda vederbörandes handlingsförmåga. Enligt lagförslagets 90 § 1 mom. kan utlåtandet i så fall ges till domstolen utan hinder av bestämmelserna om läkares tystnadsplikt.

Denna paragraf kan tillämpas även på ärenden som nämns i lagförslagets 81 §.

79 §. Enligt paragrafen kan interimistiska förordnanden ges i ärenden som gäller begränsning av handlingsbehörigheten och förordnande av intressebevakare. För att skydda den som är i behov av intressebevakning krävs ofta snabba avgöranden. Detta är emellertid inte alltid möjligt, t.ex. av den orsaken att tillräcklig bevisning inte ännu föreligger. I sådana fall kan domstolen med stöd av 1 mom. ge ett interimistiskt förordnande.

Ett interimistiskt förordnande gäller i regel till dess att domstolen meddelar ett slutgil-

tigt beslut i ärendet. Ett interimistiskt förordnande kan dock därförinnan återtas eller ändras.

Paragrafen anger inte i vilket skede av behandlingen av en ansökan ett interimistiskt förordnande kan ges eller vilket innehåll förordnandet skall ha. Eftersom syftet med bestämmelsen är att trygga vederbörandes intressen kan ett interimistiskt förordnande oberoende av ärendets handläggningsskede vid behov ges redan då ärendet anhängiggörs. Förordnandet kan i så fall ges i under rättens kansli. Om ärendet brådskar är det inte nödvändigt att höra den person vars intressebevakning det är frågan om.

Det interimistiska förordnandet skall utformas enligt det lindrigast möjliga åtgärdsalternativet. I fråga om förordnandets innehåll är domstolen inte bunden vid parternas yrkanden. När ärendet t.ex. gäller omyndigförklaring kan enbart förordnande av en intressebevakare i ett enskilt fall vara en tillräcklig åtgärd för att trygga vederbörandes intressen till dess att domstolen kan ge sitt slutliga beslut. Paragrafen överensstämmer i sak med gällande 19 § i lagen angående förmynderskap.

Enligt paragrafens 2 mom. får ändring inte sökas i ett interimistiskt förordnande.

Paragrafen kan som sådan tillämpas på de ärenden som avses i lagförslagets 81 §.

80 §. I paragrafen bestäms vem som har rätt att söka ändring i domstolens beslut om förordnande av intressebevakare eller begränsning av handlingsbehörigheten. Enligt paragrafen får envar som enligt 72 § har rätt att anhängiggöra ärendet också söka ändring i beslutet. Besvärsrätten är inte beroende av om vederbörande har utnyttjat sin talerätt i underrätten.

Paragrafen är direkt tillämplig även på de ärenden som avses i 81 §.

81 §. Hänvisningen i denna paragrafs 1 mom. refereras ovan i samband med 69-80 §.

Paragrafens 2 mom. gäller hörande av intressebevakaren. Enligt bestämmelsen skall intressebevakaren beredas tillfälle att bli hörd i ett ärende som gäller upphävande eller ändring av en begränsning av handlingsbehörigheten samt i ärenden som gäller entledigande av intressebevakaren eller ändring av dennas uppdrag. Intressebevakaren behöver emellertid inte beredas tillfälle att bli hörd om kallelsen skall delges genom domstolens kungörelse enligt 11 kap. 9 § rätte-

gångsbalken.

82 §. Enligt paragrafen kan domstolen på eget initiativ i ärenden som avses i detta kapitel utse ett rättegångsbiträde eller en intressebevakare för den vars intressebevakning ansökan avser. Denna rätt har domstolen i alla sådana ärenden som avses i 8 kap., med andra ord i ärenden som gäller förordnande av intressebevakare och begränsning av handlingsbehörigheten samt undanröjande, ändring eller upphävande av ovan angivna förordnanden eller begränsningar. Domstolen kan ge ett sådant förordnande om det behövs med tanke på vederbörandes rättssäkerhet.

Ett förordnande kan ges kan ges framförallt om vederbörande motsätter sig den åtgärd som ansökan avser men på grund av sitt tillstånd inte kan framföra några motiveringar eller synpunkter till stöd för sin negativa inställning. Dessutom kan ett förordnande komma i fråga när det kan anses befrämja utredningen av ärendet och möjligheterna att finna ett genomförbart åtgärdsalternativ.

Frågan om ett rättegångsbiträde eller en intressebevakare skall utses avgörs med beaktande av vederbörandes förmåga att övervaka ett rättegångsbiträdes åtgärder och ge detta sådana anvisningar som situationen kräver. Om så är fallet räcker det att ett rättegångsbiträde utses, annars skall en intressebevakare utses.

83 §. Paragrafen gäller den tidpunkt från vilken ett domstolsbeslut som avses i detta kapitel skall iakttas. Enligt paragrafens 1 mom. skall tingsrättens beslut som innebär att någons handlingsbehörighet begränsas eller som gäller förordnande eller entledigande av en intressebevakare iakttas genast när det har utfärdats. I andra fall skall tingsrättens beslut iakttas först efter att det har vunnit laga kraft. T.ex. ett avgörande som innebär att intressebevakningen har avslutats på grund av att vederbörande inte längre behöver en intressebevakare skall således iakttas först sedan det har vunnit laga kraft. Till denna del överensstämmer bestämmelsen med 75 § i den gällande lagen angående förmynderskap.

Paragrafens 2 mom. gäller iakttagande av hovrättens avgörande. Enligt bestämmelsen skall hovrättens avgörande iakttas även om det inte har vunnit laga kraft. Detta gäller oberoende av om hovrättens avgörande jämfört med tingsrättens har ökat respektive kringsskurit vederbörandes förmyndarrättsliga

skydd. Hovrätten kan emellertid bestämma att avgörandet skall iakttas först efter att det har vunnit laga kraft.

Paragrafens 3 mom. gäller sådana fall där ett procedurfel eller i ärendet framlagd byutredning leder till att ett beslut upphävs och ärendet återförvisas till underrätten. För att vederbörande inte skall bli utan förmyndarrättsligt skydd till dess att ärendet upptas till förnyad behandling och ett interimistiskt förordnande eventuellt ges, föreslås att den domstol som återförvisar ärendet skall kunna förordna att intressebevakaruppdraget eller begränsningen av handlingsbehörigheten skall vara i kraft till dess att den domstol till vilken ärendet återförvisats har avgjort detta.

9 kap. Förvaltningen av förmyndarverksamheten samt sökande av ändring i förmyndarmyndighetens beslut

Bestämmelser om förvaltningen

84 §. I paragrafens 1 mom. ingår bestämmelser om uppgiftsfördelningen mellan justitieministeriet och inrikesministeriet. Justitieministeriet ansvarar för förmynderskapens innehåll och utvecklandet av innehållet. Ministeriet ansvarar för att förmynderskapen sköts på föreskrivet sätt bl.a. genom allmänna anvisningar och rekommendationer samt genom att ordna utbildning.

Styrningen och utvecklandet av förmynderskapen skall däremot ankomma på inrikesministeriet. Inrikesministeriet skall i samband med den administrativa styrningen också svara för beredningen av den del av statsbudgeten som hänför sig till förmyndarmyndigheterna. Vid budgetförhandlingarna skall justitieministeriet höras som ansvarigt för den funktionella utvecklandet av förmynderskapen.

Enligt paragrafens 2 mom. skall magistraterna i enlighet med lagen om registerförvaltningen (166/1996) verka som lokala förmyndarmyndigheter. Magistraterna skall överta förmyndarmyndigheternas nuvarande uppgifter samt en del av de uppgifter som tidigare ankommit på tingsrätterna. Magistraterna skall bl.a. övervaka alla ärenden som gäller förmyndarrättsliga tillstånd. Eftersom magistraterna har juridisk sakkunskap är det inte längre nödvändigt att liksom enligt den gällande lagen fortsättningsvis för-

delat tillståndsärendena mellan förmyndarmyndigheterna och tingsrätterna. Magistraternas uppgifter i förmyndarärenden behandlas närmare i den allmänna motiveringen.

I paragrafens 3 mom. föreslås en bestämmelse om att de uppgifter som enligt denna lag ankommer på förmyndarmyndigheten i landskapet Åland skall skötas av länsstyrelsen.

85 §. Denna paragraf gäller behandlingen och avgörandet av ärenden hos förmyndarmyndigheten. Magistraten är enligt förordningen om registerförvaltningen (248/1996) ett s.k. chefsämbetsverk som leds av en häradskskrivare som chef för magistraten. I regel är det också häradskskrivaren som avgör de ärenden som hör till magistratens behörighet. Också någon annan av magistratens tjänstemän kan vara behörig att avgöra ärenden. Beslutanderätten regleras i magistratens arbetsordning som fastställs av häradskskrivaren som är chef för magistraten. Vid förhinder för den häradskskrivare som är chef för magistraten är den tjänsteman ställföreträdare som bestäms i arbetsordningen. På framställning av magistraten får dock länsstyrelsen till ställföreträdare förordna en häradskskrivare vid en annan magistrat i länet eller någon annan tjänsteman med dennes samtycke.

De ovan relaterade bestämmelserna skall i allmänhet tillämpas också i sådana fall då magistraten avgör ett ärende i egenskap av förmyndarmyndighet. Vissa av de ärenden som skall avgöras av förmyndarmyndigheten är emellertid sådana till sin karaktär att det kan anses motiverat att flera än en person deltar i avgörandet av dem. Till denna kategori av ärenden hör för det första sådana tillståndsärenden som för närvarande avgörs så att ett kollegialt organ, dvs. förmyndarmyndigheten, antingen själv fattar beslut i ärendet eller ger sitt utlåtande om det till domstolen. Till denna kategori hör också ärenden i vilka förmyndarmyndigheten utser en intressebevakare eller där intressebevakaren skulle åläggas att vidta en åtgärd som förmyndarmyndigheten anser vara nödvändig i övervakningshänseende. De rättssäkerhetssynpunkter som kan anläggas på ärendet motiverar i dessa fall att ingen ensam kan avgöra ärendena. Av dessa skäl föreslås att ärenden som gäller förordnande av intressebevakare samt i lagen avsedda tillståndsärenden eller ålägganden alltid skall kunna avgöras på föredragning. I andra fall beror det

av magistratens arbetsordning om ett ärende skall avgöras med eller utan föredragning.

Enligt paragrafens 2 mom. skall på behandlingen av ärenden hos förmyndarmyndigheten och på tjänstemannajäv tillämpas lagen om förvaltningsförfarande. I enlighet med den sistnämnda lagen bestäms således myndighetens rådgivningsskyldighet (4 §), handläggningens offentlighet (5 §), anlitan- det av ombud och biträde (6 §) samt tystnadsplikten för ombud, biträden och dem som biträder dessa (6 a §).

Hos förmyndarmyndigheten kan ett ärende enligt lagen om förvaltningsförfarande anhängiggöras antingen muntligen eller skriftligen. En förutsättning för att ett ärende skall kunna anhängiggöras muntligen är myndighetens samtycke. I praktiken skall de ärenden som behandlas hos förmyndarmyndigheten anhängiggöras skriftligen.

På förmyndarmyndighetens behandling av ärenden skall också tillämpas vad som i 8 § lagen om förvaltningsförfarande bestäms om överföring av ärenden. Enligt bestämmelsen skall en myndighet som av uppenbart miss- tag eller till följd av okunnighet har tillställts en handling för avgörande av ett ärende i vilket myndigheten inte är behörig, försöka utreda på vilken myndighet ärendet an- kommer. I praktiken kan detta gälla t.ex. ärenden som med stöd av denna lag fortsätt- ningsvis skall avgöras av tingsrätterna eller ärenden i vilka magistraten inte är regionalt behörig. Enligt 8 § 2 mom. lagen om för- valtningsförfarande skall myndigheten, om det inte föreligger oklarhet om behörigheten, omedelbart överföra ärendet till den myndig- het som den anser vara behörig, genom att sända handlingen till denna. Den som till- ställt myndigheten handlingen skall under- rättas om överföringen och något beslut om att ärendet avvisas utan prövning behöver inte fattas.

På förfarandet skall också tillämpas vad som i 9 § lagen om förvaltningsförfarande bestäms om avhjälpande av brist i handling samt 12 § om begäran om utredning. I an- slutning härtil skall vidare tillämpas vad som i 21 § lagen om förvaltningsförfarande bestäms om föreläggande av frist för part. Andra på förfarandet tillämpliga bestämmel- ser är t.ex. de som gäller hörande av part innan ärendet avgörs (15 §), talan för om- yndig (16 §), omfattningen av myndighetens utredningsskyldighet (17 §), muntlig utsaga av part (18 §), syn och muntlig bevisning

(19 §), antecknande av vissa uppgifter i handling (20 §) samt tolkning och översättning (22 §).

På behandlingen av ärenden skall också tillämpas de i lagen om förvaltningsförfarande ingående bestämmelserna om hörande. Enligt 15 § lagen om förvaltningsförfarande skall en part innan ett ärende avgörs beredas tillfälle att avge förklaring med anledning av andra yrkanden och över sådana utredningar i ärendet som kan inverka på avgörandet. Ett ärende får avgöras utan hörande av part om yrkandet avvisas utan prövning eller omedelbart förkastas. Hörande kan också lämnas därhän om det äventyrar syftet med beslutet eller om avgörandet inte kan uppskjutas, eller om hörandet av någon annan orsak är uppenbart onödigt.

I detta sammanhang föreslås också ändring av 16 § lagen om förvaltningsförfarande om talan för omyndig. I detta avseende hänvisas till detaljmotiveringen för respektive lagförslag.

I paragrafens 3 mom. föreslås en bestämmelse om avgiftsbeläggning av förmyndarmyndighetens beslut och prestationer. I detta avseende skall lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992) tillämpas.

Enligt 6 § 1 mom. lagen om grunderna för avgifter till staten skall storleken på den avgift som staten uppbär för en offentligrättslig prestation motsvara beloppet av statens totalkostnader för prestationen (självkostnadsvärde). Det får emellertid bestämmas att en avgift allmänt uppbärs till ett lägre belopp än prestationens självkostnadsvärde eller att en avgift inte alls skall uppbäras, om det finns grundad anledning till detta av orsaker som hänför sig till hälso- och sjukvård, andra sociala ändamål, rättsvård eller av orsaker som kan jämföras med dessa. I fråga om förmyndarmyndighetens prestationer vore det i allmänhet motiverat att uppbära avgiften till ett lägre belopp än självkostnadsvärdet.

Enligt 8 § 1 mom. lagen om grunderna för avgifter till staten kan genom förordning bestämmas om fastställande av avgifter till lägre belopp än självkostnadsvärdet och om avgifter som inte drivs in. I övrigt skall föreskrifter om avgifterna ges genom inrikesministeriets beslut.

86 §. Denna paragraf ansluter sig till lagförslagens 12 § 1 mom. Enligt det nämnda lagrummet kan förmyndarmyndigheten i vissa fall förordna en intressebevakare, vilket

innebär att något domstolsbeslut inte behövs i ärendet. En förutsättning för att en intressebevakare skall kunna förordnas är att den vars intresse skall bevakas förstår sakens betydelse och ber att en viss person utses till intressebevakare.

För att förmyndarmyndigheten i dessa fall skall kunna förvissa sig om begärens äkthet samt om att den som framställer begäran förstår sakens innebörd föreslås att förmyndarmyndigheten personligen hör den vars intresse det är fråga om att bevaka. Hörandet skall i normalfall ske hos magistraten, men förmyndarmyndigheten kan föranstalta hörandet också någon annanstans. Om vederbörande befinner sig i ett tillstånd som omöjliggör att han eller hon hörs, har förmyndarmyndigheten inte behörighet att förordna intressebevakare utan denna skall utses av tingsrätten.

Förmyndarmyndigheten kan, om den anser det vara nödvändigt, dessutom kräva att sökanden företer ett läkarutlåtande om de omständigheter som har betydelse för avgörandet av ärendet. Ett sådant utlåtande kan krävas dels om vederbörandes förmåga att förstå betydelsen av ett intressebevakarförordnande, dels om de omständigheter som har betydelse för prövningen av behovet av ett sådant förordnande.

Sökande av ändring i förmyndarmyndighetens beslut

87 §. Paragrafen gäller sökande av ändring i förmyndarmyndighetens beslut. Ändring skall sökas hos länsrätten i enlighet med förvaltningsprocesslagen.

I paragrafens 2 mom. bestäms om vissa förbud mot sökande av ändring. För det första får ändring inte sökas i förmyndarmyndighetens beslut om avgörande enligt 30 § 3 mom. av tvister mellan intressebevakare om vilken intressebevakares åsikt som skall iaktas. Det finns ingen orsak att tillåta att ändring söks i sådana fall eftersom det är fråga om rättshandlingar eller åtgärder som är avsedda att företas först i ett senare skede.

Ändring får inte heller sökas i förmyndarmyndighetens beslut om förlängning av tidsfrister som avses i 48 § 1 mom. och inte i 51 § avsedda beslut om tidpunkten för uppfyllande av redovisningsskyldighet. Det är i dessa fall i allmänhet endast fråga om att ansöka om ett kort uppskov. Intressebevakaren kan i dessa fall alltid ansöka om ytterli-

gare förlängning hos magistraten, om det visar sig att en åtgärd inte kan vidtas inom den tid som magistraten tidigare bestämt. Från denna synpunkt är det inte nödvändigt att tillåta att ändring söks.

10 kap. Särskilda bestämmelser

88 §. Den som har en intressebevakare får enligt denna paragraf ta del av de uppgifter om honom eller henne som finns i förmyndarmyndighetens handlingar. Den som har en intressebevakare har en sådan rätt som därom särskilt bestäms.

Regeringen har avlåtit en proposition till riksdagen med förslag till lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet samt till lagar som har samband med den (RP 30/1998 rd). Enligt 12 § i förslaget till lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet har envar rätt att ta del av en myndighetshandling som gäller honom själv, med vissa begränsningar som anges i 11 § 2 och 3 mom. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Också uppgifter om en persons förmögenhet hör till denna kategori av uppgifter. Den som har en intressebevakare kan således med stöd av paragrafen bl.a. få uppgifter om intressebevakarens redovisningar.

Om den som har en intressebevakare avlider kan rättsinnehavarna behöva av att ta del av förmyndarmyndighetens handlingar om den avlidne, bl.a. med tanke på boutredningen. Därför föreslås att den avlidnes rättsinnehavare skall ha rätt att få de uppgifter som kunde ha givits den avlidne. Om dödsboet förvaltas av en boutredningsman eller testamentsexekutor har dessa i egenskap av boets lagliga företrädare rätt att få samma uppgifter.

89 §. I paragrafens 1 mom. ingår en allmän bestämmelse om intressebevakarens rätt att få uppgifter om sådant som rör uppdraget. Intressebevakaren har således rätt att få de uppgifter som huvudmannen själv har rätt till, om inte annat bestäms särskilt. Så kan det anses förhålla sig också utan någon uttrycklig bestämmelse om saken, på den grunden att intressebevakaren är sin huvudmans laglige företrädare i de ärenden som intressebevakaruppdraget omfattar. För klarhetens skull föreslås en bestämmelse om saken.

Paragrafens 2 mom. gäller intressebevaka-

rens rätt att öppna till huvudmannen adresserade brev och andra jämförliga tillslutna meddelanden. Denna rätt har intressebevakaren endast i det fall att man med ledning av avsändarens namn eller av någon annan omständighet kan dra den slutsatsen att meddelandet gäller ett ärende som intressebevakaren skall sköta. Bestämmelsen överensstämmer i sak med 35 a § i den gällande lagen angående förmynderskap. Den nuvarande bestämmelsen föreslås bli ändrad endast såtillvida att i paragrafen utöver brev nämns också andra med brev jämförbara tillslutna meddelanden. Till denna kategori hör framförallt elektronisk kommunikation.

För att ett meddelande skall kunna anses vara jämförbart med ett brev, skall det bestå av elektroniskt, optiskt eller på något annat sätt registrerade tecken. Bestämmelsen berättigar således i ingen händelse intressebevakaren att utan huvudmannens samtycke avlyssna t.ex. telefonsamtal.

90 §. Paragrafen gäller domstolens och förmyndarmyndighetens rätt att få för utförandet av sina uppdrag behövliga uppgifter och utredningar. Syftet med paragrafen är att trygga förmyndarmyndighetens möjligheter att effektivt övervaka intressebevakarens verksamhet och förvaltning av huvudmannens egendom samt att skapa sådana förutsättningar att förmyndarmyndighetens och domstolens avgöranden som gäller intressebevakningen kan baseras på korrekta uppgifter. De i paragrafens 1 mom. nämnda myndigheterna, samfunden, inrättningarna och verksamhetsenheterna blir enligt förslaget, utan hinder av eventuella sekretessbestämmelser, skyldiga att till förmyndarmyndigheten och domstolen överlämna de uppgifter som dessa behöver i ärenden som avses i denna lag. Förmyndarmyndigheten kan för sin övervakning t.ex. behöva uppgifter om vilka pensioner eller försäkringsersättningar som har betalats till huvudmannen eller uppgifter om kontotransaktioner som berör denne. Domstolen kan för sin del t.ex. behöva uppgifter om en persons hälsotillstånd i sådana fall då domstolen har ombetts förordna en intressebevakare för vederbörande.

Enligt den föreslagna paragrafens 2 mom. kan förmyndarmyndigheten eller domstolen begära ett utlåtande av kommunala social- eller hälsovårdsorgan, ifall en utredning om vederbörandes förhållanden är nödvändig i ett ärende som avses i denna lag. Det kan t.ex. vara fråga om förordnande av intresse-

bevakare eller begränsning av handlingsbehörigheten eller om att utreda möjligheterna att upphäva en tidigare begränsning av handlingsbehörigheten. Det beror på förhållandena i det enskilda fallet vilket slags utlåtande som kan anses behövt. Om flera kommunala myndigheter som är verksamma t.ex. inom hemservice- och hälsovårdssektorn innehar information som ger en uppfattning om vederbörandes förmåga att klara sig på egen hand, kan utlåtandet vara sammanställt av dessa uppgifter. I vissa fall, t.ex. då en åldring bor ensam i sitt hem, kan det vara nödvändigt att avlägga ett besök i hemmet för att ta reda på hur åldringen klarar sig. Den som ber om utlåtande borde i sin begäran individualisera vilket slags utredning som behövs om vederbörandes förhållanden.

Domstolen och förmyndarmyndigheten skall i allmänhet inte behöva betala för uppgifterna. Om det emellertid är förenat med avsevärda kostnader eller extra arbete att få fram uppgifterna eller utredningen kan en skälig avgift uppbäras. Avgiften kan fastställas med beaktande av bl.a. de direkta kostnader som arbetet åsamkar den som är skyldig att lämna uppgifterna. För utlåtanden av det slag som avses i 2 mom. kan däremot inte uppbäras någon avgift.

91 §. Paragrafen gäller rätten att underrätta förmyndarmyndigheten om att någon är i behov av intressebevakning. Envar som har fått vetskap om att någon uppenbart eller högst sannolikt är i behov av intressebevakning kan anmäla detta till förmyndarmyndigheten. Sålunda är det meningen att intressebevakning skall ordnas för personer som är i behov av sådan samt att möjliggöra utredning av eventuella missbruk, dvs. sådana fall där någon har blivit otillbörligt utnyttjad.

Det har i praktiken visat sig att t.ex. socialmyndigheterna och anstaltspersonal inte ofta gör anmälningar av detta slag eftersom de anser tystnadsplikten hindra dem att vidarebefordra uppgifter om att någon behöver en förmyndare eller god man. Därför föreslås att sådan anmälan skall kunna göras utan hinder av tystnadsplikten.

När förmyndarmyndigheten har fått en sådan anmälan skall den på lämpligt sätt utreda om det föreligger behov av intressebevakning samt vidta åtgärder för att vid behov ordna saken.

92 §. Paragrafen gäller sekretess- och tystnadsplikt för dem som sköter förmynderskapsärenden. Statligt eller kommunalt an-

ställda eller anställda hos den som producerar intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten, förtroendevalda, intressebevakare och sakkunniga som anlitas för förmynderskapsuppgifter får inte röja sådant som skall hemlighållas för att skydda en enskild persons ekonomiska intressen eller personliga integritet. Utan hinder av tystnadsplikten får sådana uppgifter naturligtvis röjas om vederbörande samtycker därtill.

Som exempel på personer som har tystnadsplikt kan nämnas de som på förmyndarmyndighetens vägnar behandlar intressebevakningsärenden, de tjänstemän vid justitieministeriet som svarar för utvecklandet av förmynderskapsens innehåll, de som sköter registret över förmynderskapsärenden samt olika kategorier av sakkunniga, t.ex. utomstående konsulter som anlitas för utvecklandet av förmynderskapsförvaltningen.

Till skydd för privata ekonomiska intressen skall t.ex. affärs- eller yrkeshemligheter samt uppgifter om någons ekonomiska ställning hemlighållas, om vederbörande kan åsamkas ekonomisk skada genom att de yppas. Uppgifter som skall hemlighållas till skydd för den enskildes personliga integritet är sådana som gäller vederbörandes privatliv, hälsotillstånd, sjukdom och handikapp samt eventuella vårdåtgärder. Bestämmelsen skall emellertid tolkas med beaktande av att dess syfte är att skydda förmynderskapsklienterna mot olägenheter som avslöjandet av personliga omständigheter kan åsamka klienterna eller deras närmaste. Det kan sålunda inte anses föreligga något brott mot tystnadsplikten om det är klart att det som yppats inte medför olägenheter för vederbörande eller för närstående personer.

I paragrafens 2 mom. räknas upp sådana fall där en person som har sekretess- och tystnadsplikt får lämna sekretessbelagda uppgifter. Sådana får för det första lämnas till statliga och kommunala myndigheter eller till någon annan person som behöver dem för att fullgöra åligganden som avses i denna lag. Som exempel på situationer där uppgifter får lämnas till en annan person kan nämnas sådana fall där ett hot om tvångsutförande som förelagts intressebevakaren har verkställts och den person som skall utföra det av intressebevakaren försummade åliggandet behöver uppgifterna för att kunna vidta åtgärderna. Sekretessbelagda uppgifter kan dessutom lämnas till åklagar- och polismyndigheter för utredning av brott samt till

en domstol om detta är nödvändigt för utredning av ett ärende som avses i denna lag. Det kan anses nödvändigt att yppa en uppgift t.ex. när domstolen inte annars kan bilda sig en riktig uppfattning om behovet av intressebevakning.

Rätt att få uppgifter tillkommer naturligtvis också den som har en uttryckligen i lagen angiven rätt att få sekretessbelagda uppgifter. Förutom av bestämmelserna om myndigheternas rätt att få uppgifter kan sådan rätt följa t.ex. av de bestämmelser i 3 a kap. (601/1982) lagen om allmänna handlingars offentlighet som gäller part tillkommande rätt till handling.

93 §. I denna paragraf hänvisas till strafflagens bestämmelser om brott mot tystnadsplikten. Enligt 38 kap. 1 eller 2 § skall straff dömas för sekretessbrott om gärningen inte enligt 40 kap. 5 § strafflagen utgör ett brott som begåtts av en tjänsteman eller en offentligt anställd arbetstagare eller om inte strängare straff stadgas för gärningen i någon annan lag.

94 §. Enligt paragrafen är det straffbart att bryta mot den i 90 § föreskrivna skyldigheten att lämna uppgifter. En person som enligt 90 § är skyldig att lämna uppgifter men vägrar att göra detta, kan för brott mot den i lagen om förmyndarverksamhet föreskrivna skyldigheten att lämna uppgifter dömas till böter.

Åtal får inte väckas för brott mot skyldigheten att lämna uppgifter, om inte förmyndarmyndigheten har anmält gärningen till åtal.

95 §. Paragrafen innehåller ett bemyndigande att utfärda en förordning. Avsikten är att genom förordning närmare bestämma om bl.a. registret över förmynderskapsärenden.

11 kap. Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser

96 §. *Ikraftträdande och bestämmelser som upphävs.* Enligt propositionen skall den föreslagna lagen träda i kraft den 1 december 1999. Genom lagen upphävs lagen angående förmynderskap.

97 §. *Behandling av anhängiga ärenden.* Paragrafens 1 mom. gäller överföring av ärenden som är anhängiga hos förmyndarnämnden när denna lag träder i kraft. När lagen träder i kraft upphör förmyndarnäm-

dena och magistraterna inleder sin verksamhet som förmyndarmyndigheter. Därför föreslås att ärenden som är anhängiga hos förmyndarnämnden när denna lag träder i kraft skall överföras till den förmyndarmyndighet till vars verksamhetsområde den kommun hör som har upprätthållit förmyndarnämnden.

Paragrafens 2 mom. gäller behandlingen av ärenden som är anhängiga hos en domstol när denna lag träder i kraft. Domstolen skall slutbehandla sådana ärenden oavsett att den inte längre är behörig enligt den nya lagen.

98 §. *Tillämpning av lagen.* I denna paragraf regleras lagens retroaktivitet, dvs. bestäms hur lagen skall tillämpas på ärenden som hänför sig till tiden före dess ikraftträdande. Övergångsbestämmelserna är så utformade att den nya lagen i så stor utsträckning som möjligt kan tillämpas också på dessa fall.

1. *Omyndiga.* Det föreslås att den nya lagen skall tillämpas när det gäller de personers ställning som är omyndiga när denna lag träder i kraft. Den nya lagen kommer således att omfatta också denna grupp av personer. Eftersom de i lagförslaget ingående bestämmelserna om omyndiga personers ställning huvudsakligen stämmer överens med gällande bestämmelserna, kommer reformen till denna del inte att få några betydande direkta verkningar.

Av lagförslagets 22 § följer att en omyndigförklaring skall upphävas om den inte längre kan anses nödvändig. Det kan antas att möjligheten att tillgripa lindrigare begränsningar av handlingsbehörigheten i flera fall kommer att leda till att det inte längre anses nödvändigt att fortsätta omyndigheten efter lagens ikraftträdande. Därför föreslås att förmyndarmyndigheterna i fråga om omyndigförklarade personer som står under deras övervakning skall utreda om det är nödvändigt att omyndigheten fortgår. Utredningen skall göras utan dröjsmål, naturligtvis dock med hänsyn till de resurser som står till förmynderskapets förfogande. Utredningen kan ske t.ex. genom att vederbörande själv, intressebevakaren och, om vederbörande bor på en inrättning, genom att inrättningspersonalen hörs. Om det konstateras att det inte är befogat omyndigheten fortgår, skall förmyndarmyndigheten hos domstolen ansöka om att intressebevakning ordnas i enlighet med denna lag.

2. *Förmyndare och gode män.* Enligt denna bestämmelse gäller den nya lagen också sådana förmyndare och gode män som antingen direkt med stöd av lagen angående förmynderskap eller ett i enlighet med denna givet domstolsbeslut har tillträtt sitt uppdrag före denna lags ikraftträdande. På dem skall tillämpas vad som i den nya lagen bestäms om intressebevakare.

3. *Vissa anhängiga ärenden.* Den nya lagen gäller i allmänhet också ärenden som är anhängiga när den träder i kraft. Den nya lagen skall tillämpas på ärenden som gäller omyndigförklaring samt förordnande och entledigande av förmyndare och gode män. En talan eller ansökan som gäller omyndigförklaring skall således behandlas som ett ärende som gäller begränsning av handlingsbehörigheten medan ett ärende som gäller förordnande eller entledigande av en förmyndare eller god man på motsvarande sätt skall behandlas som ett ärende som gäller förordnande eller entledigande av förmyndare.

Denna särskilda reglering har ansetts vara behövlig med tanke på den situationen att behandlingen av ett ärende om omyndigförklaring i underrätten redan har slutförts när den nya lagen träder i kraft, varefter ändring söks och ärendet blir anhängigt i en högre rättsinstans. När parterna har yttrat sig och bevisningen har inhämtats på grundval av den tidigare lagen, ger det skriftliga materialet i allmänhet inte den högre domstolen någon möjlighet att besluta att i stället för en yrkad åtgärd skall vidtas något av de lindrigare alternativ som den nya lagen erbjuder. Därför föreslås att ärendet i sådana fall skall återförvisas till underrätten ifall besvären inte omedelbart avvisas utan prövning.

För att den som ärendet gäller inte i ett fall som detta skall bli utan det förmyndarrättsliga skydd som han eller hon behöver, kan domstolen när den beslutar återförvisa ärendet bestämma att beslutet om omyndigförklaringen skall gälla till dess att underrätten har avgjort ärendet.

99 §. *Tillämpning av tidigare lag.* Denna paragraf gäller sådana undantagsfall där den tidigare lagen skall tillämpas efter att den nya lagen har trätt i kraft. Det är då fråga om fall som har en så stark anknytning till den tidigare lagen att den nya lagen inte kan anses vara tillämplig på dem.

1. *Anhängiga tillståndsansökningar.* Om en ansökan som gäller domstolens eller förmy-

darnämndens samtycke till en företagen eller tilltänkt rättshandling är anhängig när denna lag träder i kraft, skall på ansökan tillämpas tidigare lag.

De fall där förmyndarmyndighetens tillstånd behövs avviker delvis från varandra i lagförslaget och i den gällande lagen. De flesta avvikelserna beror på att tillstånd enligt lagförslaget behövs för flera typer av rättshandlingar än tidigare. I vissa fall innebär lagförslaget emellertid en förändring i motsatt riktning. För en rättshandling som enligt den tidigare lagen var beroende av tillstånd behöver enligt den nya lagen inte utverkas förmyndarmyndighetens samtycke. En sådan rättshandling kan bl.a. bestå i en överlåtelse av nyttjanderätten till en fastighet för kortare tid än fem år, om inte nyttjanderätten sträcker sig längre än fem år efter att huvudmannen blivit myndig. I dessa fall vore det ingen idé att avslå tillståndsansökan, eftersom intressebevakaren omedelbart efter att den nya lagen trätt i kraft kan företa samma rättshandling utan att behöva utverka förmyndarmyndighetens samtycke. Av denna anledning skall ansökan enligt den föreslagna bestämmelsen förfalla om intressebevakaren inte enligt denna lag behöver förmyndarmyndighetens tillstånd till rättshandlingen.

2. *En rättshandlings giltighet.* Frågan om giltigheten av en rättshandling som en förmyndare eller god man har företagit innan denna lag träder i kraft skall bedömas på grundval av den tidigare lagen. En sådan rättshandling förutsätter således inte förmyndarmyndighetens tillstånd för att bli giltig trots att tillstånd, med avvikelse från den tidigare lagen, behövs enligt den nya lagen.

I den omvända situationen, dvs. då tillstånd behövs enligt den gamla men inte enligt den nya lagen, innebär bestämmelsen att den nya lagens ikraftträdande inte gör en sådan rättshandling giltig. Huvudmannens intressen kan äventyras om en rättshandling blir giltig direkt med stöd av lag. Orsaken till att förmyndaren eller gode mannen har dröjt med att utverka samtycke kan nämligen vara farhågor om rättshandlingens fördelaktighet från huvudmannens synpunkt. A andra sidan kan intressebevakaren i dessa fall inte längre utverka förmyndarmyndighetens samtycke till rättshandlingen. På en sådan ansökan skall tillämpas den nya lagen, enligt vilken ansökan skall avvisas utan prövning på den grunden att det inte behövs

något tillstånd. Interessebevakaren kan i dessa fall genom sitt godkännande göra rättshandlingen bindande. Ifall avtalet alltså är bindande för motparten har interessebevakaren rätt att på detta sätt ge sitt godkännande också konkludent, t.ex. genom åtgärder som fullbordar avtalet.

3. *Redovisning.* Redovisning för 1999 eller tidigare perioder skall efter denna lags ikraftträdande ges till förmyndarmyndigheten. På redovisningen för 1999 och tidigare redovisningsperioder skall tillämpas tidigare lag. Den tidigare lagen gäller såväl redovisningens innehåll som tidsangivelserna. Om domstolen före lagens ikraftträdande har förordnat att redovisningsperioden är längre än ett år, skall detta förordnande iaktas utan hinder av lagens ikraftträdande. Om det emellertid befinns vara nödvändigt att ändra förordnandet, kan förmyndarmyndigheten besluta om saken. Med andra ord skall gällande 51 § 2 mom. i lagen angående förmynderskap, som innebär att domstolen beslutar om en eventuell ändring av förordnandet, inte längre tillämpas.

4. *Avslutade intressebevakningsuppdrag.* Om en förmyndares eller god mans uppdrag har upphört innan denna lag träder i kraft, skall tidigare lag tillämpas. I det föreslagna lagrummet hänvisas bl.a. till de bestämmelser i lagen angående förmynderskap som gäller slutredovisning och klander.

100 §. *Hänvisningar till tidigare lag.* Lagen angående förmynderskap hör till den centrala civilrättsliga lagstiftningen, vilket innebär att det i annan lagstiftning förekommer en hel del hänvisningar till den gällande lagen och dess begrepp. Eftersom detta förslag innebär att begreppen delvis ändras, anses det vara motiverat att ge rättsliga anvisningar om hur lagstiftning som är baserad på den tidigare begreppsapparaten skall tillämpas efter att denna lag har trätt i kraft.

1. *Bestämmelser om förmyndare och gode män.* Bestämmelser om förmyndare och gode män som har förordnats med stöd av lagen angående förmynderskap skall tillämpas på intressebevakare, ifall inte annat följer av 50 § 3 mom. lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. Av det nämnda lagrummet följer att ett ärende som gäller ett barns person eller underhåll ankommer på vårdnadshavaren och inte på intressebevakaren.

2. *Rättsverkningarna av åtgärder som vidtagits av förmyndare och gode män.* En be-

stämmelse som gäller rättsverkningarna av åtgärder eller underlåtelser av förmyndare och gode män skall tillämpas också på intressebevakare. En sådan bestämmelse ingår t.ex. i 21 kap. 16 § ärvdabalken.

3. *Bestämmelser om personer som ställts under förmynderskap.* Bestämmelser om personer som ställts under förmynderskap skall tillämpas också på personer som omyndigförklaras med stöd av denna lag. En sådan bestämmelse ingår t.ex. i 43 § (1046/1993) läkemedelslagen.

Däremot skall bestämmelserna om personer som ställts under förmynderskap inte tillämpas på personer vilkas handlingsbehörighet begränsas med stöd av 18 § 1 mom. 1 eller 2 punkten i denna lag. Det är nämligen inte ändamålsenligt att genom en tillämpningsbestämmelse utsträcka begränsningar som avser personer som ställts under förmynderskap till en ny persongrupp. Om det i ett enskilt fall är motiverat att en sådan begränsning utsträcks till myndiga personer vilkas handlingsbehörighet har begränsats i något avseende, är det skäl att ta in bestämmelser om saken i respektive lag.

4. *Bestämmelser om personer som är omyndiga eller ställda under förmynderskap.* Bestämmelser om omyndighet och förmynderskap skall tillämpas också på personer som är omyndiga enligt denna lag. På samma sätt skall förfaras om i en bestämmelse har använts något annat uttryck med samma innebörd, t.ex. "myndling". En bestämmelse som gäller omyndiga eller personer som ställts under förmynderskap skall däremot inte tillämpas på myndiga personer vilkas handlingsbehörighet har begränsats med stöd av 18 § 1 mom. 1 eller 2 punkten i denna lag. Detta motiveras ovan i samband med 3 punkten.

Bestämmelser som innebär att vissa rättsverkningar sammankopplas med förmynderskap eller omyndighet finns på flera håll i lagstiftningen. Som exempel kan nämnas 33 § kommunallagen (365/1995), 21 § tryckfrihetslagen (1/1919), 2 kap. 1 § lagen om aktiebolag (734/1978), 69 § lagen om andelslag (247/1954) och 10 § lagen om vissa samäganderättsförhållanden. Tillämpningsområdet för dessa bestämmelser föreslås bli i sak oförändrat.

5. *Bestämmelser som förutsätter att någon är myndig.* I flera lagar och förordningar har som förutsättning för beviljande av myndighetstillstånd, för verksamhet i en viss ställ-

ning eller för utövande av viss verksamhet uppställts att vederbörande är myndig eller råder över sig och sin egendom. Uttrycket "myndig" används genomgående i banklagstiftningen. Uttrycket "råder över sig och sin egendom" förekommer i näringslagstiftningen.

Båda uttrycken förutsätter implicit att vederbörande inte är omyndig. Det anses motiverat att bibehålla sambandet mellan dessa uttryck och begreppet omyndighet. Därför föreslås att de nämnda bestämmelserna inte skall gälla myndiga personer vilkas handlingsbehörighet har begränsats med stöd av 18 § 1 mom. 1 eller 2 punkten i denna lag.

I vissa fall kan det vara motiverat att en myndig person vars handlingsbehörighet har begränsats inte tillåts sköta vissa uppgifter som kräver särskild erfarenhet, omdömesgillhet eller auktoritet. I så fall skall uttryckliga bestämmelser om saken tas in i respektive lag. Bl.a. blir det fråga om att ändra 3 och 9 § lagen om advokater (496/1958). Det kan nämligen inte anses vara lämpligt att en person kan verka som advokat efter att ha fått sin handlingsbehörighet begränsad på grund av så uppenbar oförmåga att sköta sina egna ekonomiska angelägenheter att egna viktiga intressen äventyras.

Om domstolen har begränsat en persons handlingsbehörighet i enlighet med denna lag kan begränsningen i vissa fall hindra vederbörande att vidta en åtgärd som han eller hon annars skulle få vidta utan hinder av vad 5 punkten. I sådana fall skall den av domstolen fastställda begränsningen naturligtvis iakttas. Följaktligen skall 5 punkten, enligt dess sista bisats, tillämpas endast om annat inte följer av begränsningens innehåll.

6. *Bestämmelser om förmyndarnämnden.* I den mån det i lag eller förordning ingår bestämmelser om förmyndarnämndens uppgifter skall dessa i tillämpliga delar iakttas också vad gäller kommunens förmyndarmyndighet.

7. *Övriga hänvisningar till lagen angående förmynderskap.* Om det i en lag eller förordning annars hänvisas till någon sådan bestämmelse i lagen angående förmynderskap som ersätts av en bestämmelse i den nya lagen om förmyndarverksamhet, skall den nya lagen iakttas.

101 §. *Överföring av förmynderskapsbokens uppgifter.* Enligt denna paragraf i lagförslaget skall de uppgifter som för närva-

rande är intagna i förmynderskapsboken överföras till det register över förmynderskapsärenden som föreslås bli inrättat. Överföringen skall skötas av magistraten. Varje magistrat skall överföra uppgifterna om de förmyndar- och godmansuppdrag som den kommer att övervaka när den nya lagen träder i kraft.

För att övervakningen från första början skall kunna skötas effektivt överförs uppgifterna till registret redan innan lagen träder i kraft. Detta kan ske i enlighet med lagförslagets 100 §. I registret över förmynderskapsärenden skall införas uppgifter endast om förmyndar- och godmansuppdrag som är i kraft när överföringen sker. Registret över förmynderskapsärenden skall således inte uppta intressebevakningsuppdrag som har upphört innan överföringen sker.

Den tingsrätt som för förmynderskapsboken skall ombesörja överföringen av uppgifterna till magistraten. Tingsrätten svarar också för att uppgifterna är riktiga. Det är därför ändamålsenligt att tingsrätten, innan den överför uppgifterna, tillsammans med en företrädare för förmyndarnämnden kontrollerar uppgifterna i enlighet med 10 § i kungörelsen, innefattande särskilda föreskrifter angående vårdnaden öfver förmynderskap (34/1898).

102 §. *Överföring av förmyndarnämndernas handlingar.* Paragrafen innehåller bestämmelser om överföringen från förmyndarnämnderna till förmyndarmyndigheterna av sådana handlingar som gäller förmynderskap och godmanssysslor. De handlingar hos förmyndarnämnderna som förmyndarmyndigheterna behöver för att utföra de i 6 kap. föreskrivna uppgifterna skall överföras till förmyndarmyndigheterna. Kommunerna ansvarar för överlåtandet av handlingarna. Handlingarna skall överlätas till den förmyndarmyndighet inom vars verksamhetsdistrikt kommunen finns.

103 §. *Bemyndigande att vidta verkställighetsåtgärder.* Enligt denna paragraf får åtgärder som verkställigheten av den nya lagen förutsätter vidtas innan lagen träder i kraft. Sådana åtgärder är bl.a. organiseringen av förmynderskapens förvaltning vid magistraterna och justitieministeriet. Också upprättandet av registret över förmynderskapsärenden samt de ändringar som reformen innebär för folkbokföringsförvaltningen förutsätter förberedande åtgärder.

1.2. Lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten

1 §. *Ordnande av intressebevakningstjänster.* Enligt denna paragraf skall staten ordna intressebevakningstjänster. Denna uppgift lämpar sig för staten eftersom rättssäkerhetsspekterna har betydelse i förmyndarverksamheten. Med ordnande av intressebevakning avses enligt 2 mom. åtgärder som innebär att ett med tanke på de regionala behoven tillräckligt antal personer finnas tillgängliga för sådana intressebevakningsuppdrag som avses i lagen om förmyndarverksamhet. Som benämning på dessa föreslås *allmänna intressebevakare*. Magistraterna skall inom sina respektive verksamhetsområden svara för att intressebevakningstjänster ordnas. På de allmänna intressebevakarna tillämpas i övrigt vad som i lagen om förmyndarverksamhet bestäms om intressebevakare. I den sistnämnda lagen regleras bl.a. intressebevakarnas rättigheter och skyldigheter.

2 §. *Intressebevakningstjänster som produceras av kommunen.* För produktionen av intressebevakning svarar kommunerna inom magistraternas verksamhetsområden, antingen ensamma eller i sådant samarbete med andra kommuner som bestäms i kommunallagen. Sekundärt kan tillgången på intressebevakningstjänster tryggas genom avtalsarrangemang av det slag som avses i 3 §. Detta förutsätter enligt lagförslaget 2 § att avtal ingås mellan kommunen och magistraten.

Kommunerna kan ordna intressebevakningen genom att för ändamålet inrätta tjänster eller befattningar i arbetsavtalsförhållande. Dessa kan beroende på arbetsmängden inrättas på heltid eller deltid. Enligt nuvarande praxis kan tjänsterna eller befattningarna också kombineras med andra tjänster eller befattningar, om detta inte försvårar en opartisk och saklig skötsel av uppgifterna. I enlighet med kommunallagen kan en tjänst eller befattning inrättas som gemensam för två eller flera kommuner. Också detta alternativ motsvarar nuvarande praxis. I så fall kan kommunens avtalspart vara en offentlig eller privat serviceproducent. En förutsättning för att uppgifterna skall kunna skötas på ett sakligt sätt är att kommunen som part i köptjänstavtalet förvärrar sig om att serviceproducentens övriga uppgifter inte åventyrar ett opartiskt och sakligt tillhandahållande

av allmänna intressebevakningstjänster.

Med stöd av de ovan nämnda bestämmelserna kan en kommun ordna intressebevakningen genom att kombinera olika alternativ. Kommunen kan t.ex. anställa en allmän intressebevakare och, om behovet av intressebevakningstjänster inte i sin helhet kan tillgodoses på detta sätt, dessutom köpa tjänster eller samarbeta med en annan kommun. I lagen begränsas samarbetet mellan kommunerna inte enbart till kommuner inom samma magistrats verksamhetsområde. Förmodligen kommer samarbetet i varje fall att förutsätta en viss geografisk närhet mellan kommunerna.

Kommunerna kan enligt förslaget inte längre alternativt utse sådana personer som avses i 2 § lagen om anordnande av förmyndarskap i vissa fall. En förfrågan visar att denna möjlighet har utnyttjats så sällan att det inte finns någon orsak att bevara den.

3 §. *Intressebevakningstjänster som produceras av sammanslutningar.* Enligt lagförslaget skall magistraterna ges möjlighet att med någon offentlig eller privat sammanslutning ingå avtal om produktion av allmänna intressebevakningstjänster, i sådana fall då intressebevakning inte tillhandahålls genom kommunens försorg eller då kommunen tillhandahåller endast en del av de behövliga tjänsterna. Intressebevakning kan lämpligen produceras av t.ex. välgörenhets- och andra liknande organisationer inom handikapparbets- och åldringsvårdens område. Offentliga sammanslutningar som dessa uppgifter också kan tänkas lämna sig för är olika typer av religiösa samfund samt rättsskyddsorganisationer. De sammanslutningar som kommer i fråga förutsätts emellertid inte ha åtagit sig övriga uppgifter som åventyrar en opartisk och saklig skötsel av intressebevakningen. De förutsätts också vara kapabla att ta ansvar för eventuell skada som en intressebevakare åsamkar sin huvudman. I detta avseende gäller bestämmelserna om s.k. principalansvar. Magistraten skall innan den ingår avtal om saken kontrollera att dessa förutsättningar är uppfyllda. I annat fall skall den avhålla sig från att ingå avtal eller också skall avtalet förenas med särskilda villkor.

4 §. *Avtal om produktion av intressebevakningstjänster.* Med andra producenter av intressebevakningstjänster än kommunen skall ingås ett särskilt avtal om villkoren för produktionen av tjänsterna. Avtalet skall innehålla föreskrifter åtminstone om avtalets

giltighetstid samt om uppsägningsgrunderna, -tiden och -förfarandet. Eftersom intressebevakningen består av rättsskyddstjänster bör avtalen förutsättas ha en viss beständighet. Enligt lagförslaget är ett avtal om kortare uppsägningstid än två år ogiltigt. Detta hindrar givetvis inte att man avtalar om att avtalet med anledning av ett avtalsbrott kan hävas utan iakttagande av uppsägningstiden.

Detta gäller endast ifall där produktionen av tjänsterna anförs i sådana sammanslutning som avses i 3 §. Eftersom kommunernas skyldighet att tillhandahålla tjänsterna är tillräckligt noggrant reglerad i lagen behöver något motsvarande produktionsavtal inte ingås med dem.

Enligt den föreslagna paragrafens 2 mom. skall rättstvister om de ifrågavarande avtalen behandlas som förvaltningstvistemål i länsrätten, enligt vad som bestäms i förvaltningsprocesslagen. Enligt 69 § förvaltningsprocesslagen skall såsom förvaltningstvistemål bl.a. behandlas tvister om skyldigheter eller rättigheter som har sin grund i ett offentligrättsligt rättsförhållande och vari en myndighetsavgörande söks på annat sätt än i fullföljdsväg. I högsta förvaltningsdomstolens praxis har liknande, till socialvårdslagen hänförliga köptjänstavtal som kommunerna ingått för att inom sitt ansvarsområde ordna barndagvård ansetts vara offentligrättsliga avtal och således behandlats som förvaltningstvistemål (HFD 1993 A 10). Av den i 69 § förvaltningsprocesslagen ingående definitionen av begreppet förvaltningstvistemål följer att också tvister som gäller kommuners produktionsansvar skall behandlas i länsrätten som förvaltningstvistemål.

I 70 § förvaltningsprocesslagen ingår bestämmelser om behörig länsrätt i förvaltningstvistemål.

5 §. *Allmänna intressebevakares behörighet och förordnande av en intressebevakare till uppdraget.* Denna paragrafs 1 mom. gäller allmänna intressebevakares behörighet. En allmän intressebevakare förutsätts ha den skicklighet och erfarenhet som en saglig skötsel av uppdraget förutsätter. När uppdraget inbegriper skötsel av huvudmannens ekonomiska angelägenheter kan det således beaktas i vilken mån intressebevakarens har utbildning eller tidigare arbetserfarenhet för ekonomiska frågor. Också uppdragets art och omfattning inverkar på bedömningen av behörigheten. En intressebevakare som innehar en kommunal tjänst eller befattning

skall dessutom uppfylla andra, av kommunen eventuellt fastställda behörighetsvillkor.

Enligt paragrafens 2 mom. får en allmän intressebevakare inte utan särskilt skäl vägra ta emot ett sådant intressebevakaruppdrag som avses i lagen om förmyndarverksamhet. Som ett särskilt skäl kan anses bl.a. att intressebevakaren är jävig. Kommunanställda allmänna intressebevakare kan t.ex. inneha en kombinerad tjänst som leder till att tjänsteinnehavaren måste behandla eller sköta angelägenheter som berör huvudmannens motpart. I fråga om jäv skall i övrigt tillämpas vad som i lagen om förmyndarverksamhet bestäms om jäv för intressebevakare.

Bl.a. för att jävsfrågorna skall kunna utredas måste intressebevakaren på något lämpligt sätt höras före förordnandet till uppdraget. En bestämmelse om saken ingår i 3 mom. Hörandet kan ordnas under ändamålsenliga former som inte föreslås bli närmare reglerade i lagen.

Enligt paragrafens 4 mom. avser ett intressebevakarförordnande den allmänna intressebevakare som är i kommunens eller serviceproducentens anställning, inte tjänsteinnehavaren eller befattningshavaren personligen. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar 9 § lagen om anordnande av förmynderskap i vissa fall.

I paragrafens finns inga bestämmelser om anställningsförhållandet mellan en allmän intressebevakare och en serviceproducent. Olika typer av anställningsförhållanden är således möjliga. Ett minimikrav är emellertid att serviceproducenten i tillräcklig utsträckning kan övervaka den allmänna intressebevakarens verksamhet.

6 §. *Ersättning för produktion av intressebevakningstjänster.* I denna paragraf ingår bestämmelser om den ersättning som av statsmedel skall betalas för produktion av intressebevakningstjänster. Ersättning skall enligt 1 mom. betalas enligt grunder som inrikesministeriet bestämmer. Ersättningen skall fastställas dels under förutsättning att tjänsterna har producerats på en ändamålsenligt sätt, dels med beaktande av att ersättningen motsvarar de genomsnittliga produktionskostnaderna. Om det konstateras att produktionen har skett på ett oändamålsenligt och oekonomiskt sätt skall ersättning således inte betalas för de faktiska kostnaderna utan utgående från de genomsnittliga kalkylerade kostnaderna. Eventuella meningsskiljaktigheter om huruvida kostnader-

na är sakliga och således om ersättningsbeloppet skall i första instans anhängiggöras som ett rättelseyrkande hos magistraten. Magistratens beslut kan överklagas hos länsrätten.

Enligt paragrafens 2 mom. tillkommer rätten till arvode och ersättning av huvudmannens medel enligt 44 § lagen om förmyndarverksamhet kommunen eller den sammanslutning med vilken magistraten har avtalat om produktion av intressebevakning. Ersättningen skall betalas till kommunen oberoende av om denna tillhandahåller intressebevakningen själv eller i samarbete med en annan kommun eller om den köper tjänsterna.

7 §. *Lämnande av uppgifter och tystnadsplikt.* Denna paragraf gäller serviceproducentens skyldighet att lämna uppgifter om sin verksamhet till magistraten och länsstyrelsen. Producenten är skyldig att lämna de uppgifter som behövs för fastställande av ersättningen samt för övervakningen.

I paragrafens 2 mom. finns en bestämmelse om serviceproducentens tystnadsplikt. Sekretessgrunderna är desamma som enligt lagen om förmyndarverksamhet.

8 §. *Återkrav av ersättning.* Denna paragraf gäller de förutsättningar under vilka ersättningar kan återkrävas. Magistraten fattar beslut i dessa ärenden. Som förutsättningar för återkrav nämns att ersättningen har betalats på väsentligt oriktiga grunder och att ersättningstagaren har lämnat felaktiga uppgifter som väsentligt har påverkat ersättningen eller förfarit svikligt. Det kan således vara fråga om ett klart svikligt förfarande och även om andra sådana situationer där alltför stor ersättning har betalats ut på grund av ett misstag från betalarens eller ersättningstagarens sida. Återkravsbeslut kan överklagas hos länsrätten samt hos högsta förvaltningsdomstolen.

Paragrafens 2 mom. innehåller bestämmelser om indrivningen av återkravets belopp. Magistratens laga kraft vunna beslut om återkrav kan verkställas som en laga kraft vunnit dom.

9 §. *Handräckning och tvångsmedel.* I paragrafen bestäms att magistraten enligt 7 § länsstyrelselagen (22/1997) har rätt till handräckning av länsstyrelsen för att trygga tillgången på intressebevakning. Enligt det nämnda lagrummet skall länsstyrelsen ge andra myndigheter handräckning om detta enligt något stadgande eller annars till följd

av länsstyrelsens ställning som allmän förvaltningsmyndighet ankommer på den. Enligt 1 mom. skall för undvikande av eventuell oklarhet om rätten till handräckning 7 § länsstyrelselagen tillämpas i detta avseende.

Enligt paragrafens 2 mom. har länsstyrelsen rätt att använda förvaltningstvångsmedel, dvs. förelägga vite, hot om tvångsutförande och hot om avbrytande. Också till denna del hänvisas till länsstyrelselagen, 8 §. På förarbetet tillämpas i övrigt viteslagen.

10 §. *Ändringssökande.* Denna paragraf gäller sökande av ändring i magistratens beslut samt i länsstyrelsens beslut om förvaltningstvångsmedel.

Enligt 1 mom. skall i magistratens beslut om återkrav av ersättning och i länsstyrelsens beslut om föreläggande i enlighet med förvaltningsprocesslagen sökas ändring hos länsrätten. Enligt förvaltningsprocesslagen kan länsrättens beslut överklagas hos högsta förvaltningsdomstolen. Besvär rätt tillkommer den som är part i ärendet. Länsrättens beslut kan, beroende på vad det innehåller, överklagas också av den myndighet som har fattat det överklagade beslutet.

Enligt paragrafens 2 mom. skall rättelse i andra magistratsbeslut som gäller ersättning i första hand sökas hos den magistrat som har fattat beslutet. Syftet med rättelseförfarandet är att undvika att länsrätten får ta emot besvär som gäller ersättningsbelopp i sådana situationer där det är fråga om klara misstag i fråga om fakta eller annat. Eftersom det i samband med denna ärendegrupp inte torde förekomma särskilda rättsskyddsbehov och eftersom det inte är fråga om ärenden som direkt har någon betydelse för förverkligandet av de grundläggande fri- och rättigheterna, föreslås att ändring inte får sökas i länsrättens beslut.

11 §. *Ordning av intressebevakningstjänster i landskapet Åland.* Enligt 84 § 3 mom. i den föreslagna lagen om förmyndarverksamhet sköter länsstyrelsen i landskapet Åland de uppgifter som enligt denna lag ankommer på förmyndarmyndigheten. I enlighet med lagförslaget ankommer det på förmyndarmyndigheten att svara också för att intressebevakningstjänsterna ordnas. För att det klart skall framgå att det ankommer på förmyndarmyndigheten att ordna dessa tjänster föreslås en uttrycklig bestämmelse om saken i denna lag.

12 §. *Närmare bestämmelser.* Denna paragraf gäller bemyndigande att utfärda förord-

ning.

13 §. *Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser.* Det föreslås att lagen skall träda i kraft 1.12.1999. Genom den föreslagna lagen upphävs lagen om anordnande av förmyndarskap i vissa fall, jämte ändringar. Åtgärder som är nödvändiga för verkställandet av lagen får vidtas innan lagen träder i kraft.

Vad som bestäms om allmänna intressebevakare skall efter denna lags ikraftträdelse tillämpas på sådana tjänsteförmyndare som avses i lagen om anordnande av förmyndarskap i vissa fall.

I enlighet med 3 mom. förblir sådana domstolsbeslut, som avser förordnande av tjänsteförmyndare eller sådana utnämnda personer som avses i 2 § lagen om anordnande av förmyndarskap i vissa fall till förmyndare eller till god man, i kraft trots att lagen upphävs.

Enligt 4 § 1 mom. lagen om anordnande av förmyndarskap i vissa fall har en utnämnd person som verkar som förmyndare rätt till en skäligen ersättning av kommunens medel såframt det arvode som utgår ur den omyndiges medel inte kan anses tillräckligt med hänsyn till det arbete som förmyndarens utfört och till förmyndarens besvär. Enligt den förfrågan som gjordes framkom att ett sådant arvodesystem har införts i åtminstone åtta kommuner. Enligt den föreslagna bestämmelsen skall rätten till ersättning av kommunens medel fortgå under tre år efter den nya lagens ikraftträdelse. Därefter skall vederbörande och kommunen avtala om de ersättningsgrunder som tillämpas i fortsättningen.

1.3. Rättegångsbalken

12 kap. Om parterna

1 §. I den föreslagna lagen om förmyndarverksamhet har benämningen "förmyndare" ersatts med "intressebevakare". Enligt 100 § i den föreslagna lagen om förmyndarverksamhet skall en i lag eller förordning ingående bestämmelse om förmyndare i regel även tillämpas på intressebevakare. Följaktligen behöver en stort antal bestämmelser om förmyndarens uppgifter, rättigheter och skyldigheter inte nödvändigtvis ändras.

I 12 kap. rättegångsbalken måste emellertid göras vissa ändringar i sak. I detta sammanhang är det ändamålsenligt att ändra

terminologin så att den överensstämmer med den nya lagen. Detta är särskilt viktigt eftersom bestämmelserna om vem som för en omyndigs talan hör till de centrala normerna när det gäller intressebevakning. Termen "förmyndare" i 1 § 1 mom. föreslås bli ersatt med "intressebevakare".

Enligt paragrafens nuvarande 2 mom. får en omyndig under vissa förutsättningar själv föra talan i ärenden som gäller hans eller hennes person, om den omyndige uppenbarligen kan förstå sakens betydelse. Ordet "uppenbarligen" kan tolkas på två sätt som är i det närmaste motsatta. Det kan vara liktydigt med "klart" och "säkert" eller tvärtom avse en sannolikhet som är mindre än visshet. Termen "uppenbarligen" har därför lämnats bort i de nya bestämmelserna. För konsekvensens skull föreslås ordet bli slopat i den ifrågavarande paragrafens 2 mom. En förutsättning för att den omyndige skall få föra sin talan själv är således att han eller hon kan förstå sakens betydelse. Härmed avses en sådan intellektuell kapacitet som med hänsyn till ärendets natur kan anses tillräcklig för att den omyndige skall kunna bevaka sina intressen. Momentet överensstämmer i övrigt med gällande rätt.

1 a §. I gällande rätt finns ingen allmän bestämmelse om gode mannens behörighet att föra sin huvudmans talan vid en domstol. Detta är ett missförhållande. En förutsättning för en effektiv bevakning av huvudmannens intressen är att intressebevakarens behörighet inte upphör då ett ärende måste föras till domstol. Å andra sidan kräver även huvudmannens ställning att saken ordnas. Efter som huvudmannen i dessa fall inte är omyndig kan bestämmelserna om en omyndigs rätt att föra sin egen talan inte tillämpas.

Intressebevakarens processuella representationsfullmakt bör täcka de fall där intressebevakaren också i övrigt är behörig att företräda huvudmannen. Det föreslås därför att en intressebevakare som har förordnats sköta sin myndige huvudmans angelägenheter, vid sidan av huvudmannen självständigt skall kunna föra huvudmannens talan i ärenden som huvudmannen skall sköta enligt lag eller domstolsbeslut. Av paragrafens 1 mom. framgår att intressebevakaren och huvudmannen då har parallell talerätt och att intressebevakarens talerätt inskränker sig till de ärenden som hänför sig till uppdraget.

Då huvudmannen och intressebevakaren

har parallell talerätt är det möjligt att de vidtar motstridiga processuella åtgärder. När huvudmannen är myndig skall utgångspunkten anses vara att ärendet provas och avgörs utgående från huvudmannens åtgärder. Det föreslås därför att huvudmannens ställningstagande i en konfliktsituation skall tillmätas avgörande betydelse såvida huvudmannen kan förstå sakens betydelse. Om domstolen däremot konstaterar att huvudmannen inte kan förstå sakens betydelse, skall talan på huvudmannens vägnar föras av intressebevakaren.

Paragrafens 2 mom. gäller sådana situationer där huvudmannens handlingsbehörighet har begränsats utan omyndigförklaring. Enligt den föreslagna lagen om förmyndarverksamhet kan begränsningen ske antingen så att beslutanderätten i de fall som förordnandet avser helt överförs på intressebevakaren eller så att beslut i ärendet förutsätter såväl huvudmannens som intressebevakarens medverkan. Om handlingsbehörigheten har begränsats enligt det första alternativet är det ändamålsenligt att intressebevakaren ensam för talan i ärendet. Om det för ett beslut däremot förutsätts vardera partens medverkan kan talerätten lämpligen ordnas på motsvarande sätt.

Av dessa skäl föreslås att intressebevakaren ensam får föra talan i ärenden som huvudmannen inte är behörig att avgöra. Däremot skall huvudmannen och intressebevakaren gemensamt föra talan i ärenden som de skall avgöra tillsammans. Om huvudmannen i det sistnämnda fallet befinner sig i ett sådant tillstånd han eller hon inte kan förstå sakens betydelse, skall intressebevakarens ställningstagande enligt den princip som framgår av 1 mom. tillmätas avgörande betydelse.

2 och 3 §. I dessa paragrafer föreslås till följd av den reviderade lagstiftningen om förmyndarskap vissa språkliga ändringar. I övrigt överensstämmer bestämmelserna med gällande rätt. Motiveringen är i detta avseende densamma som i fråga om 1 §.

4 a §. Enligt denna paragraf kan domstolen på tjänstens vägnar förordna en intressebevakare för en part, om domstolen konstaterar att parten inte förmår bevaka sina intressen på grund av sjukdom, försämrat hälsotillstånd, rubbad själsverksamhet eller av någon motsvarande orsak. En intressebevakare kan under en anhängig rättegång förordnas för en part utan någon särskild an-

sökan. Syftet med bestämmelsen är att skapa förutsättningar för ett i sak riktigt slutresultat också i fall av det nämnda slaget.

Enligt 2 mom. gäller ett intressebevakarförordnande för en rättegång också i en högre instans, om inte den domstol som utfärdade förordnandet beslutar annat.

5 §. I denna paragraf föreslås de språkliga ändringar som följer av förslaget till ny lagstiftning om förmyndarskap.

15 kap. Om rättegångsombud

2 §. Enligt gällande 2 § får som rättegångsombud eller -biträde anlitas endast en person som råder över sig och sin egendom. Enligt vedertagen tolkning innebär detta att den som har försatts i konkurs eller är omyndig inte får handha sådana uppdrag. Enligt förslaget till lag om förmyndarverksamhet skall omyndigförklaring ske endast som en sista utväg. I stället kan vederbörandes handlingsbehörighet begränsas partiellt. Den vars handlingsbehörighet sålunda har begränsats är enligt förslaget inte omyndig.

Det kan dock inte anses sakligt att en person som är till den grad oförmögen att sköta sina egna angelägenheter att hans eller hennes handlingsbehörighet har begränsats, i egenskap av ombud eller biträde skall så sköta andras rättsliga ärenden. Därför föreslås att bestämmelsen ändras så att som rättegångsombud eller -biträde kan anlitas endast en myndig person som inte är försatt i konkurs och vars handlingsbehörighet inte har begränsats.

1.4. Lagen om rättegång i brottmål

1 kap. Om åtalsrätt

3 §. Enligt den gällande paragrafens 2 mom. får allmänna åklagaren väcka åtal även utan åtalsbegäran om den som är vårdnadshavare, förmyndare eller annan laglig företrädare för en omyndig har begått ett målsägandebrott mot den omyndige. Det skydd som detta moment ger sträcker sig till minderåriga och omyndigförklarade. Däremot omfattar det inte en huvudman vars handlingsbehörighet har begränsats på något annat sätt än genom omyndigförklaring och inte heller en huvudman som är myndig med har en intressebevakare. Också dessa kategorier av huvudmän har behov av det skydd som momentet innebär. Av denna

anledning föreslås att momentet ändras så att allmänna åklagaren när det är fråga om brott som avses i momentet får väcka åtal även utan åtalsbegäran, ifall brottet är riktat mot en minderårig eller i ett annat fall mot en sådan person som har en intressebevakare. I vissa fall kan huvudmannen hoppas att allmänna åklagaren inte väcker åtal i fall av det slag som avses ovan. Åklagaren kan i samband med åtalsprövningen beakta huvudmannens inställning till saken. Enligt 1 kap. 8 § lagen om rättegång i brottmål får allmänna åklagaren besluta om åtal eftergift om en rättegång och ett straff skall anses oskäligen eller oändamålsenligt med hänsyn till uppnådd förlikning mellan gärningsmannen och målsäganden eller gärningsmannens övriga handlande för att avstyra eller avlägsna verkningarna av brottet eller med hänsyn till andra omständigheter. I motiveringen till det nämnda lagrummet (RP 82/1995 rd, s 39) nämns som exempel på andra omständigheter målsägandens uttryckliga önskan att åtal inte skall väckas.

4 §. I denna paragraf föreslås en terminologisk justering som överensstämmer med revideringen av lagstiftningen om förmynderskap. Ordet "förmyndare" ersätts med "intressebevakare".

4 a §. Till kapitlet föreslås bli fogad en ny paragraf om rätten att framställa en åtalsbegäran när vederbörandes handlingsbehörighet har begränsats. Det är således fråga om en sådan begränsning av handlingsbehörigheten som avses i 18 § 1 mom. 1 och 2 punkten lagen om förmyndarverksamhet. Om ett brott för vilket allmänna åklagaren inte får väcka åtal utan målsägandens begäran riktar sig mot något som intressebevakaren ensam bestämmer om, har intressebevakaren enligt förslaget ensam rätt att framställa begäran. Huvudmannen och intressebevakaren har emellertid vardera rätt att självständigt framställa åtalsbegäran, om en målsägandebrott riktar sig mot något som de bestämmer om tillsammans.

8 kap. Om parterna

2 §. Enligt paragrafens 2 mom. får domstolen besluta att en omyndig som saknar rätt att själv föra sin talan skall infinna sig personligen för att höras i målet. Till paragrafen föreslås bli fogad ett sådant tillägg att domstolen även får besluta att ett sådan person skall infinna sig personligen för att hö-

ras i målet vars handlingsbehörighet har begränsats och som sålunda saknar rätt att själv föra sin talan. Denna ändring har samband med den i 1 kap. föreslagna 4 a § enligt vilken intressebevakaren har rätt att framställa åtalsbegäran om brottet riktar sig mot sådant som intressebevakaren ensam bestämmer om.

1.5. Förvaltningsprocesslagen

17 §. *Allmän bestämmelse om omyndiga personers talan.* I denna paragraf föreslås till följd av revideringen av lagstiftningen om förmynderskap en språklig ändring enligt vilken en omyndig persons talan förs av dennas intressebevakare, vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare, om inte något annat bestäms i 4 kap. förvaltningsprocesslagen.

18 §. *Omyndigas talerätt.* Ordet "uppenbarligen" föreslås bli struket i paragrafen. Motiveringen är i detta fall densamma som ovan i samband med 12 kap. 1 § rättegångsbalken.

18 a §. *Intressebevakarens talerätt.* Till förvaltningsprocesslagen föreslås bli fogad en ny paragraf om en den talerätt som tillkommer en intressebevakare för en huvudman som har fyllt 18 år och inte omyndigförklarats. Till innehållet överensstämmer denna bestämmelse med den 1 a § som föreslås bli fogad till 12 kap. rättegångsbalken. Förslaget motiveras i samband med nämnda 1 a §.

19 §. *Hörande av huvudmannen och intressebevakaren eller vårdnadshavaren.* I denna paragraf föreslås med anledning av revideringen av lagstiftningen om förmynderskap den språkliga justeringen att ordet "förmyndare" ersätts med "intressebevakare".

19 a §. *Förordnande av intressebevakare för rättegång.* Till förvaltningsprocesslagen föreslås bli fogad en paragraf med samma ordalydelse som förslaget till 12 kap. 4 a § rättegångsbalken. Enligt den föreslagna paragrafen kan en intressebevakare förordnas för en rättegång.

20 §. *Ombud och biträde.* Denna paragraf gäller parternas rätt att anlita ombud och biträden. En parts biträde förutsätts enligt den gällande paragrafen råda över sig och sin egendom. Av samma skäl som 15 kap. 2 § rättegångsbalken förutsätts bli ändrad föreslås att också 20 § förvaltningsprocesslagen ändras så att ombudet eller biträdet skall

vara en myndig person som inte är försatt i konkurs och vars handlingsbehörighet inte har begränsats.

1.6. Lagen om förvaltningsförfarande

16 §. *Talan för omyndig.* Paragrafen gäller förande av en omyndigs talan i förvaltningsförfarande. Det är ändamålsenligt att en omyndigs talan förs på samma grunder oberoende av om det är fråga om en domstols- eller ett förvaltningsärende.

Enligt gällande rätt har detta inte varit möjligt sedan vissa bestämmelser i 12 kap. rättegångsbalken ändrades genom en lag år 1983 (363/1983). I bestämmelsen föreslås de ändringar som är nödvändiga för att detta syfte skall nås.

Utöver vissa språkliga justeringar föreslås ändringar som gäller en 18 år fylld omyndig persons rätt att själv föra sin talan i ärenden som gäller hans eller hennes person. Rätten att föra talan skall enligt förslaget vara beroende av om den omyndige kan förstå sakens betydelse. Rätten att föra talan skall inte längre vara beroende av på vilka grunder vederbörande har omyndigförklarats.

16 a §. *Intressebevakarens rätt att föra talan.* Paragrafen gäller intressebevakarens rätt att föra sin 18 år fyllda inte omyndigförklarade huvudmans talan i förvaltningsförfarande. Till innehållet överensstämmer bestämmelsen med förslaget till ny 1 a § i 12 kap. rättegångsbalken. Förslaget motiveras i samband med nämnda 1 a §.

16 b §. *Hörande av intressebevakaren och huvudmannen.* Denna paragraf gäller hörande av intressebevakaren respektive huvudmannen då den andra av dessa för talan i ärendet. Då intressebevakaren för talan skall huvudmannen höras och då huvudmannen för talan skall intressebevakaren höras. Hörandet av intressebevakaren är självklart nödvändigt endast när det är fråga om sådant som hör till intressebevakarens uppgiftsområde.

Den föreslagna bestämmelsen motsvarar gällande 16 § 1 mom. Bestämmelsens tillämpningsområde har emellertid utvidgats så att den även gäller sådana fall där huvudmannen inte är omyndig men en intressebevakare har förordnats för att sköta huvudmannens angelägenheter.

1.7. Äktenskapslagen

5 §. Denna paragraf föreslås bli upphävd. Enligt paragrafen får den som förklarats omyndig inte ingå äktenskap utan förmyndarens samtycke eller, om förmyndaren inte har givit sitt samtycke, utan domstolens tillstånd. Äktenskapet är en samlevnadsform som baserar sig på en känslomässig gemenskap mellan en man och en kvinna. En bestämmelse enligt vilken förmyndaren kan hindra äktenskap begränsar avsevärt den omyndiges självbestämmanderätt på ett område där det inte i egentlig mening är fråga om att beakta förmögenhetsintressen. Begränsningen kunde tidigare motiveras med äktenskapets ekonomiska konsekvenser. Eftersom det numera är möjligt att genom jämkning vid avvittringen hindra att den ena maken får ogrundad ekonomisk fördel av äktenskapet, har denna synpunkt förlorat sin betydelse. Saken kan därför avgöras utgående från de ovan nämnda principiella synpunkterna. Upphävandet av bestämmelsen innebär inte att en omyndig därefter kan ingå äktenskap oberoende av vilket tillstånd han eller hon befinner sig i. Om en person på grund av rubbat sinnestillstånd inte kan förstå äktenskapets betydelse, skall vigselförrättaren enligt 18 § äktenskapslagen vägra förrätta vigsel.

11 §. Efter att 5 § äktenskapslagen upphävts behövs inte längre förmyndarens eller domstolens samtycke för äktenskap. Därför är det skäl att på motsvarande sätt ändra 11 § 2 mom. så att förmyndarens samtycke eller domstolens tillstånd inte längre behöver inges till den som prövar hinder mot äktenskapet. Denna ändring föreslås i 2 mom.

42 §. Enligt gällande 42 § skall en omyndig make utverka förmyndarens skriftliga samtycke till upprättande av äktenskapsförord. En motsvarande reglering föreslås även för sådana fall där makens handlingsbehörighet har begränsats så att maken inte är behörig att upprätta äktenskapsförord. Begränsningen betyder inte att intressebevakaren ensam kan besluta om upprättande av ett äktenskapsförord, utan dess betydelse består i att intressebevakaren får medbestämmanderätt.

1.8. Lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

22 §. Paragrafen gäller för närvarande fall där en fullmaktsgivare omyndigförklaras. Enligt bestämmelsen påverkar åtgärden fullmakten så att en rättshandling som befullmäktigade företar inte har annan verkan än den skulle haft om fullmaktsgivaren själv företagit densamma. I bestämmelsen föreslås en sådan ändring att den även gäller andra fall där fullmaktsgivarens handlingsbehörighet har begränsats.

24 §. Paragrafen gäller den behörighet som fullmakten innebär då fullmaktsgivaren omyndigförklaras eller dennes egendom avträds till konkurs. Bestämmelsens tillämpningsområde föreslås bli så utvidgat att det omfattar alla sådana fall där fullmaktsgivarens handlingsbehörighet begränsas.

1.9. Lagen om underhåll för barn

7 §. Enligt den gällande paragrafens 2 mom. skall förmyndaren godkänna och underteckna ett underhållsavtal då den förälder som förbinder sig att betala underhållsbidrag är omyndig. Intressebevakarens godkännande och underskrift kan anses behövliga även då förälderns handlingsbehörighet har begränsats så att föräldern inte längre kan anses vara behörig att själv binda sig vid en sådan förpliktelse som ett underhållsavtal innebär. I lagrummets 2 mom. föreslås ett tillägg om detta.

Sannolikt kommer sådana fall där domstolen genom sitt förordnande uttryckligen begränsar rätten att ingå avtal om underhållsbidrag att bli ytterst sällsynta. Den ändrade bestämmelsens betydelse kommer till synes närmast i fall där avsikten är att betala underhållet som en engångsprestation, med användning av den underhållsskyldiges värdepapper, fasta egendom eller motsvarande egendom. Begränsningen av handlingsbehörigheten kan i dessa fall innebära att intressebevakaren måste underteckna underhållsavtalet.

1.10. Lagen om offentlighet vid rättegång

5 §. *Förhandling inom stängda dörrar enligt prövning.* Enligt gällande 5 § 2 mom. kan muntlig förhandling till behövliga delar ske utan att allmänheten är närvarande, bl.a. när en 18 år fylld person som hörs är om-

yndig. Bestämmelsen föreslås bli ändrad så att förhandling delvis kan ske inom stängda dörrar alltid då en person vars handlingsbehörighet har begränsats blir hörd.

Ändringen är nödvändig eftersom omyndigförklaring av 18 år fyllda personer enligt förslaget till lag om förmyndarverksamhet i stor utsträckning kommer att ersättas med begränsning av handlingsbehörigheten. Samma skäl som motiverar att förhandlingen delvis sker inom stängda dörrar då det gäller omyndiga talar för sådan förhandling även när den som blir hörd är en person vars handlingsbehörighet har begränsats på något lindrigare sätt än genom omyndigförklaring.

1.11. Förundersökningslagen

33 §. I sin nuvarande utformning gäller paragrafen förmyndarens, vårdnadshavarens eller en annan laglig företrädare rätt att närvara vid förhör, när den förhörde är omyndig. I regel är det fråga om en företrädare som med stöd av bestämmelserna i 12 kap. rättegångsbalken skulle få föra talan vid en rättegång som gäller det brott som undersöks. Paragrafen föreslås ändrad så att den gäller en intressebevakarens närvarorätt även i sådana fall då huvudmannen inte är omyndig. Grunderna för ändringen är desamma som enligt motiveringen till det ändringsförslag som gäller 5 § lagen om offentlighet vid rättegång.

Intressebevakarens rätt att närvara vid förhör föreslås liksom enligt gällande lag vara beroende av om intressebevakaren har rätt att föra talan vid rättegången gällande det brott som undersöks. Om detta har intagits en kompletterande bestämmelse i förslaget till 1 a § i 12 kap. rättegångsbalken.

1.12. Lag om vissa samägande-rättsförhållanden

10 §. I paragrafens nuvarande 2 mom. regleras bl.a. försäljning av en fastighet i samfärd ägo när någon av ägarna är omyndig. Rätten skall i sådana fall fastställa det lägsta försäljningspriset. Därefter behöver inte särskilt utverkas något sådant domstolstillstånd som avses i 39 § lagen angående förmynderskap.

Syftet med bestämmelsen är att skydda den omyndige genom att på detta sätt övervaka förmyndarens handlande. Det är ändamålsenligt att motsvarande skydd utsträcks

till alla sådana fall där en intressebevakare på sin huvudmans vägar skall sälja fast egendom som är i samfälld ägo. Till paragrafen föreslås bli fogat ett 3 mom. om saken. Enligt detta skall rätten fastställa det lägsta försäljningspriset då för en samägare har förordnats en intressebevakare med uppgift att förvalta egendomen. Bestämmelsen gäller inte enbart situationer där intressebevakaren ensam är behörig att avyttra fastigheten utan även situationer där intressebevakaren och huvudmannen har parallell behörighet eller där det med stöd av 18 § 1 mom. 1 punkten i den föreslagna lagen om förmyndarverksamhet har förordnats att huvudmannen får förfoga över den fasta egendomen endast tillsammans med en intressebevakare.

Samtidigt föreslås hänvisningen i 2 mom. bli så ändrad att den gäller den nya lagen om förmyndarverksamhet i stället för den gällande.

1.13. Lagen om finansiering av hållbart skogsbruk

2 §. *Finansieringsmottagare*. I paragrafens gällande 4 mom. görs ett undantag från regeln att förmyndaren är skyldig att utverka förmyndarnämndens eller domstolens tillstånd för sina åtgärder. Enligt lagrummet får förmyndaren på den omyndiges vägnar utan förmyndarnämndens eller domstolens tillstånd teckna ett sådant lån som avses i lagen om finansiering av hållbart skogsbruk.

Det är ändamålsenligt att denna undantagsbestämmelse utsträcks till att gälla samtliga fall där en intressebevakare inom ramen för sitt förordnande upptar lån av ovan nämnt slag. I paragrafen har gjorts en härtill syftande ändring. Annars skulle intressebevakaren nämligen vara tvungen att ansöka om förmyndarmyndighetens tillstånd i sådana fall då huvudmannen inte är omyndig. Det kan inte anses motiverat att förmyndarmyndigheternas förhandskontroll är strängare än normalt i de sistnämnda fallen.

1.14. Lagen om stödjande av grundtorrläggning

22 §. *Åtgärder på en huvudmans vägnar*. Denna paragraf föreslås bli ändrad av samma skäl som 2 § lagen om finansiering av hållbart skogsbruk.

1.15. Lagen om rättegången i hyresmål

29 §. Paragrafen föreslås bli så ändrad att den vars handlingsbehörighet har begränsats inte kan vara en sådan sakkunnigledamot som avses i paragrafen. Eftersom sakkunnigledamöterna är medlemmar av domstolen måste det ställas höga krav på deras omdömesgillhet. Det är inte ändamålsenligt att en person som är i den grad oförmögen att sköta sina egna angelägenheter att hans eller hennes handlingsbehörighet har begränsats skall kunna vara sakkunnigledamot.

1.16. Lagen om arbetsdomstolen

6 §. Paragrafen föreslås bli så ändrad att den vars handlingsbehörighet har begränsats inte kan vara president, arbetsdomstolsråd och ledamot samt suppleant i arbetsdomstolen. Motiveringen till detta förslag överensstämmer med den som anförs i samband med förslaget till ändring av lagen om rättegången i hyresmål.

1.17. Lagen om advokater

3 §. Paragrafens 1 mom. 3 punkten föreslås ändrad så att som advokat inte kan godkännas en person vars handlingsbehörighet har begränsats. Motiveringen till överensstämmer med den som anförs i samband med motiveringen till förslaget om ändring av 15 kap. 2 § rättegångsbalken.

9 §. Paragrafens 1 mom. föreslås ändrad så att den inte kan vara medlem av advokatförbundet vars handlingsbehörighet har begränsats. Motiveringen till detta förslag överensstämmer med den som anförs i samband med förslaget till ändring av 15 kap. 2 § rättegångsbalken.

1.18. Tingsrättslagen

6 §. Paragrafen föreslås bli så ändrad att den vars handlingsbehörighet har begränsats inte får vara nämndeman. Eftersom nämndemännen är medlemmar av domstolen måste det ställas höga krav på deras omdömesgillhet. Det är inte ändamålsenligt att en person som är till den grad oförmögen att sköta sina egna angelägenheter att hans eller hennes handlingsbehörighet har begränsats skall kunna vara nämndeman.

1.19. Lagen om skiljeförfarande

8 §. Enligt gällande 8 § lagen om skiljeförfarande får var och en som råder över sig och sin egendom vara skiljeman, om inte parterna har bestämt något annat. I paragrafen föreslås en sådan ändring att varje myndig person som inte har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet inte har begränsats kan vara skiljeman, om inte parterna har bestämt något annat. Detta ändringsförslag beaktar de verkningar som revideringen av lagstiftningen om förmynderskap får på behörighetsvillkoren för domaruppdrag, dock med bibehållande av den möjlighet som parterna enligt den gällande paragrafen har att överenskomma något annat om skiljemannen.

1.20. Lagen om företagssanering

8 §. *Utredare*. Enligt paragrafens gällande 3 mom. skall utredaren vara myndig och känd som en hederlig person. Eftersom utredaren förutsätts vara pålitlig och kapabel att sköta ekonomiska angelägenheter föreslås en sådan ändring i paragrafen att utredaren skall vara myndig och känd som hederlig, inte försatt i konkurs eller ha begränsad handlingsbehörighet.

1.21. Lagen om skuldsanering för privatpersoner

65 §. *Utredarens behörighet*. Enligt paragrafens gällande 1 mom. skall till utredare förordnas en person som är myndig och känd för att vara hederlig samt som samtycker till uppdraget. Paragrafen föreslås bli ändrad med samma motivering som 8 § lagen om företagssanering. Den som anlitas som utredare när det gäller skuldsanering för privatpersoner skall således besitta de egenskaper som nämns i det gällande lagrummet och dessutom inte vara försatt i konkurs eller ha begränsad handlingsbehörighet.

1.22. Ärvdabalken

18 kap. Om förvaltning av dödsbo

3 §. I paragrafens 2 mom. föreslås en ändring med anledning av att förmyndarnämnderna läggs ned. Det föreslås att den anmälningsskyldighet som avses i bestämmelsen utvidgas att omfatta också de fall då

en arvinges eller en testamentstagares handlingsbehörighet har begränsats.

23 kap. Om arvskifte

3 §. Hänvisningen i paragrafens 1 mom. till den nu gällande förmynderskapslagen föreslås ersatt med en hänvisning till det aktuella lagrummet i lagen om förmyndarverksamhet.

7 §. I den föreslagna lagen om förmyndarverksamhet används inte längre termerna förmyndare och god man. Det föreslås därför att de skall ersättas med termen intressebevakare.

2. Närmare bestämmelser och föreskrifter

Enligt 95 § i den föreslagna lagen om förmyndarverksamhet skall närmare bestämmelser om tillämpningen av lagen utfärdas genom förordning. Enligt 64 § i den föreslagna lagen om förmyndarverksamhet skall genom förordning bestämmas närmare om de anteckningar som skall införas i registret över förmynderskapsärenden. Enligt 66 § i lagförslaget kan genom förordning också bestämmas när en minderårigs egendom skall anses vara så ringa att intressebevakaruppdraget inte behöver skrivas in i registret över förmynderskapsärenden. Enligt 85 § i lagförslaget uppbärs för förmyndarmyndighetens prestationer avgift i enlighet med lagen om grunderna för avgifter till staten. De avgifter som uppbärs för förmyndarmyndighetens prestationer skall enligt den sistnämnda lagen bestämmas genom förordning och ministeriets beslut.

Enligt 12 § i den föreslagna lagen om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten skall närmare bestämmelser om verkställigheten av lagen vid behov utfärdas genom förordning.

Enligt 44 § i förslaget till lag om förmyndarverksamhet kan justitieministeriet ge närmare anvisningar om grunderna för arvoden som av huvudmannens medel betalas till intressebevakaren.

3. Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft den 1 december 1999. Eftersom propositionen hänförs sig till budgetpropositionen för 1999 avses den bli behandlad i samband med den. För

de åtgärder som lagarnas ikraftträdande förutsätter skall reserveras minst ett halvt år från att lagarna har antagits och stadfästs. Verkställigheten förutsätter att övervakningen av anhängiga förmynderskap och godmanskap överförs från förmyndarnämnderna till magistraterna samt att ett nytt register över förmyndarärenden inrättas. Dessutom förutsätts utbildning och information om den nya lagstiftningen.

4. Lagstiftningsordning

Förslaget till lag om förmyndarverksamhet gör det möjligt att under de förutsättningar som nämns i lagen begränsa en persons handlingsbehörighet, dvs. rättshandlingsbehörighet och rätt att råda över den egna egendomen. En sådan begränsning innebär ett ingrepp i det egendomskydd som tillkommer envar med stöd av 12 § regeringsformen. En begränsning av handlingsbehörigheten utförs dock för att skydda den enskildes egna ekonomiska intressen, alltså också dennes egendom. Ett ingrepp kan utföras endast när den enskildes viktiga intressen är i fara på grund av att han eller hon inte själv förmår att ta hand om sina ekonomiska angelägenheter. Grunden för begränsning är således acceptabel.

En begränsning av handlingsbehörigheten kan enligt lagförslaget utföras endast när den enskildes intressen inte på ett annat sätt i tillräcklig mån kan tryggas. Den enskildes handlingsbehörighet får inte heller begränsas i en vidare mån än vad som är nödvändigt för att skydda vederbörande. Begränsningen av den grundläggande rättigheten är således förenlig med proportionalitetskravet. När man därtill tar i betraktande att en begränsning av handlingsbehörigheten alltid sker genom ett domstolsbeslut kan man i vanlig lag bestämma om ett förfarande som tryggar rättssäkerheten.

Enligt 8 § regeringsformen skall i lag närmare föreskrivas om skydd för personuppgifter. Förslaget till lag om förmyndarverksamhet innehåller bestämmelser om uppgifter som skall antecknas i registret över förmynderskapsärenden (64 §), om rätt att få uppgifter ur det nämnda registret (67 §) och om bevaringen av de uppgifter som antecknats i det nämnda registret (68 §).

På ovan angivna grunder anser regeringen att förslaget till lag om förmyndarverksamhet kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning i enlighet med 66 § riksdagsordningen.

Med stöd av vad som anförs ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om förmyndarverksamhet

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §

Syftet med förmyndarverksamheten är att bevaka de personers intressen och rätt som på grund av omyndighet, sjukdom eller frånvaro eller av någon annan orsak inte själva kan sköta sina ekonomiska angelägenheter.

Om någons intresse skall bevakas i andra än ekonomiska angelägenheter skall förmyndarverksamheten handha detta till den del som anges nedan.

2 §

Omyndig är den som är under 18 år (*minderårig*) och den som har fyllt 18 år (*myndighetsåldern*) men förklarats omyndig.

3 §

En omyndigs ekonomiska och andra angelägenheter som avses i denna lag sköts av en intressebevakare.

För en myndig som behöver stöd i skötseln av sina angelägenheter kan förordnas en intressebevakare enligt vad som bestäms i denna lag. Om förordnande av intressebevakare inte är en tillräcklig åtgärd för att trygga en myndig persons intressen, kan den myndiges handlingsbehörighet begränsas så som anges nedan.

2 kap.

Intressebevakare

Intressebevakarens person

4 §

Intressebevakare för en minderårig person är vårdnadshavarna, om inte något annat bestäms nedan. Domstolen kan dock i enlighet med detta kapitel entlediga vårdnadshavaren från uppdraget att vara intressebevakare och vid behov förordna en annan person till intressebevakare för den minderårige.

Intressebevakare för den som är myndig är

den som av domstolen eller förmyndarmyndigheten har förordnats till uppdraget.

Domstolen eller förmyndarmyndigheten kan förordna flera intressebevakare och vid behov bestämma hur uppgifterna skall fördelas mellan dem.

5 §

Till intressebevakare kan förordnas en person som är lämplig för uppdraget och ger sitt samtycke. Vid lämplighetsbedömningen skall bland annat beaktas den föreslagna intressebevakarens skicklighet och erfarenhet samt uppdragets art och omfattning.

6 §

En omyndig kan inte vara intressebevakare.

Om vårdnadshavaren för ett barn är minderårig när barnet föds, blir vårdnadshavaren barnets intressebevakare när vårdnadshavaren fyller 18 år.

Förutsättningarna för förordnande av intressebevakare

7 §

Om en minderårig eller en person vars handlingsbehörighet har begränsats saknar intressebevakare på grund av att intressebevakaren avlidit eller av någon annan orsak, skall domstolen förordna en intressebevakare för honom eller henne.

Förmyndarmyndigheten skall vid behov hos tingsrätten göra en ansökan om förordnande till intressebevakare.

8 §

Om en myndig på grund av sjukdom, störningar i de psykiska funktionerna, försvagat hälsotillstånd eller av någon annan motsvarande orsak saknar förmåga att bevaka sina intressen eller sköta sådana personliga eller ekonomiska angelägenheter som kräver åtgärder, kan domstolen förordna en intressebevakare för honom eller henne. Förmyndarmyndigheten skall vid behov hos tingsrätten

göra en ansökan om förordnande till intressebevakare.

En intressebevakare kan förordnas om den som behöver intressebevakning inte motsätter sig detta. Om personen i fråga motsätter sig att en intressebevakare förordnas kan en intressebevakare likväl förordnas, om vederbörande med beaktande av sin situation och sitt behov av intressebevakning inte har tillräcklig orsak att motsätta sig åtgärden.

Ett intressebevakaruppdrag kan begränsas till en viss rättshandling, ett visst ärende eller viss egendom.

9 §

För en minderårig som har fyllt 17 år kan en intressebevakare förordnas enligt vad som anges i 8 §. Uppdraget som intressebevakare börjar i sådana fall när den minderårige fyller 18 år.

10 §

Domstolen skall förordna en intressebevakare om

1) en avliden har efterlämnat ett arv och man inte vet om det finns arvingar eller testamentstagare eller var dessa vistas eller om arvingen eller testamentstagaren av annan orsak inte kan bevaka sin rätt,

2) det i andra fall är nödvändigt att bevaka en frånvarandes rätt eller förvalta dennes egendom,

3) det beror på en framtida händelse vem egendom skall tillfalla eller om någon får egendomen i sin besittning med äganderätt först vid en senare tidpunkt och det behövs en företrädare för att bevaka den blivande ägarens intressen eller förvalta egendomen för dennas räkning, eller

4) det i ett gåvobrev eller testamente har bestämts att egendom som tillfaller mottagaren skall förvaltas av någon annan än mottagarens intressebevakare och ett förordnande av en intressebevakare att förvalta den mottagna egendomen är förenligt med mottagarens intresse.

11 §

Om en intressebevakare på grund av sjukdom eller av en orsak som nämns i 32 § 2 eller 3 mom. eller av någon annan orsak är tillfälligt förhindrad att sköta sitt uppdrag, skall domstolen förordna en ställföreträdare för denne.

På ställföreträdaren tillämpas vad som i denna lag bestäms om intressebevakare.

12 §

Förutom domstolen kan också förmyndarmyndigheten förordna en intressebevakare

1) för den vars handlingsbehörighet har begränsats och som saknar intressebevakare på grund av att intressebevakaren avlidit eller av någon annan orsak, samt

2) för den som enligt 8 eller 9 § är i behov av intressebevakning.

I de fall som avses i 1 mom. förutsätter ett förordnande av intressebevakare att den vars intresse skall bevakas förmår förstå sakens betydelse och begär att en viss person skall förordnas till intressebevakare.

Förmyndarmyndigheten kan dessutom på intressebevakarens begäran förordna en ställföreträdare för denne i de fall som avses i 11 §.

13 §

Ansökan om förordnande av intressebevakare med stöd av 12 § skall riktas till den förmyndarmyndighet som enligt 46 eller 47 § övervakar intressebevakarens verksamhet. Om förmyndarmyndigheten anser att ansökan inte kan bifallas skall den på sökandens begäran överföra ärendet till tingsrätten, om ansökan inte är uppenbart oggrundad.

Ändring i förmyndarmyndighetens beslut med anledning av en i 1 mom. avsedd ansökan får inte sökas genom besvär. Om ansökan har bifallits, får ändring i beslutet dock sökas genom besvär på den grunden att sökanden vid framförandet av begäran inte har förmått förstå sakens betydelse.

Huvudmannens ställning

14 §

Om inte annat bestäms i lag utgör ett förordnande av en intressebevakare inget hinder för huvudmannen att själv förfoga över sin egendom eller företa rättshandlingar.

Intressebevakaruppdragets upphörande

15 §

Ett intressebevakarförordnande gäller tills vidare eller den tid som anges när förordnandet ges. Om en intressebevakare har förordnats för en viss uppgift, är förordnandet i kraft tills uppgiften har fullgjorts.

Intressebevakarens uppdrag och uppdragets giltighetstid kan vid behov ändras.

16 §

Domstolen skall entlediga intressebevakaren om det visar sig att intressebevakaren är oförmögen eller olämplig att sköta uppdraget eller om det finns något annat särskilt skäl därtill.

Intressebevakaren skall likaså entledigas på egen begäran. En förälder som är vårdnadshavare för sitt minderåriga barn kan endast av särskilda skäl på egen begäran befrias från uppgiften att vara sitt barns intressebevakare.

17 §

Intressebevakarens uppdrag upphör när

- 1) intressebevakarförordnandet upphör att gälla i enlighet med 15 §,
- 2) huvudmannen dör,
- 3) intressebevakaren entledigas från uppdraget eller omyndigförklaras, eller
- 4) huvudmannen fyller 18 år i de fall då intressebevakaruppdraget grundar sig på huvudmannens minderårighet.

När intressebevakaren har en ställföreträdare, upphör dennes uppdrag när intressebevakaren och ställföreträdaren efter det hindret upphört tillsammans gör en anmälan till den förmyndarmyndighet som avses i 46 eller 47 §. Om intressebevakaren och ställföreträdaren har skilda åsikter i fråga om huruvida ställföreträdarens uppdrag har upphört, skall tingsrätten på ansökan av endera avgöra ärendet.

Domstolen skall på ansökan besluta att intressebevakarens uppdrag skall upphöra, när huvudmannen inte längre har ett behov av intressebevakning.

Om en intressebevakare har förordnats med stöd av 8 eller 9 §, skall förmyndarmyndigheten under det fjärde kalenderåret efter förordnandet på eget initiativ reda ut om det finns skäl till fortsatt intressebevakning och vid behov göra en ansökan hos tingsrätten om att uppdraget som intressebevakare skall upphöra. Utredningen skall göras på nytt vart fjärde kalenderår.

3 kap.

Begränsning av handlingsbehörigheten

18 §

Om oförmåga hos en myndig att sköta sina ekonomiska angelägenheter leder till att hans eller hennes förmögenhetsställning, utkomst eller andra viktiga intressen äventyras

och om ett förordnande av en intressebevakare inte ensamt räcker till för att trygga den myndiges intressen, kan domstolen begränsa den myndiges handlingsbehörighet genom att

1) besluta att den myndige får företa vissa rättshandlingar eller förfoga över viss egendom endast tillsammans med en intressebevakare,

2) besluta att den myndige inte är behörig att företa vissa rättshandlingar eller förfoga över viss egendom, eller genom att

3) omyndigförklara den myndige.

Ingen får omyndigförklaras om de övriga åtgärder som nämns i 1 mom. är tillräckliga för att trygga den myndiges intresse.

Handlingsbehörigheten får inte heller i övrigt begränsas mer än vad som är nödvändigt för att skydda vederbörandes intresse. Begränsningen får inte utsträckas till rättshandlingar som en omyndig enligt lag är behörig att företa. Domstolen kan emellertid av vägande skäl begränsa vederbörandes rätt att förfoga över vad denna efter begränsningsbeslutet förvärvar genom eget arbete.

19 §

En minderårigs handlingsbehörighet kan begränsas så som anges i 18 § efter att den minderårige fyllt 17 år. I sådana fall börjar begränsningen när den minderårige fyller 18 år.

20 §

När domstolen beslutar om begränsning av handlingsbehörigheten, skall den vid behov förordna en intressebevakare för huvudmannen.

21 §

Om någon har företagit en rättshandling, som han eller hon inte har varit behörig att företa på grund av en begränsning av handlingsbehörigheten, gäller om rättshandlingens bindande verkan, återbetalning av prestationer och ersättning av prestationers värde eller av skada vad som bestäms i 26—28 §.

22 §

Ett beslut varigenom någons handlingsbehörighet har begränsats gäller tills vidare eller den tid som anges i beslutet.

Begränsningen eller dess giltighetstid kan ändras på grund av förändrade förhållanden eller av någon annan orsak. Begränsningen

skall upphävas när den inte längre är nödvändig.

Vad som anges i 17 § 4 mom. skall iakttas i tillämpliga delar även om någons handlingsbehörighet har begränsats.

4 kap.

Den omyndiges ställning

23 §

En omyndig har inte rätt att själv förfoga över sin egendom, ingå avtal eller företa andra rättshandlingar, om inte annat bestäms i lag.

Om inte annat bestäms i lag får den som har förklarats omyndig och kan förstå sakens betydelse själv besluta om ärenden som gäller honom eller henne.

24 §

En omyndig får företa rättshandlingar som med beaktande av omständigheterna är sedvanliga och av mindre betydelse.

En gåva eller gåvoutfästelse som gäller lös egendom och som utan intressebevakarens medverkan har givits en omyndig är bindande för givaren, om den omyndige har förstått sakens betydelse.

25 §

En omyndig har rätt att förfoga över sin under omyndigheten förvärvade arbetsinkomst samt över egendom som intressebevakaren i enlighet med 38 § har ställt till den omyndiges förfogande. Den omyndige har rätt att bestämma även över avkastningen av den ovan nämnda egendomen samt det som har kommit i stället för egendomen.

Om den omyndige utövar förfoganderätten klart i strid med sina intressen eller om en sådan risk uppenbart föreligger, kan intressebevakaren överta förvaltningen av egendom som avses i 1 mom. såvida det är nödvändigt för att skydda den omyndiges intresse. Om åtgärden gäller den omyndiges arbetsinkomst skall förmyndarmyndighetens samtycke inhämtas.

26 §

En rättshandling som en omyndig inte har haft rätt att företa blir inte bindande för den omyndige om inte intressebevakaren har givit sitt samtycke.

En rättshandling som en omyndig har företagit blir bindande för den omyndige om intressebevakaren eller den omyndige själv godkänner den efter att ha blivit myndig.

En omyndigs rätt att upprätta ett testamente regleras i ärvdabalken.

27 §

Om en omyndig har företagit en rättshandling utan nödvändigt samtycke av intressebevakaren har avtalsparten rätt att dra sig ur avtalet så länge det inte har godkänts eller fullgjorts på behörigt sätt.

Om den med vilken rättshandlingen företogs visste att den andra parten var omyndig, har den förstnämnde likväl inte rätt att dra sig ur avtalet under den tid inom vilken samtycke enligt avtal skall inhämtas eller som rimligen åtgår till inhämtandet. En part kan emellertid dra sig ur en rättshandling så som anges i 1 mom. om parten hade anledning att anta att den omyndige trots omyndigheten var behörig att företa rättshandlingen.

Den omyndige eller intressebevakaren skall underrättas om att en part drar sig ur en rättshandling.

28 §

Om en rättshandling som en omyndig har företagit utan nödvändigt samtycke inte blir bindande, skall vardera parten återställa vad som mottagits på grund av rättshandlingen eller, om detta inte är möjligt, ersätta värdet därav. Den omyndige är dock inte skyldig att ge mera i ersättning än vad som har använts för den omyndiges skäliga utkomst eller vad som i övrig har gagnat den omyndige.

Om vardera parten i en rättshandling är omyndig och om en part inte kan återställa vad som mottagits på grund av rättshandlingen, skall parten som ersättning betala ett belopp som för båda parterna kan betraktas som skäligt. När ersättningsbeloppet uppskattas skall vardera partens ställning då rättshandlingen företogs, förhållandena därefter samt andra omständigheter beaktas.

Om en omyndig har fått till stånd en rättshandling genom en uppsåtlig, straffbar gärning skall därigenom uppkommen skada, oberoende av gärningsmannens tillräknelighet samt utan hinder av 1 och 2 mom., ersättas med tillämpning av skadeståndslagen (412/1974).

5 kap.

Intressebevakarens ställning och uppgifter*Företrädande av huvudmannen*

29 §

En intressebevakare är behörig att företräda sin huvudman vid rättshandlingar som gäller huvudmannens egendom och ekonomiska angelägenheter, om domstolen inte har beslutat annat när uppdraget gavs eller om något annat inte föreskrivs.

Om domstolen så förordnar, har intressebevakaren rätt att företräda huvudmannen också i ärenden som gäller huvudmannens person, om huvudmannen inte kan förstå sakens betydelse. Intressebevakaren har dock inte rätt att med stöd av ett sådant förordnande företräda huvudmannen i ett ärende varom annat bestämts.

Intressebevakaren är inte behörig att på huvudmannens vägnar samtycka till äktenskap eller adoption, erkänna faderskap, godkänna ett erkännande av faderskap, upprätta eller återkalla ett testamente eller företräda huvudmannen i andra sådana ärenden som på ett jämförbart sätt är personliga.

Om intressebevakarens rätt att föra huvudmannens talan vid domstolar och myndigheter bestäms särskilt.

30 §

Om en huvudman har flera intressebevakare skall dessa tillsammans sköta intressebevakaruppdraget, såvida domstolen inte har beslutat fördela uppgifterna mellan dem.

Om någon av intressebevakarna inte på grund av en resa, sjukdom eller av någon annan orsak kan delta i beslutsfattandet och dröjsmål med beslutet skulle medföra olägenhet, är denna intressebevakares samtycke inte nödvändigt i ärendet. I ärenden som är av avsevärd betydelse för huvudmannen kan intressebevakarna dock fatta endast ett gemensamt beslut, om inte huvudmannens fördel uppenbart kräver annat.

Om intressebevakarna inte är eniga i ett ärende där de skall fatta ett gemensamt beslut och dröjsmål med beslutet skulle medföra olägenhet, kan en intressebevakare begära ett beslut av förmyndarmyndigheten om vems åsikt som skall följas. Ett sådant beslut skall sökas hos den förmyndarmyndighet som enligt 46 eller 47 § övervakar intresse-

bevakarens verksamhet.

31 §

En fordran som ingår i den egendom som förvaltas av en intressebevakare kan betalas endast till intressebevakaren eller till huvudmannens konto som intressebevakaren anvisar. Också en till huvudmannen gjord betalning är likväl giltig om gäldenären inte visste och med beaktande av omständigheterna inte borde ha vetat att betalningen borde ha gjorts till intressebevakaren.

Om huvudmannen har ett konto i ett kreditinstitut, skall intressebevakaren meddela institutet vem eller vilka som får lyfta de medel som finns på kontot.

32 §

En intressebevakare får inte skänka bort egendom som tillhör huvudmannen.

En intressebevakare får inte företräda huvudmannen när motparten är intressebevakaren själv, intressebevakarens make eller någon annan intressebevakare närstående person eller någon som intressebevakaren företräder. Om syskon har en gemensam intressebevakare är denne dock behörig att företräda syskonen vid arvskifte, om inte syskonens intressen är motstridiga på grund av yrkanden som har framställts vid skiftet eller andra omständigheter som har samband med skiftet.

Vad som bestäms i 2 mom. skall också iakttas då intressebevakarens och huvudmannens intressen av någon annan orsak kan bli motstridiga.

33 §

En intressebevakare som i enlighet med 10 § har förordnats för en frånvarande person får inte förrän tre år har förflutit sedan man senast hade vetskap om den frånvarande sälja dennes egendom, om inte försäljningen är nödvändig för betalning av en skuld, för boutredning, för förhindrande av att egendom förstörs eller av någon annan motsvarande orsak. En intressebevakare som i enlighet med 10 § har förordnats att bevaka en blivande ägares intressen har inte rätt att sälja egendom som har ställts under intressebevakarens översikt, om inte försäljningen är påkallad av någon orsak som nämns ovan.

En intressebevakare som avses i 1 mom. får företräda en arvinge eller testamentstagare i frågor som gäller delgivning eller klander av testamente, men intressebevakaren är

inte behörig att på arvingens eller testamentstagarens vägnar förhindra att dennas rättigheter preskriberas.

Rättshandlingar som en intressebevakare som förordnats att bevaka en frånvarande persons eller blivande ägares rätt företar med stöd av sitt förordnande är giltiga, även om egendomen tillfaller någon annan än den som intressebevakaren förordnats att företräda.

34 §

Om inte annat bestäms i lag har intressebevakaren inte rätt att på huvudmannens vägnar utan förmyndarmyndighetens tillstånd

1) avyttra eller mot vederlag förvärva fast egendom eller sådan arrende- eller annan nyttjanderätt jämte byggnader som utan markägarens hörande kan överlåtas till tredje man,

2) pantsätta huvudmannens egendom eller på annat sätt grunda panträtt i egendomen,

3) överlåta nyttjanderätten till fast eller annan i 1 punkten avsedd egendom för en längre tid än fem år eller för en längre tid än ett år efter att huvudmannen blivit myndig,

4) uppta annat lån än statsgaranterat studielån, ingå växelförbindelser eller överta ansvar för annans skuld,

5) börja idka näring för huvudmannens räkning,

6) avtala om bildande av eller delaktighet i ett öppet bolag eller kommanditbolag,

7) avstå från arv eller överlåta huvudmannens arvsandel,

8) avtala om samförvaltning av dödsbo,

9) avtala om avvittring eller arvskifte som förrättas utan sådan skiftesman som avses i 23 kap. ärvdabalken,

10) avyttra eller mot vederlag förvärva aktier eller andelar som berättigar till besittning av en lägenhet eller sådan bostadsrätt som avses i lagen om bostadsrättsbostäder (650/1990),

11) genom ett tidsbundet avtal överlåta nyttjanderätten till en bostadslägenhet vars besittning grundar sig på sådan rätt som avses i 10 punkten, för en längre tid än fem år eller för en längre tid än ett år från den tidpunkt då huvudmannen blir myndig,

12) sälja eller låta avverka skog till försäljning, till försäljning ta eller överlåta rätt att ta sten, grus, sand, lera, torv eller jord på huvudmannens mark, om detta inte sker i

enlighet med en av förmyndarmyndigheten godkänd plan för förvaltningen av egendomen, eller

13) mot vederlag förvärva i 2 § lagen om värdepappersföretag (579/1996) avsedda investeringsobjekt eller andelar i sammanslutningar, med följande undantag:

a) masskuldebrev som staten, en kommun eller en samkommun har emitterat,

b) värdepapper med vilka offentlig handel bedrivs enligt 1 kap. 3 § värdepappersmarknadslagen (495/1989),

c) andelar i en placeringsfond vars kapital till minst tre fjärdedelar har placerats i sådana masskuldebrev eller värdepapper som nämns i underpunkterna a och b,

d) sådana investeringsobjekt som kan jämföras med i a-c underpunkten avsedda investeringsobjekt och som nämns i förordning, samt

e) sådana aktier och andelar som i huvudsak medför rätt att erhålla nyttigheter eller tjänster som vanligen används i hushåll, om andelen inte är förenad med personligt ansvar för sammanslutningens skulder.

Tillstånd skall sökas hos den förmyndarmyndighet som enligt 46 eller 47 § övervakar intressebevakarens verksamhet. Om tillstånd söks för en rättshandling som företas på en minderårig persons vägnar skall förmyndarmyndigheten bereda en minderårig som fyllt 15 år tillfälle att bli hörd, om inte den minderåriges ståndpunkt klart framgår av ansökningshandlingarna. På hörande av en part tillämpas i övrigt lagen om förvaltningsförfarande (598/1982).

Om intressebevakaren har fått tillstånd för verksamhet eller uppdrag som avses i 1 mom. 5 eller 6 punkten, ger detta intressebevakaren rätt att utan hinder av 1 mom. företa de rättshandlingar som rörelsens eller näringsverksamhetens art kräver.

35 §

Förmyndarmyndigheten kan bevilja tillstånd enligt 34 §, om den rättshandling eller åtgärd som tillståndsansökan avser är förenlig med huvudmannens intressen. Härvid skall beaktas vad som i 37—41 § bestäms om förvaltningen av egendomen.

36 §

En rättshandling som intressebevakaren inte var behörig att företa binder inte huvudmannen.

En rättshandling som intressebevakaren

har företagit utan behövt tillstånd binder inte huvudmannen, om inte den förmyndarmyndighet hos vilken tillstånd borde ha sökts i efterhand på ansökan av intressebevakaren godkänner rättshandlingen. Om avtalspartens rätt att dra sig ur avtalet gäller härvid i tillämpliga delar 27 § 2 mom.

Om en rättshandling som intressebevakaren har företagit inte är bindande enligt 1 mom., gäller beträffande intressebevakarens skyldighet att ersätta den skada som åsamkats avtalsparten i tillämpliga delar 25 § lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrätens område (228/1929).

Egendomsförvaltning

37 §

Intressebevakaren skall förvalta huvudmannens egendom så att egendomen och avkastningen därav kan användas till nytta för huvudmannen och för att tillgodose huvudmannens personliga behov. I sitt uppdrag skall intressebevakaren samvetsgrant bevaka huvudmannens rättigheter och främja huvudmannens bästa.

Intressebevakaren skall överta besittningen av den egendom som intressebevakaren skall förvalta till den del det är nödvändigt för att skydda huvudmannens intressen. Intressebevakaren har vid behov rätt till handräckning i enlighet med 40 § polislagen (493/1995). Egendom som huvudmannen fritt får förfoga över får intressebevakaren dock inte ta i sin besittning mot huvudmannens vilja.

38 §

Huvudmannen skall få förfoga över den egendom som han eller hon behöver för sitt personliga bruk. Till huvudmannens disposition skall ställas så mycket kontanta medel som med beaktande av huvudmannens behov och övriga omständigheter bör anses skäligt. Intressebevakaren kan låta huvudmannen förfoga över även annan denne tillhörig egendom, om detta är förenligt med huvudmannens intresse.

Om huvudmannen vill ge en gåva som med hänsyn till omständigheterna är sedvanlig och av ringa ekonomisk betydelse, skall intressebevakaren se till att givarens avsikt kan uppfyllas.

39 §

Intressebevakaren skall bevara den egendom som huvudmannen under den tid intres-

sebevakningen fortgår eller därefter behöver för sitt boende eller för idkande av näring eller som i övrigt har särskilt värde för huvudmannen.

Ovrig egendom, som inte används för huvudmannens uppehälle eller andra behov, skall placeras på ett tillräckligt värdebeständigt sätt och så att den ger skälig avkastning.

Intressebevakaren skall på begäran upplysa huvudmannen om dennas ekonomiska ställning samt om de åtgärder som intressebevakaren har vidtagit vid förvaltningen av egendomen.

40 §

Förmyndarmyndigheten kan bestämma att intressebevakaren skall göra upp en riktig plan för förvaltning och användning av egendomen och visa upp planen hos förmyndarmyndigheten för godkännande, om det skall anses nödvändigt med beaktande av egendomens art och mängd samt övriga omständigheter. Förvaltningsplanen skall upprättas med beaktande av vad som i 37—39 § bestäms om egendomsförvaltning.

Planen för egendomsförvaltningen kan vid behov ändras eller kompletteras.

41 §

Har någon överlåtit egendom genom gåva eller testamente med föreskrifter om hur egendomen skall förvaltas, skall föreskrifterna följas utan hinder av vad som bestäms i detta kapitel.

Domstolen kan dock på ansökan av intressebevakaren besluta att egendomen skall förvaltas i enlighet med denna lag, om det är uppenbart att givarens avsikt på grund av ändrade förhållanden eller av någon annan orsak inte kan uppfyllas genom föreskrifterna om förvaltningen av egendomen.

Omvårdnaden om huvudmannen

42 §

En intressebevakare som har förordnats för en person som har uppnått myndig ålder skall se till att huvudmannen får sådan vård, omvårdnad och rehabilitering som med tanke på huvudmannens behov och förhållanden samt med beaktande av huvudmannens önskemål skall anses lämplig.

Hörande av huvudmannen

43 §

Innan intressebevakaren fattar beslut i ett ärende som hör till uppdraget skall intressebevakaren ta reda på huvudmannens åsikt, om saken kan anses vara viktig för huvudmannen och hörandet kan ske utan betydande svårigheter.

Det är dock inte nödvändigt att höra huvudmannen om denne inte kan förstå sakens betydelse.

Om huvudmannen är minderårig skall även vårdnadshavaren tillfrågas så som bestäms i 1 mom.

Intressebevakarens arvode och kostnadsersättning

44 §

En minderårigs förälder och en vårdnadshavare som är den minderåriges intressebevakare har rätt att av den minderåriges medel få ersättning för nödvändiga kostnader.

En 18 år fylld persons intressebevakare och en annan för en minderårig förordnad intressebevakare än en sådan som avses i 1 mom. har rätt att av huvudmannens medel få ersättning för nödvändiga kostnader samt ett arvode som är skäligt i förhållande till uppdragets art och omfattning samt huvudmannens tillgångar.

Justitieministeriet kan ge närmare anvisningar om arvodesgrunderna.

Skadeståndsskyldighet

45 §

En intressebevakare som i sitt uppdrag uppsåtligt eller av oaktsamhet har åsamkat huvudmannen skada är skyldig att ersätta skadan.

På jämkning av skadestånd och fördelning av skadeståndsansvaret mellan två eller flera skadeståndsskyldiga tillämpas 2 och 6 kap. skadeståndslagen. Om en sådan allmän intressebevakare som avses i lagen om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten (/) har åsamkat skada skall på skadeståndsansvaret dessutom tillämpas 3 och 4 kap. skadeståndslagen.

Huvudmannen är inte skyldig att ersätta skada som intressebevakaren har orsakat när han har handlat för huvudmannens räkning.

6 kap.

Övervakningen av intressebevakarens verksamhet*Tillsynsmyndighet*

46 §

Förmyndarmyndigheten skall övervaka intressebevakarens verksamhet. Övervakningen ankommer på den förmyndarmyndighet inom vars verksamhetsområde den som har en intressebevakare har sin hemkommun enligt lagen om hemkommun (201/1994).

Om den som har en intressebevakare inte har hemkommun i Finland, ankommer övervakningen på den förmyndarmyndighet inom vars verksamhetsområde den som har intressebevakare huvudsakligen vistas.

Om intressebevakningen gäller en frånvarande persons eller blivande ägares andel i ett dödsbo ankommer övervakningen på den förmyndarmyndighet som enligt 1 mom. hade varit behörig att övervaka en för arvlåtaren förordnad intressebevakares verksamhet. Om någons intressen annars skall bevakas med stöd av 10 §, är den förmyndarmyndighet behörig inom vars verksamhetsområde behovet av intressebevakning framkommer.

Om det inte finns någon sådan förmyndarmyndighet som övervakningen ankommer på enligt 1 eller 2 mom. skall Helsingfors magistrat övervaka intressebevakarens verksamhet.

47 §

Om intressebevakaruppdraget har inskrivits i registret över förmyndarskapsärenden skall övervakningen utan hinder av 46 § skötas av den förmyndarmyndighet som enligt 46 § var skyldig att övervaka intressebevakarens verksamhet då uppdraget registrerades.

Den förmyndarmyndighet på vilken övervakningen enligt 1 mom. ankommer kan överföra den till en annan förmyndarmyndighet, om den vars intressen skall bevakas har hemkommun inom den sistnämnda myndighetens verksamhetsområde eller om överföringen av någon annan orsak är nödvändig för övervakningen. Före överföringen skall intressebevakaren och den övertagande förmyndarmyndigheten höras.

Andring i beslut varmed övervakningen överförts kan inte sökas genom besvär.

Egendomsförteckning

48 §

Intressebevakaren skall inom tre månader från uppdragets början till förmyndarmyndigheten ge in en förteckning över huvudmannens tillgångar och skulder som intressebevakaren skall förvalta. I förteckningen skall även uppges den egendom som huvudmannen med stöd av 38 § 1 mom. får förfoga över. Om huvudmannen senare förvärvar egendom som skall förvaltas av intressebevakaren, skall en förteckning över denna inlämnas inom en månad från förvärvet. Skyldigheten att ge in en sådan förteckning inbegriper likväl inte sådana periodiska prestationer som huvudmannen får med stöd av en rättighet som antecknats i förteckningen.

När huvudmannen blir delägare i ett dödsbo skall intressebevakaren tillställa förmyndarmyndigheten en kopia av bouppteckningsinstrumentet inom en månad från bouppteckningen.

Vad som bestäms i 1 mom. gäller inte en förälder som är intressebevakare för sitt minderåriga barn, när den minderåriges egendom är ringa. Förmyndarmyndigheten kan på intressebevakarens ansökan förlänga den i 1 mom. föreskrivna tiden, om detta är nödvändigt på grund av egendomens storlek eller någon annan orsak.

49 §

Intressebevakaren skall i den förteckning som avses i 48 § försäkra att de uppgifter han eller hon har lämnat är riktiga och att ingenting avsiktligt har utelämnats. Domstolen kan ålägga intressebevakaren att styrka sina uppgifter under ed eller med stöd av försäkran, om förmyndarmyndigheten kräver det.

Redovisningsskyldighet

50 §

En intressebevakare som ålagts att förvalta egendom är skyldig att föra bok över huvudmannens tillgångar och skulder samt över vad som hänt under redovisningsperioden.

Om uppdraget innefattar annat än egendomsförvaltning är intressebevakaren skyldig att göra anteckningar som gör det möjligt att redogöra för de åtgärder som vidtagits med anledning av förordnandet.

51 §

En intressebevakare som avses i 50 § 1 mom. skall årligen ge in en redovisning till förmyndarmyndigheten (*årsredovisning*). Förmyndarmyndigheten kan besluta att redovisningsperioden är någon annan ettårsperiod än kalenderåret, om detta med hänsyn till egendomsförvaltningen och bokföringen eller revisionen är ändamålsenligt.

Årsredovisningen skall ges in inom tre månader efter redovisningsperiodens utgång. Om intressebevakaruppdraget började under den senare hälften av redovisningsperioden, kan förmyndarmyndigheten besluta att redovisningen skall ges i samband med följande årsredovisning.

Om intressebevakaren på grund av sjukdom eller uppdragets omfattning eller av någon motsvarande orsak inte förmår eller har förmått ge in årsredovisningen inom föreskriven tid, kan förmyndarmyndigheten på ansökan förlänga tiden.

En intressebevakare för en minderårig är inte skyldig att ge in en årsredovisning för ett uppdrag som inte har krävt inskrivning i registret över förmynderskapsärenden.

52 §

En intressebevakare vars uppdrag upphör eller begränsas är skyldig att utan dröjsmål till förmyndarmyndigheten ge in en redovisning över egendomsförvaltningen för den föregående oredovisade perioden (*slutredovisning*). En intressebevakare för en minderårig är emellertid inte skyldig att ge in någon slutredovisning om uppdraget inte har varit sådant att det har skrivits in i registret över förmynderskapsärenden.

53 §

Om det av förteckningen över egendomen eller av årsredovisningen framgår att huvudmannen inte har någon egendom eller att den egendom som intressebevakaren förvaltar är ringa, kan förmyndarmyndigheten för viss tid eller tills vidare befria intressebevakaren från den årliga redovisningsskyldigheten eller bestämma att redovisningsperioden skall vara längre än ett år. Sådan befrielse eller förlängning av redovisningsperiod kan dock inte beviljas om huvudmannen har betydande skulder och intressebevakaren skall sköta betalningen av dem. Förmyndarmyndigheten kan vid behov ändra ett beslut som avses ovan.

54 §

I samband med årsredovisningen och slutredovisningen skall också de verifierat som behövs lämnas in för granskning. Verifikaten återlämnas till intressebevakaren efter granskningen.

Intressebevakaren är skyldig att bevara de verifierat som hör till redovisningen ända tills tiden för väckande av talan enligt 61 § 1 mom. har löpt ut eller om talan har väckts tills saken har avgjorts och avgörandet har vunnit laga kraft. Därefter har huvudmannen, dennes rättsinnehavare eller en ny intressebevakare rätt att få verifikaten i sin besittning.

55 §

Av årsredovisningen och slutredovisningen skall framgå huvudmannens tillgångar och skulder vid ingången och utgången av redovisningsperioden, vilka förändringar som har skett under redovisningsperioden och vilka betydande åtgärder som vidtagits på huvudmannens vägnar samt övriga motsvarande åtgärder som intressebevakaren har vidtagit vid förvaltningen av egendomen. Uppgifterna skall ges på ett sådant sätt att förmyndarmyndigheten med stöd av redovisningen kan övervaka hur egendomen förvaltas och hur förvaltningsplanen följs.

I redovisningen skall även uppges den egendom som intressebevakaren under redovisningsperioden ställt till huvudmannens förfogande.

Om huvudmannen har föräldrarna, maken, ett barn eller någon annan närstående person som sin intressebevakare, kan förmyndarmyndigheten besluta att redovisningen för den egendom som intressebevakaren förvaltar eller för en del av egendomen får vara allmänt hållen, om detta kan anses tillräckligt med hänsyn till det slag av egendom som intressebevakaren förvaltar. Av redovisningen skall dock framgå hur egendomen har förändrats under redovisningsperioden.

56 §

När förmyndarmyndigheten har fått års- eller slutredovisningen skall den utan dröjsmål granska hur egendomen har förvaltats, om skäligen medel har ställts till huvudmannens disposition och om redovisningen är rätt uppgjord.

Intressebevakaren skall på begäran ge förmyndarmyndigheten alla nödvändiga uppgifter, verifierat och handlingar rörande uppdraget

get samt förete de värdepapper som intressebevakaren förvaltar.

Förmyndarmyndighetens tvångsmedel

57 §

Om intressebevakaren underlåter att ge in vederbörliga redovisningar, förteckningar eller verifierat eller en begärd utredning eller underlåter att uppgöra en sådan förvaltningsplan som förmyndarmyndigheten har ålagt denne att göra upp kan förmyndarmyndigheten ålägga intressebevakaren att vidta den försummade åtgärden och förena beslutet med vite eller hot om att åtgärden utförs på den försumliges bekostnad.

När förmyndarmyndigheten förordnar att hotet om tvångsutförande skall verkställas kan den vid vite förplikta intressebevakaren att till den som utför åtgärden överlämna de verifierat och handlingar som behövs för att uppdraget skall kunna utföras.

På ärenden som gäller vite och hot om tvångsutförande tillämpas i övrigt viteslagen (1113/1990).

Tryggande av huvudmannens intressen

58 §

Om tryggheten av huvudmannens intressen förutsätter en åtgärd som intressebevakaren inte har vidtagit, kan domstolen på ansökan av förmyndarmyndigheten, huvudmannen själv eller någon annan som avses i 72 § 1 och 2 mom. förordna att en annan intressebevakare skall ombesörja att åtgärden vidtas. Domstolen kan på motsvarande sätt förordna en annan intressebevakare, om det visar sig finnas skäl att väcka talan mot intressebevakaren innan dennes uppdrag har upphört.

Åtgärder då intressebevakaruppdraget upphör

59 §

Intressebevakaren är när uppdraget upphör skyldig att utan dröjsmål överlåta den förvaltade egendomen till sin huvudman, till den nya intressebevakaren eller till någon annan som är berättigad att ta emot egendomen.

När intressebevakarens uppdrag upphör på grund av att huvudmannen avlidit och egendomen inte utan dröjsmål kan överlåtas till bodelägnas samförvaltning, kan intressebevakaren överlåta egendomen för att förvaltas

av en sådan bodelägare som enligt 18 kap. 3 § ärvdabalken kan förvalta boets egendom. Intressebevakaren skall underrätta de bodelägare vars vistelseort och identitet är kända om överlåtelsen av egendomen.

60 §

När intressebevakarens uppdrag har upphört och förmyndarmyndigheten har granskat slutredovisningen, skall den framställa sina anmärkningar över redovisningen samt ge en kopia av slutredovisningen till den som har rätt att ta emot egendomen. Den sistnämnda har på begäran rätt att av intressebevakaren få till påseende de verifikat som hänför sig till årsredovisningarna och slutredovisningen.

Intressebevakaren kan vid vite åläggas att visa upp verifikaten, enligt vad som bestäms i 57 §.

61 §

Skadeståndstalan som grundar sig på intressebevakarens verksamhet skall anhängiggöras inom ett år från det att förmyndarmyndigheten i enlighet med 60 § har överlämnat de handlingar som gäller intressebevakningen till den som varit berättigad att ta emot dem. När det är fråga om en sådan intressebevakare som nämns i 50 § 2 mom., räknas tiden för väckande av talan dock från det att intressebevakaren har avgivit en sådan redogörelse som avses i nämnda moment till den som varit berättigad att ta emot utredningen.

Den i 1 mom. nämnda tiden för väckande av talan tillämpas dock inte, om skadeståndstalan grundar sig på en omständighet som inte framgår av redovisningarna.

Om intressebevakaren har åsamkat huvudmannen skada genom ett brott och tiden för väckande av åtal för brottet är längre än den som nämns i 1 mom., kan ett skadeståndsyrkande framställas under den tid som gäller för väckande av åtal.

62 §

En skadeståndstalan som grundar sig på en omständighet som framgår av redovisningen kan inte väckas, om den som har haft rätt att ta emot redovisningen, efter att ha fått de handlingar som nämns i 60 §, skriftligen har godkänt intressebevakarens verksamhet eller i övrigt skriftligen meddelat att han eller hon inte kommer att kräva skadestånd.

63 §

Om intressebevakaren har avlidit gäller i fråga om dödsbodelägarnas, boutredningsmannens och konkursboets skyldigheter i tillämpliga delar bestämmelserna om intressebevakare i detta kapitel.

Den som det åligger att förvalta dödsboet skall utan dröjsmål underrätta förmyndarmyndigheten om intressebevakarens död samt förvalta huvudmannens egendom så länge den är i boets besittning.

Vad som förskrivs i 1 och 2 mom. tillämpas likväl inte, om intressebevakaren var en allmän intressebevakare.

7 kap.

Registrering av intressebevakning

64 §

Registret över förmynderskapsärenden är ett riksomfattande register för övervakningen av intressebevakarna samt för tryggnad av tredje mans rätt. I registret förs enligt vad som närmare bestäms genom förordning in uppgifter om intressebevakaren och dennes huvudman samt sådana uppgifter om intressebevakningen som är nödvändiga för registrets användningsändamål.

Förmyndarmyndigheten svarar för uppdateringen av registret med avseende på de intressebevakaruppdrag som den utövar tillsyn över. Förmyndarmyndigheten beslutar om utlämnande av uppgifter ur registret.

Befolkningsregistercentralen svarar för registrets allmänna funktioner och koordineringen av dem samt för de övriga allmänna åligganden som ankommer på registerföraren.

Till registret över förmynderskapsärenden kan från befolkningsdatasystemet överföras för registrets upprätthållande nödvändiga personuppgifter och övriga uppgifter jämte ändringar i dem.

65 §

Intressebevakning och begränsning av handlingsbehörigheten skall skrivas in i registret när

- 1) en intressebevakare förordnas för en myndig person,
- 2) en myndig persons handlingsbehörighet begränsas,
- 3) någon annan än en förälder förordnas till intressebevakare för en minderårig,
- 4) en intressebevakare förordnas för en

minderårig med stöd av 9 § eller en minderårig persons handlingsbehörighet begränsas med stöd av 19 §.

5) en intressebevakare förordnas för en frånvarande person eller blivande ägare.

Intressebevakning skall dock inte skrivas in i registret över förmynderskapsärenden, om intressebevakarens uppdrag inte omfattar egendomsförvaltning eller bevakning av någons rätt i ett oskiftat dödsbo.

När domstolen fattar ett beslut som innebär att intressebevakning skall skrivas in i registret över förmynderskapsärenden, skall den underrätta den förmyndarmyndighet som övervakar intressebevakarens verksamhet om saken.

66 §

En intressebevakning skall skrivas in i registret över förmynderskapsärenden även när förmyndarmyndigheten får kännedom om att

1) en minderårig är delägare i ett dödsbo och hans eller hennes andel i boets tillgångar inte är ringa eller att

2) en minderårig har egendom som förvaltas av en intressebevakare och egendomen inte är ringa.

Om särskilda skäl föreligger, skall en intressebevakning som avses i 1 mom. skrivas in i registret över förmynderskapsärenden även om beloppet av tillgångarna i egendomen eller i dödsboandelen är ringa.

Genom förordning kan bestämmas när beloppet av tillgångarna skall anses ringa.

67 §

Om inte annat följer av 68 § har envar rätt att ur registret över förmynderskapsärenden få uppgifter om huruvida en viss person har en intressebevakare, vem som är intressebevakare för en viss person, vilket uppdrag intressebevakaren har samt om någons handlingsbehörighet har begränsats och på vilket sätt. Personbeteckningar får dock ges ut endast till den som behöver dem för att bevaka sina intressen och rättigheter eller sköta sina åligganden.

Var och en har rätt att enligt vad som särskilt bestäms om skydd för personuppgifter få veta vilka uppgifter om honom eller henne själv som har registrerats i registret över förmynderskapsärenden.

En intressebevakare har rätt att få veta vad som har registrerats om uppdraget eller huvudmannen.

Statliga och kommunala myndigheter samt

Folkpensionsanstalten har rätt att få för skötseln av sina åligganden behövliga uppgifter ur registret över förmynderskapsärenden.

68 §

Uppgifterna i registret över förmynderskapsärenden skall bevaras i tio år räknat från den dag då intressebevakningen upphört.

Efter att intressebevakningen upphört har endast den rätt att med stöd av 67 § 1 mom. få uppgifter ur registret över förmynderskapsärenden som behöver dem för att bevaka sina intressen och rättigheter eller sköta sina åligganden.

8 kap.

Bestämmelser om rättegångsförfarandet

69 §

Ett ärende som gäller förordnande av intressebevakare eller begränsning av en persons handlingsbehörighet anhängiggörs vid tingsrätten genom ansökan.

70 §

Om inte annat bestäms nedan skall ett ärende som gäller förordnande av intressebevakare eller begränsning av en persons handlingsbehörighet anhängiggöras vid den tingsrätt inom vars domkrets den vars intressen skall bevakas har sin hemkommun eller, om personen i fråga inte har hemkommun i Finland, inom vars domkrets han eller hon huvudsakligen vistas.

Ett ärende som gäller förordnande av intressebevakare för att bevaka en frånvarande persons rätt i ett dödsbo skall anhängiggöras vid den tingsrätt som är laga domstol i ärenden som gäller kvarlåtenskapen. Om ett förordnande av intressebevakare i övrigt söks med stöd av 10 § i denna lag skall ärendet anhängiggöras vid den tingsrätt inom vars domkrets den frånvarande personen har egendom eller där behovet av intressebevakning har framkommit på något annat sätt.

Om det inte finns någon annan domstol i Finland där ärendet kan anhängiggöras, kan det anhängiggöras vid Helsingfors tingsrätt.

71 §

Om ansökan gäller förordnande av intressebevakare för en rättegång kan ärendet även anhängiggöras vid den tingsrätt där rättegången är eller kommer att bli an-

hängig.

72 §

En ansökan om förordnande av intressebevakare och en ansökan om begränsning av en persons handlingsbehörighet kan göras av förmyndarmyndigheten eller av den vars intressen skall bevakas eller dennas intressebevakare, förälder, make, barn eller av någon annan närstående person.

Ett ärende som gäller förordnande av intressebevakare för en minderårig kan även anhängiggöras av den minderåriges vårdnadshavare eller ett i 6 § socialvårdslagen (710/1982) avsett organ.

När en intressebevakare behövs för att bevaka en frånvarande persons eller blivande ägares rätt i ett dödsbo, skall boutredningsmannen, en annan boförvaltare, en skiftesman eller en bodeläggare göra en ansökan hos tingsrätten om förordnande av en intressebevakare. Om en frånvarande persons angelägenheter av andra orsaker måste skötas kan ansökan förutom av dem som avses i 1 mom. göras även av den vars intresse eller rätt berörs.

73 §

I ett ärende som gäller förordnande av en intressebevakare för en minderårig skall den minderåriges vårdnadshavare och den minderåriga, om denne har fyllt 15 år, beredas tillfälle att bli hörda.

I ett ärende som gäller förordnande av intressebevakare för en myndig person, skall den vars intressen skall bevakas samt, om det med beaktande av förhållandena inte är uppenbart onödigt, dennes make beredas tillfälle att bli hörda.

Tillfälle att bli hörd behöver dock inte beredas, om delgivningen skall ske genom domstolens kungörelse i enlighet med 11 kap. 9 § rättegångsbalken.

74 §

I ett ärende som gäller begränsning av handlingsbehörigheten skall domstolen personligen höra den var intressen skall bevakas. Ärendet kan dock avgöras utan att vederbörande hörs personligen, om ansökan genast avslås så som ogrundad eller om hörandet med hänsyn till vederbörandes tillstånd är omöjligt eller medför oskäligen olägenhet för honom eller henne.

Om den som skall höras inte utan avsevärd svårighet kan infinna sig vid samman-

trädet eller om det finns andra särskilda skäl, kan hörandet också ske utom huvudförhandlingen.

75 §

Förmyndarmyndigheten skall beredas tillfälle att bli hörd i ett ärende som gäller förordnande av intressebevakare eller begränsning av en persons handlingsbehörighet, såvida dess åsikt inte framgår av ansökningshandlingarna.

I ärenden som gäller förordnande av intressebevakare behöver förmyndarmyndigheten dock inte höras, om det inte är nödvändigt för utredning av saken.

76 §

Om det i ett ärende som gäller förordnande av intressebevakare eller begränsning av handlingsbehörigheten är nödvändigt att den som enligt 72 § har talerätt i saken hörs personligen, skall för dennes vidkommande tillämpas vad som i 12 kap. rättegångsbalken föreskrivs om åläggande av part i ett tvistemål att inställa sig personligen inför rätta.

77 §

I ett ärende som gäller förordnande av intressebevakare kan domstolen anförtro intressebevakaren en uppgift som inte yrkats i ansökan, och i ett ärende som gäller begränsning av handlingsbehörigheten begränsa denna behörighet i större utsträckning än vad som avses i ansökan eller annars på ett sätt som avviker från ansökan, om detta med stöd av 8 eller 18 § anses nödvändigt för att skydda huvudmannens intresse.

78 §

I ett ärende som gäller förordnande av intressebevakare eller begränsning av handlingsbehörigheten skall domstolen på eget initiativ förordna att all den utredning som är nödvändig för ärendets avgörande skall inhämtas.

79 §

I ett ärende som gäller förordnande av intressebevakare eller begränsning av handlingsbehörigheten kan domstolen ge ett interimistiskt förordnande. Om ärendet inte tål dröjsmål kan förordnandet ges utan att den vars intresse skall bevakas blir hörd. Ett interimistiskt förordnande är i kraft till dess att domstolen ger ett beslut i målet, om inte

förordnandet dessförinnan har återtagits eller ändrats.

Ändring får inte sökas i ett interimistiskt förordnande.

80 §

Var och en som enligt 72 § har rätt att anhängiggöra ett ärende som gäller förordnande av intressebevakare eller begränsning av handlingsbehörigheten får söka ändring i ett sådant domstolsbeslut.

81 §

Vad som bestäms i 69—80 § gäller i tillämpliga delar också entledigande av intressebevakare eller ändring av intressebevakaruppdrag samt ärenden som gäller upphävande eller ändring av begränsning av en persons handlingsbehörighet.

När domstolen behandlar ett ärende som nämns i 1 mom. skall den bereda intressebevakaren tillfälle att bli hörd. Tillfälle att bli hörd behöver dock inte beredas om kallelsen skall delges genom domstolens kungörelse i enlighet med 11 kap. 9 § rättegångsbalken.

82 §

Domstolen kan på eget initiativ i ärenden som avses i detta kapitel för rättegången utse ett rättegångsbiträde eller en intressebevakare för den vars intressebevakning ansökan avser, om det är nödvändigt med tanke på dennes rättssäkerhet.

83 §

Tingsrättens beslut om förordnande eller entledigande av en intressebevakare eller om att någons handlingsbehörighet begränsas skall iakttas även om beslutet inte har vunnit laga kraft.

Hovrättens beslut i ett ärende som avses i detta kapitel skall iakttas även om det inte har vunnit laga kraft, om inte hovrätten beslutar annat.

Om hovrätten eller högsta domstolen återförvisar ärendet till underrätten för ny behandling, kan den förordna att intressebevakaruppdraget eller begränsningen av handlingsbehörigheten skall vara i kraft till dess att den domstol till vilken ärendet återförvisats har avgjort det eller givit ett interimistiskt förordnande.

9 kap.

Förvaltningen av förmyndarverksamheten samt sökande av ändring i förmyndarmyndighetens beslut

Bestämmelser om förvaltningen

84 §

Justitieministeriet ansvarar för innehållet i och utvecklandet av förmyndarverksamheten. Inrikesministeriet ansvarar för den administrativa ledningen och utvecklandet av förmyndarmyndigheterna.

Magistraten är förmyndarmyndighet.

I landskapet Åland sköter länsstyrelsen de uppgifter som ankommer på förmyndarmyndigheten.

85 §

Ärenden som gäller förordnande av intressebevakare samt tillstånd eller åläggande enligt denna lag avgörs av förmyndarmyndigheten på föredragning. Övriga ärenden avgörs av förmyndarmyndigheten så som särskilt bestäms om avgörande av ärenden som ankommer på magistraten.

Om inte annat följer av bestämmelserna i denna lag skall lagen om förvaltningsförfarande tillämpas på behandlingen av ärenden och på jäv för tjänsteman.

För förmyndarmyndighetens prestationer tas avgifter ut enligt lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992).

86 §

När en begäran om förordnande av en intressebevakare med stöd av 12 § 1 mom. har framställts hos förmyndarmyndigheten skall denna personligen höra den vars intressen det är fråga om att bevaka. Förmyndarmyndigheten kan kräva att sökanden visar upp ett läkarintyg om de omständigheter som är av betydelse för ärendets avgörande.

Sökande av ändring i förmyndarmyndighetens beslut

87 §

Ändring i förmyndarmyndighetens beslut söks hos länsrätten i enlighet med förvaltningsprocesslagen (586/1996).

Ändring genom besvär får inte sökas i förmyndarmyndighetens beslut som gäller avgörande av tvister mellan intressebevakare

med stöd av 30 § 3 mom., förlängning av tidsfrist som nämns i 48 § 3 mom. eller uppfyllande av redovisningsskyldigheten enligt 51 § 1—3 mom.

10 kap.

Särskilda bestämmelser

88 §

Den som har en intressebevakare har rätt att enligt vad därom särskilt bestäms få veta vilka uppgifter det finns om honom eller henne i förmyndarmyndighetens handlingar. Efter att den som hade en intressebevakare har avlidit har dennes rättsinnehavare rätt att få de uppgifter som kunde ha givits den avlidne.

89 §

Om inte annat bestäms särskilt har intressebevakaren i ärenden som hör till uppdraget rätt att få de uppgifter som huvudmannen själv har rätt till.

Intressebevakaren har rätt att utan huvudmannens samtycke öppna endast sådana till huvudmannen anlända brev eller därmed jämförbara tillslutna meddelanden som på basis av avsändarens namn eller någon annan särskild omständighet kan antas gälla ärenden som intressebevakaren skall sköta.

90 §

Statliga och kommunala myndigheter samt andra offentligt rättsliga samfund, Folkpensionsanstalten, Pensionsskyddscentralen, pensionsstiftelser och övriga pensionsanstalter, försäkringsanstalter, banker och övriga penninginstitut samt verksamhetsenheter inom social- och hälsovården är skyldiga att utan hinder av sekretessbestämmelserna på begäran lämna förmyndarmyndigheterna och domstolarna de uppgifter och utredningar som är nödvändiga för att dessa skall kunna avgöra ärenden som är anhängiga.

Förmyndarmyndigheten eller domstolen kan av de kommunala social- och hälsovårdsorganen begära ett utlåtande om vederbörandes förhållanden, då ett sådant behövs i ett ärende som avses i denna lag. Begäran skall riktas till social- eller hälsovårdsorganet i vederbörandes hemkommun eller, om vederbörande inte har hemkommun i Finland, där han eller hon vistas.

Om lämnandet av andra uppgifter eller utredningar än sådana som avses i 2 mom.

innebär att den som är skyldig att lämna uppgifterna eller utredningarna åsamkas betydande kostnader eller extra arbete, kan en skäligen avgift tas ut.

91 §

Den som har fått vetskap om att någon uppenbarligen är i behov av intressebevakning kan utan hinder av sin tystnadsplikt anmäla detta till förmyndarmyndigheten. Anmälan skall göras till den förmyndarmyndighet inom vars verksamhetsområde den person som anmälan gäller har hemkommun eller, om han eller hon inte har hemkommun i Finland, till den förmyndarmyndighet inom vars område han eller hon huvudsakligen vistas. Efter att förmyndarmyndigheten motagit anmälan skall den vidta åtgärder för att utreda behovet av intressebevakning samt vid behov göra en ansökan till tingsrätten om förordnande av en intressebevakare.

92 §

Den som är statligt eller kommunalt anställd eller anställd hos den som producerar intressebevakningstjänster, förtroendevald, intressebevakare eller sakkunnig som anlitas av förmyndarverksamheten får inte utan vederbörandes samtycke röja sådant som han eller hon fått veta på grund av sina uppgifter inom förmyndarverksamheten och som till skydd för en enskild persons ekonomiska intressen eller personliga integritet skall hemlighållas.

Det som bestäms i 1 mom. hindrar inte att uppgifter lämnas till

1) statliga eller kommunala myndigheter eller till någon annan person för fullgörande av åligganden enligt denna lag,

2) åklagar- och polismyndigheter för utredning av brott,

3) en domstol, om detta är nödvändigt för behandling av ett ärende som avses i denna lag, eller till

4) den som med stöd av lag har rätt att få vetskap om saken.

93 §

Till straff för brott mot tystnadsplikten döms enligt 38 kap. 1 eller 2 § strafflagen, om inte gärningen skall bestraffas enligt 40 kap. 5 § strafflagen eller strängare straff för den föreskrivs på något annat ställe i lag.

94 §

Den som vägrar att lämna sådana uppgifter

som han eller hon enligt 90 § 1 mom. är skyldig att lämna skall för brott mot den i lagen om förmyndarverksamhet föreskrivna upplysningsplikten dömas till böter.

Allmän åklagare får inte väcka åtal för en handling som avses i 1 mom. om inte förmyndarmyndigheten har anmält den till åtal.

95 §

Närmare bestämmelser om tillämpningen av denna lag utfärdas genom förordning.

11 kap.

Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser

96 §

Ikraftträdande och bestämmelser som upphävs. Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

Genom denna lag upphävs lagen den 19 augusti 1898 angående förmynderskap (34/1898) jämte ändringar.

97 §

Behandling av anhängiga ärenden. Ärenden som är anhängiga hos förmyndarnämnden när denna lag träder i kraft överförs till den förmyndarmyndighet till vars verksamhetsområde kommunen hör.

Den domstol där ett ärende som avses i lagen angående förmynderskap är anhängigt när denna lag träder i kraft skall behandla ärendet även om domstolen inte är behörig enligt denna lag.

98 §

Tillämpning av lagen. Denna lag tillämpas på sådana ärenden inom förmyndarverksamheten som hänför sig till tiden innan lagen trädde i kraft enligt följande:

1. *Omyndiga.* På personer som är omyndiga när denna lag träder i kraft tillämpas vad som i denna lag bestäms om omyndiga. Förmyndarmyndigheten skall i fråga om omyndigförklarade som står under dess övervakning utan dröjsmål utreda om det är nödvändigt att omyndigheten fortgår och vid behov anhängiggöra en ansökan om att intressebevakning skall ordnas så som bestäms i denna lag.

2. *Förmyndare och gode män.* När denna lag har trätt i kraft tillämpas vad som föreskrivs om intressebevakare på förmyndare och på sådana gode män som förordnats

enligt lagen angående förmynderskap.

3. *Vissa anhängiga ärenden.* Om ett ärende som gäller omyndigförklaring eller förordnande eller entledigande av förmyndare eller god man är anhängigt vid en domstol när denna lag träder i kraft, skall ärendet på motsvarande sätt behandlas som en enligt denna lag gjord ansökan om begränsning av handlingsbehörigheten eller förordnande eller entledigande av intressebevakare. Om ett ärende som gäller omyndigförklaring till följd av ändringssökande är anhängigt vid högsta domstolen eller hovrätten, skall ärendet återförvisas till underrätten om besvären inte genast avvisas utan prövning. När domstolen beslutar om återförvisning kan den förordna att det beslut genom vilken någon förklarats omyndig är i kraft till dess underrätten har avgjort ärendet.

99 §

Tillämpning av tidigare lag. Efter att denna lag har trätt i kraft tillämpas den lag som är i kraft när denna lag träder i kraft (*tidigare lag*) enligt följande

1. *Anhängiga tillståndsansökningar.* Om en ansökan som gäller förmyndarnämndens eller domstolens samtycke till en rättshandling som företagits eller kommer att företas är anhängig när denna lag träder i kraft, tillämpas på ansökan tidigare lag. Ansökan förfaller dock om intressebevakaren inte enligt denna lag behöver förmyndarmyndighetens tillstånd till rättshandlingen.

2. *En rättshandlings giltighet.* Giltigheten av en rättshandling som en förmyndare eller god man har företagit innan denna lag träder i kraft skall bedömas med tillämpning av tidigare lag.

3. *Redovisning.* Redovisning för år 1999 eller tidigare perioder skall efter denna lags ikraftträdande ges till förmyndarmyndigheten. På redovisningen och avgivandet av denna tillämpas dock till övriga delar tidigare lag. Om domstolen med stöd av 51 § 2 mom. lagen angående förmynderskap har bestämt att redovisningsperioden är längre än ett år, gäller detta oberoende av denna lags ikraftträdande, om inte förmyndarmyndigheten beslutar annat.

4. *Avslutade intressebevakningsuppdrag.* Om förmyndarens eller gode mannens uppdrag har upphört innan denna lag träder i kraft, tillämpas tidigare lag.

100 §

Hänvisningar till tidigare lag. Om det i en lag eller i en förordning hänvisas till tidigare lag, tillämpas hänvisningen efter denna lags ikraftträdande enligt följande:

1. *Bestämmelser om förmyndare och gode män.* Bestämmelser som gäller förmyndare eller med stöd av lagen angående förmynderskap förordnade gode män tillämpas även på intressebevakare, om inte annat följer av 50 § 3 mom. lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983).

2. *Rättsverkningarna av åtgärder som vidtagits av förmyndare och gode män.* En bestämmelse i lag eller förordning som gäller rättsverkningarna av en åtgärd eller en underlåtelse av förmyndare eller gode män som förordnats med stöd av lagen angående förmynderskap tillämpas även på intressebevakare.

3. *Bestämmelser om personer som ställts under förmynderskap.* En bestämmelse i lag eller förordning om personer som ställts under förmynderskap skall förutom på dessa också tillämpas på personer som förklarats omyndiga.

4. *Bestämmelser om personer som är omyndiga eller ställda under förmynderskap.* En bestämmelse i lag eller förordning som gäller dem som är omyndiga eller som ställts under förmynderskap, skall även tillämpas på personer som är omyndiga enligt denna lag.

5. *Bestämmelser som förutsätter att någon är myndig.* Om det i lag eller förordning för erhållande av tillstånd, handhavande av uppdrag, bedrivande av verksamhet eller företagande av åtgärd krävs att vederbörande är myndig eller råder över sig och sin egendom, skall hinder för erhållande av tillstånd, handhavande av uppdrag, bedrivande av verksamhet eller företagande av åtgärd inte anses föreligga om vederbörandes handlingsbehörighet har begränsats med stöd av 18 §

1 mom. 1 eller 2 punkten, om inte annat följer av begränsningens innehåll.

6. *Bestämmelser om förmyndarnämnden.* En bestämmelse i lag eller förordning om förmyndarnämndens uppgifter gäller i tillämpliga delar förmyndarmyndigheten.

7. *Övriga hänvisningar till lagen angående förmynderskap.* Om det i en lag eller förordning annars hänvisas till ett lagrum som ersatts av en bestämmelse i denna lag, iakttas motsvarande bestämmelse i denna lag i tillämpliga delar.

101 §

Överföring av förmynderskapsbokens uppgifter. Magistraten skall innan denna lag träder i kraft till registret över förmynderskapsärenden överföra uppgifterna om de i förmynderskapsboken antecknade förmyndar- och godmansuppdrag vilka magistraten skall övervaka efter att denna lag trätt i kraft. Tingsrätten, vid vilken förmynderskapsboken förs, skall se till att magistraten får de behövliga uppgifterna samt ansvara för att uppgifterna är riktiga.

102 §

Överföring av förmyndarnämndernas handlingar. De handlingar hos förmyndarnämnderna som gäller förmynderskap och godmanssysslor och som förmyndarmyndigheterna behöver för att utföra de uppgifter som föreskrivs i 6 kap. skall överlätas till den förmyndarmyndighet inom vars verksamhetsområde kommunen finns. Kommunen ansvarar för överlåtelsen av handlingarna.

103 §

Bemyndigande att vidta verkställighetsåtgärder. Åtgärder som verkställigheten av denna lag förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

2.

Lag

om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Ordnande av intressebevakningstjänster

Staten skall i enlighet med denna lag ordna sådana intressebevakningstjänster som behövs i förmyndarverksamheten. Magistraten svarar inom sitt verksamhetsområde för att dessa tjänster ordnas.

Med ordnande av intressebevakningstjänster avses åtgärder som innebär att ett med tanke på de regionala behoven tillräckligt antal allmänna intressebevakare skall kunna anlitas för sådana intressebevakningsuppdrag som avses i lagen om förmyndarverksamhet (/).

Om inte annat följer av denna lag tillämpas på allmänna intressebevakare vad som i lagen om förmyndarverksamhet föreskrivs om intressebevakare.

2 §

Intressebevakningstjänster som produceras av kommunen

Kommunen svarar för att intressebevakningstjänster produceras inom dess område, om inte magistraten och kommunen avtalar annat.

Kommunerna kan producera intressebevakningstjänster genom att inrätta en eller flera tjänster eller uppgifter i arbetsavtalsförhållande som intressebevakare. En sådan tjänst eller uppgift kan även vara en deltidstjänst eller en deltidsuppgift. Tjänsten eller uppgiften kan kombineras med en annan tjänst eller en annan uppgift i kommunen, om inte detta påverkar en opartisk och tillbörlig skötsel av intressebevakningen. En tjänst eller uppgift kan vara gemensam för två eller flera kommuner enligt vad som bestäms i kommunallagen (365/1995).

Kommunerna kan även producera intres-

sebevakningstjänster genom att köpa tjänster av offentliga eller privata serviceproducenter.

3 §

Intressebevakningstjänster som produceras av sammanslutningar

Om kommunen inte producerar intressebevakningstjänster eller om kommunen producerar endast en del av de behövliga tjänsterna, skall magistraten se till att någon annan för uppgiften lämplig offentlig eller privat sammanslutning producerar tjänsterna. Produktionen av tjänsterna får emellertid inte anförtros en sammanslutning vars övriga uppgifter kan äventyra en opartisk och tillbörlig skötsel av intressebevakningen.

4 §

Avtal om produktion av intressebevakningstjänster

Magistraten skall ingå avtal om produktion av intressebevakningstjänster med en sådan producent av tjänster som avses i 3 §. Avtal skall ingås åtminstone om hur länge det är i kraft, uppsägningsgrunderna, uppsägningstiden och uppsägningsförfarandet. Avtal om kortare uppsägningstid än två år kan inte ingås.

Avtalstvister skall behandlas som förvaltningstvistemål i länsrätten enligt vad som bestäms i förvaltningsprocesslagen (586/1996).

5 §

Allmänna intressebevakares behörighet och förordnande av en intressebevakare till uppdraget

En allmän intressebevakare skall ha den skicklighet och erfarenhet som en tillbörlig

skötsel av uppdraget förutsätter. En allmän intressebevakare som är i kommunens tjänst skall dessutom uppfylla andra, av kommunen eventuellt fastställda behörighetsvillkor.

En allmän intressebevakare får inte utan särskilda skäl vägra ta emot ett sådant intressebevakaruppdrag som avses i lagen om förmyndarverksamhet. I fråga om jäv för allmänna intressebevakare gäller vad som i lagen om förmyndarverksamhet bestäms om jäv för intressebevakare.

En allmän intressebevakare skall på lämpligt sätt höras innan han eller hon förordnas till intressebevakare.

Ett intressebevakarförordnande avser den allmänna intressebevakare som är anställd av en kommun eller en serviceproducent men däremot inte personligen den som utför uppdraget.

6 §

Ersättning för produktion av intressebevakningstjänster

Ersättning till den som producerar intressebevakningstjänster betalas av statens medel enligt grunder som inrikesministeriet bestämmer. Ersättningen bestäms så att den motsvarar de genomsnittliga kostnaderna för en ändamålsenlig produktion av tjänsterna.

När intressebevakaren är en allmän intressebevakare tillkommer rätten till arvode och ersättning av huvudmannens medel enligt 44 § lagen om förmyndarverksamhet kommunen eller den sammanslutning med vilken magistraten har avtalat om produktion av intressebevakningstjänster. När en sådan ersättning som avses i 1 mom. bestäms skall de arvoden och kostnader som nämns i detta moment beaktas.

7 §

Lämnande av uppgifter och tystnadsplikt

Den som producerar intressebevakningstjänster är skyldig att för övervakningen och för fastställandet av ersättningen lämna magistraten och länsstyrelsen behövliga uppgifter om sin verksamhet.

Om producentens tystnadsplikt gäller i övrigt vad som bestäms om intressebevakares tystnadsplikt i 92 § lagen om förmyndarverksamhet.

8 §

Återkrav av ersättning

Magistraten kan bestämma att ersättning som med stöd av denna lag har betalats till den som producerar intressebevakningstjänster skall återkrävas helt eller delvis om

1) ersättningen har betalats på väsentligt oriktiga grunder eller om

2) ersättningstagaren har lämnat felaktiga uppgifter som väsentligt har påverkat ersättningen eller förfarit svikligt.

Magistratens laga kraft vunna beslut om återkrav kan verkställas som en laga kraft vunnit dom.

9 §

Handräckning och tvångsmedel

Magistraten har enligt 7 § länsstyrelselagen (22/1997) rätt till handräckning av länsstyrelsen för skötseln av de uppgifter som följer av denna lag.

Om länsstyrelsens rätt att förelägga vite, hot om tvångsutförande eller hot om avbrytande bestäms i 8 § länsstyrelselagen. På förfarandet tillämpas i övrigt viteslagen (1113/1990).

10 §

Ändringssökande

Rättelse i magistratens beslut om ersättning skall sökas hos magistraten inom 30 dagar från delgivningen av beslutet. Ändring i magistratens beslut med anledning av rättelseyrkandet skall sökas så som bestäms i 2 mom. Ändring i länsrättens beslut om ersättningsbelopp får inte sökas genom besvär.

Ändring i magistratens beslut om återkrav av ersättning och i länsstyrelsens beslut om användning av tvångsmedel skall i enlighet med förvaltningsprocesslagen sökas hos länsrätten.

11 §

Ordnande av intressebevakningstjänster i landskapet Åland

I landskapet Åland sköter länsstyrelsen de uppgifter som enligt denna lag ankommer på magistraten.

12 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om verkställigheten av denna lag ges vid behov genom förordning.

13 §

Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

Genom denna lag upphävs lagen den 15 januari 1971 om anordnande av förmynderskap i vissa fall (14/1971) (*anordningslag*) jämte ändringar.

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

På en tjänsteförmyndare som avses i anordningslagen tillämpas efter att denna lag har trätt i kraft vad som bestäms om allmänna intressebevakare. En domstols beslut genom vilket en tjänsteförmyndare eller en sådan person som avses i anordningslagens 2 § har förordnats till förmyndare eller god man gäller oberoende av denna lags ikraftträdande. Vederbörandes rätt att av kommunen få arvode som avses i anordningslagens 4 § 1 mom. bestäms under de tre år som följer efter denna lags ikraftträdande enligt den lag som är i kraft när denna lag träder i kraft. Efter denna tidpunkt gäller det som vederbörande och kommunen har avtalat om i fråga om ersättningsgrunderna.

3.

Lag**om ändring av rättegångsbalken**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken 12 kap. 1—3 och 5 § samt 15 kap. 2 § 1 mom.,
dessa lagrum sådana de lyder 12 kap. 1—3 och 5 § i lag 363/1983 och 15 kap. 2 § 1 mom. i lag 5/1969, samt
fogas till 12 kap. nya 1 a och 4 a § som följer:

12 kap.

Om parterna*Om förande av parts talan*

1 §

När en omyndig är part i ett tvistemål eller målsägande i ett brottmål, förs den omyndiges talan av intressebevakaren eller en annan laglig företrädare. I mål angående en minderårigs person förs den omyndiges talan dock av vårdnadshavaren eller av en annan laglig företrädare.

Den omyndige för själv ensam sin talan om han eller hon har rätt att råda över det som är föremål för tvisten eller brottet, eller om tvisten gäller en rättshandling som den omyndige är behörig att företa. En omyndig som har fyllt 18 år och kan förstå sakens betydelse för själv ensam sin talan i mål som angår hans eller hennes person. En omyndig som har fyllt 15 år får vid sidan av vårdnadshavaren eller en annan laglig företrädare självständigt föra sin talan i mål som angår hans eller hennes person.

1 a §

En intressebevakare som har förordnats för en myndig skall vid sidan av huvudmannen självständigt föra talan i ärenden som hör till hans uppdrag. Om intressebevakaren och huvudmannen därvid är av olika åsikt blir huvudmannens ståndpunkt avgörande om han eller hon kan förstå sakens betydelse.

Om huvudmannens handlingsbehörighet har begränsats på ett annat sätt än genom omyndigförklaring skall intressebevakaren ensam föra huvudmannens talan i ärenden som huvudmannen inte har rätt att besluta. Intressebevakaren och huvudmannen för dock gemensamt talan i ärenden som de tillsammans skall besluta om.

2 §

Den omyndige för själv som svarande i brottmål sin talan om han eller hon är tillräknelig. En minderårig svarandes intressebevakare, vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare för honom eller henne för dock självständigt talan vid sidan av den minderårige. Om en omyndig som har fyllt 18 år inte är tillräknelig, förs talan av intressebevakaren eller av en annan laglig företrädare.

3 §

Domstolen kan höra den omyndiges intressebevakare, vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare för den omyndige i mål i vilka den omyndige har rätt att själv ensam föra sin talan, om hörandet med tanke på den omyndiges fördel anses påkallat.

4 a §

Om en part på grund av sjukdom, störningar i de psykiska funktionerna, försämrat hälsotillstånd eller av någon annan motsvarande orsak är oförmögen att bevaka sina intressen i en rättegång, kan den domstol där rättegången är anhängig förordna en intressebevakare för parten på tjänstens vägnar. På intressebevakaren tillämpas lagen om förmyndarverksamhet (/).

Om inte domstolen beslutar annat är ett intressebevakarförordnande giltigt också i en högre rättsinstans där ärendet anhängiggörs genom ändringssökande.

5 §

En part och dennes intressebevakare, vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare för parten är skyldig att förete utredning om sin rätt att föra talan, om domstolen finner det påkallat.

15 kap.

Om rättegångsombud

2 §

Så som rättegångsombud eller -biträde får anlitas endast en advokat eller en annan redbar och annars för uppdraget lämplig samt skickad myndig person, som inte är försatt i konkurs och vars handlingsbehörighet inte har begränsats.

—————
Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

4.

Lag**om ändring av lagen om rättegång i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 11 juli 1997 om rättegång i brottmål (689/1997) 1 kap. 3 § 2 mom. och 4 § 1 mom. samt 8 kap. 2 § 2 mom. samt fogas till 1 kap. en ny 4 a § som följer:

1 kap.

Om åtalsrätt

3 §

Om en vårdnadshavare, intressebevakare eller annan laglig företrädare har begått ett sådant brott som avses i 1 mom. mot den minderårige eller i övrigt mot en sådan person som har en intressebevakare, får åklagaren väcka åtal även utan åtalsbegäran.

4 §

Begås mot en omyndig ett brott som allmänna åklagaren inte får väcka åtal för utan målsägandens åtalsbegäran, har intressebevakaren eller någon annan laglig företrädare för den omyndige rätt att begära att åtal skall väckas. Är den omyndige minderårig och riktar sig brottet mot den omyndiges person, har dock den omyndiges vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare denna rätt.

4 a §

Om någons handlingsbehörighet har begränsats på ett annat sätt än genom omynd-

digförklaring och ett brott för vilket allmänna åklagaren inte får väcka åtal utan målsägandens åtalsbegäran riktar sig mot något som intressebevakaren ensam bestämmer om, har intressebevakaren ensam rätt att framställa åtalsbegäran. Intressebevakaren och dennes huvudman har dock vardera rätt att framställa åtalsbegäran om brottet riktar sig mot något som de bestämmer om tillsammans.

8 kap.

Om parterna

2 §

Har en part flera företrädare, får domstolen besluta vem eller vilka av dem som skall infinna sig personligen. Domstolen får även besluta att en omyndig, som inte har rätt att själv föra sin talan, eller vars handlingsbehörighet har begränsats så att han eller hon saknar rätt att själv föra sin talan i målet skall infinna sig personligen för att höras.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

5.

Lag

om ändring av förvaltningsprocesslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i förvaltningsprocesslagen av den 26 juli 1996 (586/1996) 17 §, 18 § 2 mom., 19 §
och 20 § 1 mom. samt
fogas till lagen nya 18 a och 19 a § som följer:

17 §

*Allmän bestämmelse om omyndiga
personers talan*

En omyndig persons talan förs av den
omyndiges intressebevakare, vårdnadshavare
eller någon annan laglig företrädare, om inte
något annat bestäms nedan i detta kapitel.

18 §

Omyndigas talerätt

En omyndig som har fyllt 18 år för själv
ensam sin talan i en sak som gäller hans
eller hennes person, om den omyndige kan
förstå sakens betydelse.

18 a §

Intressebevakarens talerätt

En intressebevakare som har förordnats för
en myndig skall vid sidan av huvudmannen
självständigt föra talan i ärenden som hör till
hans uppdrag. Om intressebevakaren och huvudmannen därvid är av olika åsikt blir huvudmannens ståndpunkt avgörande om han eller hon kan förstå sakens betydelse.

Om huvudmannens handlingsbehörighet har begränsats på ett annat sätt än genom omyndigförklaring skall intressebevakaren ensam föra huvudmannens talan i ärenden som huvudmannen inte har rätt att besluta om. Intressebevakaren och huvudmannen för dock gemensamt talan i ärenden som de tillsammans skall besluta om.

19 §

*Hörande av huvudmannen och
intressebevakaren eller vårdnadshavaren*

När en intressebevakare, en vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare för talan skall huvudmannen höras och när huvudmannen för talan skall intressebevakaren, vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare höras, om detta är påkallat med hänsyn till huvudmannens fördel eller för att saken skall kunna utredas.

19 a §

*Förordnande av intressebevakare för
rättegång*

Om en part på grund av sjukdom, störningar i de psykiska funktionerna, försämrat hälsotillstånd eller av någon annan motsvarande orsak är oförmögen att bevaka sina intressen i en rättegång, kan den domstol där rättegången är anhängig förordna en intressebevakare för parten på tjänstens vägnar. På intressebevakaren tillämpas lagen om förmyndarverksamhet (/).

Om inte domstolen beslutar annat är ett intressebevakarförordnande giltigt också i en högre rättsinstans där ärendet anhängiggörs genom ändringssökande.

20 §

Ombud och biträde

En part får anlita ombud och biträde. Så som ombud eller biträde får anlitas endast en advokat eller någon annan redbar och an-

nars för uppdraget lämplig samt skickad myndig person, som inte är försatt i konkurs och vars handlingsbehörighet inte har begränsats. En person som har deltagit i behandlingen av ärendet hos en myndighet eller där har uppträtt som ombud eller biträ-

de för motparten får likväl inte vara ombud eller biträde.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

6.

Lag

om ändring av lagen om förvaltningsförfarande

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 16 § lagen den 6 augusti 1982 om förvaltningsförfarande (598/1982) samt *fogas* till lagen nya 16 a och 16 b § som följer:

16 §

Talan för omyndig

På en omyndig persons vägnar förs talan av intressebevakaren, vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare såvida inte annat bestäms i denna paragraf.

En omyndig person har rätt att ensam föra talan i ett ärende som gäller inkomst eller förmögenhet som den omyndige har rätt att råda över.

En omyndig person som har fyllt 18 år för själv ensam sin talan i ärenden som gäller hans eller hennes person, om den omyndige kan förstå sakens betydelse. En minderårig person som har fyllt 15 år och hans eller hennes vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare har rätt att var för sig föra talan i en sak som gäller den minderåriges person eller personliga fördel eller rättighet.

16 a §

Intressebevakarens rätt att föra talan

En intressebevakare som har förordnats för en myndig skall vid sidan av huvudmannen

självständigt föra talan i ärenden som hör till hans uppdrag. Om intressebevakaren och huvudmannen därvid är av olika åsikt blir huvudmannens ståndpunkt avgörande om han eller hon kan förstå sakens betydelse.

Om huvudmannens handlingsbehörighet har begränsats på ett annat sätt än genom omyndigförklaring skall intressebevakaren ensam föra huvudmannens talan i ärenden som huvudmannen inte har rätt att besluta om. Intressebevakaren och huvudmannen för dock gemensamt talan i ärenden som de tillsammans skall besluta om.

16 b §

Hörande av intressebevakaren och huvudmannen

När intressebevakaren för talan skall huvudmannen höras och när huvudmannen för talan skall intressebevakaren höras, om detta är påkallat med hänsyn till huvudmannens fördel eller för att saken skall kunna utredas.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

7.

Lag**om ändring av äktenskapslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i äktenskapslagen av den 13 juni 1929 (234/1929) 5 §, sådan den lyder i lag 411/1987, samt
ändras 11 § 2 mom. och 42 §, av dessa lagrum 11 § 2 mom. sådant det lyder i nämnda lag 411/1987, som följer

11 §

Om tillstånd av justitieministeriet krävs för ingående av äktenskapet, skall tillståndsbeslutet samtidigt inges till den som prövar hinder mot äktenskapet.

gen. Är maken eller den trolovade på grund av omyndighet eller begränsning av handlingsbehörigheten inte berättigad att själv upprätta äktenskapsförord, skall han eller hon inhämta intressebevakarens skriftliga samtycke därtill.

42 §

Äktenskapsförord skall upprättas skriftli-

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

8.

Lag**om ändring av 22 och 24 § lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 13 juni 1929 om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (228/1929) 22 och 24 § som följer:

22 §

Om fullmaktsgivarens handlingsbehörighet begränsas, har en rättshandling som den befullmäktigade företar ingen annan verkan än den skulle ha haft om fullmaktsgivaren själv företagit den.

dom avträds till konkurs, har den befullmäktigade innan intressebevakaren eller konkursförvaltningen kan vidta behövliga åtgärder, rätt att med stöd av sin fullmakt företa sådana rättshandlingar, som är nödvändiga för att skydda fullmaktsgivaren eller konkursboet mot förlust.

24 §

Om fullmaktsgivarens handlingsbehörighet begränsas eller om fullmaktsgivarens egen-

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

9.

Lag**om ändring av 7 § lagen om underhåll för barn**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 7 § 2 mom. lagen den 5 september 1975 om underhåll för barn (704/1975) som följer:

7 §

Avtal om underhållsbidrag undertecknas av den av barnets föräldrar som förbinder sig att betala underhållsbidraget samt, på ett minderårigt barns vägnar, av barnets i 5 § 1 mom. avsedda företrädare. Är barnet myndigt skall det själv underteckna avtalet. Då den av föräldrarna som förbinder sig att betala underhållsbidrag är omyndig, skall förälderns intressebevakare godkänna och un-

der-teckna avtalet. Även när handlingsbehörigheten har begränsats för den förälder som förbinder sig att betala underhåll så att föräldern inte ensam kan ingå ett avtal om underhållsbidrag, skall intressebevakaren godkänna och underteckna avtalet.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

10.

Lag**om ändring av 5 § lagen om offentlighet vid rättegång**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 5 § 2 mom. 3 punkten lagen den 21 december 1984 om offentlighet vid rättegång (945/1984) som följer:

5 §

*Förhandling inom stängda dörrar enligt
prövning*

3) då en person under 15 år eller en person vars handlingsbehörighet har begränsats blir hörd.

Domstol kan även besluta att muntlig förhandling till behövliga delar skall ske utan att allmänheten är närvarande,

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

11.**Lag****om ändring av 33 § förundersökningslagen**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 33 § förundersökningslagen av den 30 april 1987 (449/1987) som följer:

33 §

Är den som förhörs under 15 år skall vårdnadshavaren, intressebevakaren eller en annan laglig företrädare beredas tillfälle att vara närvarande vid förhöret.

Om en omyndig som fyllt 15 år eller en person, för vilken förordnats en intressebevakare hörs som målsägande eller misstänkt, skall den omyndiges intressebevakare, vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare för den omyndige beredas tillfälle att vara närvarande vid förhöret, ifall en sådan person enligt 12 kap. 1, 1 a eller 2 § rättegångsbalken vid rättegång som gäller det brott som undersöks skulle få föra talan i stället för eller vid sidan av sin huvudman.

En företrädare som avses i 1 eller 2 mom. behöver likväl inte beredas tillfälle att vara närvarande vid förhör, om det för utredningen av brottet är nödvändigt att omedelbart förhöra huvudmannen. Den förhördes företrädare skall i sådant fall så snabbt som möjligt underrättas om förhöret.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

12.**Lag****om ändring av 10 § lagen om vissa samäganderättsförhållanden**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 25 april 1958 om vissa samäganderättsförhållanden (180/1958) 10 § 2 mom. samt

fogas till 10 § ett nytt 3 mom. som följer:

10 §

Domstolen kan på yrkande av en samägare fastställa det lägsta pris, till vilket godset kan säljas. Om det är fråga om försäljning av fastighet och någon av samägarna är omyndig, skall domstolen även utan yrkande fastställa det lägsta försäljningspriset. För sådan försäljning behöver inte särskilt utver-

kas ett sådant tillstånd som avses i 34 § lagen om förmyndarverksamhet (/).

Vad som i 2 mom. bestäms om en omyndig samägare tillämpas på en samägare även då en intressebevakare förordnats för denne med uppgift att förfoga över fastigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

13.

Lag**om ändring av 2 § lagen om finansiering av hållbart skogsbruk**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 2 § 4 mom. lagen den 12 december 1996 om finansiering av hållbart skogsbruk (1094/1996) som följer:

2 §

Finansieringsmottagare

myndarmyndighetens tillstånd på sin huvudmans vägnar teckna ett lån enligt denna lag för vilket huvudmannens fastighet utgör pant.

En intressebevakare som avses i lagen om förmyndarverksamhet (/) får utan för-

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

14.

Lag**om ändring av 22 § lagen om stödjande av grundtorrläggning**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 22 § lagen den 24 oktober 1997 om stödjande av grundtorrläggning (947/1997) som följer:

22 §

Åtgärder på en huvudmans vägnar

mans vägnar teckna ett lån enligt denna lag för vilket huvudmannens fastighet utgör pant.

En intressebevakare som avses i lagen om förmyndarverksamhet (/) får utan förmyndarmyndighetens tillstånd på sin huvud-

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

15.**Lag****om ändring av 29 § lagen om rättegången i hyresmål**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 29 § 2 mom. lagen den 10 augusti 1973 om rättegången i hyresmål (650/1973) som följer:

29 §

inte vara sakkunnigledamot.

En sakkunnigledamot skall vara finsk medborgare och ha fyllt minst 25 och högst 70 år. Den som är försatt i konkurs eller vars handlingsbehörighet har begränsats kan

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

16.**Lag****om ändring av 6 § lagen om arbetsdomstolen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 6 § lagen den 31 juli 1974 om arbetsdomstolen (646/1974), sådan den lyder i lag 1007/1982, som följer:

6 §

Till president, arbetsdomstolsråd och ledamot samt suppleant i arbetsdomstolen kan utnämnas finsk medborgare som fyllt 20 år och som inte har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet inte har begränsats. Pre-

sidenten, arbetsdomstolsrådet och ledamot samt suppleant skall avgå då de fyller 67 år.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

17.

Lag**om ändring av 3 och 9 § lagen om advokater**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 12 december 1958 om advokater (496/1958) 3 § 1 mom. 3 punkten och 9 § 1 mom., sådana de lyder i lag 31/1993, som följer:

3 §

Så som advokat kan godkännas en finsk medborgare eller medborgare i någon annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, som har fyllt 25 år och som

3) inte har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet inte har begränsats.

9 §

En advokat, som förlorar medborgarskapet i en sådan stat som avses i 3 §, upphör att vara medlem av advokatföreningen och skall avföras ur advokatregistret. Detsamma gäller en advokat som har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet har begränsats.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

18.

Lag**om ändring av 6 § tingsrättslagen**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 6 § 1 mom. tingsrättslagen av den 28 juni 1993 (581/1993) som följer:

6 §

En nämndeman skall vara finsk medborgare och bosatt i en kommun som hör till tingsrättens domkrets. Han eller hon får inte vara försatt i konkurs eller ha en begränsad handlingsbehörighet samt skall anses lämplig

att verka som nämndeman.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

19.

Lag**om ändring av 8 § lagen om skiljeförfarande**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 8 § 1 mom. lagen den 23 oktober 1992 om skiljeförfarande (967/1992) som följer:

8 §

Om parterna inte har bestämt något annat får varje myndig person som inte har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet inte har begränsats vara skiljeman.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

20.

Lag**om ändring av 8 § lagen om företagssanering**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 8 § 3 mom. lagen den 25 januari 1993 om företagssanering (47/1993) som följer:

8 §*Utredare*

Utredaren skall vara myndig och känd som en hederlig person som inte har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet inte har begränsats. Utredaren skall ha den skicklighet, förmåga och erfarenhet som uppdraget kräver. Utredaren får inte stå i ett sådant

förhållande till gäldenären eller någon borgenär som kan vara ägnat att äventyra utredarens oberoende i förhållande till gäldenären eller utredarens opartiskhet gentemot borgenärerna, om inte något annat följer av 83 § 4 mom.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

21.

Lag

om ändring av 65 § lagen om skuldsanering för privatpersoner

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 65 § 1 mom. lagen den 25 januari 1993 om skuldsanering för privatpersoner (57/1993) som följer:

65 §

Utredarens behörighet

Till utredare skall förordnas en person som är myndig och känd för att vara hederlig och som inte har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet inte har begränsats och som samtycker till uppdraget. Utredaren skall ha den skicklighet, förmåga och erfa-

renhet som uppdraget kräver. Utredaren får inte stå i ett sådant förhållande till gäldenären eller någon borgenär som kan vara ägnat att äventyra utredarens oberoende i förhållande till gäldenären eller utredarens opartiskhet gentemot borgenärerna.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

22.

Lag

om ändring av ärvdabalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i ärvdabalken av den 5 februari 1965 (40/1965) 18 kap. 3 § 2 mom. samt 23 kap. 3 § 1 mom. och 7 § 2 mom., av dessa lagrum 23 kap. 3 § 1 mom. och 7 § 2 mom. sådana de lyder i lag 1153/1995, som följer:

18 kap.

Om förvaltning av dödsbo

3 §

Om en arvinge eller en testamentstagare är omyndig eller om dennes handlingsbehörighet har begränsats, och denne inte har en intressebevakare, skall den som omhändertagit boet göra en anmäla om saken till den förmyndarmyndighet som avses i 46 eller 47 § lagen om förmyndarverksamhet (/).

23 kap.

Om arvskifte

3 §

Delägarna får förrätta arvskifte så som de kommer överens om. Om en delägare är omyndig eller om en intressebevakare i andra fall representerar en delägare vid arvskiftet, tillämpas dock vad som föreskrivs i 34 § 1 mom. 9 punkten lagen om förmyndarverksamhet.

7 §

Om en intressebevakare på en delägares vägnar har ingått ett sådant avtal som avses i 1 mom. får skiftet förrättas enligt avtalet,

om skiftesmannen anser att avtalet är förenligt med huvudmannens bästa.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

Helsingfors den 2 oktober 1998

Republikens President

MARTTI AHTISAARI

Justitieminister *Jussi Järventaus*

3.

Lag

om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken 12 kap. 1—3 och 5 § samt 15 kap. 2 § 1 mom.,
 dessa lagrum sådana de lyder 12 kap. 1—3 och 5 § i lag 363/1983 samt 15 kap. 2 § 1
 mom. i lag 5/1969, samt
fogas till 12 kap. nya 1 a § och 4 a § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

12 kap.

Om parterna

Om förande av parts talan

1 §

Är omyndig part i tvistemål eller målsä-
 gande i brottmål, förs hans talan av förmy-
 naren eller annan laglig företrädare. I mål
 angående omyndigs person förs den omyndi-
 ges talan dock av vårdnadshavaren eller an-
 nan laglig företrädare.

Den omyndige för själv ensam sin talan,
 om han har rätt att råda över det som är
 föremål för tvisten eller *mot vilket* brottet
riktat sig, eller om tvisten gäller rättshand-
 ling som han är behörig att företaga. Den
 omyndige för själv ensam sin talan i mål
 som angår hans person, såvida han fyllt
 aderton år och uppenbarligen kan förstå sa-
 kens betydelse. Har den omyndige fyllt fem-
 ton år, får *han*, vid sidan av vårdnadshava-
 ren eller annan laglig företrädare självstän-
 digt föra sin talan i mål som angår hans per-
 son.

1 §

När en omyndig är part i ett tvistemål eller
 målsägande i ett brottmål, förs *den omyndi-*
ges talan av *intressebevakaren* eller en an-
 nan laglig företrädare. I mål angående *en*
minderårigs person förs den omyndiges talan
 dock av vårdnadshavaren eller av *en* annan
 laglig företrädare.

Den omyndige för själv ensam sin talan
 om han *eller hon* har rätt att råda över det
 som är föremål för tvisten eller brottet, eller
 om tvisten gäller *en* rättshandling som *den*
omyndige är behörig att *företa*. *En omyndig*
som har fyllt 18 år och kan förstå sakens
betydelse för själv ensam sin talan i mål
 som angår hans *eller hennes* person. *En*
omyndig som har fyllt 15 år får vid sidan av
 vårdnadshavaren eller *en* annan laglig före-
 trädare självständigt föra sin talan i mål som
 angår hans *eller hennes* person.

1 a §

En intressebevakare som har förordnats för
en myndig skall vid sidan av huvudmannen
 självständigt föra talan i ärenden som hör till
 hans uppdrag. Om intressebevakaren och hu-
 vudmannen därvid är av olika åsikt blir hu-
 vudmannens ståndpunkt avgörande om han
 eller hon kan förstå sakens betydelse.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Om huvudmannens handlingsbehörighet har begränsats på ett annat sätt än genom omyndigförklaring skall intressebevakaren ensam föra huvudmannens talan i ärenden som huvudmannen inte har rätt att besluta. Intressebevakaren och huvudmannen för dock gemensamt talan i ärenden som de tillsammans skall besluta om.

2 §

Den omyndige för själv i egenskap av svarande i brottmål sin talan, om han är tillräknelig. Minderårigs förmyndare eller vårdnadshavare eller annan laglig företrädare för honom för dock självständigt talan vid sidan av den minderåriga. Är omyndig som fyllt aderton år inte tillräknelig, förs talan av förmyndaren eller annan laglig företrädare.

2 §

Den omyndige för själv som svarande i brottmål sin talan om han eller hon är tillräknelig. En minderårig svarandes intressebevakare, vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare för honom eller henne för dock självständigt talan vid sidan av den minderåriga. Om en omyndig som har fyllt 18 år inte är tillräknelig, förs talan av intressebevakaren eller av en annan laglig företrädare.

3 §

Domstolen kan höra den omyndiges förmyndare eller vårdnadshavare eller annan laglig företrädare för honom i mål i vilket den omyndige har rätt att själv ensam föra sin talan, om detta med tanke på den omyndiges fördel befinns påkallat.

3 §

Domstolen kan höra den omyndiges intressebevakare, vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare för den omyndige i mål i vilka den omyndige har rätt att själv ensam föra sin talan, om *hörandet* med tanke på den omyndiges fördel anses påkallat.

4 a §

Om en part på grund av sjukdom, störningar i de psykiska funktionerna, försämrat hälsotillstånd eller av någon annan motsvarande orsak är oförmögen att bevaka sina intressen i en rättegång, kan den domstol där rättegången är anhängig förordna en intressebevakare för parten på tjänstens vägnar. På intressebevakaren tillämpas lagen om förmyndarverksamhet (1).

Om inte domstolen beslutar annat är ett intressebevakarförordnande giltigt också i en högre rättsinstans där ärendet anhängiggörs genom ändringssökande.

5 §

Part, dennes förmyndare eller vårdnadshavare eller annan laglig företrädare för honom är skyldig att förete utredning om sin rätt att föra talan, om domstolen finner det påkallat.

5 §

En part och dennes intressebevakare, vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare för parten är skyldig att förete utredning om sin rätt att föra talan, om domstolen finner det påkallat.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.

Om rättegångsombud**2 §**

Såsom rättegångsombud eller -biträde må anlitas endast advokat eller annan redbar och annars för uppdraget lämplig samt skickad person som råder över sig och sin egendom.

2 §

Så som rättegångsombud eller -biträde får anlitas endast *en* advokat eller *en* annan redbar och annars för uppdraget lämplig samt skickad *myndig person, som inte är försatt i konkurs och vars handlingsbehörighet inte har begränsats.*

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

4.**Lag****om ändring av lagen om rättegång i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut *ändras* i lagen den 11 juli 1997 om rättegång i brottmål (689/1997) 1 kap. 3 § 2 mom. och 4 § 1 mom. samt 8 kap. 2 § 2 mom. samt fogas till 1 kap. en ny 4 a § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

Om åtalsrätt**3 §**

Om den som är vårdnadshavare, förmyndare eller annan laglig företrädare för en *omyndig* har begått ett sådant brott som avses i 1 mom. mot den omyndige, får åklagaren väcka åtal även utan åtalsbegäran.

Om *en* vårdnadshavare, *intressebevakare* eller annan laglig företrädare har begått ett sådant brott som avses i 1 mom. mot den *minderårige* eller i övrigt mot en sådan person som har en *intressebevakare*, får åklagaren väcka åtal även utan åtalsbegäran.

4 §

Begås mot en omyndig ett brott som allmänna åklagaren inte får väcka åtal för utan målsägandens åtalsbegäran, har förmyndaren eller någon annan laglig företrädare för den omyndige rätt att begära att åtal skall väck-

4 §

Begås mot en omyndig ett brott som allmänna åklagaren inte får väcka åtal för utan målsägandens åtalsbegäran, har *intressebevakaren* eller någon annan laglig företrädare för den omyndige rätt att begära att åtal

Gällande lydelse

as. Är den omyndige minderårig och riktar sig brottet mot hans person, har dock hans vårdnadshavare eller annan laglig företrädare denna rätt.

Föreslagen lydelse

skall väckas. Är den omyndige minderårig och riktar sig brottet mot *den omyndiges* person, har dock *den omyndiges* vårdnadshavare eller *en* annan laglig företrädare denna rätt.

4 a §

Om någons handlingsbehörighet har begränsats på ett annat sätt än genom omyndigförklaring och ett brott för vilket allmänna åklagaren inte får väcka åtal utan målsägandens begäran riktar sig mot något som intressebevakaren ensam bestämmer om, har intressebevakaren ensam rätt att framställa åtalsbegäran. Intressebevakaren och dennes huvudman har dock vardera rätt att framställa åtalsbegäran om brottet riktar sig mot något som de bestämmer om tillsammans.

8 kap.

Om parterna

2 §

Har en part flera företrädare, får domstolen besluta vem eller vilka av dem som skall infinna sig personligen. Domstolen får även besluta att en omyndig som saknar rätt att själv föra sin talan skall infinna sig personligen för att höras i målet.

Har en part flera företrädare, får domstolen besluta vem eller vilka av dem som skall infinna sig personligen. Domstolen får även besluta att en omyndig, som inte har rätt att själv föra sin talan, eller vars handlingsbehörighet har begränsats så att han eller hon saknar rätt att själv föra sin talan i målet skall infinna sig personligen för att höras.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

5.

Lag**om ändring av förvaltningsprocesslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
 ändras i förvaltningsprocesslagen av den 26 juli 1996 (586/1996) 17 §, 18 § 2 mom., 19 §
 och 20 § 1 mom. samt
 fogas till lagen nya 18 a och 19 a § som följer:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

17 §

17 §

*Allmänt stadgande om omyndiga personers talan**Allmän bestämmelse om omyndiga personers talan*

En omyndig persons talan förs av hans förmyndare, vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare, om inte något annat stadgas nedan i detta kapitel.

En omyndig persons talan förs av *den omyndiges intressebevakare*, vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare, om inte något annat *bestäms* nedan i detta kapitel.

18 §

18 §

*Omyndigas talerätt**Omyndigas talerätt*

En omyndig som har fyllt 18 år för själv ensam sin talan i en sak som gäller hans person, om han *uppenbarligen* kan förstå sakens betydelse.

En omyndig som har fyllt 18 år för själv ensam sin talan i en sak som gäller hans *eller hennes* person, om *den omyndige* kan förstå sakens betydelse.

18 a §

Intressebevakarens talerätt

En intressebevakare som har förordnats för en myndig skall vid sidan av huvudmannen självständigt föra talan i ärenden som hör till hans uppdrag. Om intressebevakaren och huvudmannen därvid är av olika åsikt blir huvudmannens ståndpunkt avgörande om han eller hon kan förstå sakens betydelse.

Om huvudmannens handlingsbehörighet har begränsats på ett annat sätt än genom omyndigförklaring skall intressebevakaren ensam föra huvudmannens talan i ärenden som huvudmannen inte har rätt att besluta

Gällande lydelse

19 §

Hörande av en omyndig person och hans förmyndare eller vårdnadshavare

Då en förmyndare, en vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare för talan skall den omyndiga höras och då den omyndiga för talan skall förmyndaren, vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare höras, om detta är påkallat med hänsyn till den omyndigas fördel eller för att saken skall kunna utredas.

20 §

Ombud och biträde

En part får anlita ombud och biträde. Endast en advokat eller någon annan redbar och annars för uppdraget lämplig och skickad person som råder över sig och sin egen dom får uppträda som ombud eller biträde. En person som har deltagit i behandlingen av ärendet hos en myndighet eller där har uppträtt som ombud eller biträde för motparten får likväl inte vara ombud eller biträde.

Föreslagen lydelse

19 §

*Hörande av **huvudmannen** och **intressebevakaren** eller vårdnadshavaren*

om. Intressebevakaren och huvudmannen för dock gemensamt talan i ärenden som de tillsammans skall besluta om.

När en *intressebevakare*, en vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare för talan skall *huvudmannen* höras och när *huvudmannen* för talan skall *intressebevakaren*, vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare höras, om detta är påkallat med hänsyn till *huvudmannens* fördel eller för att saken skall kunna utredas.

19 a §

Förordnande av intressebevakare för rättegång

Om en part på grund av sjukdom, störningar i de psykiska funktionerna, försämrat hälsotillstånd eller av någon annan motsvarande orsak är oförmögen att bevaka sina intressen i en rättegång, kan den domstol där rättegången är anhängig förordna en intressebevakare för parten på tjänstens vägnar. På intressebevakaren tillämpas lagen om förmyndarverksamhet (1).

Om inte domstolen beslutar annat är ett intressebevakarsförordnande giltigt också i en högre rättsinstans där ärendet anhängig görs genom ändringssökande.

20 §

Ombud och biträde

En part får anlita ombud och biträde. Så som ombud eller biträde får anlitas endast en advokat eller någon annan redbar och annars för uppdraget lämplig samt skickad myndig person, som inte är försatt i konkurs och vars handlingsbehörighet inte har begränsats. En person som har deltagit i behandlingen av ärendet hos en myndighet eller där har uppträtt som ombud eller biträde

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

de för motparten får likväl inte vara ombud eller biträde.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

6.

Lag

om ändring av lagen om förvaltningsförfarande

I enlighet med riksdagens beslut ändras 16 § lagen den 6 augusti 1982 om förvaltningsförfarande (598/1982) samt fogas till lagen nya 16 a och 16 b § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

16 §

16 §

Talan för omyndig

Talan för omyndig

För omyndigs räkning förs talan av den omyndiges förmyndare, såvida inte nedan i denna paragraf annorlunda stadgas. Då förmyndaren för talan, skall den omyndige höras, och då omyndig för talan, skall förmyndaren höras, om hörandet är påkallat med hänsyn till den omyndiges fördel eller för utredningen av ärendet.

På en omyndig persons vägnar förs talan av intressebevakaren, vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare såvida inte annat bestäms i denna paragraf.

Omyndig har rätt att ensam föra talan i ärende som gäller sådan inkomst eller förmögenhet över vilken han har rätt att råda.

En omyndig person har rätt att ensam föra talan i ett ärende som gäller inkomst eller förmögenhet som den omyndige har rätt att råda över.

Omyndig som fyllt 15 år och hans förmyndare har rätt att var för sig föra talan i ärende som gäller den omyndiges person eller hans personliga fördel eller rättighet. Omyndig som uppnått myndighetsåldern har dock rätt att i ärende som gäller hans person föra talan ensam, om omyndigheten inte beror på sinnessjukdom, försvagat sinnestillstånd eller därmed jämförbar omständighet.

En omyndig person som har fyllt 18 år för själv ensam sin talan i ärenden som gäller hans eller hennes person, om den omyndige kan förstå sakens betydelse. En minderårig person som har fyllt 15 år och hans eller hennes vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare har rätt att var för sig föra talan i en sak som gäller den minderåriges person, personliga fördel eller rättighet.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

16 a §

Intressebevakarens rätt att föra talan

En intressebevakare som har förordnats för en myndig skall vid sidan av huvudmannen självständigt föra talan i ärenden som hör till hans uppdrag. Om intressebevakaren och huvudmannen därvid är av olika åsikt blir huvudmannens ståndpunkt avgörande om han eller hon kan förstå sakens betydelse.

Om huvudmannens handlingsbehörighet har begränsats på ett annat sätt än genom omyndigförklaring skall intressebevakaren ensam föra huvudmannens talan i ärenden som huvudmannen inte har rätt att besluta om. Intressebevakaren och huvudmannen för dock gemensamt talan i ärenden som de tillsammans skall besluta om.

16 b §

Hörande av intressebevakaren och huvudmannen

När intressebevakaren för talan skall huvudmannen höras och när huvudmannen för talan skall intressebevakaren höras, om detta är påkallat med hänsyn till huvudmannens fördel eller för att saken skall kunna utredas.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

7.

Lag

om ändring av äktenskapslagen

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i äktenskapslagen av den 13 juni 1929 (234/1929) 5 §, sådan den lyder i lag 411/1987, samt
ändras 11 § 2 mom. och 42 §, av dessa lagrum 11 § 2 mom. sådant det lyder i nämnda lag 411/1987, som följer

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Den som förklarats omyndig får inte ingå äktenskap utan förmyndarens samtycke.

Domstolen kan på ansökan ge en omyndigförklarad tillstånd att ingå äktenskap, om förmyndaren inte har givit sitt samtycke och domstolen finner att det inte finns någon giltig orsak att vägra samtycke.

(Upphävs)

11 §

Om tillstånd av justitieministeriet, *samt* *tycke av förmyndaren eller tillstånd av domstol* krävs för ingående av äktenskapet, skall tillståndet *eller samtycket* samtidigt inges till den som prövar hinder mot äktenskapet.

11 §

Om tillstånd av justitieministeriet krävs för ingående av äktenskapet, skall *tillståndsbeslutet* samtidigt inges till den som prövar hinder mot äktenskapet.

42 §

Äktenskapsförord skall upprättas skriftligen. Omyndig tage ock därtill förmyndarens skriftliga samtycke.

42 §

Äktenskapsförord skall upprättas skriftligen. *Är maken eller den trolovade på grund av omyndighet eller begränsning av handlingsbehörigheten inte berättigad att själv upprätta äktenskapsförord, skall han eller hon inhämta intressebevakarens skriftliga samtycke därtill.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

8.

Lag

om ändring av 22 och 24 § lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 13 juni 1929 om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
(228/1929) 22 och 24 § som följer:

Gällande lydelse

22 §

Förklaras fullmaktsgivaren omyndig, have rättshandling, som fullmäktigen företager, icke annan verkan än den skulle haft, om fullmaktsgivaren själv företagit densamma.

24 §

Förklaras fullmaktsgivaren omyndig eller varder hans egendom avträdd till konkurs, må fullmäktigen, intill dess erforderliga åtgärder kunna vidtagas av förmyndaren eller konkursförvaltningen, i kraft av fullmakten företaga sådana rättshandlingar, som äro nödiga för att skydda myndlingen eller konkursboet mot förlust.

Föreslagen lydelse

22 §

Om fullmaktsgivarens handlingsbehörighet begränsas, har en rättshandling som den befullmäktigade företar ingen annan verkan än den skulle ha haft om fullmaktsgivaren själv företagit den.

24 §

Om fullmaktsgivarens handlingsbehörighet begränsas eller om fullmaktsgivarens egendom avträds till konkurs, har den befullmäktigade innan intressebevakaren eller konkursförvaltningen kan vidta behövliga åtgärder, rätt att med stöd av sin fullmakt företa sådana rättshandlingar, som är nödvändiga för att skydda fullmaktsgivaren eller konkursboet mot förlust.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

9.

Lag

om ändring av 7 § lagen om underhåll för barn

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 7 § 2 mom. lagen den 5 september 1975 om underhåll för barn (704/1975) som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Avtal om underhållsbidrag undertecknas av den av barnets föräldrar, som förbinder sig att betala underhållsbidraget samt på minderårigt barns vägnar, av barnets i 5 § 1

Avtal om underhållsbidrag undertecknas av den av barnets föräldrar som förbinder sig att betala underhållsbidraget samt, på ett minderårigt barns vägnar, av barnets i 5 § 1

Gällande lydelse

mom. avsedda företrädare. Är barnet myndigt, skall det självt underteckna avtalet. Då den av föräldrarna som förbinder sig att betala underhållsbidrag är omyndig, skall hans förmyndare godkänna och underteckna avtalet.

Föreslagen lydelse

mom. avsedda företrädare. Är barnet myndigt skall det själv underteckna avtalet. Då den av föräldrarna som förbinder sig att betala underhållsbidrag är omyndig, skall förälderns intressebevakare godkänna och underteckna avtalet. Även när handlingsbehörigheten har begränsats för den förälder som förbinder sig att betala underhåll så att föräldern inte ensam kan ingå ett avtal om underhållsbidrag, skall intressebevakaren godkänna och underteckna avtalet.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

10.

Lag

om ändring av 5 § lagen om offentlighet vid rättegång

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 5 § 2 mom. 3 punkten lagen den 21 december 1984 om offentlighet vid rättegång (945/1984) som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Förhandling inom stängda dörrar enligt prövning

Domstol kan även besluta att muntlig förhandling till behövliga delar skall ske utan att allmänheten är närvarande,

3) då en person under 15 år eller den som är omyndig av annan orsak än på grund av minderårighet blir hörd.

3) då en person under 15 år eller en person vars handlingsbehörighet har begränsats blir hörd.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

11.

Lag

om ändring av 33 § förundersökningslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 33 § förundersökningslagen av den 30 april 1987 (449/1987) som följer:

Gällande lydelse

33 §

Har den som förhörs inte fyllt femton år, skall hans vårdnadshavare eller förmyndare eller annan laglig företrädare för honom beredas tillfälle att vara närvarande vid förhöret.

Om en omyndig som fyllt femton år hörs som målsägande eller misstänkt, skall hans förmyndare, vårdnadshavare eller annan laglig företrädare för honom beredas tillfälle att vara närvarande vid förhöret, ifall en sådan person enligt 12 kap. 1 eller 2 § rättegångsbalken vid rättegång som gäller det brott som undersöks skulle få föra talan i stället för eller vid sidan av den omyndige.

En i 1 och 2 mom. nämnd företrädare för en omyndig behöver likväl inte beredas tillfälle att vara närvarande vid förhör, om det för utredningen av brottet är nödvändigt att omedelbart förhöra den omyndige. Den förhördes företrädare skall i sådant fall så snart som möjligt underrättas om förhöret.

Föreslagen lydelse

33 §

Är den som förhörs under 15 år skall vårdnadshavaren, intressebevakaren eller en annan laglig företrädare beredas tillfälle att vara närvarande vid förhöret.

Om en omyndig som fyllt 15 år eller en person, för vilken förordnats en intressebevakare hörs som målsägande eller misstänkt, skall den omyndiges intressebevakare, vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare för den omyndige beredas tillfälle att vara närvarande vid förhöret, ifall en sådan person enligt 12 kap. 1, 1 a eller 2 § rättegångsbalken vid rättegång som gäller det brott som undersöks skulle få föra talan i stället för eller vid sidan av sin huvudman.

En företrädare som avses i 1 eller 2 mom. behöver likväl inte beredas tillfälle att vara närvarande vid förhör, om det för utredningen av brottet är nödvändigt att omedelbart förhöra huvudmannen. Den förhördes företrädare skall i sådant fall så snabbt som möjligt underrättas om förhöret.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

12.

Lag**om ändring av 10 § lagen om vissa samäganderättsförhållanden**

I enlighet med riksdagens beslut
 ändras i lagen den 25 april 1958 om vissa samäganderättsförhållanden (180/1958) 10 § 2 mom. samt
 fogas till 10 § ett nytt 3 mom. som följer:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

10 §

Rätten må på yrkande av samägare fastställa det lägsta pris, var till godset må säljas. Ar försäljning av fastighet i fråga och är någon av samägarna omyndig, bör rätten även utan yrkande fastställa det lägsta försäljningspriset. För dylik försäljning erfordras icke särskilt, i 39 § lagen angående förmynderskap stagdat tillstånd av rätten.

Domstolen kan på yrkande av en samägare fastställa det lägsta pris, till vilket godset kan säljas. Om det är fråga om försäljning av fastighet och någon av samägarna är omyndig, skall domstolen även utan yrkande fastställa det lägsta försäljningspriset. För sådan försäljning behöver inte särskilt utverkas ett sådant tillstånd som avses i 34 § lagen om förmyndarverksamhet (/).

Vad som i 2 mom. bestäms om en omyndig samägare tillämpas på en samägare även då en intressebevakare förordnats för denne med uppgift att förfoga över fastigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

13.

Lag**om ändring av 2 § lagen om finansiering av hållbart skogsbruk**

I enlighet med riksdagens beslut
 ändras 2 § 4 mom. lagen av den 12 december 1996 om finansiering av hållbart skogsbruk (1094/1996) som följer:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 §

Finansieringsmottagare

En förmyndare får på den omyndigas vägar utan förmyndarnämndens och domstolens tillstånd teckna ett lån enligt denna lag

En intressebevakare som avses i lagen om förmyndarverksamhet (/) får utan förmyndarmyndighetens tillstånd på sin huvud-

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

för vilket den omyndigas fastighet utgör pant.

mans vägnar teckna ett lån enligt denna lag för vilket *huvudmannens* fastighet utgör pant.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

14.**Lag****om ändring av 22 § lagen om stödjande av grundtorrläggning**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 22 § lagen den 24 oktober 1997 om stödjande av grundtorrläggning (947/1997) som följer:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse***22 §****22 §***Åtgärder på en omyndigs vägnar**Åtgärder på en huvudmans vägnar*

En förmyndare får utan tillstånd av förmyndarnämnden eller av domstol på en omyndigs vägnar ta lån som avses i denna lag och för vilket den omyndiges fastighet utgör pant.

En intressebevakare som avses i lagen om förmyndarverksamhet (/) får utan förmyndarmyndighetens tillstånd på sin huvudmans vägnar teckna ett lån enligt denna lag för vilket huvudmannens fastighet utgör pant.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

15.

Lag**om ändring av 29 § lagen om rättegången i hyresmål**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 29 § 2 mom. lagen den 10 augusti 1973 om rättegången i hyresmål (650/1973) som följer:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse***29 §**

Sakkunnigledamot skall vara finsk medborgare, som fyllt minst 25 och högst 70 år och som råder över sig och sin egendom.

En sakkunnigledamot skall vara finsk medborgare och ha fyllt minst 25 och högst 70 år. Den som är försatt i konkurs eller vars handlingsbehörighet har begränsats kan inte vara sakkunnigledamot.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

16.

Lag**om ändring av 6 § lagen om arbetsdomstolen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 6 § lagen den 31 juli 1974 om arbetsdomstolen (646/1974) sådan den lyder i lag 1007/1982, som följer:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse***6 §**

Till president, arbetsdomstolsråd och ledamot samt suppleant i arbetsdomstolen kan utnämnas finsk medborgare som fyllt tjugo år och som råder över sig och sin egendom. Presidenten, arbetsdomstolsrådet och ledamot samt suppleant skall avgå då de fyller sextiosju år.

6 §

Till president, arbetsdomstolsråd och ledamot samt suppleant i arbetsdomstolen kan utnämnas finsk medborgare som fyllt 20 år och som inte har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet inte har begränsats. Presidenten, arbetsdomstolsrådet och ledamot samt suppleant skall avgå då de fyller 67 år.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

17.

Lag**om ändring av 3 och 9 § lagen om advokater**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 12 december 1958 om advokater (496/1958) 3 § 1 mom. 3 punkten och 9 § 1 mom., sådana de lyder i lag 31/1993, som följer:

Gällande lydelse

3 §

Såsom advokat kan godkännas en finsk medborgare eller medborgare i någon annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet som har fyllt 25 år och som

3) råder över sig och sin egendom.

9 §

En advokat som förlorar sitt medborgarskap i en stat som avses i 3 § upphör att vara medlem av advokatföreningen och skall avföras ur advokatregistret. Detsamma gäller en advokat som inte längre råder över sig och sin egendom.

Föreslagen lydelse

3 §

Så som advokat kan godkännas en finsk medborgare eller medborgare i någon annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, som har fyllt 25 år och som:

3) *inte har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet inte har begränsats.*

9 §

En advokat, som förlorar medborgarskapet i en sådan stat som avses i 3 §, upphör att vara medlem av advokatföreningen och skall avföras ur advokatregistret. Detsamma gäller en advokat *som har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet har begränsats.*

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

18.

Lag**om ändring av 6 § tingsrättslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 6 § 1 mom. tingsrättslagen av den 28 juni 1993 (581/1993) som följer:

Gällande lydelse

6 §

En nämndeman skall vara finsk medborgare och bosatt i en kommun som hör till tingsrättens domkrets. Han skall råda över

Föreslagen lydelse

6 §

En nämndeman skall vara finsk medborgare och bosatt i en kommun som hör till tingsrättens domkrets. *Han eller hon får inte*

Gällande lydelse

sig själv och sin egendom och han skall anses vara lämplig att verka som nämndeman.

Föreslagen lydelse

vara försatt i konkurs eller ha en begränsad handlingsbehörighet samt skall anses lämplig att verka som nämndeman.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

19.

Lag

om ändring av 8 § lagen om skiljeförfarande

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 8 § 1 mom. lagen den 23 oktober 1992 om skiljeförfarande (967/1992) som följer:

Gällande lydelse

8 §

Var och en som råder över sig själv och sin egendom kan vara skiljeman, om inte parterna har bestämt något annat.

Föreslagen lydelse

8 §

Om parterna inte har bestämt något annat får varje myndig person som inte har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet inte har begränsats vara skiljeman.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

20.

Lag

om ändring av 8 § lagen om företagssanering

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 8 § 3 mom. lagen den 25 januari 1993 om företagssanering (47/1993) som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Utredare

Utredaren skall vara myndig och känd som en hederlig person. Han skall ha den skicklighet, förmåga och erfarenhet som uppdraget kräver. Han får inte stå i ett sådant förhållande till gäldenären eller någon borgenär som kan vara ägnat att äventyra hans oberoende i förhållande till gäldenären eller hans opartiskhet gentemot borgenärerna, om inte något annat följer av 83 § 4 mom.

Utredaren skall vara myndig och känd som en hederlig person *som inte har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet inte har begränsats*. Utredaren skall ha den skicklighet, förmåga och erfarenhet som uppdraget kräver. *Utredaren* får inte stå i ett sådant förhållande till gäldenären eller någon borgenär som kan vara ägnat att äventyra *utredarens* oberoende i förhållande till gäldenären eller *utredarens* opartiskhet gentemot borgenärerna, om inte något annat följer av 83 § 4 mom.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

21.

Lag

om ändring av 65 § lagen om skuldsanering för privatpersoner

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 65 § 1 mom. lagen den 25 januari 1993 om skuldsanering för privatpersoner (57/1993) som följer:

Gällande lydelse

65 §

Utredarens behörighet

Till utredare skall förordnas en person som är myndig och känd för att vara hederlig och som samtycker till uppdraget. Utredaren skall ha den skicklighet, förmåga och erfarenhet som uppdraget kräver. Han får inte stå i ett sådant förhållande till gäldenären eller någon av borgenärerna, som kan vara ägnat att äventyra hans oberoende i förhållande till gäldenären eller hans opartiskhet gentemot borgenärerna.

Föreslagen lydelse

65 §

Utredarens behörighet

Till utredare skall förordnas en person som är myndig och känd för att vara hederlig och som *inte har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet inte har begränsats och* som samtycker till uppdraget. Utredaren skall ha den skicklighet, förmåga och erfarenhet som uppdraget kräver. *Utredaren får* inte stå i ett sådant förhållande till gäldenären eller *någon borgenär* som kan vara ägnat att äventyra utredarens oberoende i förhållande till gäldenären eller *utredarens* opartiskhet gentemot borgenärerna.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

22.

Lag**om ändring av ärvdabalken**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i ärvdabalken av den 5 februari 1965 (40/1965) 18 kap. 3 § 2 mom. samt 23 kap. 3 § 1 mom. och 7 § 2 mom., av dessa lagrum 23 kap. 3 § 1 mom. och 7 § 2 mom. sådana de lyder i lag 1153/1995, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

18 kap.

Om förvaltning av dödsbo

3 §

Är arvinge eller någon, till vars förmån testamente gjorts, omyndig, och har han icke förmyndare, skall den, som omhändertagit boet, därom underrätta förmyndarnämnden.

Om en arvinge eller en testamentstagare är omyndig eller om dennes handlingsbehörighet har begränsats, och denne inte har en intressebevakare, skall den som omhändertagit boet göra en anmäla om saken till den förmyndarmyndighet som avses i 46 eller 47 § lagen om förmyndarverksamhet (1).

23 kap.

Om arvskifte

3 §

Delägarna får förrätta arvskifte så som de kommer överens om. Om en delägare är omyndig eller om en god man representerar honom vid arvskiftet, tillämpas dock 40 § 1 mom. 6 punkten lagen angående förmynderskap.

3 §

Delägarna får förrätta arvskifte så som de kommer överens om. Om en delägare är omyndig eller om en intressebevakare i andra fall representerar en delägare vid arvskiftet, tillämpas dock vad som föreskrivs i 34 § 1 mom. 9 punkten lagen om förmyndarverksamhet.

7 §

Om en förmyndare eller god man på en delägars vägnar har ingått ett sådant avtal som avses i 1 mom., får skiftet förrättas enligt avtalet, om skiftermannen anser att avtalet är förenligt med huvudmannens bästa.

7 §

Om en intressebevakare på en delägars vägnar har ingått ett sådant avtal som avses i 1 mom. får skiftet förrättas enligt avtalet, om skiftesmannen anser att avtalet är förenligt med huvudmannens bästa.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.